

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

การศึกษาการรับรู้ของชุมชนต่อคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม
ในเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตเทศบาลนครลำปาง

COMMUNITY PERCEPTION TOWARDS URBAN CULTURAL
HERITAGE VALUE : CASE STUDY OF LAMPANG
MUNICIPALITY, LAMPANG PROVINCE

จพ.
๗/๑๕๗
๕๕๔๗

เลขหมู่.....
เลขทะเบียน.....**51801**
วัน,เดือน,ปี 3 0 ก.ค. 25๕7

11408510
.b.....
.i.....

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
บัณฑิตวิทยาลัย

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัด ISBN 974-15-1023-3 ออกจากปกหนังสือ
พ.ศ. 25๕7

COMMUNITY PERCEPTION TOWARDS URBAN CULTURAL
HERITAGE VALUE : CASE STUDY OF LAMPANG
MUNICIPALITY, LAMPANG PROVINCE

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENT FOR THE DEGREE
MASTER OF URBAN AND REGIONAL PLANNING IN URBAN
AND ENVIRONMENTAL PLANNING
SCHOOL OF GRADUATE STUDIES
KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

2004
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ISBN 974-15-1023-3
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

COPYRIGHT 2004

SCHOOL OF GRADUATE STUDIES

เอกสารนี้เป็นทรัพย์สินของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang. ไม่ไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การศึกษาการรับรู้ของชุมชนต่อคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม

ในเขตเมือง กรณีศึกษา : เขตเทศบาลนครลำปาง

นักศึกษา

นายทงศักดิ์ วิกุล

รหัสประจำตัว

42063006

ปริญญา

การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชา

การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

พ.ศ.

2547

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยงธนิศร์ พิมลเสถียร

บทคัดย่อ

เทศบาลนครลำปาง เป็นชุมชนเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่โบราณ จึงเป็นแหล่งสะสมมรดกทางวัฒนธรรม ที่ทรงคุณค่าแก่การศึกษาและอนุรักษ์จำนวนมาก นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เมืองลำปางได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ ที่มุ่งเน้นการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค และระบบการจราจรในเขตศูนย์กลางเมือง ประกอบกับไม่มีการกำหนดนโยบาย และแผนในการอนุรักษ์ที่ชัดเจนขององค์กรปกครองท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวชุมชนในเขตเมืองขาดการรับรู้ในคุณค่าที่แท้จริงของมรดกทางวัฒนธรรม ในพื้นที่เมืองเก่าจึงเกิดการบุกรุกก่อสร้างที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเขตซากโบราณสถาน บริเวณกำแพงเมืองเก่า คูเมืองเก่า มีการรื้อกำแพงเมืองและถมคูเมืองเก่าเป็นถนน ทำให้สภาพเขตเมืองเก่าเสื่อมโทรม ศาสนสถานที่สำคัญถูกรื้อสร้างใหม่และปรับปรุงสภาพแวดล้อม ทำให้ภูมิทัศน์ของโบราณสถานและเมืองถูกเปลี่ยนแปลง รวมทั้งย่านการค้าประวัติศาสตร์เสื่อมโทรม ผลกระทบจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนในเขตเทศบาลเมือง

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองลำปาง แจกแจงและจัดหมวดหมู่มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเทศบาลนครลำปาง ศึกษาความคิดเห็นของประชาชน เพื่อประเมินการรับรู้ของชุมชนต่อคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และการเมืองการปกครอง ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังศึกษาข้อมูลและการสื่อสารที่จะมีส่วนทำให้เกิดการรับรู้คุณค่า รวมทั้งศึกษาความคิดเห็นของพระภิกษุ ในการส่งเสริมการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และก๊อปปี้ส่งถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากการศึกษาสรุปได้ว่า มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปางสามารถแจกแจงหมวดหมู่ได้ 4 ประเภท ประกอบด้วย ซากโบราณสถาน (Dead Monuments) ได้แก่ เมืองเก่า กำแพงเมือง ประตูเมือง คูเมืองและป้อม โบราณสถานที่ยังคงประโยชน์ใช้สอย (Living Monuments) ได้แก่ อาคารสถานที่สำคัญในพระพุทธศาสนา อาคารสาธารณะ (Public Buildings) ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และความงามของเมือง ย่านการค้าประวัติศาสตร์และอาคารที่พักอาศัย (Commercial Historical District & Residences)

ผลการศึกษารับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม 4 ประเภท จากประชาชนในเกณฑ์แต่ละด้านเมื่อเปรียบเทียบกันพบว่า โบราณสถานที่ยังคงประโยชน์ใช้สอย มีระดับการรับรู้คุณค่าสูงในด้านสังคม ด้านการศึกษาและด้านการเมืองการปกครอง อาคารสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และความงามของเมือง มีระดับการรับรู้คุณค่าสูงในด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ซากโบราณสถาน มีระดับการรับรู้คุณค่าต่ำในด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และปานกลางในด้านการศึกษาและด้านการเมืองการปกครอง สำหรับย่านการค้าประวัติศาสตร์และที่พักอาศัยมีระดับการรับรู้คุณค่าปานกลางในด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และด้านการเมืองการปกครอง นอกจากนี้ประชาชนที่มีที่อยู่อาศัยในเขตเวียงเหนือ มีการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมมากกว่าผู้ที่มีที่อยู่อาศัยในตำบลสวนดอก หัวเวียงและสบตุ๋ย และประชาชนในพื้นที่การศึกษามีความต้องการสูงในการเข้าร่วมโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งพระภิกษุควรมีบทบาทช่วยเพิ่มการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองให้แก่ชาวชุมชน

การศึกษาครั้งนี้จึงเป็นประโยชน์สำหรับการเสนอแนวทางการพัฒนาและยกระดับการรับรู้ของชุมชนที่จะส่งผลต่อการปลูกจิตสำนึก ทำให้เกิดความรักและความห่วงแหนต่อมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง รวมทั้งก่อให้เกิดแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมของชุมชน และเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปางต่อไป

Thesis Title	Community Perception towards Urban Culture Heritage Value : Case Study Lampang Municipality, Lampang Province
Student	Mr. Thanongsak Wikul
Student ID.	42063006
Degree	Master of Urban and Regional Planning
Programme	Urban and Environment Planning
Year	2004
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Yongtanit Pimonsathean

ABSTRACT

Lampang Municipality, Lampang Province is an urban community with long historical prosperity. It gathered many valuable cultural heritages for study and conservation. Since the First National Economic and Social Development Plan (B.E. 2504 – 2509), the rapid economic and social growth had an impact on the Municipality. The modern way of development where maximize land utilization was emphasized by construction of infrastructure and traffic system had an adverse effect on the Municipality. The Local Administration had no clear policy or conservation plan. Urban community people lack awareness of the real value of the cultural heritage. The ancient remains were invaded by low income earner and disordered residential buildings had been constructed. The Old Town Wall was demolished, the Old Town Gully was filled up and streets were constructed instead. Major old temples were reconstructed and the surroundings were improved. As a result, the ancient remains and the town's landscape had been changed, the Commercial Historical District declined. The economical and social development resulted in the changes in the tradition and culture as well as people's way of life.

The goal of this study is focused on the historical study and location survey to categorize the Lampang Municipality cultural heritage. A survey on local people's opinions had been conducted to assess their perceptions towards the cultural heritage value in economical, social, educational and political aspects. A study on community participation in cultural heritage conservation had been done to find ways and means to arouse people's awareness. Finally, a survey had been conducted to seek the local

monks' opinion and willingness in promoting awareness among the community people.

The result of the study can be concluded that the Lampang Municipality Cultural Heritage can be categorized into 4 categories as follows:-

1. Dead Monuments such as the Old Town, the Town Wall, the Town Gate, the Gully and the Citadel.
2. Living Monuments such as temples
3. Public Buildings such as historical buildings effecting the town's beauty
4. Commercial District & Residences

The people's awareness towards the value of each category in comparison are; Living Monuments gain high level of awareness in cultural, social, educational and political aspect. Public Buildings gain high level of awareness in economical aspect. Dead Monuments gain low level of awareness in cultural and economical aspect and medium level in educational and political aspect. The Commercial District & Residences gain medium level of awareness in cultural, economical, social, educational and political aspect. Moreover, the study revealed that people living in Tambon Wieng Nue have higher awareness than people living in Tambon Suan Dork, Tambon Hua Wieng and Tambon Sob-tui. People under the study area have strong requirement in participating in a cultural heritage conservation program. The local monks are also willing to play more important role in creating awareness among people.

This study is beneficial because it propose ways and means to create and increase the community's awareness towards the cultural heritage in urban area so that they have possessive feeling and participate more actively in cultural heritage conservation program. Besides, the result of the study can be applied as part of a cultural heritage conservation plan.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยคำแนะนำและความกรุณาอย่างยิ่ง จาก ผศ.ดร.ยงธนิศร์ พิมลเสถียร อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้คำชี้แนะและข้อคิดเห็นมาตลอด ผู้วิจัยซาบซึ้งในความอนุเคราะห์จากท่าน และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ.ที่นี้

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.นิติชาญ ปลื้มอารมย์ ผศ.เลิศวิทย์ รังสิรักษ์ และอาจารย์ภาควิชาการวางแผนภาคและเมืองทุกท่าน ที่ให้ความรู้ความเข้าใจ ช่วยเหลือแก้ไขและให้คำแนะนำในบางจุดที่ผู้วิจัยติดปัญหา ซึ่งมีส่วนช่วยทำให้ผู้วิจัยเข้าใจในปัญหานั้น

ขอขอบพระคุณ สำนักโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดลำปาง เทศบาลนครลำปาง สำนักงานจังหวัดลำปาง ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาลำปาง กองประชาสัมพันธ์ การรถไฟแห่งประเทศไทย ประชาชนชาวลำปางและพระภิกษุที่ให้ความช่วยเหลือ และความคิดเห็นต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบพระคุณ ดร.วาทัญญู ณ ถลาง ดร.นิจ นิลูชีวะนันท์ อาจารย์อุรา สุนทร-ศารทูล รศ.ประสงค์ เขียมอนันต์ ผศ.ประสงค์ แสงแก้ว อาจารย์อรรณพ วงศ์วิชัย คุณกิตติศักดิ์ เสงษ์ภูกุล คุณศักดิ์ รัตนชัย คุณไพบูลย์ ชุมใจ คุณพิชญา บุญภินนท์ คุณอภิวัฒน์ บุญสาธิต คุณเทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์ คุณวงศ์ทิพย์สุดา ลินพิศาล คุณณัฐ เกียรติระบิล และเพื่อน ๆ ร่วมรุ่นทุกคนที่ให้ความสนับสนุน ความช่วยเหลือ ผลักดันให้ผู้วิจัยได้สามารถทำวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้

กราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และครอบครัวที่คอยช่วยเหลือและให้การสนับสนุน และให้กำลังใจอย่างใกล้ชิดในด้านการเรียนของผู้วิจัยเสมอมา

สุดท้าย ขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัย ที่ได้อำนวยความสะดวกและให้คำแนะนำต่าง ๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่ผู้มีพระคุณทุกท่าน

ทองศักดิ์ วิกุล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	III
กิตติกรรมประกาศ.....	V
สารบัญ.....	VI
สารบัญตาราง.....	X
สารบัญภาพ.....	XI
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.3 คำถามในการศึกษา.....	4
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	4
1.5 ขั้นตอนการศึกษา.....	7
1.6 คำศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา.....	7
1.7 ข้อยกเว้นของการศึกษา.....	8
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา.....	8
1.9 กรอบการศึกษา.....	9
บทที่ 2 ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง.....	11
2.1 แนวความคิดว่าด้วยการอนุรักษ์.....	11
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการรับรู้.....	37
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์มรดก ทางวัฒนธรรม.....	43
2.4 การใช้มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์.....	49
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	52
3.1 การเลือกพื้นที่การศึกษา.....	52
3.2 ประชากรเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง.....	53
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	56

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และตี VI อ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	60
3.5 การสรุปผลและการเสนอแนะ.....	60
บทที่ 4 สภาพทั่วไปและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม.....	61
4.1 สภาพทั่วไป.....	61
4.2 สภาพการเมืองการปกครอง.....	62
4.3 สภาพเศรษฐกิจ.....	63
4.4 สภาพโครงสร้างพื้นฐาน.....	69
4.5 สภาพสังคม.....	70
4.6 คุณภาพชีวิตของประชาชน.....	72
4.7 ประวัติความเป็นมาของชุมชนเมืองลำปาง.....	72
4.8 สภาพแวดล้อมและประวัติความเป็นมาของเมืองเก่าลำปาง (เขลางค์รูนที่ 1).....	75
4.9 เมืองเขลางค์รูน 2.....	79
4.10 เมืองเขลางค์รูน 3.....	81
4.11 ประวัติความเป็นมาของวัดที่สำคัญในเขตเมืองลำปาง.....	83
4.12 ประวัติความเป็นมาของอาคารสาธารณะที่สำคัญ ในเขตเมืองลำปาง.....	122
4.13 ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของย่านการค้าประวัติศาสตร์และที่พักอาศัย ในเขตเมืองลำปาง.....	137
บทที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	159
5.1 ลักษณะประชากร.....	159
5.2 การรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมจากกลุ่มตัวอย่าง.....	160
5.3 การรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมแยกประเภทตามเกณฑ์ คุณค่าในการอนุรักษ์.....	168

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.4 การเปรียบเทียบการรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม 5 ด้าน จำแนกตามประเภทมรดกทางวัฒนธรรม.....	192
5.5 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการรับรู้คุณค่าของมรดกทาง วัฒนธรรมกับตัวแปรอิสระ.....	193
5.6 แหล่งข้อมูลที่ชาวชุมชนได้รับรู้ข่าวด้านคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม ในเขตเมือง.....	197
5.7 การมีส่วนร่วมของชุมชน.....	198
5.8 บทบาทของพระภิกษุในการส่งเสริมการรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม.....	205
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ.....	209
6.1 สรุปผลการศึกษา.....	209
6.2 ข้อเสนอแนะ.....	220
บรรณานุกรม.....	222
ภาคผนวก.....	227
ประวัติผู้เขียน.....	238

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1	ชุมชน ที่ตั้ง จำนวนครัวเรือนและประชากร ในเขตพื้นที่การศึกษา53
3.2	แสดงตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา มาตราวัดและแหล่งที่มาของข้อมูล58
3.3	แสดงตัวแปรเชิงซ้อนที่ใช้ในการศึกษา มาตราวัดและแหล่งที่มาของข้อมูล59
5.1	แสดงจำนวนและร้อยละของลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง.....161
5.2	แสดงจำนวนร้อยละของมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับเลือกว่ามีคุณค่ามากที่สุด164
5.3	แสดงความถี่ของการเรียงลำดับมรดกทางวัฒนธรรม ในเขตเทศบาลนครลำปาง ทั้งที่รู้จักและไม่รู้จัก 18 รายการ166
5.4	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุดและสูงสุดของการรับรู้คุณค่ามรดก ทางวัฒนธรรม167
5.5	แสดงการวิเคราะห์ การผันแปรของการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง195
5.6	แสดงการวิเคราะห์จำแนกหมู่ของการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม ในเขตเมืองลำปาง...196
5.7	แสดงจำนวน ร้อยละของการได้รับและไม่ได้รับข่าวสารจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ198
5.8	แสดงจำนวน ร้อยละเรียงตามลำดับของแหล่งข้อมูลข่าวสารที่จะช่วยเพิ่มและ พัฒนาการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเมืองลำปาง200
5.9	แสดงจำนวน ร้อยละของการแสดงความเห็นเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลที่จะช่วยเพิ่มและ พัฒนาการรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในเมืองลำปาง.....201
5.10	แสดงจำนวน ร้อยละของการมีส่วนร่วมอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ในเขตเมืองลำปาง...202
5.11	แสดงลักษณะการเข้าร่วมกิจการ203
5.12	แสดงจำนวน ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดก ทางวัฒนธรรม.....204
5.13	แสดงข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุผู้ตอบแบบสอบถาม208

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 แสดงเขตการศึกษาเทศบาลนครลำปาง.....	6
1.2 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา	9
1.3 แสดงขั้นตอนในการศึกษา	10
2.1 แสดงความสัมพันธ์ของคุณค่าการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม.....	22
2.2 แสดงแผนภูมิแสดงระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	46
3.1 แสดงเขตการศึกษาเทศบาลนครลำปาง.....	55
4.1 แสดงแนวกำแพงเมืองเก่า ประตูเมือง.....	74
4.2 แสดงคูเมืองถูกบุกรุก	76
4.3 แสดงกำแพงเมืองถูกบุกรุก	80
4.4 แสดงป้อมปืน (หอคอยมือง)	83
4.5 แสดงที่ตั้งศาสนสถานที่สำคัญในเขตเมืองลำปาง.....	87
4.6 แสดงวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม	89
4.7 แสดงผังบริเวณวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม.....	92
4.8 แสดงผังบริเวณวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม.....	93
4.9 แสดงวัดกากแก้ว (กุ๋ย่ายาสุดา)	95
4.10 แสดงผังบริเวณวัดกากแก้ว (กุ๋ย่ายาสุดา).....	96
4.11 แสดงวัดแสงเมืองมา	99
4.12 แสดงผังบริเวณวัดแสงเมืองมา.....	100
4.13 แสดงวัดปงสนุกใต้	104
4.14 แสดงผังบริเวณวัดปงสนุกใต้.....	105
4.15 แสดงวัดคะตึกเชียงมั่น	108
4.16 แสดงผังบริเวณวัดคะตึกเชียงมั่น.....	109
4.17 แสดงวัดศรีชุม	114
4.18 แสดงผังบริเวณวัดศรีชุม.....	116
4.19 แสดงอาคารสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และความงามของเมือง.....	121
4.20 แสดงสถานีรถไฟลำปางระหว่างก่อสร้าง.....	123
4.21 ขบวนรถด่วนกรุงเทพ-เชียงใหม่ กำลังหยุดรับน้ำ รับพืน ที่สถานีรถไฟลำปาง.....	126
4.22 สะพานรัชฎาภิเศก.....	128
4.23 สนามบินลำปาง.....	130

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า	
4.24	ตึกสำนักงานบริษัท แบนกัสยามกัลมาจล สาขาลำปาง.....	133
4.25	ย่านการค้าประวัติศาสตร์และอาคารพักอาศัย.....	139
4.26	ย่านการค้าประวัติศาสตร์ (ชุมชนตลาดจีน).....	141
4.27	อาคารพองหลี.....	144
4.28	อาคารหม่องหงวยสิน.....	149
4.29	บ้านสินานนท์.....	151
4.30	บ้านเจ้าแม่ยอดคำ.....	155
4.31	บ้านเสานัก.....	158
5.1	แสดงการรับรู้คุณค่าด้านวัฒนธรรม (สะท้อนลำดับการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน).....	171
5.2	แสดงการรับรู้คุณค่าด้านวัฒนธรรม (การเป็นตัวเชื่อมทางวัฒนธรรมระหว่างชุมชนเดิม และชุมชนใหม่).....	172
5.3	แสดงการรับรู้คุณค่าด้านเศรษฐกิจ (เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม).....	175
5.4	แสดงการรับรู้คุณค่าด้านเศรษฐกิจ (การบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง ช่วยประหยัดเงิน ลงทุนกว่าการสร้างใหม่).....	177
5.5	แสดงการรับรู้คุณค่าด้านเศรษฐกิจ (เป็นสถานที่สามารถปรับการใช้ ประโยชน์จากเดิมให้ทันสมัยและมีความคุ้มค่า).....	178
5.6	แสดงการรับรู้คุณค่าด้านสังคม (ทำให้หวนระลึกถึงเรื่องราวในอดีต).....	180
5.7	แสดงการรับรู้คุณค่าด้านสังคม (องค์ประกอบของสถานที่ ทำให้เกิดความ ใกล้ชิดและรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม).....	181
5.8	แสดงการรับรู้คุณค่าด้านสังคม (สถานที่ทำให้เป็นที่รู้จักและชื่นชมของ ชาวเมืองและนักท่องเที่ยว).....	183
5.9	แสดงการรับรู้คุณค่าด้านการศึกษา (แหล่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วรรณคดี ขนบธรรมเนียมประเพณี และชาติพันธุ์วิทยา).....	185
5.10	แสดงการรับรู้คุณค่าด้านการศึกษา (แหล่งความรู้ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม).....	186
5.11	แสดงการรับรู้คุณค่าด้านการศึกษา (แหล่งความรู้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม).....	188
5.12	แสดงการรับรู้คุณค่าด้านการเมืองการปกครอง (เป็นตัวเชื่อมโยงเหตุการณ์ใน ประวัติศาสตร์).....	190
5.13	แสดงการรับรู้คุณค่าด้านการเมืองการปกครอง (ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการอนุรักษ์	191

เอกสารนี้เป็นของสถาบันฯ มีลิขสิทธิ์ของหน่วยงานนี้คือทางศึกษาค้นคว้า ไม่อนุญาติให้พิมพ์ไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา เลขxi อย่างอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เทศบาลนครลำปางเป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่มากเมืองหนึ่งในภาคเหนือ นักวิชาการทั่วไปเชื่อว่า (กรมศิลปากร. 2534 : 21) ในราวพุทธศตวรรษที่ 13 พระนางจามเทวีผู้เป็นราชธิดา เจ้ากรุงละโว้ ได้นำไพร่พลและภิกษุขึ้นมาเสวยราชสมบัติเป็นปฐมกษัตริย์แห่งเมืองหริภุญชัย (ลำพูน) โดยมีเครือข่ายของบ้านเมืองที่สำคัญคือ เซลางคันคร (ลำปาง) ในลุ่มแม่น้ำวัง มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงมีพระเจ้าอนันตยศราชโอรสแฝดองค์สุดท้ายของพระนางจามเทวีเสด็จมาปกครอง อาณาจักรหริภุญชัยได้สิ้นสุดลงราวต้นพุทธศตวรรษที่ 19 เมื่อพระเจ้ามังรายเสด็จยึดเมืองหริภุญชัย และรวบรวมแคว้นต่างๆ ของภาคเหนือเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและสถาปนาอาณาจักรล้านนา

จากสภาพภูมิประเทศ และร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณที่ยังเหลือให้เห็นขณะนี้ตำแหน่งที่ตั้งเมืองสำคัญของเมืองลำปางในสมัยโบราณนั้นซ้อนกันอยู่ในบริเวณที่เป็นตัวเมืองหรือภายในศูนย์กลางชุมชนเขตเทศบาลนครลำปางในปัจจุบัน โดยทางฝั่งเหนือของแม่น้ำวังปรากฏร่องรอยของเมืองโบราณรูปสี่เหลี่ยมยาวที่มีผังเมืองภายในค่อนข้างซับซ้อนตั้งอยู่ คือเมืองโบราณสมัยแรก เรียกว่า เซลางคันคร มีซากแนวเขต กำแพงเมือง และประตูเมือง ศาสนสถานที่สำคัญ ทางฝั่งใต้ของแม่น้ำวังมีการขยายตัวของเมืองลำปางในรุ่นหลังมีร่องรอยของประตูเมือง และป้อมปืนคองเหลืออยู่

ด้วยสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ชุมชนเมืองเก่าในเขตเทศบาลนครลำปาง จึงเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เรียกว่าแอ่งลำปาง ซึ่งเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิตของประชาชนในการประกอบอาชีพการเกษตร ในขณะเดียวกันก็เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำและทางบกในภาคเหนือตอนบน และเป็นเมืองยุทธศาสตร์ทางการปกครองและการทหาร ดังนั้น ในยุคความรุ่งเรืองของอาณาจักรล้านนา ลำปางจึงเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญในการทำศึกสงครามกับเมืองพิษณุโลกและกรุงศรีอยุธยา

ตราบजनยุคต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ ลำปางกลายเป็นเมืองที่มีขุมกำลังทางทหารและมีบทบาทสำคัญในการทำศึกสงครามกับพม่า และรวบรวมหัวเมืองฝ่ายเหนือกลับมารวมอำนาจที่ส่วนกลาง และรวมตัวตั้งเป็นประเทศไทยได้ในที่สุด ด้วยความสัมพันธ์ทั้งในยามศึกและยามสงบเป็นเวลาหลายร้อยปี เมืองเก่าลำปางจึงเป็นชุมชนที่มีการเคลื่อนย้ายและอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนพื้นเมืองจากชุมชนทางภาคเหนือ บริเวณตั้งแต่เมืองลำปางจนถึงเมืองเชียงใหม่ ได้ผลิตงาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ศิลปะจำนวนมากออกมาในลักษณะแบบเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เพราะเหตุจากอิทธิพลจากภายนอกเข้ามากระทบ ศิลปะแบบนี้ยังคงสืบเนื่องต่อกันมาโดยไม่ขาดระยะ เรียกโดยรวมว่า "ศิลปะแบบเชียงแสนหรือศิลปะแบบล้านนา" มีอายุอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 17-23

ชุมชนเขตเทศบาลนครลำปาง จึงเป็นเมืองเก่าที่ได้สร้างสรรค และสั่งสมมรดกทางวัฒนธรรมอันได้แก่โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนสถาน อาคารที่อยู่อาศัย ย่านการค้าประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และตำนาน พงศาวดาร วรรณกรรม ที่มีคุณค่าและจำเป็นแก่การศึกษาค้นคว้าจำนวนมากทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ โบราณคดี เศรษฐกิจและสังคมร่วมสมัย วัฒนธรรม รวมทั้งการเมืองการปกครอง แต่ด้วยการขยายตัวของตัวเมือง นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ซึ่งทำให้เมืองลำปางได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของเมืองสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นการใช้ที่ดิน การพัฒนาระบบจราจรในเขตเมืองอย่างคุ้มค่า ประกอบกับการขาดนโยบายและแผนในการอนุรักษ์และพัฒนาที่ชัดเจนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวชุมชนในเขตเมืองขาดการเอาใจใส่ และขาดการรับรู้ในคุณค่าที่แท้จริงของมรดกทางวัฒนธรรม การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมจึงมีแนวโน้มและส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และที่สำคัญเกิดการบุกรุกก่อสร้างที่อยู่อาศัยในเขตโบราณสถาน เช่น กำแพงเมืองเก่า คูเมือง การรื้อกำแพงเมือง ถมคูเมืองเป็นถนน ทำให้สภาพเขตเมืองเก่าเสื่อมโทรม ศาสนสถานสำคัญถูกสร้างใหม่หรือถูกปรับปรุงด้านตัวอาคาร และสภาพแวดล้อมทำให้ภูมิทัศน์ของโบราณสถานและเมืองถูกเปลี่ยนแปลง ด้วยการขาดความรู้ และไม่เห็นถึงความสำคัญในคุณค่า อีกทั้งโบราณวัตถุถูกขุดค้นด้วยเจตนาที่ไม่บริสุทธิ์ เพื่อที่จะได้ครอบครองสิ่งของที่มีค่าที่อยู่ภายในโบราณสถานร้าง รวมทั้งย่านการค้าประวัติศาสตร์ เกิดการทรุดตัวทางเศรษฐกิจ

ฉะนั้นหากมีการศึกษาการรับรู้ของชุมชนต่อคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม จะทำให้ทราบถึงระดับการรับรู้ของชุมชนเป็นอย่างไร และครอบคลุมถึงมรดกทางวัฒนธรรมทุกประเภทหรือไม่ เพราะการรับรู้ของชุมชนต่อคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมคือ พื้นฐานความเข้าใจที่สำคัญของชุมชนที่จะก่อเกิดการปลุกจิตสำนึกและสร้างความตระหนัก รวมทั้งความรัก ความหวงแหนและการดำเนินการใดๆ ในการปฏิบัติของชาวชุมชนต่อมรดกทางวัฒนธรรมภายในเขตเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเข้าใจที่ถูกต้องและชัดเจนต่อคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม จะมีส่วนช่วยในการวางแผนและการตัดสินใจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรชุมชน เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่เหมาะสม ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะพัฒนาและฟื้นฟูกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจในพื้นที่ได้ และยังเป็นแนวทางที่จะอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้มีความสมบูรณ์เป็นสัญลักษณ์ของความสง่างามของเมืองลำปาง ให้มีความชัดเจน

เอก และยั่งยืน เอกสารที่ส่งมอบไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากความเป็นมาและประเด็นปัญหาข้างต้น ผู้ศึกษาเห็นสมควร จะศึกษาการรับรู้ของชุมชนในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง กรณีศึกษาภายในเขตเทศบาลนครลำปาง ในคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านวัฒนธรรม คุณค่าด้านสังคมและเศรษฐกิจร่วมสมัย คุณค่าทางการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อรวบรวมเป็นฐานข้อมูลมรดกวัฒนธรรมในเขตเมือง เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับการศึกษาและเผยแพร่ให้เกิดความรู้แก่ชุมชนอย่างกว้างขวางต่อไป อันจะยังประโยชน์ต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของเมืองและเพื่อไม่ให้ เกิดการขัดแย้งกับการพัฒนาเมือง และทำให้ภาครัฐสามารถร่วมในการดำเนินการกับประชาคม ในการแก้ไขปัญหาการพัฒนาเมืองในท้องถิ่นได้ ผลลัพธ์ดังกล่าวสามารถช่วยให้เมืองประวัติศาสตร์ที่ยังมีชีวิตอยู่เช่นเมืองลำปางสามารถรักษาเอกลักษณ์ของมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ของเมือง ตลอดจนวิถีชีวิตที่สงบเรียบง่าย และดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม ภายใต้การเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของการพัฒนาทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยไม่บั่นทอนคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของชาวชุมชนเมือง ในขณะเดียวกันกลับกลายเป็นแรงจูงใจให้ชุมชนเข้าร่วมการพัฒนาเมือง เกิดเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 46 และมาตรา 59

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 ศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนเมืองลำปาง และแจกแจงและจัดหมวดหมู่มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเทศบาลนครลำปาง

1.2.2 ศึกษาทัศนคติ ความคิดเห็น ความต้องการและข้อจำกัดในการรับรู้ของชุมชนต่อมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่

1.2.3 เพื่อเสนอแนวทางในการสร้างและพัฒนาศักยภาพ การรับรู้ของชุมชนต่อมรดกทางวัฒนธรรม

มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วม ในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา 59 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับตน หรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ตามกระบวนการรับฟังความ

ความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติไว้แล้ว ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.3 คำถามในการศึกษา

1.3.1 มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปางมีคุณค่าและศักยภาพในการอนุรักษ์ระดับใด

1.3.2 การรับรู้ของชุมชนต่อคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในด้านคุณค่าต่างๆ จะส่งผลกระทบต่อการเสนอแนวทางและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ในเขตเทศบาลนครลำปางอย่างไรบ้าง

1.4 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษาในครั้งนี้ ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ขอบเขตทางด้านพื้นที่และขอบเขตทางด้านเนื้อหา

1.4.1 ขอบเขตทางด้านพื้นที่

จะทำการศึกษาเฉพาะเขตเทศบาลนครลำปาง โดยมีพื้นที่ 22.17 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุม 8 ตำบล ประกอบด้วย พื้นที่ตำบลสวนดอก เวียงเหนือ หัวเวียงสบตุ๋ย บ่อแก้ว ชมพู พระบาทและพิชัย โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลพิชัย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลพระบาทและตำบลพิชัย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลบ่อแก้วและตำบลชมพู
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลพระบาท

1.4.2 ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

1.4.2.1 ศึกษาถึงประวัติศาสตร์ชุมชน ลักษณะทางกายภาพ ภาพรวมทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคมของเทศบาลนครลำปาง

1.4.2.2 ศึกษาและประเมินการรับรู้ของชุมชนต่อคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง

1.4.2.3 ศึกษาประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมโดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1) Dead Monuments คือ โบราณสถานที่มีลักษณะเป็นซากหลักฐานทางอารยธรรมในอดีต มากกว่าจะใช้สอยในปัจจุบัน เช่น กำแพงเมืองเก่า เซลากลางค์ คูเมือง ประตูเมือง เสาหลักเมือง และแบบแผนถนนในเมืองเก่า

2) Living Monuments คือ โบราณสถานที่ยังคงประโยชน์ทางการใช้สอย สืบทอดประเพณีทางศิลปะและมีการตกแต่งเสริมความมั่นคงตามลักษณะของสถาปัตยกรรมนั้นๆ

เช่นวัดในพระพุทธศาสนา

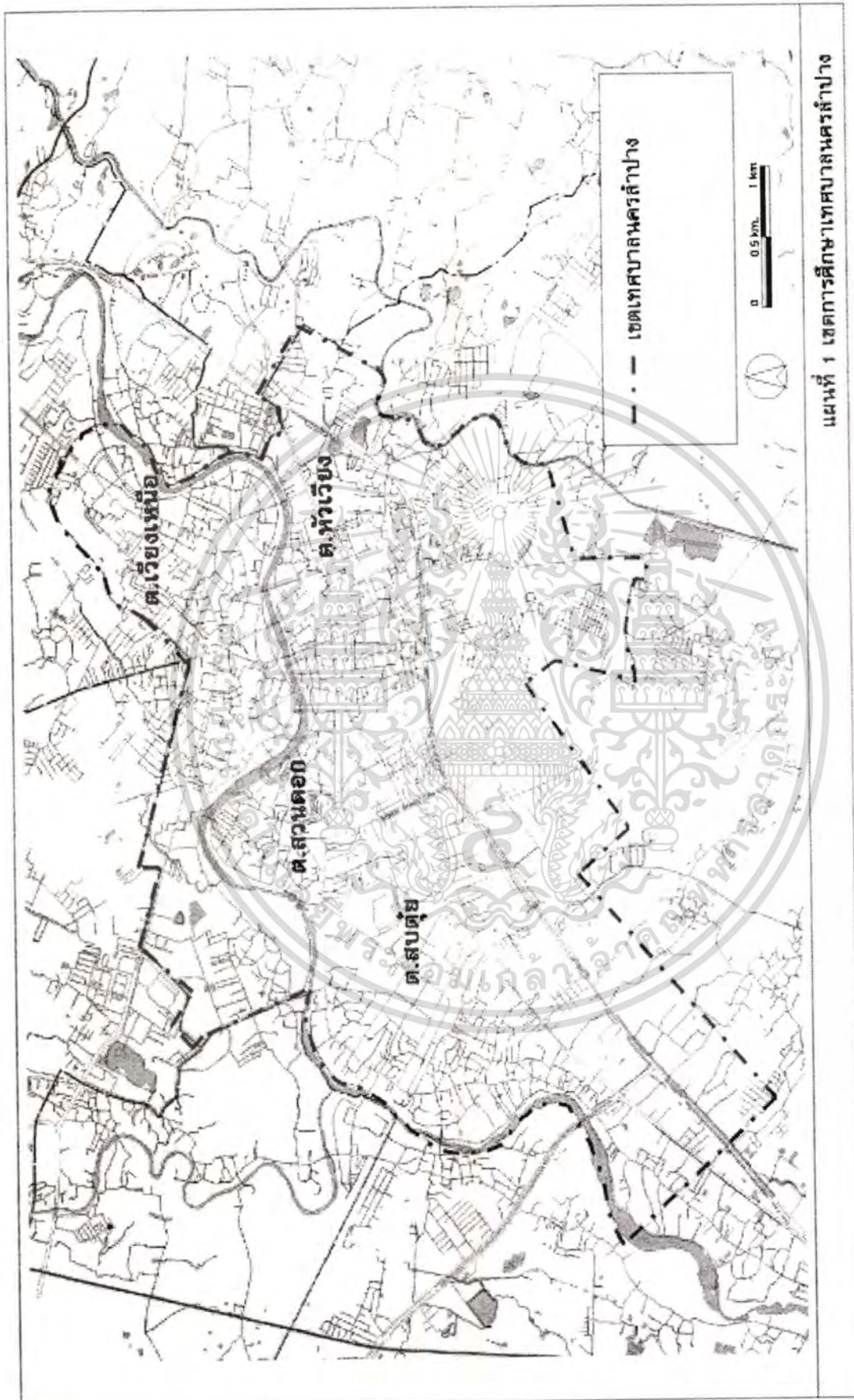
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งมอบสำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) Public Buildings คือ โบราณสถานประเภทอาคารสาธารณะและเกี่ยวข้องกับความงามของเมือง เช่น สถานีรถไฟนครลำปาง สะพานรัชฎาภิเศก สนามบินนครลำปาง

4) Commercial District & Residences คือ ชุมชนการค้าประวัติศาสตร์ เช่น ชุมชนตลาดจีนและอาคารบ้านเรือน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 1.1 แสดงเขตการศึกษาเทศบาลนครลำปาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.5 ขั้นตอนการศึกษา

1.5.1 ศึกษาข้อมูล เอกสารด้านประวัติศาสตร์ ความเป็นมาและพัฒนาการของเมืองเก่า ชุมชนเมืองและมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเทศบาลนครลำปางและข้อมูลเอกสารเชิงวิชาการที่เป็น ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

1.5.2 การศึกษาภาคสนามเป็นการสำรวจสภาพพื้นที่จริงด้วยการสังเกต การสำรวจ การใช้แบบสอบถามประชาชน และการสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้นำ ผู้ทรงคุณวุฒิท้องถิ่นและกลุ่ม ผลประโยชน์ เพื่อประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมและเก็บข้อมูลการรับรู้ของชุมชนต่อคุณค่า มรดกทางวัฒนธรรม โดยใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบ Geographical Sampling ในการเก็บข้อมูล จากครัวเรือน

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามด้วยวิธีทางสถิติด้วย SPSS และการพรรณนา และ เสนอแนวทางการสร้าง และพัฒนาศักยภาพการรับรู้ของชุมชนในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมใน เขตเมือง

1.6 คำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1.6.1 มรดกทางวัฒนธรรมหรือ "Cultural Heritage" ใช้คำจำกัดความตามองค์การว่า ด้วยการศึกษาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ให้นิยามถึง สภาพทาง กายภาพ (Physical Aspect) ซึ่งจับต้องได้ (Tangible) และสภาพที่ไม่ใช่กายภาพ (non physical aspect) ซึ่งจับต้องไม่ได้ (Intangible) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและสั่งสมมาเป็นเวลานาน มรดก ทางวัฒนธรรม ได้แก่ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ตำนาน พงศาวดาร สถานที่ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี อนุสาวรีย์ งานวรรณกรรม งานศิลปะ เป็นต้น

1.6.2 การรับรู้ คือ การสัมผัสที่มีความหมาย การรับรู้เป็นกระบวนการหรือตีความแห่ง การสัมผัส ที่ได้รับออกเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีความหมาย คนเราจะต้องใช้ความรู้เดิมหรือประสบการณ์ เดิมที่มีมาก่อน (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2546 : 151)

การรับรู้ เป็นกระบวนการที่คนมีประสบการณ์กับวัตถุหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยอวัยวะ สัมผัสและเป็นกระบวนการทางพฤติกรรมที่เกิดแทรกระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองสิ่งเร้า และ เป็นการได้ข้อมูลข่าวสารจากสภาพแวดล้อมด้วยผัสสะต่าง ๆ และเป็นการตระหนักหรือเอาใจใส่ ต่อองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมผ่านความรู้สึกที่มีต่อสภาพกายภาพ

สำหรับการศึกษาคั้งนี้ กำหนดความหมายการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม เกิดจาก การรู้จักแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและการประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมของผู้ตอบแบบสอบถาม

เอก ด้วยประสบการณ์เดิมของผู้ตอบแบบสอบถามเองศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.7 ข้อจำกัดของการศึกษา

1.7.1 การศึกษาการรับรู้ของชุมชนในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม จะเน้นหนัก การศึกษาประวัติศาสตร์จากเอกสารและการสำรวจภาคสนาม รวมทั้งการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม เพื่อให้ได้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ ดังนั้น ข้อมูลด้านโครงสร้างและงานสถาปัตยกรรมของ อาคารโบราณสถาน จะกล่าวถึงเพียงสังเขป เพื่อให้เข้าใจถึงการใช้งานของอาคารเท่านั้น

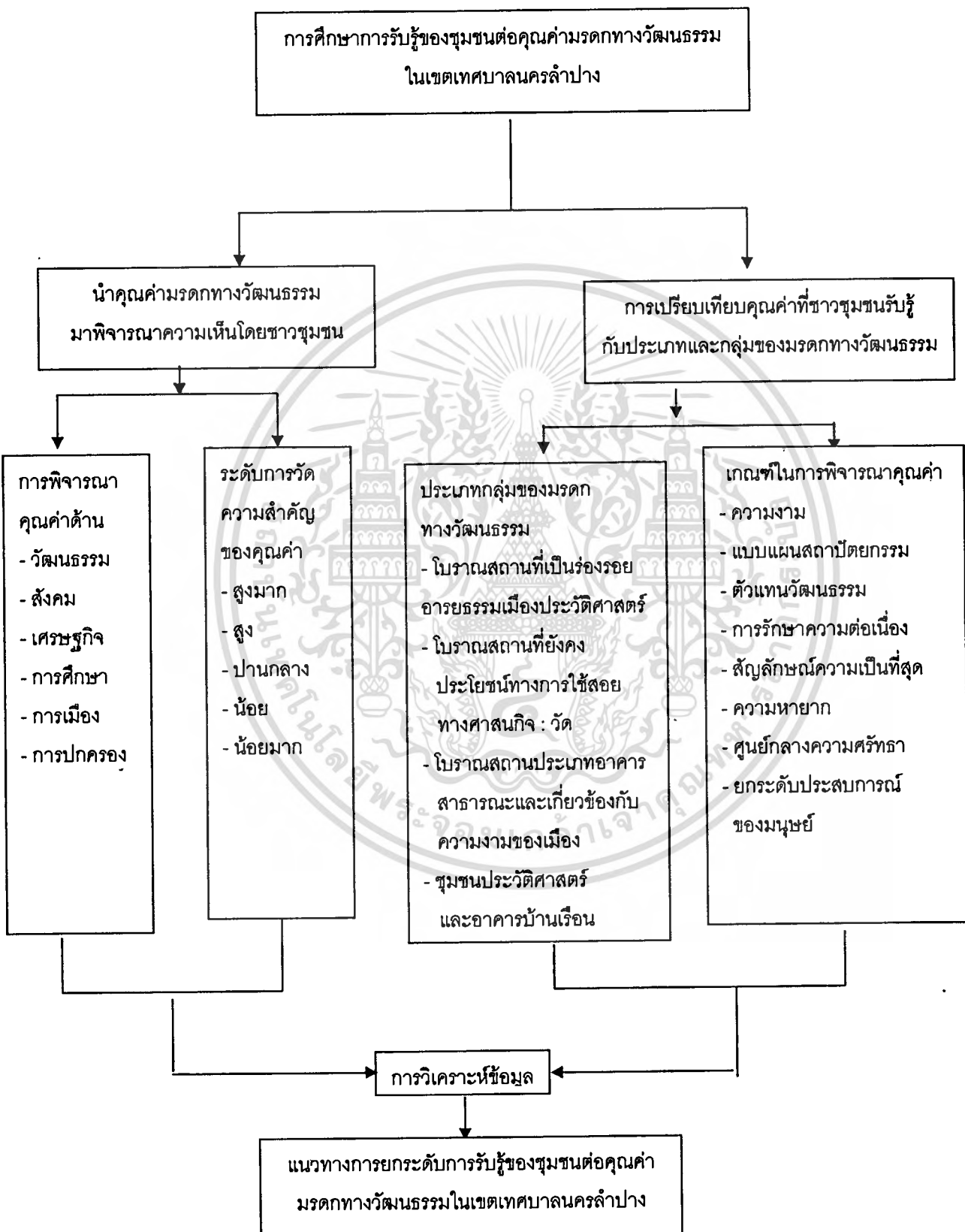
1.7.2 เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการออกแบบสอบถาม จึงได้จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างเท่านั้น ซึ่งไม่อาจเก็บข้อมูลจากคนในพื้นที่ ทั้งหมดได้

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

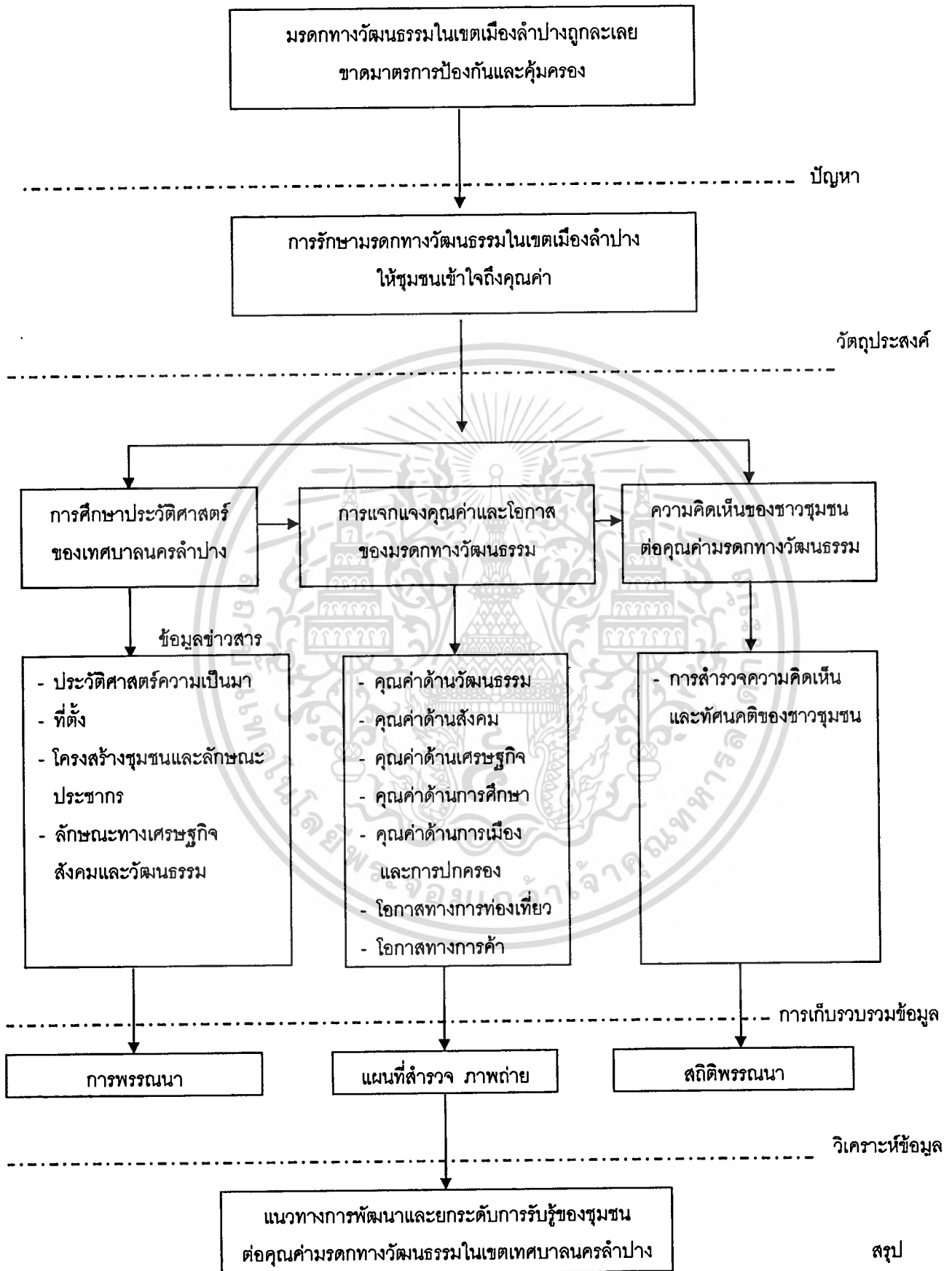
1.8.1 เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพิจารณาความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ในเขต เมืองลำปางในเชิงอนุรักษ์

1.8.2 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างและพัฒนาการรับรู้ของชุมชนในคุณค่ามรดกทาง วัฒนธรรมในเขตเมือง

1.9 กรอบการศึกษา

ภาพที่ 1.2 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษาการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ภาพที่ 1.3 แสดงขั้นตอนในการศึกษา

บทที่ 2

ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสำรวจและศึกษาการรับรู้ของชุมชนในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม มีสาระสำคัญ ประกอบด้วย

2.1 แนวความคิดว่าด้วยการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้อง คือ ความหมาย เหตุผลและความจำเป็นในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ประเภทของสิ่งที่ควรอนุรักษ์ วิธีดำเนินการอนุรักษ์ การประเมินคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี คุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม คุณค่าด้านเศรษฐกิจและสังคม ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้กรอบการประเมินค่าที่จัดทำโดยองค์การยูเนสโก ซึ่งเป็นกรอบที่ใช้กับมรดกทางวัฒนธรรม

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการรับรู้ในเรื่องกระบวนการรับรู้ข่าวสารจากสภาพแวดล้อมและอิทธิพลทางสภาพแวดล้อมที่มีต่อการรับรู้

2.3 แนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ในเรื่องขั้นตอนและวิธีการเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งศักยภาพในการมีส่วนร่วม เพื่อทราบถึงปัญหาและความต้องการในการรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ในเขตเทศบาลนครลำปาง

2.4 การศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

2.1 แนวความคิดว่าด้วยการอนุรักษ์

2.1.1 ความหมายของการอนุรักษ์

การอนุรักษ์ เป็นคำที่มีความหมายแตกต่างกันไปได้อย่างกว้างขวาง และครอบคลุมได้แทบทุกสิ่งทุกอย่างในโลก ดังเห็นได้จากคำว่า "อนุรักษ์" ที่มีใช้ในสาขาวิชาต่างๆ เช่น การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์พันธุ์พืชและสัตว์ป่า การอนุรักษ์อาคาร การอนุรักษ์ชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (คำว่า "อนุรักษ์" ในที่นี้ หมายถึงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมชุมชนเมืองและชนบท ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา "มรดกทางวัฒนธรรม" หรือ Cultural Heritage อันมีคุณค่าเอาไว้) (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร. 2543 : 1-1)

การอนุรักษ์ คือ การสงวนรักษา ป้องกันดูแลเพิ่มคุณค่า ปรับปรุงอาคารและบริเวณใกล้เคียง ที่มีความสำคัญและมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมและประวัติศาสตร์ สังคมและเทคโนโลยี ทั้งที่มีประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน โบราณวัตถุ โบราณสถาน หรือส่วนของ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมืองที่ไม่ได้มีการใช้สอยอีกต่อไปแล้วก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อรักษาไว้ซึ่งลักษณะเฉพาะของเมืองตลอดจนสภาพแวดล้อม (จารุณี ศิริมังคลา. 2532 : 11-12)

2.1.2 ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม

ในปี ค.ศ. 1972 องค์การว่าด้วยการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมแห่งชาติ (UNESCO) ได้อธิบายคำว่า "มรดกทางวัฒนธรรม" หรือ "Cultural Heritage" ว่า ให้นำมาวมถึงสภาพทางกายภาพ (Physical Aspect) ซึ่งจับต้องได้ (Tangible) และสภาพที่ไม่ใช่กายภาพ (Non Physical Aspect) ซึ่งจับต้องไม่ได้ (Intangible) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและสั่งสมมาเป็นเวลานาน มรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ ภาษา ขนบประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติ ความเชื่อ สถานที่ประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ วรรณกรรม งานศิลปะ เป็นต้น (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร. 2543 : 1-1)

ในปี 1972 ด้วยความตระหนักต่อมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในโลก องค์การยูเนสโกได้จัดให้มีการประชุมที่เกี่ยวกับการปกป้องมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของโลก (Convention concerning the Protection of The World Cultural and Natural Heritage) ขึ้นเป็นพิเศษ

โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปกป้องพื้นที่ที่แสดงถึงฐานะของ "คุณค่าอันดีเลิศในระดับสากล" ของมรดกโลก สำหรับจุดประสงค์ของการประชุมมรดกโลกในครั้งนี้ได้รวมทั้งโบราณสถาน กลุ่มของอาคารหรือพื้นที่ประวัติศาสตร์และสิ่งเหล่านี้ได้ กำหนดคำนิยามไว้ว่า (Feilden.1998 : 13)

1) อนุสรณ์สถาน (Monuments) หมายถึง ผลงานสถาปัตยกรรม งานประติมากรรม และจิตรกรรมอันเป็นอนุสรณ์สถาน องค์ประกอบและโครงสร้างทางธรรมชาติโบราณคดี สิ่งจารึก ถ้าอยู่อาศัย และคุณลักษณะอันประกอบกันเข้าซึ่งมีคุณค่าอันดีเลิศในระดับสากลจากมุมมองด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะหรือวิทยาศาสตร์

2) กลุ่มอาคารประวัติศาสตร์ (Groups of Buildings) หมายถึง กลุ่มของอาคารที่แยกจากกันหรือติดต่อกัน เชื่อมกันด้วยลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพวกมัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือความเป็นย่านสถานที่ในภูมิทัศน์ได้มีคุณค่าอันดีเลิศในระดับสากลจากมุมมองด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะหรือวิทยาศาสตร์

3) พื้นที่ประวัติศาสตร์ (Site) หมายถึง ผลงานของมนุษย์ หรือผลงานที่ผสมผสานเข้าระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และพื้นที่รวมถึงพื้นที่ทางโบราณคดี ที่ซึ่งมีคุณค่าอันดีเลิศในระดับสากลจากมุมมองด้านประวัติศาสตร์สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา หรือเกี่ยวกับมานุษยวิทยา

4) สภาพแวดล้อม (ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ 2538 : 308) ให้ทรงเห็นว่า "สภาพแวดล้อมในกรณีนี้ หมายถึง สิ่งแวดล้อม และบรรยากาศรอบๆ โบราณสถานหรือที่เรียกว่า สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้นในระยะใกล้และระยะไกล สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยทั่วไปจะเป็นบริเวณที่ปกป้องคุ้มครองตัวโบราณสถานมิให้ได้รับผลกระทบ

โดยตรงจากสิ่งรอบกายนอก และเป็นบริเวณที่สามารถปรับเปลี่ยนสภาพต่างๆ ให้สอดคล้องกลมกลืนกับโบราณสถานนั้นๆ อีกทั้งบริเวณที่สามารถตกแต่งให้โบราณสถานมีความสง่างามและได้บรรยากาศสอดคล้องกลมกลืนกับโบราณสถานนั้น "

(Feilden. 1998 : 11-12) แนวความคิดในปัจจุบันของมรดกทางวัฒนธรรม คือ ผลลัพธ์ของกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในสังคมร่วมสมัยกับคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม และข้อเรียกร้องของมัน ในอดีตที่ผ่านมา ความสนใจหลัก ได้ถูกมอบให้กับงานศิลปะ หรืออนุสรณ์สถานสำคัญ

แต่ความโน้มเอียง ณ วันนี้ คือ ความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมด้วยความรู้สึที่กว้างที่สุด ในฐานะที่บรรจุเต็มไปด้วยร่องรอยและความหมายที่ได้เก็บรวบรวม ข้อมูลของกิจกรรมและความสำเร็จทางมนุษยชาติไว้ผ่านห้วงแห่งกาลเวลา

ดังนั้น มรดกทางวัฒนธรรมจึงประกอบด้วยประเภทที่แตกต่างออกไปของทรัพย์สิน ซึ่งเกี่ยวข้องไปถึงความหลากหลายของสิ่งที่มีมันเป็นอยู่ ซึ่งไม่ได้รวมไว้เพื่อแค่อนุสรณ์สถาน พื้นที่และอุทยานประวัติศาสตร์ที่สำคัญเท่านั้น แต่ได้รวมเอาสภาพแวดล้อมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นไว้เช่นกัน

ทรัพยากรมรดกทางวัฒนธรรม อาจจะถูกเชื่อมโยงกับคุณค่าที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับบริบท และการปฏิบัติต่อพวกมันก็อาจจะต่างกันไปในแต่ละกรณีด้วย โดยเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกายภาพ คือ หนึ่งในทรัพยากร ที่สำคัญมากที่สุดของโลก ที่ไม่อาจนำกลับมาใช้ได้อีก ดังนั้นความพยายามเป็นพิเศษจึงจำเป็นต้องมีขึ้นเพื่อแก้ไขในความไม่สมดุลระหว่างความต้องการของพวกเรากับการป้องกันมรดกทางวัฒนธรรมเอาไว้ให้ได้ด้วย

2.1.3 เหตุผลในการอนุรักษ์

ยงธนิศร์ พิมลเสถียร (อ้างแล้ว) กล่าวว่าในการอนุรักษ์เมือง มักจะมีข้ออภิปรายกันอยู่เสมอว่าเพราะเหตุใดจึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ และเมืองที่เกิดขึ้นมานานหรือเมืองเก่า นั้น มีความสำคัญอย่างไรจึงต้องมีการรักษาเอาไว้

สำหรับประเทศไทยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรงมีพระราชดำริว่า

" ชาติไทยเรานั้น มีเอกราช มีภาษา มีศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี

เป็นของตนเองมาช้านานหลายศตวรรษแล้ว ทั้งนี้เพราะบรรพบุรุษของเรา

ได้เสียสละอุทิศชีวิต อุทิศทั้งกายและใจสะสมสิ่งเหล่านี้ไว้ให้พวกเรา

จึงจำเป็นที่พวกเราต้องรักษาสิ่งเหล่านี้ไว้ให้คงทนถาวร

โบราณวัตถุและศิลปวัตถุทั้งนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ชี้ให้เห็นอดีต

อันรุ่งโรจน์ของชาติไทยเรา เป็นประโยชน์แก่การศึกษา ทั้งในทาง

ประวัติศาสตร์ ศิลปะ โบราณคดี และวัฒนธรรม จึงควรที่ทุกฝ่าย

จะได้ช่วยกันทะนุถนอมบำรุงรักษาอย่าให้สูญสลายไป "

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งยังมีเหตุเปลี่ยนแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากกระแสพระราชดำริ จะสามารถเข้าใจถึงเหตุผลว่าทำไมต้องมีการอนุรักษ์มรดกของชาติเอาไว้ ซึ่งอาจสรุปได้ว่า การอนุรักษ์นั้นจะต้องกระทำเพื่อ

1) รักษาเกียรติภูมิของชาติ

2) เป็นประโยชน์แก่การศึกษาในทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งแสดงออกถึงเอกลักษณ์ ของชาติ การอนุรักษ์จะทำให้คนในชาติ ได้รู้จักถึงรากเหง้าของตนเอง มีความภาคภูมิใจและมีความมั่นใจในชาติของตนเอง ซึ่งจะมีส่วนช่วยอย่างมากต่อความคิดที่จะช่วยปกป้องรักษาชาติของตนไว้

โดยส่วนใหญ่ผู้ที่สนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ มักจะให้เหตุผลในเชิงสังคมและวัฒนธรรม (Socio-Cultural Approach) เช่น (Munford : อ้างใน ยงธนิศร์) ได้กล่าวว่า

เมืองที่ไร้อาคารเก่า เปรียบเสมือนคนที่ไร้ความทรงจำ

หรือวาทะของ Romney (Tunnard : อ้างใน ยงธนิศร์) ที่ว่า

เมืองที่ไม่มีวิถุญญานอดีต จะมีความหวังเพียงริบหรี่สำหรับอนาคต เมืองก็เปรียบได้กับมนุษย์ที่มรดกของอดีต จะช่วยนำมาซึ่งเอกลักษณ์ และโอกาสของการพัฒนาในสิ่งใหม่ ๆ

ผู้ที่สนับสนุนความสำคัญของการอนุรักษ์ผู้หนึ่ง คือ Kurrent (Trinidad : อ้างใน ยงธนิศร์) ที่กล่าวไว้ว่า

ผู้ที่ไม่สามารถเรียนรู้บทเรียนจากอดีตได้หรือผู้ที่ไม่ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งเก่าแก่ ก็คือผู้ที่ไม่สามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้

จากคำกล่าวดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้ที่สนับสนุนงานอนุรักษ์ ไม่ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์แต่เพียงการเก็บไว้ชื่นชมเฉยๆ แต่ให้มุมมองว่าการทำนุบำรุงรักษาไว้ก็เพื่อเป็น ฐานของการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ให้ดีขึ้นนั่นเอง

ในกรณีของการอนุรักษ์ชุมชน Henry Sanoff (Henry : อ้างในยงธนิศร์) ได้ให้เหตุผลของการอนุรักษ์ชุมชนรวมทั้งอาคารไว้ 4 ประการ คือ

1) เพื่อความทรงจำทางวัฒนธรรม (Cultural Memory)

เนื่องจากการรักษาอาคารเก่า คือ การรักษาหลักฐานทางกายภาพในเชิงประวัติศาสตร์ที่ถ่ายทอดคุณค่าและความสามารถของบรรพบุรุษ ให้คนในยุคปัจจุบันและอนาคตได้ศึกษาและชื่นชม

2) เพื่อรักษาปฏิสัมพันธ์ในชุมชน (Successful Proxemics)

คำ Successful Proxemics หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เห็นได้จากกิจกรรมที่ทำร่วมกันในสถานที่หนึ่ง ความสัมพันธ์นี้จะเกิดขึ้นได้สมบูรณ์เมื่อมีความสมดุลระหว่างคน กิจกรรมและสภาพแวดล้อม แต่เดิมความสัมพันธ์ของคนจะแน่นแฟ้น ชัดเจน แต่เมื่อมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การตัดถนนผ่ากลางชุมชน หรือมีการกำหนดกฎหมายการใช้ ที่ดิน

แยกชัด ทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวหายไป เนื่องจากการพัฒนาดังกล่าวไปปรับจนสมดุล ของคน

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิจกรรมและสภาพแวดล้อม การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของชุมชน จะช่วยป้องกันปัญหา นี้ได้และคงไว้ซึ่งปฏิสัมพันธ์ในสังคม

3) ความหลากหลายของสภาพแวดล้อม (Environmental Diversity)

การพัฒนาสมัยใหม่ ทำให้สังคมไม่มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อม ที่เคยมีเอกลักษณ์ต่างๆ กันไปในแต่ละท้องถิ่นตามลักษณะของพื้นที่นั้น ได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้มีลักษณะคล้ายคลึงกันมากขึ้น ทั้งนี้เพราะวัสดุสมัยใหม่มีการผลิตที่เป็นอุตสาหกรรม และมีราคาถูกลงได้เข้ามาแทนฝีมือช่าง การอนุรักษ์จะช่วยให้สามารถคงลักษณะพื้นถิ่นและช่วยรักษาฝีมือช่างเอาไว้ได้ ข้อดีในข้อนี้ คือ ชุมชนจะไม่จำเป็นต้องพึ่งพาลักษณะการผลิตและเทคโนโลยีระดับสูงมากนัก ทำให้การไหลออกของเงินทุนและทรัพยากรอื่นๆ มีน้อยลง

4) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Gain)

การอนุรักษ์ จะยังประโยชน์ในทางเศรษฐกิจได้สองประการ ประการแรก เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ หากอาคารเก่ายังคงมีสภาพดีอยู่ เป็นการรักษาทรัพยากรได้ทางหนึ่ง ประการที่สอง ชุมชนเก่าที่ได้รับการอนุรักษ์เอาไว้ จะเป็นสถานที่ ที่น่าสนใจแก่ผู้มาเยือน และส่วนใหญ่จะมีการเพิ่มพูนรายได้จากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้น นั่นคือชุมชนที่อนุรักษ์ไว้ คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หาค่ามิได้นั่นเอง

ในการอนุรักษ์ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เป็นข้ออภิปรายที่ถกเถียงกันมาก ข้อหนึ่ง Suelehi ไม่แนะนำให้ใช้วิธีการทางเศรษฐกิจเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในเหตุผล เพื่อการอนุรักษ์ แต่ในขณะเดียวกันในสิ่งคิปร์ Smith เชื่อว่าการอนุรักษ์จะช่วยสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจให้กับเมืองด้วย นอกจากความภาคภูมิใจ (อ้างในยงฉนิศร์)

ส่วน (Eduardo Rojas 1999 : 5-7) กล่าวว่าเหตุผลในการอนุรักษ์ในลักษณะของกระบวนการทางสังคมที่มีพัฒนาการในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

1. Conservation as a Concern of the Elite ในช่วงนี้ผู้ที่มืบทบาททางการอนุรักษ์จะเป็นกลุ่มผู้นำในสังคม มีการออกกฎหมายเพื่อป้องกันอาคารอนุรักษ์จากการพัฒนาของนักพัฒนา

2. Unsustainable Government Interventions ปัญหาที่สำคัญในระยะนี้ คือ ความอ่อนแอขององค์กร การขาดความรู้ในเชิงเทคนิควิธี ซึ่งนำไปสู่การขาดแคลนเงินทุน มีตัวอย่างจำนวนมากที่การแทรกแซงของรัฐไม่ได้สร้างสมดุลระหว่างบทบาทของรัฐและเอกชน

3. Urban Heritage Conservation as a Concern of a Whole Society ยิ่งชุมชนมีความหวงแหนวัฒนธรรมของตนเท่าใด ก็ยิ่งเป็นการเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจมากขึ้น การอนุรักษ์กลายเป็นการตระหนักถึงความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ดึงดูดการลงทุนของภาคเอกชนในการสร้าง

กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในกระบวนการนี้มีผู้เข้ามาเกี่ยวข้องของหลายฝ่าย ชุมชนจึงจำเป็นต้องมีค่านิยม
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่ตรงกันในด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยอาจสร้างจากการให้การศึกษา และข้อมูลที่ถูกต้อง

ส่วน Nahoum Cohen (1996) กล่าวว่า การอนุรักษ์เป็นความจำเป็นทาง วัฒนธรรม เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของผู้อยู่อาศัย ที่จะย้ายกลับเข้ามาอยู่ในเขตเมือง การอนุรักษ์ ชุมชนจึงเป็น สิ่งที่ต้องทำอย่างเร่งด่วน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการวางผังเมืองสมัยใหม่ ซึ่งย้ายเขตที่อยู่อาศัย ออกนอกเมือง ความล้มเหลวจากการเตรียมสิ่งต่างๆ เพื่อเป็นเมืองสมัยใหม่ รวมทั้งมีแหล่งงานที่ อยู่ใกล้ เดินทางสะดวก มีความมั่งคั่ง และการแบ่งแยกทางวัฒนธรรม

จากการขาดระบบสาธารณูปโภคที่เหมาะสม ทำให้ผู้คนในเมืองต้องใช้ชีวิตที่มี ตาราง แน่นนอนเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาด้านการจราจร กระแสการย้ายกลับเข้าสู่เขตเมืองเก่า ไม่สามารถ สรุปได้ว่าเกิดจากเหตุผลทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องดูถึงบริบทเหล่านี้ด้วย

- **ความเป็นศูนย์กลางทางประวัติศาสตร์** คือ การสร้างโครงข่ายของกลุ่มอาคารและ ถนนจากยุคต่างๆ ซึ่งสร้างความหลากหลายทางวัฒนธรรมและระดับของเมืองเป็นเวลานับร้อยปีที่ จะสามารถเกิดลักษณะเฉพาะของชุมชนและคุณค่าทางวัฒนธรรมได้ ในขณะที่เมืองสมัยใหม่และ เขตโดยรอบจะขาดความรู้สึกถึงประวัติศาสตร์และขาดความต่อเนื่องทางวัฒนธรรม

- **การอนุรักษ์ชุมชนในระดับที่เหมาะสม** นอกจากการเป็นที่อยู่อาศัย เมืองเก่ายัง สามารถเปลี่ยนรูปแบบไปสู่การเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางวัฒนธรรม ในทางอุดมคติแล้ว เมืองเก่า ที่มีลักษณะของการอนุรักษ์นั้น ไม่จำเป็นต้องอาศัยกฎหมายมาเป็นเครื่องบังคับ นอกจากนี้ในความ เป็นจริงแล้ว มีความผิดพลาดเกิดขึ้นมากมายจากการตั้งสมมุติฐานที่ไม่ถูกต้อง การอนุรักษ์จะต้อง ตั้งอยู่บนฐานของความทรงจำในอดีต การรักษาสุนทรียศาสตร์ชีวิตเมืองทั้งหมด การอนุรักษ์ที่ประสบ ความสำเร็จไม่เพียงขึ้นอยู่กับการรักษาอาคารเพียงบางหลังแต่ต้องมีความเข้าใจถึงผลที่จะได้รับซึ่ง เป็นศักยภาพที่ทำให้เมืองอยู่ได้

- **กระแสของเมืองสมัยใหม่** จากการเติบโตทางการค้าอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลง การใช้ที่ดิน การคมนาคมขนส่ง การขยายตัวของประชากร ทั้งหมดส่งผลต่อโครงสร้างของเมืองเก่า มาตรการต่างๆ จึงถูกนำมาใช้ในการอนุรักษ์และการสงวนรักษาส่วนประกอบต่างๆ ที่ช่วยดึงดูด ผู้คนให้กลับเข้ามาในเขตเมืองเก่า

ในการอนุรักษ์ขนาดของเมืองจะต้องตระหนักถึงเนื้อเมือง (Urban Fabric) หรือเมือง โดยรวมทั้งหมด ไม่เฉพาะแต่สถาปัตยกรรมเท่านั้น โครงการอนุรักษ์ที่ประสบความสำเร็จ จะต้อง มีการวิเคราะห์ในเชิงปริมาณ การเปรียบเทียบการศึกษาทางเศรษฐกิจ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.1.4 หลักการของการอนุรักษ์

Jean Barthelemy (1998 : 1) ในปี ค.ศ.1969 ในการประชุมรัฐมนตรีด้านวัฒนธรรมของยุโรป กษัตริย์ Albert II แห่งเบลเยียม กล่าวถึง สถานการณ์ของการอนุรักษ์ไว้อย่างเฉียบแหลมว่า "เรากำลังเริ่มตระหนักว่าการสงวนรักษาและฟื้นฟูโบราณสถานจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของการวางผังการใช้ที่ดิน และจะต้องได้รับความเข้าใจและใส่ใจจากคนส่วนใหญ่ของสังคม ไม่ใช่เพียงการเลือกอนุรักษ์จากการหวงคิดถึงอดีตเท่านั้น แต่จะต้องเป็นไปในแนวความคิดสมัยใหม่ "

Brooks.C.Cheshire (1997 : 277) ผู้คนจำนวนมากใช้คำว่าอนุรักษ์(Conservation) อย่างสับสนเนื่องจากการตีความออกเป็นสองลักษณะ คือ

1) กลุ่ม passive or static เป็นกลุ่มที่มองการอนุรักษ์เป็นการรักษาสภาพไว้โดยไม่มี การเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่จะเป็นการลดคุณค่าทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ หรือสถาปัตยกรรมลง William Morris (1972 : อ้างในสมชาติ จิ่งสิทธิรักษ์. 2538 : 300-303) ได้กล่าววาทะไว้ว่า "เป็นสังขรณ์ที่ว่าโบราณสถานไม่ได้เป็นของเราเพียงผู้เดียว มันเป็นของบรรพบุรุษของเรามาก่อน และมันจะเป็นของลูกหลานของเราในอนาคต หากเราไม่กระทำต่อมันอย่างผิดๆ มันไม่ใช่ของเรา แต่เพียงผู้เดียวในทางใดๆ ที่เราจะมีสิทธิไปทำกับมันอย่างไรก็ได้ตามอำเภอใจ เราเป็นเพียงผู้ ค้ำครองโบราณสถานเพื่อส่งต่อไปแก่บรรดาอนุชนรุ่นหลัง"

ในกลุ่มนกออนุรักษ์ Passive ที่มองการอนุรักษ์ว่าเป็นการอนุรักษ์สภาพโบราณสถานไว้ โดยไม่สมควรที่จะเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่จะเป็นการลดคุณค่าทางวัฒนธรรม หรือประวัติศาสตร์ หรือ สถาปัตยกรรมลง แนวความคิดด้าน Passive ฝายนำการต่อต้านการปฏิสังขรณ์ โบราณสถานใน ตอนนั้นหาใช่สถาปนิกไม่ หากเป็นกลุ่มศิลปินและนักวิชาการ ผู้นำที่มีชื่อเสียงที่สุด 2 คน คือ John Ruskin (ค.ศ. 1819 – 1900) เป็นนักวิชาการสถาปัตยกรรมที่มีผลงานชื่อ " Seven Lamps of Architecture " และ " William Morris "(ค.ศ. 1834 – 1896) เป็นศิลปินนกอออกแบบผู้สืบทอด เจตนารมณ์ของ Ruskin และนำอุดมการณ์การนี้ไปก่อตั้งสมาคมเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานใน ค.ศ.1855 ซึ่งเป็นยุคทองของการปฏิสังขรณ์ ในประเทศอังกฤษ

2) กลุ่ม active or dynamic เป็นกลุ่มที่เห็นว่าอาคารและพื้นที่อนุรักษ์สามารถเปลี่ยนแปลง ทางกายภาพได้ หากเป็นการรักษาอาคารและพื้นที่ดังกล่าวให้ยังคงอยู่ได้ ในกลุ่มที่มองการอนุรักษ์ ในแบบหลังนี้ ให้ความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะนำมาสู่การสร้างรายได้ทั้งในส่วนของเอกชน และส่วนสาธารณะ

การมองการอนุรักษ์ในลักษณะหลังนี้มีผู้กล่าวถึงในแง่บวกค่อนข้างมาก Hicran Topcu (2001) ได้แสดงทัศนะว่า เอกลักษณะในบริบทเมืองไม่ได้อยู่ที่การประกอบกันขององค์ประกอบต่างๆ เข้าเป็นเมืองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงวิธีการเชื่อมโยงกันทั้งวิธีที่มองเห็นและมองไม่เห็นผ่านระบบ ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนสะท้อนถึงความหลากหลายทั้งด้านคุณภาพ และขนาดทำให้การอนุรักษ์ใน เมืองมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพกว้างต้องหมายรวมถึง " ความเปลี่ยนแปลงและการรักษาความต่อเนื่อง " ด้วยสมดุลที่แท้จริง บนพื้นฐานของความเข้าใจบริบทและองค์ประกอบที่หลากหลายในการก่อตัวของเมือง

ผู้เชี่ยวชาญทางผังเมืองและการอนุรักษ์ผู้หนึ่ง คือ นิจ วิทยีระนันท์ (ช่างในยงธนิศร์ พิมลเสถียร.2543 : 1-5 , 1-6) ได้ให้แนวทางปฏิบัติในการอนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปกรรมในเมือง ไว้ 6 ประการ ดังนี้

1) การใช้ที่ดิน มีข้อพิจารณา คือ

1.1 การจำแนกประเภท

1.2 การฟื้นฟูบูรณะชุมชนให้กลับคือสู่ชีวิต

1.3 การจัดให้มีสวนสาธารณะ

2) การพัฒนาและก่อสร้าง มีข้อพิจารณา คือ

2.1 การออกแบบสถาปัตยกรรมให้มีความกลมกลืนกับอาคารข้างเคียง

2.2 การควบคุมความสูง ซึ่งหมายถึงการควบคุมความหนาแน่นโดยปริยาย และยังทำให้ไม่บดบังหรือข่มอาคารเดิม ความสูงนี้รวมถึงเสาไฟฟ้า เสาโทรเลข ฯลฯ ด้วย

2.3 ลักษณะภายนอก ต้องมีการควบคุมลักษณะภายนอกของอาคาร

2.4 การบำรุงรักษาให้อาคารและสภาพแวดล้อมดำรงคุณค่าอยู่เสมอ

3) การอนุรักษ์

3.1 การคุ้มครองคุณค่าและความงาม โดยการขึ้นทะเบียนวัตถุและบริเวณ ซึ่งคุณค่าที่คุ้มครองควรมีลักษณะ 3 ลักษณะ คือ คุณค่าทางวิทยาการ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าความงามตามธรรมชาติ

3.2 การอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรม จะต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองและภาค โดยพยายามดำรงรักษาลักษณะพิเศษของท้องถิ่นที่ปรากฏอยู่

3.3 แม่น้ำ ลำคลอง หนองบึง เป็นที่โล่งและเป็นแหล่งทิ้งดงาม ให้ความรื่นรมย์แก่เมือง

3.4 ต้นไม้ ควรเก็บรักษาไว้ รวมทั้งให้มีการรักษาหน้าดินไว้ ในบางประเทศไม่มีการขออนุญาตในการตัดต้นไม้ แม้ว่าจะอยู่ในบ้านของเอกชน

3.5 โครงการพัฒนา เช่น สะพานลอย ถนนคร่อมคลอง ควรมีการพิจารณาก่อนการดำเนินการ เพราะอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทัศนียภาพของเมือง

4) การสัญจร

4.1 ถนนและอุปกณ์ ควรมีทางเท้ากว้างและบริเวณปลูกต้นไม้ เครื่องเรือนถนน และบริการสาธารณะอาจจัดให้อยู่อาคารสถานที่ราชการ รวมทั้งการนำสายไฟฟ้า สายโทรศัพท์ สายโทรเลข ลงใต้ดินในถนนบางสาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.2 ระบบถนน โดยสร้างถนนเลียบบริเวณที่จะอนุรักษ์ และปรับเปลี่ยนถนนเดิมในบริเวณอนุรักษ์ให้เป็นทางเท้า

4.3 ทางเท้าได้ขยายอาคารจัดให้มีเฉพาะย่านพาณิชยกรรม

4.4 ทางเดินและทางจักรยานในเขตอนุรักษ์ควรลดการจราจรสำหรับรถยนต์ โดยเฉพาะรถยนต์ส่วนตัวและคืนเมืองให้กับคนและจักรยาน ถนนบางแห่งอาจให้มีการปิดการจราจรแล้วเปิดให้เป็นทางเท้า เพื่อเสริมการจับจ่ายซื้อของ โดยอาจให้มีhabenเร่งแผงลอยที่เป็นระเบียบเรียบร้อยรวมอยู่ด้วยกันเป็นสัดส่วน

5) บริการสาธารณะ

5.1 ปัจจัยพื้นฐาน บริการสาธารณะจะต้องจัดให้อย่างมีประสิทธิภาพมีการวางแผนพัฒนาและบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง

5.2 การรณรงค์ต่อต้านความน่าเกลียด โดยใช้วิธีการชักชวนและวิธีการทางกฎหมาย

5.3 ที่สาธารณะและบริการในเมือง โดยต้องจัดให้มีสาธารณูปการกระจายอยู่ในระยะและบริเวณอันเหมาะสม เช่น พืชพันธุ์สถาน หอสมุด สวนสาธารณะ ลานกลางเมือง

5.4 การควบคุมสิ่งโฆษณา กำหนดให้มีได้เฉพาะย่านพาณิชยกรรมและต้องคำนึงถึงผลทางการมองเห็นด้วย

5.5 ความเสียงสงบ จะต้องมีการควบคุมระดับเสียงที่เกิดจากอุตสาหกรรมและย่านพาหนะและจากกิจกรรมต่างๆ

6) คณะกรรมการเฉพาะกิจ

ในท้องถิ่นควรตั้งคณะกรรมการไว้ชุดหนึ่งเพื่อปกป้อง และส่งเสริมคุณภาพและความงามของสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตน และควรมีการตั้งรางวัลสำหรับมอบให้แก่องค์กรหรือบุคคลที่มีส่วนร่วมในการปกป้องและส่งเสริมคุณภาพของสิ่งแวดล้อมนั้น

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (อ้างใน ยงธนิศร์ พิมลเสถียร. 2543 : 1-7) ได้ให้แนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนพื้นเมืองในภาคเหนือของไทยไว้ว่าจะต้องมีการอนุรักษ์ในสิ่งต่างๆ 4 ประการ คือ

6.1 อนุรักษ์มโนทัศน์ (Conservation of Concepts) หมายถึง แนวคิดของการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจะมีผลทำให้สภาพความเป็นอยู่เดิมๆ ต้องเปลี่ยนไปด้วย หากไม่มีแนวทางในการกำหนดแบบแผนการพัฒนาแล้ว การอนุรักษ์จะดำเนินการไม่ได้เลย การอนุรักษ์มโนทัศน์จะทำได้โดยการ “ให้การศึกษา” แก่คนในชุมชนและอาจหมายถึงกิจกรรมที่ช่วย “ปลูกจิตสำนึก” เพื่อให้เข้าใจถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมที่อาศัยอยู่ ซึ่งจะทำให้ชุมชนสามารถปรับแนวความคิดการดำรงชีวิตสมัยใหม่ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตเดิมของตนได้

6.2 อนุรักษ์รูปแบบ (Conservation of Styles) จะต้องมีการศึกษารูปแบบของสิ่งก่อสร้างในชุมชนอนุรักษ์อย่างละเอียดและบันทึกไว้เป็นหลักฐาน การดัดแปลงต่อเติม สามารถไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทำได้แต่ต้องให้สอดคล้องกับรูปแบบดั้งเดิม การบูรณะปฏิสังขรณ์จะต้องดำเนินการตามรูปแบบเดิม รวมทั้งวัสดุและฝีมือช่าง การอนุรักษ์รูปแบบนี้เพื่อให้มีการดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง ควรมีการจัดตั้ง “ ศูนย์ศึกษาหรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ” เพื่อเก็บรักษารวบรวมและให้มีการศึกษางานช่าง เพื่อให้คงไว้ซึ่งลักษณะรูปแบบของสิ่งก่อสร้างเดิมในชุมชน

6.3 อนุรักษ์ฝีมือช่าง (Conservation of Craftsmanship) งานช่างฝีมือมักถูกละเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช่างปูน ช่างไม้ ซึ่งสำคัญมากในงานสถาปัตยกรรมของไทย การอนุรักษ์งานช่างฝีมือนี้รวมถึงเครื่องมือเครื่องไม้ที่ใช้ด้วย ซึ่งต้องเหมือนของเดิมเพื่อให้ได้รูปลักษณะเดียวกัน การอนุรักษ์งานช่าง ทำได้โดยการ “ ฝึกอบรม ” ช่างรุ่นใหม่ โดยให้สังเกตและฝึกฝนตามช่างฝีมือที่ได้รับการฝึกฝนมาแต่โบราณ ในประเทศไทยน่าจะได้มีการตั้งโรงงานช่าง สิบหมู่ ขึ้นและควรมีการจัดประกวดฝีมือช่าง เพื่อพัฒนาฝีมือและสร้างความภาคภูมิใจให้กับช่างฝีมือด้วย

6.4 อนุรักษ์วัสดุ (Conservation of Building Materials) การพิจารณาการใช้วัสดุในงานอนุรักษ์มักจะถูกละเลย ทำให้เกิดความขัดแย้ง ความไม่กลมกลืน นอกจากนั้นบางส่วนยังเป็นตัวเร่งให้วัสดุเดิมที่มีอยู่เสื่อมสภาพเร็วขึ้น การใช้วัสดุไม่ใช่ค้ำยื่นแค่พื้นผิวเหมือนของเดิมเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาถึงคุณสมบัติด้วย เช่น การใช้น้ำปูนฉาบสมัยใหม่ จะไม่เหมาะสมกับการฉาบผนังที่เป็นอิฐเก่า เนื่องจากปูนฉาบสมัยใหม่จะมีความแกร่งกว่าอิฐมาก ทำให้เกิดรอยแยกในการก่อหรือการใช้ไม้ที่บอบไม่แห้งก็จะทำให้ไม้เสียกำลังวัสดุ ดังนั้นจึงควรให้มีการส่งเสริมการผลิตขึ้นมาใหม่ และควรพิจารณาในแง่ของการตลาดด้วย เพราะวัสดุแบบเก่าคงขายได้ไม่มาก จึงควรให้หน่วยงานของรัฐบาล เช่น สถาบันการศึกษา เป็นผู้ดำเนินการศึกษาวิจัย และทดลองผลิตวัสดุต่างๆ เหล่านี้

2.1.5 แนวความคิดการประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์

2.1.5.1 แนวความคิดการประเมินคุณค่า

แนวความคิดการอนุรักษ์ในความเห็นของ Herry Cleere (1983 : อ้างโดย ยงธนิศร์ : 1-7 , 1-8) ได้กำหนดวิธีการ (Approaches) ศึกษาและดำเนินการในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมไว้ 4 องค์ประกอบ คือ

- บริบทของคุณค่า (Value Contexts)

หมายถึง การพิจารณาค่าในแง่ต่างๆ ที่เป็นเหตุให้ต้องอนุรักษ์คุณค่าของสิ่งที่จะอนุรักษ์ที่เสนอไว้มี 4 ด้าน ได้แก่

1) ด้านศักยภาพทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัจจัยทางการตลาด ค่าการลงทุน เมื่อเปรียบเทียบกับการพัฒนาใหม่กับการสงวนรักษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2) มาตรฐานความงาม รูปแบบประเพณีและจิตวิทยา ในการรับรู้ (สัญญาณ) ความงาม

3) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ เอกสารทางประวัติศาสตร์ รวมทั้ง นิยายปรัมปรา นิทานพื้นบ้าน เทคโนโลยีพื้นถิ่น

4) งานวิจัยอย่างเป็นทางการ การศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะ ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ฯลฯ

● ประเภทของคุณค่า (Types of Value)

ประเภทของคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 4 ด้าน

เช่นกัน คือ

- 1) ด้านเศรษฐกิจ
- 2) ด้านความงาม
- 3) การแสดงออกทางสัญลักษณ์
- 4) การให้ข่าวสาร

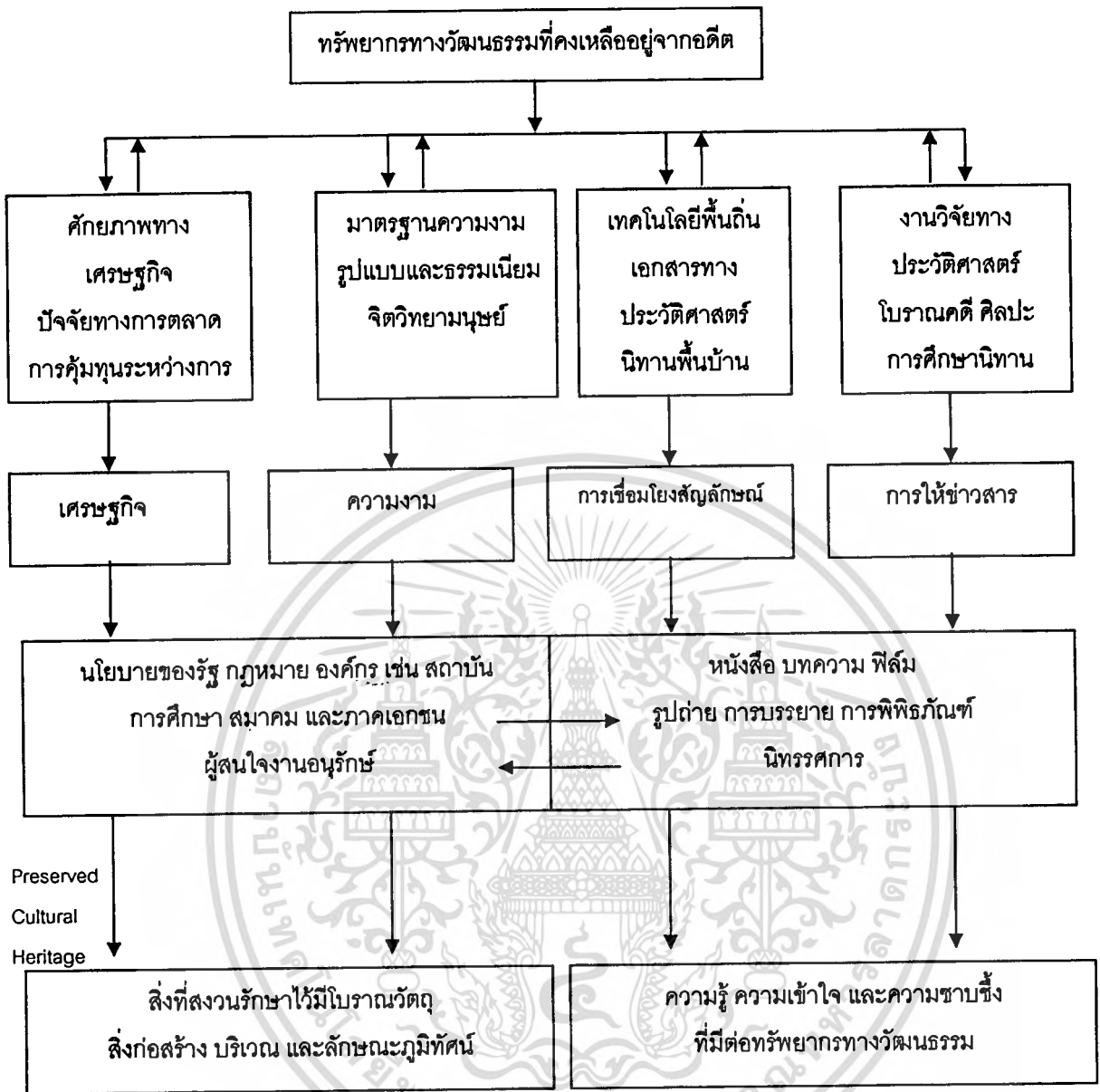
● องค์การทางสังคมที่เกี่ยวข้อง (Social Institutions)

มีหน่วยงานกำหนดนโยบาย กฎหมาย สถาบันการศึกษา กลุ่มหรือองค์กรผู้สนใจเฉพาะ และภาคเอกชนที่สนับสนุนงานอนุรักษ์ ซึ่งจะแสดงออกในรูปของหนังสือ บทความ ภาพถ่าย การแสดงนิทรรศการ ฯลฯ

● ทรัพยากรที่ได้สงวนรักษาไว้ (Preserved Resources)

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 3 ส่วน จะทำให้สามารถสงวนรักษา และป้องกันองค์ประกอบที่ 4 ไว้ได้ นั่นคือ ทรัพยากรที่ได้สงวนรักษาไว้นั่นเอง (รูปที่ 1.3)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.1 ความสัมพันธ์ของคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม

Bernaro M. Feilden (1998 : 13 -17) เสนอแนวคิดเพื่อรักษาโบราณสถานและพื้นที่ประวัติศาสตร์ ต้องมีกลยุทธ์การป้องกันและอนุรักษ์ที่หลากหลาย และเหมาะสมกับบริบท และคุณค่าที่เกี่ยวข้องกันในแต่ละโบราณสถานและพื้นที่นั้นๆ ด้วยกระบวนการวิเคราะห์วิจารณ์ (การสำรวจ การกำหนดนิยาม การวิเคราะห์และกลยุทธ์) การกำหนดคุณค่าของทรัพย์สิน การนิยามทรัพย์สินมรดก การลำดับกาลเวลาประวัติศาสตร์ และความแท้จริงของทรัพย์สินมรดก กล่าวคือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1) กระบวนการวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Process)

โดยมุ่งเป้าหมายไปที่การอุทิศให้กับความรู้ คุณค่าของมรดกนั้น ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการบูรณาการจากสังคมปัจจุบัน โดยการพัฒนารอบ เพื่อประเมินคุณค่าของทรัพยากร การจัดทำวัตถุประสงค์การจัดการ และการเตรียมนโยบายในการจัดแสดงและ อธิบาย ชี้แจง ซึ่งกระบวนการนี้มี 4 ขั้นตอน

1.1 การสำรวจ (Survey) : การตรวจสอบโดยละเอียดอย่างมีระเบียบวิธีการออกสำรวจและการเก็บรวบรวมบันทึกข้อมูลของทรัพยากรที่ตั้งในเชิงประวัติศาสตร์ของมัน และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

1.2 การกำหนดนิยาม (Definition) : การกำหนดนิยาม และการประเมินวัตถุ และที่ตั้งของมรดกทางวัฒนธรรมในเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ด้านประวัติศาสตร์ เพื่อกำหนดความสำคัญให้กับมรดกทางวัฒนธรรม

1.3 การวิเคราะห์ (Analysis) : การวิเคราะห์และวิจัยทางวิทยาศาสตร์ของสสาร วัสดุ และระบบโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับมุมมองที่นำไปสู่การอนุรักษ์โบราณสถานและพื้นที่ประวัติศาสตร์

1.4 กลยุทธ์ (Strategy) : แผนงานในระยะสั้นและระยะยาว สำหรับการอนุรักษ์ และการจัดการในการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการตรวจสอบเป็นประจำ รอบของการบำรุงรักษา และการควบคุมสภาพแวดล้อม

2) การกำหนดคุณค่าที่สัมพันธ์กับทรัพยากรมรดก (Values Related to a Heritage Resource)

คุณค่าที่แน่นอนที่สามารถเชื่อมโยงได้เฉพาะเจาะจงมากกว่า คือ ประเด็นสิ่งที่แฝงภายในของโบราณสถานหรือพื้นที่เหล่านั้น ได้แก่ การออกแบบวัสดุและการก่อสร้าง ในขณะที่คุณค่าอื่นๆ สามารถเชื่อมโยงกันเข้ากับเรื่องทำเลที่ตั้งและความสัมพันธ์ที่มันมีกับแหล่งที่ตั้งรวมทั้งทรัพยากรทางประวัติศาสตร์

3) การกำหนดนิยามของทรัพยากรมรดก

ทรัพยากรมรดก อนุสรณ์สถานที่ประวัติศาสตร์สิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ อุทยาน เป็นผลมาจากกระบวนการสร้างสรรค์ออกแบบ สามารถถูกกำหนดนิยามบนพื้นฐานของแนวความคิดที่เฉพาะเจาะจงงานนั้น ๆ สามารถถูกนึกถึงโดยทั่วไปในฐานะเป็นวิจิตรศิลป์ทั้งหมด

พื้นที่ประวัติศาสตร์ เป็นการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยหรือภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมนั้นเป็นผลมาจากการเจริญเติบโตมาเป็นช่วงๆ หรือการพัฒนาที่สามารถถูกกำหนดนิยามในศัพท์ว่าเป็น ความสมบูรณ์ทางประวัติศาสตร์ ความสมบูรณ์โดยทั่วไปนั้น หมายถึง ความสมบูรณ์แบบของวัสดุ และสภาพที่ดูดีของวัตถุหรือพื้นที่ ในขณะที่ “ความสมบูรณ์ทางประวัติศาสตร์”

(History integrity) เกี่ยวเนื่องกับรูปร่างปัจจุบันของทรัพยากรมรดกในฐานะที่เป็นผลลัพธ์ของการเจริญเติบโตและความเปลี่ยนแปลงผ่านกาลเวลา การระบุคุณลักษณะของความสมบูรณ์ทางประวัติศาสตร์นั้นยังสามารถถูกเชื่อมโยงเข้ากับนิยามของพื้นที่โบราณคดีได้อีกด้วย

พื้นที่ประวัติศาสตร์และสิ่งที่อยู่แวดล้อมพวกมันนั้นต้องการการศึกษาอย่างระมัดระวัง การพิจารณาเป็นการเฉพาะ เนื่องจากโบราณสถานและอาคารประวัติศาสตร์หนึ่งๆ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของผลรวมทั้งหมดที่ใหญ่กว่านั้นของทรัพยากรมรดก ในข้อเสนอแนะของยูเนสโกที่ตระหนักถึงการรักษาและบทบาทร่วมสมัยของพื้นที่ประวัติศาสตร์ (UNESCO Recommendation Concerning Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas) ที่ได้ถูกกำหนดขึ้นใน ไนโรบี ในปี 1976 ได้ให้แนวทางไว้ดังต่อไปนี้ (หลักการทั่วไป, 11,2) : “ พื้นที่ประวัติศาสตร์ทุกแห่งและสิ่งที่อยู่แวดล้อมมันควรถูกพิจารณาถึงภาพรวมทั้งหมดด้วยความเกี่ยวข้องของสอดคล้องกัน ซึ่งธรรมชาติที่เฉพาะเจาะจงและมีความสมดุลนั้น ขึ้นอยู่กับการหลอมรวมกันเข้าของส่วนต่างๆ ที่ซึ่งถูกจัดวางไว้ และที่ซึ่งรวมกิจกรรมของมนุษย์ไว้มากเท่าๆ กับสิ่งก่อสร้าง องค์ประกอบต่าง ในเชิงพื้นที่และสิ่งที่อยู่แวดล้อม ส่วนประกอบที่มีเหตุผลทั้งหมด รวมไปถึงกิจกรรมของมนุษย์ ไม่ว่าจะใหม่สักเพียงใด ก็ยังคงมีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งหมด ซึ่งต้องไม่ถูกละเลย ”

พื้นที่ประวัติศาสตร์ทั้งหมดจึงไม่ควรถูกพิจารณาเพียงแต่ความเกี่ยวเนื่องกับกรอบทางสถาปัตยกรรมเท่านั้น มันควรจะรวมไปถึงคุณค่าของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและเศรษฐกิจของมนุษย์นั้นด้วย

4) ลำดับเวลาทางประวัติศาสตร์ (Historical timeline)

ความสัมพันธ์ของทรัพยากรมรดก อย่างเช่นผลงานทางศิลปะ อาคารทางประวัติศาสตร์ หรือ เมืองประวัติศาสตร์ที่มีต่อเวลาประวัติศาสตร์ อาจจะแตกออกได้เป็นสามช่วง

- ช่วงหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์วัสดุ
- ช่วงที่สอง ซึ่งขยายออกมาจากจุดปลายของช่วงการสร้างสรรค์ไปสู่เวลาปัจจุบัน
- ช่วงที่สาม ซึ่งเชื่อมโยงกับการรับรู้โบราณสถานนั้นในความรู้สึกนึกคิดของพวกเขา

เวลาปัจจุบัน

สำหรับของช่วงนี้ได้ก่อรูปของ ลำดับเวลาทางประวัติศาสตร์ (historical time line) ของทรัพยากร ลำดับเวลาทางประวัติศาสตร์นี้เป็นสิ่งที่ย้อนคืนไม่ได้ มันเป็นผลิตภัณฑ์เฉพาะเจาะจงทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจและการเมืองการปกครองของแต่ละช่วงที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรค์และการพัฒนาของทรัพยากรมรดก ความเชื่อมต่อของช่วงประวัติศาสตร์ที่เฉพาะเจาะจงนี้ได้กลายเป็นรากฐานของการอ้างอิงสำหรับการประเมินทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ อลยิส ริกัล นักประวัติศาสตร์ศิลปะและอนุรักษ์ชาวออสเตรเลีย ได้พัฒนาแนวความคิดของ Kunstwollen (Kunstwollen) ในปี 1903 เพื่อแสดงออกถึงข้อเท็จจริงที่ว่าวัตถุที่ได้ถูกสร้าง ณ เวลาที่กำหนดนั้น ทั้งไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สะท้อนแนวโน้มด้านวิจิตรศิลป์ของช่วงยุคเวลาและช่วยส่งให้เกิดแนวโน้มนี้ขึ้น ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่ได้ถูกสร้างขึ้นอย่างมากมาในปัจจุบันนี้ จึงกลายเป็นผลผลิตของปัจจุบัน

- เนื่องจากทรัพย์สินทางวัฒนธรรม มีความเป็นหนึ่งเดียว (unique) ที่เกี่ยวเนื่องกับเวลาทางประวัติศาสตร์ มันจึงไม่อาจนำกลับมาสร้างขึ้นใหม่ได้

5) ความแท้ของทรัพย์สินทางวัฒนธรรม (Authenticity)

ความแท้เป็นประเด็นที่รุนแรงในการประเมินทรัพย์สินทางวัฒนธรรม กล่าวโดยทั่วไปแล้ว ความแท้ที่ถูกให้เป็นเหตุผลของทรัพย์สินนั้น คือ ของดั้งเดิมหรือของแท้ในทางวัสดุ อย่างที่มันได้ถูกสร้างขึ้น และอย่างที่ยังคงมีอายุความเก่าและผ่านลมแดดฝนในช่วงเวลาของมัน ด้วยความใส่ใจคำนึงถึงโบราณสถาน พื้นที่ประวัติศาสตร์หรือที่ตั้ง เหมือนหนึ่งงานศิลปะ การเป็นของแท้สามารถเข้าใจได้ในความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างสรรค์ที่ผลิตมันเสมือนหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่แท้จริงดั้งเดิมของช่วงเวลาของมัน และรวมไปถึงผลกระทบการผ่านช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ การเป็นของแท้ (Authentic) ต้องไม่สับสนกับของที่เหมือนกัน (Identical) ตัวอย่างการก่อสร้างสมัยใหม่สามารถทำให้เหมือนรูปร่างในประวัติศาสตร์ได้ แต่ไม่ใช่ของแท้

ในปี 1994 เอกสารนารา ว่าด้วยของแท้ (The 1994 NARA Document on Authenticity) ได้เน้นความเชื่อถือ (Credibility) หรือความถูกต้องของแหล่งข้อมูลสำหรับการประเมินความแท้และหมายเหตุไว้ว่า ความหลากหลายของวัฒนธรรมและมรดกสามารถทำความเข้าใจได้ในฐานะแหล่งอันมั่งคั่งของจิตวิญญาณ และภูมิปัญญาของเหล่ามนุษยชาติที่ไม่อาจแทนที่ได้ ความแท้สืบเนื่อง มาจากการกำหนดนิยามของทรัพย์สินและความแท้นั้นก็อาจถูกทำความเข้าใจในวิถีทางต่างๆ ได้อีกด้วย ขึ้นกับบริบทของนัยสำคัญทางประวัติศาสตร์ของมัน

- ในกรณีของทรัพย์สินทางวัฒนธรรม ความแท้หลังประวัติศาสตร์โดยทั่วไป จะสะท้อนช่วงของการก่อสร้าง และการใช้ประโยชน์ที่มีนัยสำคัญในช่วงเวลาต่างๆ กันของลำดับเวลาทางประวัติศาสตร์

ความแท้สามารถตกอยู่ในอันตรายจากการทำลายระดับขั้นทางประวัติศาสตร์ การแทนที่องค์ประกอบดั้งเดิมด้วยของใหม่ (โดยเฉพาะถ้าอยู่บนพื้นฐานของการคาดคะเน) และการเสริมเข้าไปด้วยองค์ประกอบใหม่ ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่ได้ผ่านการตรวจสอบความแท้ จะยังคงรักษาความสมบูรณ์แบบดั้งเดิมไว้ได้อย่างที่มันได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้น หรืออย่างที่ยังคงเปลี่ยนแปลงผ่านลำดับเวลาทางประวัติศาสตร์ไป ในขณะที่ประเด็นหลากหลายของทรัพย์สินทางวัฒนธรรมนั้น ควรจะถูกวิเคราะห์เพื่อเป็นการกำหนดนิยามลำดับขั้นของความแท้ มันยังสำคัญในการเข้าถึงการตัดสินใจที่ครอบคลุม เช่น ประเด็นเดียวนั้นอาจไม่พอเพียง โดยเป็นไปตามแนวทางเชิงปฏิบัติการ นั้น มีประเด็นของความแท้ที่อยู่ 4 ประเด็นที่ควรพิจารณา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ความแท้ในเรื่องการออกแบบ
- ความแท้ในเรื่องวัสดุ
- ความแท้ในเรื่องการฝีมือ
- ความแท้ในเรื่องที่ตั้ง

การได้รับเสนอชื่อเข้าสู่บัญชีรายชื่อมรดกนั้นทรัพยากรมรดกต้องรักษาความสมบูรณ์ของตนเองไว้ด้วย ความเคารพต่อทั้งสี่ประเด็นของความแท้ ยกตัวอย่างเช่น ถ้าทรัพยากรดั้งเดิมได้ถูกทำลายลง การลอกแบบขึ้นใหม่นั้นไม่อาจเข้าเกณฑ์ได้เลยเนื่องจากความแท้เรื่องวัสดุได้สูญหายไปแล้ว ความแท้เรื่องวัสดุเป็นเกณฑ์เบื้องต้นสำหรับความแท้ในเรื่องการออกแบบและความแท้ในเรื่องงานฝีมือ ที่ซึ่งเมื่อรวมกันเข้ากับความแท้ในเรื่องที่ตั้งก็จะกำหนดนิยามให้กับทรัพยากรมรดกทางวัฒนธรรมในทางตรงกันข้าม และขณะเดียวกันนั้น ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ได้ถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไปจากการกระทำของธรรมชาติและการใช้งาน ซึ่งความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการแบ่งชั้นทางประวัติศาสตร์ (historical stratification) ของทรัพยากรเหล่านี้

2.1.5.2 คุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม

Alan Doppy (1978 : อ้างในวีระ อาโนลัก. 2545 :11)

คุณค่าด้านสถาปัตยกรรมก็เป็นหนึ่งในคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งแสดงออกถึงคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ได้เด่นชัด เมื่อกล่าวถึงการอนุรักษ์ที่บุคคลทั่วไปจะนึกถึงก็คือลักษณะของสถาปัตยกรรม เนื่องจากเป็นสิ่งที่มองเห็นได้โดยง่าย แล้วทำให้เกิดความประทับใจเป็นอันดับแรก ก่อนที่จะให้ความสนใจสภาพรอบข้าง แม้ว่าโดยแท้จริงแล้วสถาปัตยกรรม อย่างเช่น พระราชวัง วัดโบสถ์ วิหาร เหล่านี้ หากสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีก็จะทำให้สถาปัตยกรรมดูด้อยค่าลงไปได้ สถาปัตยกรรมที่ควรอนุรักษ์จะต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

1) งานสถาปัตยกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ดีเด่นทางศิลปะ (Work of Art) เป็นผลงานที่บรรจงสร้างสรรค์ที่มีคุณลักษณะดีเด่นทางศิลปะความงามด้านรูปทรง สี สัน และองค์ประกอบศิลป์

2) งานสถาปัตยกรรมแสดงให้เห็นถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในศาสตร์ของสถาปัตยกรรม สะท้อนความคิดสร้างสรรค์ของผู้ออกแบบที่แตกต่างจากที่เคยมีอยู่

3) งานสถาปัตยกรรมแสดงออกถึงความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี เป็นส่วนเชื่อมต่อหรือตัวอย่างของพัฒนาการทางด้านเทคนิควิทยา

4) งานสถาปัตยกรรมเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์แห่งชาติเป็นอาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมหรือยุคสมัยในประวัติศาสตร์

5) เป็นงานสถาปัตยกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญ หรือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เหตุการณ์สำคัญ ซึ่งเป็นตัวแทนความคิด หรืออุดมคติของคนในสังคมนั้น

6) เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่นต่างๆ เพื่อสร้างความต่อเนื่องของพื้นที่และชุมชน

7) เป็นงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในภูมิภาคหรือในชุมชนนั้นๆ สะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการของชุมชนและแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน

8) สถาปัตยกรรมเป็นส่วนสนับสนุนภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมโดยรวม คือ อาคารหรือกลุ่มอาคาร ที่อยู่ในบริเวณข้างเคียงของอาคารสำคัญ หากเปลี่ยนแปลงไปอาจทำให้คุณค่าของอาคารด้อยลงไป

ในขณะที่ Catanese อ้างใน (เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์. 2543 : 10) ได้กล่าวถึงการเลือกอาคารที่จะทำการอนุรักษ์ว่า สามารถพิจารณาได้จากเกณฑ์ 6 ประการ ดังนี้

- 1) มีความงาม (Aesthetic) โดยสิ่งที่อนุรักษ์นั้นมีความงามเป็นหลักเป็นที่ยอมรับ
- 2) มีความเป็นแบบแผน (Typical) สามารถเป็นตัวแทนของสิ่งเดียวกันที่เสื่อมสลายไปแล้ว
- 3) เป็นสิ่งที่หายาก (Scarcity) เหลือเพียงชิ้นเดียวหรือมีเพียงชิ้นสุดท้าย
- 4) มีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Roles) เป็นสิ่งที่มีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์

ในการบอกเล่าเรื่องราว

5) เป็นการรักษาความต่อเนื่องทางพื้นที่ประวัติศาสตร์ เพื่อป้องกันไม่ให้อบริเวณต่อเนื่องถูกทำลาย (Protection of Adjacent Area)

6) มีความเป็นที่สุด (Superation) เช่น เก้าแก้วที่สุด

ส่วน UNESCO (อ้างโดยยงธนิศร์ พิมลเสถียร. 2543 : 3 - 3) ให้กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณามรดกโลก มีอยู่ 6 เกณฑ์ คือ

- 1) แสดงออกถึงความสำเร็จทางด้านศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ (unique artistic achievement)
- 2) มีอิทธิพลอย่างยิ่งใหญ่ (Exerted great influence) ต่อการพัฒนาสถาปัตยกรรม ศิลปะการวางผังเมือง และงานภูมิสถาปัตยกรรม

3) แสดงให้เห็นอารยธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และไม่ได้ปรากฏในโลกปัจจุบัน (unique or at least exceptional testimony to a civilization which has disappeared)

4) เป็นแบบอย่างของลักษณะอาคาร หรือสถาปัตยกรรมที่แสดงออกถึงยุคต่างๆ ในประวัติศาสตร์ (type of building or architecture ensemble which illustrated a signification stage in history)

5) เป็นแบบอย่างแก่การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ที่แสดงออกซึ่งวัฒนธรรมที่กำลังถูกคุกคามจากความเจริญหรือการเปลี่ยนแปลง (Traditional human Settlement)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

6) มีความเกี่ยวข้องอย่างชัดเจนกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ หรือแนวความคิด คติความเชื่อที่เป็นที่ยอมรับทั่วโลก (directly or tangibly associated with events or with ideas and beliefs)

นอกจากนี้ การพิจารณาจะต้องรวมถึงเกณฑ์ประกอบอีก 2 ประการ คือ

1) การพิสูจน์ว่าสถานที่นั้นเป็นสถานที่ที่มีความแท้ (test of authenticity) ในเรื่องของการออกแบบ วัสดุ งานฝีมือ หรือที่ตั้ง (การจำลอง – Reconstruction อาจกระทำได้ ถ้าดำเนินการในหลักการที่ถูกต้อง)

2) มีการปกป้องทางกฎหมาย มีมาตรการป้องกันและมีการจัดการอย่างพอเพียง (adequate legal protection and management mechanisms) ให้บริเวณนั้นได้รับการอนุรักษ์อย่างยาวนาน

ส่วน ธาดา สุทธิธรรม (อ้างโดย สุวัฒน์ คุ้มวงศ์. 2535 : 14 – 18) ยังได้กล่าวว่า คุณค่าความเป็นย่านก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งของการอนุรักษ์อีกด้วย ซึ่งหากเราจะจำแนกประเภทของย่านประวัติศาสตร์ตามลักษณะการใช้งานสามารถแยกออกได้

1) ย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม (Historic/Architectural district) เป็นบริเวณพื้นที่ที่ประกอบด้วยอาคารทางประวัติศาสตร์ ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและพัฒนาการของเมือง

2) ย่านประวัติศาสตร์พาณิชย์กรรม (Commercial district) เป็นบริเวณพื้นที่ที่ประกอบด้วยอาคารทางประวัติศาสตร์เชิงพาณิชย์เป็นหลักสำคัญ

ส่วน Nahoum Cohen (1998 : อ้างใน เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์. 2543 : 10) ก็ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า เอกลักษณะของแต่ละพื้นที่จะต้องประกอบไปด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือ

1) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ คือ ในแง่ความงาม ความพึงพอใจของคน

2) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คือ ในแง่ประวัติศาสตร์ ความเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม

2.1.5.3 คุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural Value)

Fielden (1998 : 8-19) ได้กล่าวว่า คุณค่าด้านวัฒนธรรมที่ถูกเชื่อมโยงเข้ากับทรัพยากรมรดกและความสัมพันธ์ของมันที่มีต่อผู้สังเกตการณ์ ณ ปัจจุบันนี้ (เช่น ขึ้นอยู่กับการแปลความหมาย ที่สะท้อนถึงช่วงเวลาของเรา) การประเมินเหล่านี้จะกำหนดระดับของความสนใจโดยทั่วไปในวัตถุและที่ตั้งของมัน การแปลความหมายของคุณลักษณะด้านวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ภายในและพัฒนาการของนโยบายการปฏิบัติ การย้ำเตือนถึงนัยสำคัญของความดีเลิศในระดับสากลของพื้นที่มรดกโลกและการปฏิบัติซึ่งเป็นผลตามมานั้น ควรถูกกำหนดนิยามพื้นฐานของการประเมินเหล่านี้ด้วยความเคารพในแก่นสารด้านประวัติศาสตร์และศักยภาพด้านโบราณคดี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คุณค่าด้านวัฒนธรรม สามารถแยกประเภทได้หลายแนวทาง

1) คุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์ (ที่มีการยอมรับ) (Identity value)

กลุ่มของคุณค่านี้สัมพันธ์กับตัวเชื่อมทางอารมณ์ของสังคม ที่มีต่อวัตถุหรือแหล่งใดเป็นพิเศษซึ่งอาจรวมถึง อายุ จารีตประเพณี ความต่อเนื่อง ความทรงจำ ตำนาน เรื่องน่าอัศจรรย์ คุณค่าต่อจิตใจ จิตวิญญาณ ศาสนา สัญลักษณ์ทางการเมือง ความรักชาติ และชาตินิยม

2) คุณค่าด้านศิลปะที่เกี่ยวข้อง หรือคุณค่าด้านวิชาการมีพื้นฐานมาจากการวิจัย

(Based on Research)

คุณค่าในกลุ่มนี้จะอยู่บนพื้นฐานบนการประเมินผล (Evaluations) การประเมินทางด้านวิทยาศาสตร์และการวิเคราะห์วิจารณ์ด้านประวัติศาสตร์ (Critical Historical) ของความสำคัญของการออกแบบของทรัพยากรมรดก และความสำคัญของวิทยาการที่ใช้แนวความคิดด้านโครงสร้าง หน้าที่ใช้สอย และงานฝีมือ

3) คุณค่าด้านความหายาก (Rarity Value)

คุณค่าในกลุ่มนี้เชื่อมโยงทรัพยากรกับสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ที่เหมือนกันในประเภทที่มีลักษณะรูปแบบ ผู้ก่อสร้าง ช่วงเวลาการก่อสร้าง การเป็นตัวแทน หรือความมีเพียงหนึ่งเดียว ภูมิภาค หรือการรวมกันของบางสิ่งเหล่านี้เข้า ซึ่งได้กำหนดนิยามให้กับความหายากของทรัพยากร การเป็นตัวแทนหรือความเป็นเอกลักษณ์

2.1.5.4 คุณค่าด้านสังคมและเศรษฐกิจร่วมสมัย

การประเมินคุณค่าด้านสังคมและเศรษฐกิจร่วมสมัย ยังเป็นแนวทางที่สามารถช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจได้อีกทางหนึ่ง (Florian 1996 : 465) ได้กล่าวว่า สิ่งมีค่าที่มีอยู่ไม่ควรมองแต่เฉพาะด้านวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ควรมองถึงคุณค่าทางเศรษฐกิจด้วย คือ สามารถใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ เช่น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การพัฒนาทางเศรษฐกิจการค้า โดยใช้ภาพลักษณ์ของสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมเป็นฐาน

การทำลายเมืองประวัติศาสตร์ย่านพักอาศัยยังคงปรากฏอยู่ทั่วไปในประเทศกำลังพัฒนา ทั้งการดำเนินนโยบายหรือย้ายอาคาร หรือการปล่อยปลະละเลยจนเกิดความเสียหายหรือถูกทำลาย ในบางประเทศมีการให้ความสนใจบ้างแต่ก็เพียงเฉพาะพื้นที่ทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ในสวนชุมชนเก่ารายได้ต่ำก็ยังคงถูกละเลยและถูกผลักดันไปเป็นพื้นที่พัฒนา หากเหตุการณ์ยังคงดำเนินอยู่ต่อไปเช่นนี้ ก็จะส่งผลร้ายอย่างยิ่งต่อเมืองในอนาคตจะมีเพียงขึ้นส่วนประวัติศาสตร์บางชิ้นที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้เท่านั้น แต่จะสร้างความแปลกแยกในพื้นที่ขึ้นเพราะไม่มีความสัมพันธ์กับชุมชน นโยบายในการฟื้นฟูเมือง (Rehabilitation) น่าจะเหมาะสมกว่าการรักษาสภาพของเมืองไว้โดยไม่นำมาสร้างให้เกิดประโยชน์ใดๆ เลย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป็นที่น่าสังเกตว่าในต่างประเทศมีตัวอย่างหลายแห่งที่แสดงให้เห็นว่า การรักษาสภาพ (Preservation) และการฟื้นฟู (Rehabilitation) สามารถทำได้ง่ายและประหยัดกว่าการสร้างอาคารขึ้นใหม่ ซึ่งมักจะใช้งบประมาณสูงกว่าที่คาดการณ์ไว้ แม้ในระยะปีแรกๆ จะมีข้อผิดพลาดหลายประการ อาจมีบางโครงการที่ไม่ประสบความสำเร็จ หรือบางโครงการก็ประสบความสำเร็จอย่างดี แต่อย่างไรก็ตาม แนวทางการฟื้นฟูนี้ก็ได้รับความสนใจอย่างมากในปัจจุบันทั้งในเขตยุโรป และในประเทศอื่นๆ

สวน (Fielden 1998 : 19 – 20) ได้กล่าวว่า คุณค่าด้านสังคมและเศรษฐกิจร่วมสมัยได้ถูกเชื่อมโยงเข้ากับสังคมปัจจุบัน และโครงสร้างพื้นฐานด้านสังคมและเศรษฐกิจ และการเมืองการปกครองของมันเป็นเอง ซึ่งสามารถแยกประเภทไว้ ดังนี้

1) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ (Economic Value)

เนื่องจากการกระตุ้นทางเศรษฐกิจทำให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรที่ดีที่สุด เพื่อความเหมาะสมกับการใช้งานที่มีขอบเขตกว้างขวาง คุณค่าด้านเศรษฐกิจอาจจะไม่ผูกติดในด้านคุณค่าทางการเงิน ในแง่ของมรดกทางวัฒนธรรมคุณค่าทางเศรษฐกิจถูกเข้าใจว่าเป็นคุณค่าที่ถูกสร้างขึ้นด้วยทรัพยากรมรดกนั้นหรือจากการกระทำการอนุรักษ์

2) คุณค่าด้านการใช้สอย (Functional Value)

คุณค่าด้านการใช้สอยมีความสัมพันธ์กับคุณค่าด้านเศรษฐกิจ เนื่องด้วย มันเข้าร่วมในเรื่องความต่อเนื่องของประเภทของการใช้สอยที่มีมาแต่ดั้งเดิม หรือการริเริ่มการใช้งานที่เข้ากันได้ของอาคารหรือของพื้นที่ ในโครงสร้างที่ถูกทำลายนั้น คุณค่าด้านการใช้สอยดั้งเดิมก็จะสูญหายไปด้วย แต่สิ่งใหม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อรับใช้ความต้องการของแผนเพื่อการทำความเข้าใจกับทรัพยากรนั้นหรือเพื่อเป็นสถานที่ชุมนุมสำหรับกิจกรรม เช่น ศิลปการแสดงหรือทัศนศิลป์

3) คุณค่าด้านศึกษา (Educational Value)

คุณค่าด้านการศึกษาของทรัพยากรมรดกนั้นรวมเอาศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการเฝ้าระวังในเรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่คุณค่าเหล่านี้สนับสนุนอยู่ในฐานะของวิธีการของการบูรณาการทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ให้เข้ากับชีวิตในปัจจุบัน

4) คุณค่าด้านสังคม (Social Value)

คุณค่าด้านสังคมของทรัพยากรมรดกถูกเชื่อมโยงเข้ากับกิจกรรมทางสังคมแบบประเพณีและกับการใช้งานที่เข้ากันได้กับสภาพปัจจุบัน รวมถึงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบร่วมสมัยในย่านชุมชนและแสดงบทบาทในการจัดตั้งเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม

5) คุณค่าด้านการเมืองการปกครอง (Political Value)

คุณค่าด้านการเมืองการปกครองนั้นมักถูกเชื่อมโยงกับเหตุการณ์เฉพาะเจาะจงในประวัติศาสตร์ของทรัพยากรมรดกด้วยความเคารพต่อภูมิภาคหรือประเทศที่มันตั้งอยู่นัยสำคัญในการไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปัจจุบันของทรัพยากรสามารถได้รับอิทธิพลจากเหตุการณ์เหล่านี้ที่ทราบเท่าที่มีความสอดคล้อง
ต้องกันกับเจตนาของการเมืองการปกครองร่วมสมัยที่ต้องมาก่อนสิ่งอื่น

การจัดกลุ่มของคุณค่าข้างต้นนั้นควรถูกพิจารณาในฐานะของการชี้แนะ และการ
จะถูกเปรียบเทียบกับคุณค่าที่ได้รับการยอมรับในการประเมินทรัพยากรมรดกในระดับท้องถิ่นหรือ
ระดับนานาชาติ พร้อมเดียวกันก็ยังสามารถให้กรอบที่เป็นประโยชน์และการอ้างอิงสำหรับกระบวนการ
ประเมินผลที่มีรายละเอียดมากขึ้น

หลายตัวจากคุณค่าเหล่านี้โดยเฉพาะคุณค่าด้านสังคมและเศรษฐกิจร่วมสมัย
สามารถเกิดผลกระทบ (Impact) ได้ทั้งด้านลบและด้านบวกกับทรัพยากรมรดก ขึ้นอยู่กับประเภท
ของคุณค่าและการให้ความสำคัญกับมันในการประเมินโดยรวม ดังนั้นมันจึงขาดเสียมิได้ที่จะสร้าง
แถลงการณ์ที่ชัดเจนของคุณค่าสำหรับทรัพยากรมรดกทางวัฒนธรรมเฉพาะใดๆ ก็ตามที่ถูกเสนอ
ชื่อขึ้นทะเบียนมรดกโลก

2.1.5.5 คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี

ในอดีตแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมา มีการสร้างโบราณสถานและสร้างสรรค์ ศิลปกรรม
เพื่อเป็นตัวแทนของความเชื่อ ความศรัทธา และความรู้สึกนึกคิดของชนชาตินั้นตลอดมา ซึ่ง
รวมถึงประติมากรรมด้วย รูปแบบของประติมากรรม ที่ปรากฏและค้นพบในโบราณสถานพื้นที่
ประวัติศาสตร์ในยุคต่าง ๆ ในอดีตมีทั้งประติมากรรมที่เป็นรูปเคารพ พระพุทธรูป เทวรูป รูปบุคคล
รูปสัตว์ สิ่งของ และลวดลายต่าง ๆ ที่ใช้ประดับตกแต่งอาคาร ส่วนเป็นประจักษ์พยานหลักฐาน
ทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีทั้งสิ้นโบราณสถาน และศิลปกรรมก็คือ กระจกเงาที่สะท้อนให้
เห็นถึงภูมิปัญญา ความคิด คติ ความเชื่อ และศรัทธา ตลอดจนความรู้ ความซาบซึ้งใน
สุนทรียภาพ ว่ามีความงามที่เติบโต หรือตกต่ำมากน้อยเพียงใด สิ่งที่ควรศึกษาในด้านคุณค่าทาง
ประวัติศาสตร์โบราณคดีและศิลปะนั้น สามารถศึกษาได้ 3 ทาง คือ

- 1) การศึกษาในเรื่องของรูปแบบทางสถาปัตยกรรม และศิลปกรรม
- 2) การศึกษาในเรื่องราวคติความเชื่อต่าง ๆ อันจะสืบสานให้เราทราบ

เรื่องราวในอดีต ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนในยุคนั้น ๆ

- 3) การศึกษาในด้านสุนทรียภาพ ในความงามที่สร้างสรรค์ขึ้นมาแทน

ภาษา หรือแทนความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ ที่ถ่ายทอดออกมาให้เป็นรูปธรรม สามารถมองเห็นและ
สัมผัสได้ สิ่งเหล่านี้คือ บรรยายภาพทางประวัติศาสตร์ อันจะทำให้ชนในชาติเกิดความรู้ความเข้าใจ
ในอดีตของตน และเกิดความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษและความเป็นชาตินั้นๆ ของตนเองด้วย
(กรมศิลปากร กองโบราณคดี. 2534 : แหล่งประติมากรรมภาคเหนือ,9)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.1.6 หลักการวางแผนอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์

ในปัจจุบัน สำหรับเมืองเก่า Fielden (1993:อ้างโดย ยงธนิศร์ พิมลเสถียร.2543:1 –8) ได้ให้หลักการในแง่ของการวางแผนการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ (Planning Approach to Historic City) ไว้ 4 ประการ คือ

1. การผนวกการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนพัฒนาเมือง (Intergrated Conservation)
2. การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (Control of Change)
3. การออกแบบสิ่งก่อสร้างเพิ่มเติม (Infill Design)
4. การบริหารจัดการ (Administrative Action)

1. การผนวกการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนพัฒนาเมือง (Intergrated Conservation)

แนวคิดของการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ จะต้องผสมผสาน (Intergrate) การอนุรักษ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ของการวางผังเมือง เนื่องจากการอนุรักษ์เมืองไม่อาจพิจารณาอย่างโดดเดี่ยวได้ กลวิธีที่ใช้ในการวางแผนพื้นที่ประวัติศาสตร์ในเมือง ประกอบไปด้วย เทคนิคทางด้านอนุรักษ์และฟื้นฟู รวมทั้งการจัดการบริการสาธารณะ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของพื้นที่ในระยะยาว การวางแผนอนุรักษ์ควรมีการดำเนินร่วมกับผู้อาศัยในพื้นที่ และควรมีการออกกฎหมายข้อบังคับและการกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติ

2. การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (Control of Change)

การควบคุมอัตราการเจริญเติบโตหรือการพัฒนาใหม่ๆ เป็นวัตถุประสงค์หลักอีกประการหนึ่ง การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจและสังคม จะทำให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี โดยการหามาตรการควบคุมการพัฒนาที่มีมากเกินไป โดยการกำหนดขนาดและรูปแบบอาคาร การจำกัดปริมาณการจราจร และการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม

3. การออกแบบสิ่งก่อสร้างเพิ่มเติม (Infill Design)

การออกแบบอาคารใหม่หรือโครงสร้างหรือส่วนต่อเติม ควรมีพื้นฐานมาจากการวิเคราะห์ที่ชัดเจนและเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของเนื้อเมือง (Urban Fabric) และหน้าที่ใช้สอย (Function) ดังนั้น หลักการของการออกแบบชุมชนเมืองและความงามของเมือง จะต้องนำมาประยุกต์ใช้

4. การบริหารจัดการ (Administrative Action)

การบริหารและการจัดการในพื้นที่อนุรักษ์เมืองเก่า เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง Shankland (1975 : อ้างในยงธนิศร์) ได้กล่าวไว้ว่า ไม่มีแผนอนุรักษ์ใดที่ทำสำเร็จ หากไร้การสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น และในบางครั้งอาจต้องอาศัยอำนาจระดับสูงในการดำเนินงานให้เป็นผล (Holliday.1973 อ้างในยงธนิศร์) นอกจากหน่วยงานท้องถิ่นแล้ว ยังมีหน่วยงานอีกหลายส่วนที่ได้

ไม่วางกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งยังมีเหตุเปลี่ยนแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เข้ามาเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ รวมทั้งการออกกฎหมายและมาตรการควบคุมและสนับสนุนให้เป็นไปตามแผนการอนุรักษ์ที่ได้จัดทำไว้

การบริหารจัดการเมืองเก่า จะแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย ในกรณีเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตหรือมีกิจกรรม (Living City) และเมืองที่ตายแล้วหรือไร้กิจกรรม (Dead City)

การบริหารจัดการเมืองเก่า หมายถึง เมืองที่ยังมีกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อยู่การส่งเสริมการอนุรักษ์ย่านเมืองเก่า จะต้องคำนึงถึงเครื่องมือทางการเมืองที่ยังมีพลวัต (Dynamic Political Instruments) มากกว่าวิธีการที่หยุดนิ่งหรือเน้นทางด้านเทคนิค (Static or Technical Means) ซึ่งทำให้เมืองหยุดการเจริญเติบโต และให้ผลร้ายกับพื้นที่อนุรักษ์ไปด้วย ดังนั้น (Feilden.1993 : อังในยงธนินทร์) กล่าวว่าการบริหารจัดการเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตอยู่ จะต้องให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าการเน้นทางด้านกายภาพ

แต่สำหรับเมืองที่ตายแล้ว วิธีการจะเน้นที่การสร้างสรรคหรือจัดเตรียม ที่ว่าง (Space) และลักษณะภูมิทัศน์ให้สอดคล้องกับสิ่งก่อสร้างที่มีการอนุรักษ์ การควบคุมลักษณะภูมิทัศน์ทั้งหมด จะมีความสำคัญมาก ดังนั้น การบริหารจัดการ ควรจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านกายภาพมากกว่าการพิจารณาถึงการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจและสังคม

นอกจากนี้กระแสในการอนุรักษ์ของนานาชาติ Barthelemy (1998 : 2) ยังได้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการใช้การอนุรักษ์เป็นกระบวนการพัฒนาเมืองในการวางผังเมืองประการหนึ่ง แนวคิดเรื่องการผนวกแผนอนุรักษ์เข้ากับแผนพัฒนาเมือง "Intergrated Conservation" มีการกล่าวถึงมาเป็นเวลานานแล้ว โดยเฉพาะในปี ค.ศ.1975 ในการประชุม Amsterdam Congress มีข้อสรุปที่ชัดเจนว่า Intergrated Conservation ต้องประกอบด้วย

- จะต้องกำหนดการอนุรักษ์เป็นวัตถุประสงค์หลักข้อหนึ่งของแผนการใช้ที่ดินและผังเมือง
- เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของหน่วยงานท้องถิ่นและต้องการการมีส่วนร่วมจากคนในท้องถิ่น
- มีความจำเป็นที่จะใช้มาตรการทางกฎหมาย และการจัดการบริหาร
- ต้องการการจัดหาเงินทุนที่เหมาะสม
- ต้องการการใช้มาตรการ เทคนิควิธี และทักษะในการอนุรักษ์และการฟื้นฟูในระดับมาตรฐาน

นอกจากนี้ Carcchip Work Shop A03 (2001) เสนอว่า วิธีการจัดการการอนุรักษ์ด้วยการสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนประการหนึ่ง คือการกำหนดกลยุทธ์ในการวางแผนพัฒนาเมืองโดยคำนึงถึงเศรษฐกิจ สังคม และหน้าที่ของเมืองด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

William Lim (1998 : 124) กล่าวว่า รัฐบาลของประเทศในยุโรป มีนโยบายในการให้การสนับสนุนพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และอาคารอนุรักษ์มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การให้การสนับสนุนนั้นมีหลายรูปแบบทั้งการให้เงินโดยตรง เงินดอกเบี้ยเงินกู้ต่ำ การลดหย่อนและการยกเว้นภาษี ลดอัตราภาษีที่ดิน ส่วนใหญ่ส่งผลในการอนุรักษ์โบราณสถานและสิ่งแวดล้อม แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลให้สภาพแวดล้อมโดยรวมทั้งผู้อยู่อาศัยแตกแยกออกเป็นส่วนๆ ตามการใช้สอยอาคาร การแก้ปัญหา ดังกล่าวทำเพียงวิธีเดียว คือการปรับปรุงและสงวนรักษาด้วยการเปลี่ยนการใช้สอยอาคารตามสภาพทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม จะเกิดเหตุการณ์ตามมาที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ การย้ายถิ่นเข้ามาของคนภายนอก

F.Bizzarro and P.Nijkamp (1997 : 460-461) มีความเห็นว่า หน้าที่หลักของรัฐคือ การลดความขัดแย้งของค่านิยมทางวัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจ ข้อถกเถียงทั้งหมดเกี่ยวกับบทบาทของรัฐในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมนั้นเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับการจัดหาทุนและการประเมินแหล่งเงินทุนและเครื่องมือ รัฐมีหน้าที่พยายามเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจและสวัสดิการทางสังคมให้อยู่ในจุดที่เหมาะสม ในการนี้รัฐสามารถใช้การกำหนดโครงการการลงทุนขึ้น หรืออาจใช้การกำหนดกลไกทางการตลาดหรือหลายวิธีร่วมกัน

ทั้งนี้มีเครื่องมือหลายอย่างที่อาจนำมาใช้ได้ อาทิ มาตรการภาษี การแทรกแซงการผลิต การควบคุมโดยตรง (การจัดสรร ผังเมืองรวม zoning การใช้ใบอนุญาต) ข้อบังคับ กฎหมาย บริษัท หรือสหภาพควบคุมนโยบายการเงินและหนี้สิน (และข้อบังคับสถาบันการเงิน)

จากมาตรการต่างๆ ข้างต้นจะเห็นได้ว่าการนำมาใช้กับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เป็นไปไม่ได้เลยที่ตลาดเสรีจะเกิดขึ้นโดยปราศจากภาครัฐ

2.1.7 วิธีการดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟูเมืองเก่า

2.1.7.1 การอนุรักษ์เมือง

ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูเมืองเก่า นั้นไม่สามารถอนุรักษ์เฉพาะพื้นที่ของตัวชุมชนเก่าเองได้ (อ้างใน เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์, 2543 : 14-15) แต่จะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่นๆ ด้วย เนื่องจากในแต่ละพื้นที่จะมีลักษณะและองค์ประกอบแตกต่างกันไป ทำให้วิธีการที่จะนำมาใช้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูเมืองเก่ามีความหลากหลายแตกต่างกันออกไปด้วย กระบวนการในการฟื้นฟูเมืองเก่า หรือ Urban Renewal นี้หมายถึง กระบวนการที่พื้นที่ขนาดใหญ่ของเมืองปรับตัวของมันทีละน้อย จนทำให้ลักษณะของพื้นที่เปลี่ยนไปจากเดิม ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย หรืออีกนัยหนึ่ง หมายความว่า การวางแผนพื้นที่เสื่อมโทรมให้กลับมาใช้ได้ใหม่ โดยใช้เทคนิคและวิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ และควรมีการอนุรักษ์อาคารและสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ โดยเทคนิคและวิธีการที่เหมาะสมด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในกระบวนการอนุรักษ์ฟื้นฟูเมือง *Stuart Chapin, Jr. and Edward Kaiser* (1979 : 271-275) และ *Wilfred Burns* (1963 : 14-15) ได้แบ่งวิธีการออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. การอนุรักษ์ (Conservation)

หมายถึง การสงวนรักษาพื้นที่ที่ยังมีสภาพดีในแง่ของการใช้ที่ดินและจำนวนประชากร แต่ต้องการมาตรการป้องกันที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาสภาพอันดีนั้นไว้ และอาจต้องการการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานหรือบริการสาธารณะที่เหมาะสมด้วย ซึ่งเทคนิคและวิธีการที่นำมาใช้จะขึ้นอยู่กับข้อมูลพื้นฐานในด้านต่างๆ หรือหากเปรียบเทียบกับอาคารในพื้นที่อนุรักษ์อาจหมายถึงการฟื้นฟูอาคารใดๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลของคุณค่าทางประวัติศาสตร์หรือเหตุผลอื่นๆก็ได้ โดยจะเน้นวิธีการทำให้สามารถรักษาโครงสร้างของอาคารให้อยู่ได้ แต่ในการซ่อมแซมอาคารไม่จำเป็นต้องเข้มงวดกับวิธีการว่าจะถูกต้องตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หรือมีการรักษาโครงสร้างดั้งเดิมทั้งหมด แต่จะคำนึงถึงความเหมาะสมทั้งด้านความแข็งแรงของอาคาร การรักษาความต่อเนื่องของด้านหน้าอาคาร (facade) และการใช้งานอาคารที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2. การฟื้นฟู (Rehabilitation)

หมายถึง การปรับปรุงพื้นที่เมืองเดิมที่กำลังเสื่อมโทรม ให้กลับมาใช้งานได้ใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจรวมถึงมาตรการต่างๆ ด้วย เช่น มาตรการลดความหนาแน่นของประชากรลง การเวนคืนกลุ่มอาคารและพื้นที่รกร้าง การซ่อมแซมและการบูรณะใหม่ การปรับปรุงสาธารณูปโภค การตัดถนนใหม่ การจัดสวนสาธารณะและแม้กระทั่งการทำความสะอาดในพื้นที่หรืออาจหมายถึง การสงวนรักษาบริเวณ กลุ่มของอาคารหรือสิ่งก่อสร้าง ให้รอดพ้นจากการเสื่อมสลาย การทำความสะอาด การเสริมความแข็งแรง วิธีการ Rehabilitation ยังรวมถึงการรักษาอาคารให้มีอายุยืนยาวโดยการซ่อมแซมโครงสร้างเดิมของอาคารด้วย

3. การพัฒนาหรือสร้างใหม่ (Redevelopment)

หมายถึง กระบวนการซึ่งเกี่ยวข้องกับการรื้อถอน ที่ดินและอาคารที่เสื่อมโทรมลงให้มีโครงสร้างใหม่ทั้งหมดโดยกระทำตามแผนที่ได้เตรียมไว้ ซึ่งโครงสร้างใหม่นี้จะมีความแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับโครงสร้างเดิมก่อนที่จะมีการทำใหม่ นอกจากนั้นยังรวมไปถึงการปรับปรุงหรือการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและการกระจายตัวของประชากรเดิม ให้มีรูปแบบใหม่ด้วย ซึ่งกระบวนการของ Urban Redevelopment ถือว่าเป็นเทคนิคหนึ่งของ Urban Renewal ที่เน้นถึงการรื้อถอนโครงสร้างเก่าออกหมด แล้วสร้างโครงสร้างใหม่ขึ้นมาให้มีความแตกต่างจากโครงสร้างเดิม ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการรองรับ (Capacity) ให้มีสภาพที่เหมาะสมกับความต้องการในยุคนี้ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากการศึกษาแนวคิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูเมืองเก่า แสดงให้เห็นว่าในการอนุรักษ์ นอกจากจะต้องมีการพิจารณาถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมในพื้นที่ที่ศึกษาแล้ว ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านอื่นๆ ด้วย เช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนข้อจำกัดด้านกฎหมายและนโยบายของเจ้าของที่ดิน และยังต้องมีการจัดการที่เหมาะสมอีกด้วย

2.1.7.2 การอนุรักษ์อาคาร

การอนุรักษ์อาคารใดๆ จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าของอาคารในทางใดทางหนึ่ง จะมากน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะของการอนุรักษ์ Sir Bernard M. Feilden (1994 : 3) ได้แบ่งระดับของการอนุรักษ์จากการกระทำที่น้อยที่สุดไปหามากที่สุดได้เป็น 7 ระดับ ได้แก่

- การป้องกันการเสื่อมสภาพอาคาร (Prevention)

เป็นการป้องกันการเสื่อมสภาพของอาคาร โดยการกำจัดปัญหาที่จะก่อให้เกิดการเสื่อมสภาพนั้นๆ เช่น การป้องกันน้ำท่วม หรือความชื้นไม่ให้รบกวนอาคารได้ การดูแลรักษาอาคารเป็นระยะๆ การป้องกันมลภาวะทางอากาศที่อาจมีผลต่อสภาพของอาคาร เป็นต้น

- การคงสภาพอาคาร (Preservation)

เป็นการรักษาสภาพอาคารให้คงอยู่ในสภาพเดิมด้วยเทคนิควิธีการต่างๆ กันไป

- การเสริมสภาพอาคาร (Consolidation)

เป็นการเสริมสภาพอาคารด้วยวัสดุหรือโครงสร้างให้มั่นคง โดยใช้ลักษณะวิธี และวัสดุก่อสร้างแบบดั้งเดิมหรืออาจใช้เทคโนโลยีใหม่เพื่อให้อาคารคงสภาพอยู่ได้ดั้งเดิม

- การปฏิสังขรณ์ (Restoration)

การทำให้อาคารกลับไปอยู่ในสภาพที่เหมือนกับสภาพดั้งเดิมของอาคาร ทั้งนี้จะต้องอยู่บนพื้นฐานของการใช้วัสดุดั้งเดิม การปฏิสังขรณ์โดยใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี โดยอาจมีการทดแทนวัสดุเก่าหรือองค์ประกอบเก่าที่ขาดหายไป

- การปรับปรุงอาคารเก่ามาใช้ใหม่ (Rehabilitation)

เป็นการซ่อมแซม ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงอาคารเก่า เพื่อให้สนองประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบันได้ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ใช้สอยเดิมหรือใหม่ก็ได้

- การสร้างองค์ประกอบเลียนแบบของเดิม (Reproduction)

เป็นการสร้างองค์ประกอบที่สำคัญของอาคารที่ขาดหายหรือสูญหายไป ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้อาคารนั้นคงความสวยงามดั้งเดิม ในกรณีเช่นนี้มักเกิดเมื่อองค์ประกอบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมกำลังเสื่อมสลายด้วยมลภาวะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- การสร้างขึ้นมาใหม่ (Reconstruction)

ในกรณีที่อาคารเสื่อมสลายลงอาจจะเนื่องมาจาก อุบัติภัยทางธรรมชาติ ก็อาจมีการสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ได้ โดยจะต้องสร้างขึ้นตามหลักฐานเดิมทุกประการ หรืออาจเป็นการย้ายอาคารไปสร้างใหม่ในสถานที่ตั้งใหม่ เป็นต้น และ Henry Sanoff (1978 : อ้างในวีระ อาโน ลัก) ยังเสนอว่าควรมีการอนุรักษ์อาคารและสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ด้วยเทคนิคและวิธีการที่เหมาะสม ซึ่งอาจดำเนินการโดย

การเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอย (Adaptive Use) หมายถึง การสงวนรักษา อาคาร บริเวณ หรือ กลุ่มอาคารหรือสิ่งก่อสร้าง โดยการเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยจากเดิมที่ล้าสมัย มาเป็นกิจกรรมร่วมสมัยให้เป็นไปตามความต้องการของสังคม หรือชุมชน วิธีการนี้จะคล้ายๆ กับการนำเอาอาคารมา "รีไซเคิล" เพื่อให้มีคุณค่าทางเศรษฐกิจมากพอที่จะรักษาอาคารนั้นไว้ได้ การเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยอาคารอาจดำเนินการร่วมกับ Rehabilitation หรือ Restoration ก็ได้

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการรับรู้

(จันทร์จิรา นันตา 2546 : 11-14) แนวความคิดเกี่ยวกับการรับรู้สภาพแวดล้อมกายภาพของ มนุษย์นั้นเป็นแนวคิดเชิงนามธรรม ในลักษณะของการศึกษาในเชิงจิตวิทยาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ของมนุษย์ พฤติกรรมและสภาพแวดล้อมกายภาพซึ่งแสดงออกมาในลักษณะที่ต่างกันไปในแต่ละ บุคคลตามสภาพแวดล้อมพื้นฐานที่แตกต่างกัน

นักจิตวิทยาได้ให้ความหมายของคำว่า "สันทาน" หรือการรับรู้ (Perception) ไว้มากมาย ในที่นี้ขอยกตัวอย่างดังนี้

การรับรู้ (Perception) คือกระบวนการที่รับข่าวสารจากสภาพแวดล้อม โดยผ่านทาง ระบบประสาทสัมผัส กระบวนการนี้จึงรวมการรู้สึก (sensation) ด้วย (วิมลสิทธิ์, 2535 :7)

การรับรู้ เป็นกระบวนการตีความสิ่งที่เห็น สิ่งที่ได้ยินและสิ่งที่รู้สึกด้วยประสาทสัมผัสอื่นๆ เพื่อให้รู้ว่าคืออะไร สิ่งที่ได้รับมีทั้งที่เป็นวัตถุ มนุษย์ด้วยกันและความเป็นไปภายในจิตใจเราเอง

การรับรู้ เป็นกระบวนการที่ทำให้เรารู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยการเลือกการจัดระบบระเบียบ และการแปลความหมายสิ่งต่างๆ จากความรู้สึกสัมผัส

การรับรู้ คือการใช้ประสบการณ์เดิมแปลความสิ่งเร้าที่ผ่านประสาทสัมผัสและเกิดความรู้สึก ระลึกถึงความหมายว่าเป็นอย่างไร

การรับรู้ หมายถึง กระบวนการแปลความหมายจากการสัมผัสต่อสิ่งเร้าซึ่งต้องอาศัย ประสบการณ์เดิมด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การรับรู้เป็นขบวนการที่คนมีประสบการณ์กับวัตถุหรือเหตุการณ์ต่างๆ โดยอวัยวะสัมผัส และเป็นขบวนการทางพฤติกรรมที่เกิดแทรกระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองสิ่งเร้าและเป็นการได้ ข้อมูลข่าวสารจากสภาพแวดล้อมด้วยผัสสะต่างๆ และเป็นการตระหนักหรือเอาใจใส่ต่อองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมผ่านความรู้สึกที่มีต่อสภาพกายภาพ จากความหมายการรับรู้ตั้งที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นเรื่องของการแปลหรือตีความหมายสิ่งเร้าที่มากกระทบเป็นภาพจินตนาการของแต่ละคน ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงสรุปได้ว่า การรับรู้ หมายถึง การตีความหมายต่อสภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์ เช่น สภาพกายภาพ ลักษณะเด่นภายในเมือง จากการอาศัยความรู้สึกและประสบการณ์เดิม และเป็นขบวนการทางพฤติกรรมของบุคคลที่เกิดขึ้นต่อสภาพแวดล้อมช่วยในการแปลความหมายสภาพแวดล้อมออกมาเป็นความรู้ ความเข้าใจว่า สภาพแวดล้อมที่ดีส่งผลต่อการเกิดเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของเมืองหรือไม่อย่างไร และนอกจากการรับรู้กายภาพเป็นการรับรู้จากประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัวผ่านประสาทรับรู้ต่างๆ แล้วการรับรู้ยังเป็นการรวมกันของความคิดและองค์ความรู้ที่เรียกว่า (กระบวน) การระลึกรู้ ซึ่งเป็นวิธีการต่างๆ ในการตระหนักหรือรู้ที่แทรกอยู่ระหว่างสิ่งเร้าภายนอกและการตอบสนองทางพฤติกรรมต่างๆ การตอบสนองขึ้นอยู่กับคุณสมบัติกายภาพของสิ่งเร้าและประสบการณ์การรับรู้ที่เกิดหลังจากสิ่งเร้า ประสบการณ์ในอดีตของบุคคลที่รับรู้สภาพแวดล้อมกายภาพ

2.2.1 การรับรู้สภาพแวดล้อม

การรับรู้สภาพแวดล้อมเป็นกระบวนการความสัมพันธ์แบบ 2 ทางคือ มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมเป็นผู้รับรู้ที่ได้รับอิทธิพลต่างๆ จากสภาพแวดล้อมและขณะเดียวกันการรับรู้สภาพแวดล้อมก็ได้รับอิทธิพลของบุคคลที่รับรู้ด้วย โดยเป็นไปตามประสบการณ์ในอดีตและเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของบุคคลในขณะนั้นหรือในอนาคตซึ่งกระบวนการทางจิตเกิดการแปรเปลี่ยนสภาพแวดล้อมภายนอกเป็นสภาพแวดล้อมภายในจิต

การรับรู้สภาพแวดล้อมในชีวิตประจำวันเกี่ยวข้องกับการรับรู้ในหลายด้านด้วยกัน แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงการรับรู้ทางทัศนการที่มีความสำคัญ และมีบทบาทมากที่สุดต่อการเกิดพฤติกรรมในสภาพแวดล้อม ดังต่อไปนี้

1) การรับรู้ข่าวสารทางทัศนการ เป็นการรับรู้เข้าใจความหมายของรูปทรง คุณลักษณะของวัตถุต่างๆ ด้วยการตีความจากร่องรอยทางทัศนการต่างๆ ที่มีพื้นฐานมาจากประสบการณ์

2) การรับรู้ทางทัศนการเป็นการรับรู้แสง (ที่ทำให้เห็นรูปทรง) และตำแหน่งวัตถุ การรับรู้แสงเป็นการพิจารณาองค์ประกอบของแบบแผนทางทัศนการต่างๆ (รูปร่าง รูปทรง) ได้แก่ สี น้ำหนัก และความหยาบละเอียดแต่การรับรู้วัตถุเป็นการใช้ความสัมพันธ์เชิงภาพเบื้องหน้า (Foreground) และฉากหลัง (Background) เพื่อกำหนดตำแหน่งของตนให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าเป็นการควบคุมหรือชี้แนะการมองของผู้ชม
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งยังมีเหตุเปลี่ยนแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) ประสบการณ์ทางทัศนากการ เป็นกระบวนการรับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือสัญญาณในรูปแบบที่พุ่งสู่เรตินาโดยการเพ่งมองยังบริเวณที่เห็นเพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องแล้วโอนการรู้สึกทางทัศนากการโดยถอดรหัสจากการมอง ผนึกข้อความเข้ากับภาพที่เห็นและดึงประสบการณ์เดิมในเรื่องเนื้อที่ว่างและรูปทรงของวัตถุมาใช้ตีความรูปทรง สี เส้น แสง และเงาของโลกเก็บไว้ในมโนทัศน์ ผู้สังเกตจะประพาศติสอดคล้องกับข้อความในจิต (ตอบสนองต่อสิ่งเร้า) ความสอดคล้องทางทัศนากการกับโลกที่สร้างขึ้นรอบตัวเป็นความสัมพันธ์ทางจิตวิทยากายภาพมากกว่าเหตุผลทางความคิดสิ่งที่มีผลต่อการรับรู้ทางทัศนากการคือ เนื้อหา (Content) ที่ปรากฏและการจัดระเบียบเนื้อหาให้เกิดเป็นแบบแผนสัมพันธ์กับความคุ้นเคยและความทรงจำ

ประเด็นสำคัญของการรับรู้ทางทัศนากการที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม ได้แก่

1) การจัดระเบียบในการรับรู้ (Organization in perception) เป็นการรับรู้สิ่งต่างๆ ในสภาพแวดล้อมใดๆ สามารถแยกสิ่งหนึ่งออกจากสิ่งหนึ่งได้เพราะมีการจัดระเบียบเกิดขึ้นในกระบวนการรับรู้

2) การรับรู้ความลึก (Depth perception) ในการรับรู้สิ่งต่างๆ เราสามารถแยกได้ว่าสิ่งใดอยู่ใกล้ สิ่งใดอยู่ไกล เรารู้สึกในความลึกที่เกิดขึ้นโดยอาศัยสัญญาณชี้แนะที่เป็นข่าวสารเพียงพอทำให้รับรู้ความลึกได้

3) ความคงที่ของการรับรู้ (perception constancy) สิ่งต่างๆ ที่เรารับรู้มักปรากฏเป็นลิ่งนั้นๆ เสมอ ไม่ว่าเราจะเปลี่ยนตำแหน่งของตัวเองซึ่งทำให้มุมมองเปลี่ยนไปหรือทำให้ระยะห่างจากลิ่งที่เรามองเปลี่ยนไป และไม่ว่าแสงสว่างบนลิ่งนั้นจะเปลี่ยนไปเราก็มีแนวโน้มที่จะเห็นลิ่งนั้นเป็นลิ่งเดิม

4) มายาทางทัศนากการ (Visual illusion) การรับรู้ลิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวันโดยทั่วไป ลิ่งที่เรารับรู้มีความสอดคล้องกับปรากฏการณ์จริงทำให้เกิดการรับรู้และเกิดพฤติกรรมในสภาพแวดล้อมได้อย่างถูกต้องเป็นปกติ แต่บางครั้งการรับรู้เกิดความคลาดเคลื่อนไปจากสภาพแวดล้อมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับรู้ทางทัศนากการลิ่งที่รับรู้ปรากฏเป็นภาพลวงตาโดยการรับรู้นั้นเป็นไปด้วยสมมุติฐานที่ไม่ตรงกับสภาพจริง

2.2.2 อิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อการรับรู้

การวิเคราะห์การพัฒนาของทฤษฎีการรับรู้และการวิเคราะห์ทฤษฎีการรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมกายภาพได้ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลที่น่าจะมีความสำคัญต่อการรับรู้สภาพแวดล้อมดังนี้

1) สภาพแวดล้อมกายภาพที่บุคคลรับรู้ นอกจากส่วนที่เป็นจุดสนใจแล้วย่อมรวมถึงอิทธิพลของสภาวะแวดล้อมอื่นๆ ที่อยู่รอบๆ ที่อาจมีผลต่อการรับรู้ได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2) ประสบการณ์ในอดีตของบุคคลที่รับรู้สภาพแวดล้อม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการรับรู้ที่เกิดขึ้น ผลของการรับรู้ที่แตกต่างกันระหว่างบุคคลต่างๆมีส่วนมาจากประสบการณ์ในอดีตที่ต่างกันของบุคคล

3) ความต้องการตามความจำเป็นหรือเป้าหมายในปัจจุบันหรืออนาคต ก่อให้เกิดความใส่ใจ (attention) และการให้คุณค่า (value) ต่อสิ่งต่างๆขึ้นในขณะที่รับรู้ ความใส่ใจในการรับรู้หมายถึง ความสนใจที่มีต่อข่าวสารที่เป็นสิ่งเร้า

2.2.3 อิทธิพลที่มีต่อการรับรู้กับการออกแบบ (Information)

ลักษณะเด่นเฉพาะของสภาพแวดล้อมมีส่วนในการเร้าให้รับรู้ได้ การดึงดูดความสนใจด้วยคุณสมบัติทางกายภาพจึงเป็นประเด็นสำคัญที่สถาปนิกพยายามจัดให้มีขึ้นในงานออกแบบ การเน้นให้มีจุดสนใจเป็นจุดเด่น แม้ว่าจะต้องก่อให้เกิดเอกภาพ (Unity) ในงานออกแบบด้วยก็ตาม สิ่งที่มีความเด่นชัดย่อมมีโอกาสได้รับเลือกในการรับรู้มากกว่าสิ่งที่มีลักษณะธรรมดาทั่วไป

ในการรับรู้นั้นสิ่งต่างๆ ที่อยู่ล้อมรอบสิ่งที่รับรู้ที่เป็นบริบทสภาพแวดล้อมหรือสภาวะแวดล้อมนั้นมีอิทธิพลต่อผลการรับรู้สิ่งนั้นๆ หลักฐานเกี่ยวกับการรับรู้สภาพแวดล้อมนี้เป็นการชี้ให้เห็นเป็นอย่างดีว่าในการออกแบบจำเป็นต้องพิจารณอิทธิพลของสภาพแวดล้อมข้างเคียง สภาวะแวดล้อมไม่เพียงแต่มีอิทธิพลทางด้านกรรับรู้เท่านั้นยังมีอิทธิพลสำคัญต่อทางด้านการใช้สอย ทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ ประสบการณ์ในอดีตของผู้รับผู้มีอิทธิพลสำคัญยิ่งต่อการรับรู้ของบุคคล

บุคคลมีประสบการณ์ในอดีตต่างๆมากมายที่สะสมไว้และพร้อมที่จะใช้อ้างอิงได้ และประสบการณ์ที่อาจใช้อ้างอิงได้ในกระบวนการรู้เรียกว่า เค้าโครงจิต (mental schemata) (Bartlett, 1932 อ้างในวิมลสิทธิ์, 2535) สิ่งที่เรารับรู้กลายเป็นมโนทัศน์ว่าเป็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ เราไม่ได้รับรู้คุณสมบัติทางกายภาพแต่ละอย่างของสภาพแวดล้อมแต่เรารับรู้คุณสมบัติรวมทั้งหมดที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ในอดีต

2.2.4 ช่องทางในการติดต่อสื่อสารที่มีผลต่อการรับรู้

อาจกล่าวได้ว่า ช่องทางในการติดต่อสื่อสารประกอบด้วย การให้ข่าวสารและการรับข่าวสาร ซึ่งมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องเผยแพร่ให้เกิดความเข้าใจอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ทุกคนได้รับรู้และได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องและเหมาะสม

1) การให้ข่าวสาร

ลดาวัลย์ พอใจ (อ้างในเทียมรัตน์, 2542 : 14-15) กล่าวว่า "การให้ข่าวสารและความรู้แก่บุคคลต่างๆ ในเนื้อหาที่ถูกต้องอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง จะช่วยให้บุคคลเกิดความรู้ความเข้าใจ" เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจต่อปัญหา จึงจำเป็นต้องอาศัยการ

เอกสารเรียน เอกสารที่ส่งวนเวียน หรือมีการเขียนเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้นำไปเผยแพร่ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รณรงค์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง โปร่งใสทุกชั้นตอนเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ อย่างต่อเนื่องและสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งอาจจะทำได้โดยรูปแบบการให้การศึกษาทั้งในและนอกระบบ ตลอดจนผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ แผ่นพับ บอร์ดข้อมูลข่าวสาร นิทรรศการ และสื่อในรูปแบบอื่นๆ เป็นต้น ซึ่งข้อมูลจะเป็นปัจจัยสำคัญในการชี้แนะถึงปัญหาที่ทุกคนจะต้องตระหนักและร่วมกันหาทางแก้ไขต่อไป

2) การรับข่าวสาร

Roger (1973 : 45) ได้ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างการรับของใหม่กับกระบวนการติดต่อสื่อสารไว้ว่า การที่บุคคลจะรับของใหม่นั้นขึ้นกับกระบวนการติดต่อสื่อสาร ซึ่งได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว และช่องทางการสื่อสาร

1) ปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว ได้แก่ อายุของบุคคล สถานภาพทางสังคมฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งรวมถึงรายได้ ขนาดที่ดิน การถือครองที่ดิน และความสามารถเฉพาะอย่าง ซึ่งรวมถึงระดับการศึกษา

2) ช่องทางการสื่อสารความรู้หรือกระบวนการติดต่อสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย ผู้ส่งสาร หรือแหล่งกำเนิดสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ในเรื่องช่องทางการสื่อสารซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้ส่งสารไปยังผู้รับแยกได้ 2 ลักษณะ

- ช่องทางสื่อสารมวลชน (Mass Media Channel) เป็นวิถีทางในการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ และสิ่งตีพิมพ์อื่นๆ อาทิ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร เป็นต้น

- ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channel) เป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดข่าวสาร ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ในรูปแบบของการให้และรับข่าวสาร ความรู้ เช่น การบอกเล่า การให้การศึกษา การฝึกอบรม เป็นต้น

3) ทางเลือกการให้ข่าวสารแก่ชุมชน

วิธีการต่างๆ จะอยู่บนพื้นฐานของหลักประชาธิปไตย โดยการให้ความรู้ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาในทิศทางที่ดี และถูกต้อง โดยการสรุปโดย John Stewart (1996) ซึ่งเป็นนักวิชาการของสหรัฐอเมริกา

- Citizens Juries คือ การให้กลุ่มประชาชน มาประชุมร่วมกันในเรื่องที่ต้องการ หรือเกิดปัญหา โดยการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็น สดท้ายตัดสินใจและเป็นข้อตกลงต่อสาธารณชน

- Deliberative Opinion Polls คือ การให้ข่าวสารจากผู้วางนโยบายโดยผ่านทางสื่อที่จะเข้าถึงประชาชนมากที่สุด และประชาชนจะเป็นผู้ตัดสินใจเอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอญญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- Consensus Conferencing คือ การประชุมผู้เชี่ยวชาญกับชุมชนเพื่อตอบคำถามและหาข้อยุติ ส่วนใหญ่จะใช้มากในกรณีของการป้องกันมลพิษ โดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ จะต้องตอบคำถามของชุมชนให้ได้ และชุมชนจะนำคำตอบมาตัดสินใจ

- Standing Citizen Panels คือ การตั้งตัวแทนประชาชน (ตัวแทนอาจแบ่งตามเพศ อายุ เชื้อชาติ) เพื่อรับฟังและเสนอข่าวสารต่อรัฐบาล

- Mediation Groups คือ การร่วมกันทุกฝ่าย เพื่อแก้ไขปัญหาหรือข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่มีนโยบายต่างกัน โดยมีตัวกลาง เพื่อหาทางออกหรือลดความขัดแย้งลง

2.2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้พอจะจำแนกประเด็นในการศึกษาได้เป็นข้อต่างๆ ดังนี้ (เกียรติวี วิวิธสิริ : 2534, ชลลดา สุภาภาวี : 2540 อ่างในจันทร์จิรา)

1) การรับรู้ที่บุคคลมีเรื่องราวเหตุการณ์และสภาวะแวดล้อมต่างๆ มีความแตกต่างกันนั้น มีอิทธิพลมาจากตัวแปรด้านเพศ อาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าบุคคลที่มีเพศ อาชีพและฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันย่อมทำให้คนเรามีการรับรู้ที่แตกต่างกันไปด้วย นอกจากนั้นความรู้เดิมและประสบการณ์ที่แตกต่างกันทั้งปริมาณและความถูกต้อง ย่อมทำให้คนเรามีการรับรู้ที่แตกต่างกันได้ นั่นคือ ผู้มีระดับการศึกษาแตกต่างกันย่อมมีการรับรู้ในเรื่องต่างๆ แตกต่างกันไปด้วยและการรับรู้ของคนเราจะดีหรือไม่เพียงไรนั้นย่อมขึ้นอยู่กับความต้องการในขณะนั้น

2) การที่แต่ละคนรับรู้แตกต่างกันออกไปแม้ว่าจะมีสิ่งเร้าเดียวกัน ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ ธรรมชาติสิ่งเร้า ประสบการณ์เดิม ความคาดหวังในขณะนั้นความสนใจและอื่นๆ

3) การที่คนเรามีการรับรู้ต่างกันเป็นเพราะคนมีเครื่องกรองการรับรู้ คือ การรับรู้ของเรามีอคติหรือถูกกรองด้วยการปรับที่จะเลือกการรับรู้จากสภาพแวดล้อมของเรา นั่นคือ เราเลือกรับรู้ในบางอย่างที่เราพอใจตามองค์ประกอบทางด้านประสบการณ์เดิมและความต้องการของเรา รวมทั้งองค์ประกอบทางด้านแรงจูงใจ อารมณ์ ทัศนคติของเรา นอกจากนี้ปัจจัยสำคัญที่กำหนดการรับรู้สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

- กลุ่มแรกเป็นปัจจัยทางโครงสร้างเป็นเรื่องเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของสิ่งเร้าและสภาวะทางประสาทของผู้รับรู้

- กลุ่มที่สองเป็นปัจจัยทางหน้าที่ คือ ลักษณะทางจิตของผู้รับรู้ เช่น ประสบการณ์หรือความรู้เดิม ค่านิยม ความต้องการ ทัศนคติและลักษณะอื่นๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5) Hubbard (1993 : 359) ได้เสนอข้อสรุป ในการทบทวนงานวิจัยด้านพฤติกรรมศาสตร์ และทัศนคติในการอนุรักษ์ว่า " การรับรู้ด้านภูมิทัศน์และทัศนคติในการอนุรักษ์ แปรเปลี่ยนไปตามกลุ่มที่มีพื้นฐานทางด้านสังคม วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน : คุณค่าทางด้านภูมิทัศน์ของคนกลุ่มหนึ่ง อาจแสดงออกอย่างแตกต่างจากอีกกลุ่มหนึ่ง สิ่งนี้จะเหมือนกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม "

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

คณิงนิจ ศรีบัวเยี่ยม (2544 : 133-134) กล่าวว่า แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) มีการระบุชัดเจนในเชิงนโยบายเป็นครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 พ.ศ.2540 และระบุชัดเจนในเชิงกฎหมายเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย เช่น มาตรา 46

[มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ]

2.3.1 การมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ เช่น กิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวิธีการ แตกต่างไปตามวัตถุประสงค์ ทำให้นิยามและความหมายของการมีส่วนร่วมต่างกันไปบ้าง เช่น (อ้างในวรางคณา วัฒนโย, 2540)

Erwin (1976) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามา มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญร่วมกับวิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

Shifting กล่าวว่า โดยพื้นฐานแล้วการมีส่วนร่วม หมายถึง การปลดปล่อยประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นเพียงผู้รับผลการพัฒนา และให้กลายเป็นผู้กระทำในกระบวนการเปลี่ยนแปลง และเข้าสู่ภาวะทันสมัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญองค์การสหประชาชาติ (1981) กล่าวว่า การนิยามความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรจะมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่งๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความมีส่วนร่วมของประชาชน ครอบคลุมประเด็นดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาส ที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2) การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้อง โดยการสมัครใจและเป็นประชาธิปไตย ในกรณีต่อไปนี้

- เอื้อให้เกิดความพยายามพัฒนา
- การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน
- การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย การวางแผน และการดำเนิน

โครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและระดับชาติ จะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ดิน

4) ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจผิดแผกแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายและโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมของประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

ในการประชุมเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา จัดโดยศูนย์นโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล ได้มีข้อสรุปเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงว่า หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการ และควบคุมการใช้ทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม และได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง

จากนิยามที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วม คือกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่ เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่เริ่มแรก เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และการรับรู้-เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ทุกฝ่าย
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.3.2 ขั้นตอนและช่องทางของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

การศึกษาลักษณะของการมีส่วนร่วม Chapin และ Lee J. Cary (อ้างในอนุกรม, 2529 : 24) ได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้ การเข้าร่วมประชุม (attendance at meeting) ร่วมกันออกค่าใช้จ่าย (financial contribution) การเข้าเป็นสมาชิก (membership) และการถือตำแหน่งผู้นำ (position of leadership)

นอกจากแนวคิด หรือ การแบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของ Chapin และ Lee J. Cary ที่กล่าวมาแล้วนั้น กรณีการ ชมดี (2526 : 16) ได้สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 ลักษณะดังนี้คือ การมีส่วนร่วมในการประชุม ร่วมกันออกค่าใช้จ่าย การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค การมีส่วนร่วมร่วมเป็นผู้นำการมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน และการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม

ปกรณ ปริยากร (2530) กล่าวว่า บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 4 ลักษณะ คือ

1. เป็นผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดว่าอะไรคือ ความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน
2. เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนองความจำเป็นพื้นฐานนั้น
3. เป็นผู้ที่มีบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้า และบริการให้สูงขึ้น
4. เป็นผู้ได้รับความพอใจและเกิดแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนา

2.3.3 ระดับของการมีส่วนร่วม

Arnstein (อ้างใน สุวัฒนา, 2543 : 92-93) แบ่งลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ลำดับขั้น คือ

ขั้นพื้นฐาน วัตถุประสงค์ของการจัดการให้มีส่วนร่วมเป็นเพียงการให้ความรู้แก่ประชาชนเท่านั้น

ขั้นกลาง กลุ่มคนจะมีส่วนร่วมมากขึ้นในการให้ข้อมูลและคำปรึกษา แต่ยังไม่มียอำนาจในการตัดสินใจ

ขั้นสุดท้าย เป็นการมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจและดำเนินการ (ดูแผนภูมิ)

แผนภูมิ : ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ภาพที่ 2.2 แผนภูมิแสดงระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ระดับของการมีส่วนร่วมจึงอาจเริ่มจากระดับล่างสุด คือ การให้ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับรู้ ซึ่งกล่าวได้ว่าประชาชนไม่มีส่วนร่วมเลย ขึ้นต่อมาคือการมีส่วนร่วมโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความคิด การให้คำปรึกษา ขึ้นต่อจากนั้นคือการที่รัฐและประชาชนร่วมมือกันเปรียบเสมือนเป็นหุ้นส่วนกัน และในระดับสูงสุดซึ่งเป็นที่ได้ยากที่สุด คือการกระจายอำนาจอย่างถึงการไม่ควบคุมประชาชนซึ่งถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

2.3.4 แนวความคิดเกี่ยวกับศักยภาพในการมีส่วนร่วมของชุมชน

ศักยภาพในการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนสามารถเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมได้สูง ซึ่งมีแนวคิดพอจะสรุปได้ดังนี้

เอกสารเป็น... การศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Norman T. Uphoff (อ้างในเทียมรัตน์ : 2542 : 18) ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบของการเกิดขึ้นได้ของการมีส่วนร่วมมีปัจจัยพิจารณา คือ ทำไมจึงเกิดการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง หรือมีแนวโน้มลดลง มีรูปแบบเป็นอย่างไร มีการกระจายการมีส่วนร่วมมากน้อยแค่ไหน ซึ่งอาจประเมินได้จากข้อมูลของบุคคลผู้มึบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วม โดยสามารถแบ่งประเด็นพิจารณา 2 ข้อ คือ กลุ่มหรือประเภทของผู้มึบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วมและคุณลักษณะของผู้มึบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วม

1) กลุ่มหรือประเภทของผู้มึบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วม ประกอบด้วย 4 ประเภท

1.1) บุคคลในท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ และมีความแตกต่างกันมากในเรื่องการประกอบอาชีพ เช่น ผู้เช่าที่ดิน เจ้าของที่ดิน แรงงานรับจ้าง ฯลฯ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาในการศึกษาต้องพิจารณาถึง เพศ อายุ สถานภาพในครอบครัว การศึกษา อาชีพ รายได้ และระยะเวลาที่อยู่ในท้องถิ่น ประกอบด้วย

1.2) ผู้นำท้องถิ่น แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

- ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำศาสนา ผู้มีอิทธิพล ผู้อาวุโส
- ผู้นำองค์กรท้องถิ่น เช่น ผู้นำหอการค้า หัวหน้ากลุ่มอาสาสมัคร
- ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน

1.3) เจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้อยู่ในพื้นที่ในช่วงเวลาหนึ่ง และมีการโอนย้ายส่วนใหญ่จะมีการศึกษา และสถานภาพทางสังคมสูงกว่าคนในท้องถิ่น และเป็นผู้มึบทบาทสูงในการส่งเสริมหรือทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.4) ผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศ ส่วนมากแล้วจะเป็นผู้เชี่ยวชาญของแหล่งเงินทุน พัฒนา หรือ องค์กร อาสาสมัคร

2) คุณลักษณะภูมิหลังของผู้มึบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วม

- อายุและเพศ
- ระดับการศึกษา
- การประกอบอาชีพ
- ระยะเวลาการเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน
- ความถี่-ห่างของประชาชนกับโครงการในการเข้าร่วมกิจกรรม
- สภาพการถือครองที่ดิน
- สถานภาพในครอบครัว
- สถานภาพในสังคม

เอกสารนี้เป็นเอกสารระดับข้อวิจัยได้และแหล่งที่มาการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นอกจากนี้ Uphoff ได้ให้ความเห็นว่า ปัจจัยแวดล้อมต่างๆ อาทิเช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพทางสังคม สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกิดขึ้นจริง กล่าวโดยละเอียด คือ

1) ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่าง ท้องถิ่นกับภาครัฐส่วนกลางเมืองกับชนบท รูปแบบการพัฒนาในระดับของเทคโนโลยีในท้องถิ่น รวมทั้งประสบการณ์ และความตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน

2) ปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น สภาพอากาศ ระยะเวลาฝนตก ฯลฯ

3) ปัจจัยทางสังคม อาทิเช่น รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การเป็นอาสาสมัคร การแข่งขันทางสังคม ความขัดแย้งในท้องถิ่น การย้ายถิ่น

- ปัจจัยทางวัฒนธรรม ค่านิยมในท้องถิ่น บทบาททางเพศ และการแบ่งงาน ทัศนคติ

- ปัจจัยทางการเมือง การรวมเมือง การกระจายอำนาจภาครัฐ ระบบพรรคการเมือง การเมืองท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น

- ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น การครอบครองที่ดิน การประกอบอาชีพ ระดับรายได้ รายจ่าย หนี้สิน การจ้างงาน การคมนาคม รวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ

โดย Uphoff ได้เสนอไว้ว่า ผลของการมีส่วนร่วมจะวัดได้จาก ความสามารถในการตัดสินใจ (empowerment) ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความสำคัญยิ่งที่จะเป็นตัวชี้วัดบอกระดับความสามารถในการพัฒนาการมีส่วนร่วม ชุมชนที่สามารถพัฒนาศักยภาพในการตัดสินใจได้ในระดับดีพอสมควร การมีส่วนร่วมจะเป็นไปในแนวทางที่ตรงกับความต้องการของชุมชนเป็นส่วนใหญ่ และในกรณีที่ยังต้องพึ่งพาการขึ้นอำนาจภาครัฐ การดำเนินโครงการก็จะเป็นไปตามแผนที่กำหนดโดยภาครัฐ

คณิงนิจ ศรีบัวเยี่ยม (2544 : 139) ยังกล่าวว่า คุณค่าของการมีส่วนร่วมของประชาชน มิได้จำกัดอยู่เพียงแค่นั้นฐานะที่เป็นเหตุผลของสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตามที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันระบุไว้ในหมวดที่ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยเท่านั้น แต่การมีส่วนร่วมของประชาชน ยังเป็นเงื่อนไขของแนวทางบริหารจัดการที่ดีที่รัฐต้องกระทำ ตามที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกำหนดไว้ในหมวดที่ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐด้วย นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน ยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้หลักการในเรื่อง การกระจายอำนาจ มีความเป็นไปได้มากขึ้นด้วย ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในมาตรา 290 ของรัฐธรรมนูญซึ่งอยู่ในหมวดว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่น หลักการของการมีส่วนร่วมของประชาชน ยังสร้างความชอบธรรมแก่ประชาชนในการดูแลและคานกับภาครัฐรวมถึงการสร้างแรงกดดันและส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดธรรมาภิบาลในภาครัฐด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.4 การใช้มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ โดยเฉพาะการอนุรักษ์ชุมชนเมืองมีอยู่หลายมาตรการ ซึ่งแต่ละมาตรการนั้นขึ้นอยู่กับกฎหมายแต่ละฉบับที่มีความเกี่ยวข้องจากในระดับภูมิภาคจนถึงอาคารโดดๆ กฎหมายต่างๆ ได้แก่ พระราชบัญญัติการผังเมือง พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม รวมทั้งกฎหมายท้องถิ่น คือ เทศบัญญัติหรือข้อกำหนดที่ออกโดยรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งแต่ละกฎหมายก็จะมีมาตรการที่แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์และบริบทของแต่ละท้องถิ่นและถ้าจะแยกตามลักษณะของการใช้มาตรการทางกฎหมายแล้วมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ การใช้มาตรการทางกฎหมายจากส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น

2.4.1 มาตรการทางกฎหมายเพื่อควบคุมพื้นที่อนุรักษ์จากส่วนกลาง

การใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อควบคุมพื้นที่อนุรักษ์จากส่วนกลางนั้น ส่วนมากจะทำตามพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและสภาพแวดล้อมในประเทศไทย มาตรการดังกล่าวจะออกมาในรูปแบบของกฎกระทรวงตามอำนาจของ พระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาด โดยกฎหมายแต่ละฉบับก็จะมีมาตรการ และกำหนดระยะเวลาในการใช้ปฏิบัติแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดทำ (ยงธนิศร์. 2543 : 1-5)

1) พระราชบัญญัติการผังเมือง

เป็นกฎหมายที่เน้นการควบคุมการพัฒนาโดยเฉพาะด้านการใช้ที่ดินและโครงข่ายคมนาคม ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ได้มีการระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของการวาง จัดทำ และดำเนินการ ให้เป็นไปตามผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ กฎหมายฉบับนี้ได้ให้อำนาจรัฐบาลท้องถิ่นจัดทำผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะได้ ในการวางแผนและกำหนดแผนผังที่จะทำให้อาคารของประชาชน เกิดความกลมกลืนกับภูมิทัศน์ และยังรักษาพื้นที่บางแห่งไว้ มิให้มีการก่อสร้าง อันเป็นการทำลาย หรือบดบังทัศนียภาพที่สวยงาม ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม โบราณสถาน หรือความสวยงามตามธรรมชาติ มาตรการที่ใช้ในกฎหมายฉบับนี้ส่วนมากจะเป็น การควบคุมความหนาแน่น การกำหนดการนำใช้ที่ดินเป็นพื้นที่การอนุรักษ์

2) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมทุกอย่าง ทั้งในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ได้ให้อำนาจกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมออกประกาศกระทรวงในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งให้เป็นเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ศิลปกรรมโดยมีมาตรการคุ้มครองป้องกัน ให้พื้นที่อนุรักษ์ยังคงมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มาตรการดังกล่าวได้แก่ FAR (Floor Area Ratio) OSR (Open Space Ratio) หรือ รูปทรงหรือ ลักษณะของอาคาร ความมุ่งหมายจากประกาศกระทรวงฯ ประการหนึ่งคือเพื่อให้หน่วยงาน ท้องถิ่นได้ใช้เป็นแนวทางในการออกกฎหมายท้องถิ่นหรือข้อบังคับ หรือแนวทางในการอนุรักษ์และ พัฒนา ประกาศกระทรวงฯ จะมีผลบังคับใช้จำกัด เช่น 1 ปี หรือ 3 ปี ท้องถิ่นจะต้องออกกฎหมาย เพื่อรองรับประกาศนี้ต่อไป

3) พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถาน

แห่งชาติ

กฎหมายฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่เน้นการอนุรักษ์ในเชิงสงวนรักษาอย่าง แท้จริง โดยส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์เมือง คือความหมายของคำ "โบราณสถาน" ซึ่งหมายถึง "อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี" โดยอธิบดีกรม ศิลปากร มีอำนาจในการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานและยังมีอำนาจในการ "กำหนดเขต ที่ดิน" ตามที่เห็นสมควร

4) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร

พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร ถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่มีประสิทธิภาพมากในการ ควบคุมการพัฒนาในเขตอนุรักษ์เมือง นอกจากเหตุผลทางด้านความปลอดภัย การสาธารณสุข การจราจร แล้วกฎหมายฉบับนี้ยังมีวัตถุประสงค์ให้มีการควบคุมการพัฒนาอาคาร เพื่อประโยชน์ ทางด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมือง และการสถาปัตยกรรมด้วย แม้จะไม่ได้มีการ กล่าวถึงการอนุรักษ์โดยตรงแต่มาตรการต่างๆที่ใช้กันในปัจจุบัน ก็มีการนำมาปรับใช้ในพื้นที่ อนุรักษ์ด้วย เช่น การควบคุมความหนาแน่น รูปทรงของอาคาร ความสูงของอาคาร การตกแต่ง หรือส่วนประกอบของอาคาร เป็นต้น

2.4.2 มาตรการทางกฎหมายเพื่อควบคุมพื้นที่อนุรักษ์จากท้องถิ่น

กฎหมายท้องถิ่น โดยส่วนมากจะให้ผู้บริหารท้องถิ่น ออกกฎหมายปิกย่อยในรายละเอียดให้ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติเมื่อถูกนำมาใช้กับพื้นที่ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการ อนุรักษ์ลักษณะของการควบคุมและมาตรการต่างๆ ที่ใช้ในกฎหมายท้องถิ่นนี้ มีในเรื่องของ การ กำหนดการใช้ที่ดิน ความสูง การใช้อาคาร พื้นที่อาคาร การห้ามตัดแปลงอาคาร ขนาดของป้าย โฆษณา ที่จอดรถ เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตัวอย่างกฎหมายท้องถิ่น คือ เกษตรนโกสินทร์ กรุงเทพมหานครได้ออกกฎหมายโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร ออกข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ในเรื่อง " การกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ไข่ หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดบางประเภท ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน "

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาการรับรู้ของชุมชนต่อคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเมือง กรณีศึกษา : เขตเทศบาลนครลำปาง เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นการศึกษาอย่างกว้างๆ โดยการสำรวจหาข้อมูลความเป็นจริงด้านต่างๆ และเพื่อให้ทราบถึงการรับรู้ในคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่การศึกษา และนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการเสนอเป็นแนวนโยบายการพัฒนาการรับรู้ของชุมชนต่อคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างจิตสำนึกและความตระหนักในคุณค่าสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งจะมีผลกระทบที่สำคัญต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเทศบาลนครลำปาง

3.1 การเลือกพื้นที่การศึกษา

เมืองเก่าที่ยังมีชีวิตอยู่มักถูกใช้ประโยชน์เพื่อเป็นทรัพยากรดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับเมือง และสิ่งนี้ได้ถูกกระตุ้นให้เกิดการลงทุนพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างเสรี ในทำนองเดียวกันกระแสการตื่นตัวของนักท่องเที่ยวและธุรกิจการท่องเที่ยว ได้ส่งผลให้ภาครัฐและเอกชนเล็งเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์และปฏิสังขรณ์เมืองเก่าด้วย แต่ก็มีข้อถกเถียงว่าวิธีการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว สามารถเป็นเป้าหมายทางเศรษฐกิจและการฟื้นฟูทางมรดกวัฒนธรรมได้เพียงใด จริงอยู่มันอาจจะสามารถกระตุ้นการรักษาอาคารเก่าแก่ของภาคเอกชนหรือส่วนบุคคล แต่อาจจะทำลายความเปราะบางและอ่อนแอทางสังคม และเครือข่ายทางวัฒนธรรม และพื้นที่ส่วนใหญ่ของเนื้อเมืองที่ประชากรอาศัยอยู่

ในขณะเดียวกันก็ส่งผลการเกิด Gentrification คือ การอพยพเข้ามาของผู้คนรุ่นใหม่ที่เข้ามาทำมาหากินในเขตเมืองเก่า โดยไม่รู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตเดิมของชุมชน รวมทั้งความสัมพันธ์ของเมืองเก่า และได้สร้างช่องว่างระหว่างวัฒนธรรมและความยากจนทางเศรษฐกิจขึ้นในเขตชุมชนเมือง

การเลือกเขตเทศบาลนครลำปางเป็นพื้นที่การศึกษา เนื่องจากเป็นชุมชนเมืองที่มีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองยาวนาน และมีแนวโน้มที่ได้รับผลกระทบจากแนวนโยบายการพัฒนาท้องถิ่น ในการพัฒนาเมืองและการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดการย้ายถิ่นของประชาชนต่างถิ่นและความรับรู้ในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลดน้อยลง

ดังนั้นด้วยประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและความอุดมสมบูรณ์ด้วยมรดกทางวัฒนธรรมและ

เอกลักษณ์ของชุมชนเมืองลำปาง จึงเหมาะสมต่อการเลือกเป็นพื้นที่การศึกษา นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.2 ประชากรเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเพื่อวิเคราะห์การรับรู้ของชุมชนต่อคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองครั้งนี้ จะทำการศึกษาจากกลุ่มประชาชนเป้าหมายจากชุมชนภายในเขตเทศบาลนครลำปาง โดยมีขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสำรวจจำนวน 308 ชุด โดยทำการสุ่มครัวเรือนในแต่ละชุมชนเพื่อต้องการให้ได้กลุ่มตัวอย่างกระจายในทุกๆ ส่วนของเมือง ดังนั้น จึงทำการสุ่มจาก 4 ตำบล คือ ตำบลเวียงเหนือ หัวเวียง สบตุ้ย สวนดอก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการกระจายตัวของที่ตั้งมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองจำนวนมาก และมีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น โดยลักษณะการเก็บข้อมูลจะเป็นการใช้วิธีแบบ Geographical Random Sampling เพื่อสอดคล้องกับการเก็บข้อมูลในชุมชน ซึ่งมีพื้นที่ขนาดใหญ่และเนื่องจากข้อจำกัดทางการศึกษา ขอบเขตของเนื้อหา งบประมาณและระยะเวลา การเลือกกลุ่มและขนาดตัวอย่าง จึงเก็บข้อมูลเป็นครัวเรือน

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มประชาชนในพื้นที่
2. กลุ่มพระภิกษุที่จำพรรษาอยู่ในวัดที่มีความสำคัญในพื้นที่การศึกษา จำนวน 30 รูป

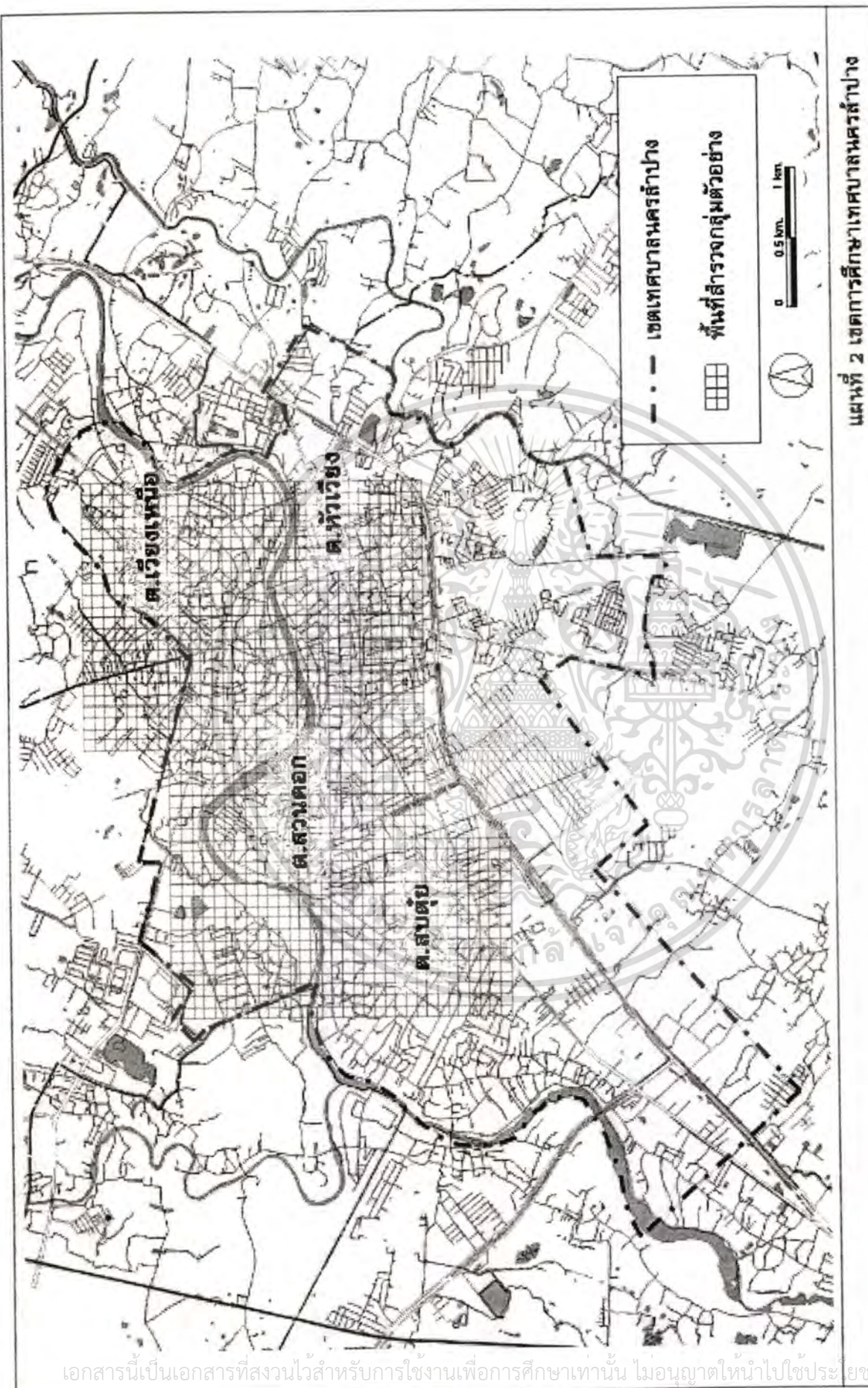
ตารางที่ 3.1 รายชื่อชุมชน ที่ตั้ง จำนวนครัวเรือนและประชากรในเขต 4 ตำบล พ.ศ. 2545

ลำดับที่	ชื่อชุมชน	ที่ตั้ง (ตำบล)	จำนวน หลังคาเรือน	จำนวน ประชากร
1	ประตูตาล	เวียงเหนือ	79	534
2	พระแก้ว หัวซวง	เวียงเหนือ	368	1,199
3	บ้านปงสนุก	เวียงเหนือ	429	1,270
4	ช่างแต้ม	เวียงเหนือ	181	746
5	กำแพงเมือง	เวียงเหนือ	452	1,050
6	ประตูต้นผึ้ง-ท่านางเหล็ก	เวียงเหนือ	280	1,046
7	บ้านใหม่ประตูม้า	เวียงเหนือ	76	259
8	พรไพฑูรย์	เวียงเหนือ	47	186
9	ศรีบุญเรือง	เวียงเหนือ	252	980
10	เจริญประเทศ	เวียงเหนือ	226	631
11	ท่ามะโอ	เวียงเหนือ	153	584
12	ศรีล้อม-แสงเมืองมา	เวียงเหนือ	140	528
13	แจ่งหัวริน	เวียงเหนือ	218	813
14	จามเทวี 1	เวียงเหนือ	132	350

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อชุมชน	ที่ตั้ง (ตำบล)	จำนวน หลังคาเรือน	จำนวน ประชากร
15	จามเทวี 2	เวียงเหนือ	179	335
16	ศรีบุญเรือง	สบตุ๋ย	349	1,387
17	ท่าคราวน้อย	สบตุ๋ย	385	1,358
18	พระธาตุนาก่วมเหนือ	สบตุ๋ย	167	795
19	รถไฟนครลำปาง	สบตุ๋ย	267	789
20	ตรอกโรงไฟฟ้าเก่า	สบตุ๋ย	134	577
21	หลังโรงเรียนมัธยมวิทยา	สบตุ๋ย	46	255
22	บ้านปงไชย	สบตุ๋ย	2,097	2,487
23	นาก่วมเหนือ	สบตุ๋ย	253	1,080
24	การเคหะนครลำปาง	หัวเวียง	274	819
25	ศรีเกิด	หัวเวียง	404	1,859
26	บ้านหัวเวียง	หัวเวียง	352	1,391
27	ป่าขาม 2	หัวเวียง	392	1,575
28	โรงเรียนเทศบาล 4	สวนดอก	120	1,441
	รวม		8,452	26,324

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ 2 เขตการศึกษาเทศบาลนครลำปาง

ภาพที่ 3.1 แสดงเขตการศึกษาเทศบาลนครลำปาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยอาศัยเครื่องมือในการวิจัย คือ

1) การสำรวจภาคสนาม (Field Survey)

เป็นการปฏิบัติการภาคสนาม โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศ UTM โซนที่ 47 เลขที่ 5020 , 5022 , 5024 , 5220 , 5222 , 5224 , 48451 และเลขที่ 5420 , 5422 , 5424 494SIV มาตราส่วน 1 : 4,000 กรมที่ดิน พ.ศ.2533 ของโครงการวิจัยชุมชนโบราณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน การศึกษาแนวกำแพงเมืองคูเมืองเก่า ประตูเมือง ระบบชลประทาน และแบบแผนของถนน (Pattern of road) และโครงสร้างการตั้งถิ่นฐานของชุมชน (Structure of Settlement) ข้อมูลที่ได้ จากชั้นตอนที่ 1 นี้ ได้นำมาจัดทำผังและตรวจเช็คการสำรวจภาคสนาม เพื่อทำการปรับแก้ข้อมูล ในพื้นที่ให้ถูกต้อง

2) แผนที่ผังเมืองจังหวัดลำปาง มาตราส่วน 1 : 4,000 ของสำนักโยธาธิการและการ ผังเมือง จังหวัดลำปาง

3) แบบสำรวจและสังเกต (Inventory & Direct Observation)

สำหรับสำรวจลักษณะทางกายภาพอาคาร จำนวนชั้นของอาคาร วัสดุ สภาพรูปแบบอาคาร ลักษณะกิจกรรม สภาพทั่วไปของพื้นที่ ระบบสาธารณูปโภคและวิธีการเข้าถึงพื้นที่ โดยแบบสำรวจ นี้จะใช้ร่วมกับแผนที่แสดงที่ตั้งอาคารและการถ่ายภาพประกอบ

4) แบบสอบถาม (Questionnaires)

โดยมีตัวแปรที่ใช้ในการออกแบบ โดยมากเป็นตัวแปรทางด้านทัศนคติ ความคิดเห็น คำถามจะมีลักษณะเป็นคำถามเปิด (Open – end question) และคำถามปิด (Closed – end question) โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

4.2 สำรวจทัศนคติ การรับรู้ในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมใน กิจกรรมอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

การตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาทำแบบทดสอบหาความเที่ยงตรง (validity) และ หาความเชื่อมั่น (Reliability)

การทดสอบหาความเที่ยงตรง (validity)

โดยนำแบบสอบถามไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจแก้ไขเพื่อให้มีความ

ครอบคลุมเนื้อหา ลำดับความสำคัญก่อนหลัง แล้วนำข้อเสนอของอาจารย์ที่ปรึกษามาปรับปรุง เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า แก่ไข
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5) การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้ทำการเก็บข้อมูลและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการออกแบบสอบถามจากกลุ่มประชากรตัวอย่าง และพระภิกษุ โดยการศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลจากแหล่งข้อมูลดังนี้

5.1 ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ใช้วิธีการสำรวจบริเวณพื้นที่การศึกษาและการออกแบบสอบถามกับกลุ่มประชากรตัวอย่างดังนี้

5.1.1 ประชากรกลุ่มตัวอย่างในชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ 4 ตำบล ภายในเขตเทศบาลนครลำปาง เพื่อทราบถึงข้อมูลพื้นฐานด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคมในชุมชน การรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม และทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์เพื่อทำการกำหนดกิจกรรม และแนวทางการยกระดับการรับรู้ด้านคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง

5.1.2 การออกสำรวจเกี่ยวกับที่ตั้งของโบราณสถาน โบราณวัตถุ อาคารสาธารณะ สิ่งก่อสร้างด้านสาธารณูปโภค พื้นที่ประวัติศาสตร์ อาคารที่พักอาศัย กิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม

5.2 ข้อมูลทุติยภูมิ โดยทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารข้อมูล ที่เป็นทฤษฎีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า เอกสารตำราทางวิชาการ วารสาร และนิตยสาร เพื่อให้ทราบเรื่องเกี่ยวกับการประเมินคุณค่า แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน จากแหล่งข้อมูล คือ

- ห้องสมุด ภาควิชาการวางแผนชุมชนเมือง และสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
 - ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
 - ห้องสมุด สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
 - ห้องสมุด กองโบราณคดี กรมศิลปากร
 - กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครลำปาง
 - สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองลำปาง
 - หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมท้องถิ่น และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง
- สถาบันราชภัฏจังหวัดลำปาง

6) การกำหนดตัวแปร

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการแจกแจงตัวแปรเป็นปัจจัยด้านต่างๆ เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล โดยแสดงรายละเอียดในตารางที่ 3.2 ประกอบด้วยข้อมูล ลักษณะคือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา มาตรฐานและแหล่งที่มาของข้อมูล

ตัวแปร	มาตรฐาน	เครื่องมือการเก็บข้อมูล			
		แบบสำรวจ	แบบสัมภาษณ์	แบบสอบถาม	เอกสาร
1. ลักษณะประชากร สังคม และเศรษฐกิจ					
- เพศ	nominal			*	
- อายุ	interval			*	
- การศึกษา	Ordinal			*	
- อาชีพ	nominal			*	
- สถานภาพในครัวเรือน	nominal			*	
- รายได้	interval			*	
- ระยะเวลาการอยู่อาศัย	interval			*	
- ภูมิฐานะ	nominal			*	
- ลักษณะถือครองกรรมสิทธิ์ที่อยู่อาศัย	nominal			*	
- สถานภาพทางสังคม	nominal			*	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.3 ตัวแปรเชิงซ้อนที่ใช้ในการศึกษา มาตรฐานและแหล่งที่มาของข้อมูล

ความคิดเห็นเรื่องการพิจารณา คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม		ระดับ การวัด	เครื่องมือการเก็บข้อมูล			
ตัวแปรเชิงซ้อน	ตัวแปรเชิงเดี่ยว		แบบสำรวจ	แบบสัมภาษณ์	แบบสอบถาม	เอกสาร
คุณค่าด้าน วัฒนธรรม	1. การพัฒนาด้าน วัฒนธรรมของชุมชน 2. การเป็นตัวเชื่อมทาง วัฒนธรรมระหว่างชุมชน เดิมและชุมชนใหม่ ใน เขตเมือง	Ordinal			*	
คุณค่าด้าน สังคม	1. การระลึกถึงอดีต 2. การส่งเสริมความ สัมพันธ์ใกล้ชิด 3. การส่งผลกระทบต่อชีวิต 4. มีผลต่อความเชื่อ ความศรัทธา	Ordinal			*	
คุณค่าด้าน เศรษฐกิจ	1. การพาณิชย์กรรม 2. การท่องเที่ยว 3. การประหยัดค่าลงทุน ในการสร้างใหม่ 4. การใช้ประโยชน์ได้ คุ้มค่าสูงสุด	Ordinal			*	
คุณค่าด้าน การศึกษา	1. ทางโบราณคดี 2. ทางประวัติศาสตร์ 3. ทางวัฒนธรรม 4. ทางวรรณคดี ตำนาน 5. ทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และ จิตรกรรม	Ordinal			*	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ส่วนคือ

1) ข้อมูลประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง การสัมภาษณ์เกี่ยวกับการรับรู้ของชุมชน ในคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้นใช้วิธีการพรรณนา ประกอบด้วย รูปภาพ ภาพถ่ายและแผนผัง

2) ข้อมูลจากการออกแบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ในคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม ทัศนคติและการมีส่วนร่วมของชุมชน จะใช้วิธีการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติด้วย SPSS และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

2.1 สถิติพรรณนา เพื่อใช้บรรยายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ค่าสถิติที่ใช้คือ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด

2.2 สถิติการวิเคราะห์การผันแปร (Analysis of Variance) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ว่ามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ โดยใช้ค่า F เป็นค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบ

2.3 สถิติวิเคราะห์การจำแนกหมู่ (Multiple Classification Analysis) เพื่อวิเคราะห์ว่าตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญนั้น มีค่าความสัมพันธ์มากน้อยอย่างไร ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสถิติดังกล่าว จะใช้ค่า P - Value < 0.05

3) ด้านนโยบายขององค์กรปกครองท้องถิ่น ในการจัดทำฐานข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม การเผยแพร่ ข่าวสาร ข้อมูลในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม การส่งเสริมการรับรู้และตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน ตลอดจนการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตเมือง จะใช้วิธีการพรรณนา

3.5 การสรุปผลและการเสนอแนะ

ผลสรุปที่ได้จากข้อมูลการวิจัยซึ่งเป็นผลจากการวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลต่างๆ ทั้งด้านแนวความคิด ทฤษฎี ข้อมูลทางกายภาพ ประวัติศาสตร์ และแนวความคิดของประชาชนในพื้นที่ รวมเข้ากับข้อเสนอแนะของกลุ่มพระภิกษุ จะรวบรวมนำเสนอเป็นแนวนโยบายในการพัฒนาและยกระดับการรับรู้ของชุมชนในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ในเขตเทศบาลนครลำปาง โดยผลการศึกษาจะเสนอในรูปของการบรรยาย ประกอบตาราง แผนที่ แผนผัง ภาพถ่าย และจัดทำรายงานการศึกษา

บทที่ 4

สภาพทั่วไปและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม

4.1 สภาพทั่วไป

4.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ระหว่างเส้นรุ้งที่ 17 องศา 47 ลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ 99 องศาตะวันออก ห่างจากกรุงเทพฯ ตามทางหลวงแผ่นดินสายพหลโยธิน ประมาณ 602 กม. ตามทางรถไฟประมาณ 625 กม. มีเนื้อที่ประมาณ 12,533.961 ตร.กม. หรือ ประมาณ 7,833,726 ไร่ มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 5 ของภาคเหนือ รองจากจังหวัดเชียงใหม่ ตาก แม่ฮ่องสอน และจังหวัดเพชรบูรณ์ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดข้างเคียงถึง 7 จังหวัด ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดตาก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดแพร่และสุโขทัย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดลำพูน

4.1.2 สภาพภูมิประเทศ

จังหวัดลำปางอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 268.80 เมตร พื้นที่มีลักษณะเป็นรูปยาวรี ภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง มีภูเขาสูงล้อมรอบ ทอดตัวยาวตามแนวทิศเหนือไปทางทิศใต้ของจังหวัด เป็นพื้นที่ภูเขา 58% และที่ราบ 48% และในบริเวณตอนกลางของจังหวัดบางส่วนมีที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำวัง มีต้นน้ำอยู่ที่ทิวเขาผีปันน้ำ ทางตอนเหนือของอำเภอวังเหนือ ไหลผ่านอำเภอวังเหนือ แจ้ห่ม อำเภอเมือง เกาะคา สบปราบ เถิน แม่พริก เข้าเขตจังหวัดตากไปบรรจบกับแม่น้ำปิงที่บ้านปากวัง อำเภอบ้านตาก และตามลักษณะทางกายภาพทางด้านธรณีสันฐานวิทยา จังหวัดลำปางมีพื้นที่เป็นที่ราบล้อมรอบด้วยภูเขา มีลักษณะเป็นแอ่งแผ่นดินที่ยาวและกว้างที่สุดในภาคเหนือ เรียกว่า “อ่างลำปาง” ลักษณะภูมิประเทศแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

บริเวณตอนบนของจังหวัด เป็นที่ราบสูง ภูเขา และเป็นป่าคอนข้างที่บ อุดมสมบูรณ์ด้วยไม้มีค่า ได้แก่ มีที่ราบสูงขนาดเล็กในพื้นที่อำเภอเมืองปาน แจ้ห่ม วังเหนือ และอำเภองาว

บริเวณตอนกลางของจังหวัด เป็นที่ราบและที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำวัง ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ซึ่งเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่ พื้นที่อำเภอห้างฉัตร เมืองลำปาง เกาะคา แม่ทะ และสบปราบ

บริเวณตอนใต้ของจังหวัด เป็นป่าไม้รัง บางส่วนเป็นทุ่งหญ้า เป็นที่ราบผืนแคบๆ ได้แก่ พื้นที่อำเภอเถิน แม่พริก บางส่วนของอำเภอเสริมงาม และอำเภอแม่ทะ (ข้อมูลสำนักงานจังหวัด ลำปางปี พ.ศ. 2547)

4.1.3 สภาพภูมิอากาศ

จากลักษณะพื้นที่ของจังหวัดที่เป็นแอ่งคล้ายก้นกระทะ จึงทำให้อากาศร้อนอบอ้าวเกือบตลอดปี ฤดูร้อนร้อนจัด และหนาวจัดในฤดูหนาว มีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด 41.6 องศาเซลเซียส เฉลี่ยต่ำสุด 10.5 องศาเซลเซียส ลักษณะภูมิอากาศ แบ่งออกได้เป็น 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน เริ่มประมาณต้นเดือนมีนาคม จนถึงกลางเดือนพฤษภาคม อากาศจะร้อนอบอ้าว ช่วงที่มีอากาศร้อนที่สุด คือ เดือนเมษายน

ฤดูฝน เริ่มประมาณกลางเดือน พฤษภาคม

ฤดูหนาว เริ่มประมาณเดือน พฤศจิกายน จนถึงเดือน กุมภาพันธ์ อากาศจะหนาวเย็น ช่วงที่มีอากาศหนาวจัด คือ เดือนมกราคม

4.1.4 ประชากร

ประชากรจังหวัดลำปาง มีจำนวนทั้งสิ้น 799,528 คน เป็นชาย 397,102 คน หญิง 402,426 คน อำเภอที่มีประชากรมากที่สุดได้แก่ อำเภอเมืองลำปาง (รวมเขตเทศบาลนครฯ) มีจำนวน 245,372 คน (ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดลำปาง, กันยายน 2546)

4.1.5 ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรป่าไม้ ปัจจุบันมีพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 4,896,875 ไร่ หรือร้อยละ 62.51 ของพื้นที่จังหวัดโดยพื้นที่ดังกล่าวแบ่งได้ดังนี้ ป่าสงวนแห่งชาติ 33 ป่า อุทยานแห่งชาติ 7 แห่ง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 1 แห่ง

ทรัพยากรแร่ธาตุ มีหลายชนิดล้วนเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในทางอุตสาหกรรมทั้งสิ้น ประกอบด้วย ถ่านหินลิกไนต์ ดินขาว หินอ่อน หินแกรนิต บอลเคลย์ไลท์ พลวง และซุลแฟรม

4.2 สภาพการเมืองและการปกครอง

4.2.1 การปกครอง

แบ่งออกเป็น 13 อำเภอ 100 ตำบล 917 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

(1) อำเภอเมืองลำปาง	(7) อำเภอแม่เมาะ
(2) อำเภอเถิน	(8) อำเภอสบปราบ
(3) อำเภอแม่พริก	(9) อำเภอเสริมงาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอญญาติให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(4) อำเภอเกาะคา	(10) อำเภอเมืองปาน
(5) อำเภอห้างฉัตร	(11) อำเภอวังเหนือ
(6) อำเภอแม่ทะ	(12) อำเภองาว

การบริหารราชการ แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ

ประเภท	จำนวน(หน่วย)	หมายเหตุ
- ราชการบริหารส่วนภูมิภาค	27	-
- ราชการบริหารส่วนกลาง	70	-
- ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น	106	(อบจ.1 แห่งเทศบาล 16 แห่ง อบต.89 แห่ง)
- หน่วยงานอิสระ	15	-

การเลือกตั้ง

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา มีสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้ง จำนวน 3 คนและการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบ่งการเลือกตั้งออกเป็น 2 ประเภท คือ การเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อและการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งซึ่งมี 5 เขตเลือกตั้ง 5 คน

4.3 สภาพเศรษฐกิจ

4.3.1 ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด

ในปี 2543 มีผลิตภัณฑ์มวลรวม (ณ ราคาตลาด) 32,066 ล้านบาท รายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสาขาการค้าส่งและค้าปลีกมากที่สุดถึงร้อยละ 19.72 คิดเป็นมูลค่า 6,095 ล้านบาท รองลงมาเป็นสาขาการเหมืองแร่และย่อยหิน ร้อยละ 17.89 คิดเป็นมูลค่า 5,530 ล้านบาท สาขาการก่อสร้าง ร้อยละ 16.19 คิดเป็นมูลค่า 5,006 ล้านบาท และสาขาการเกษตรกรรม ร้อยละ 10.81 คิดเป็นมูลค่า 3,343 ล้านบาท

ในปี 2543 ประชากรจังหวัดลำปางมีรายได้เฉลี่ย 41,215 บาท/คน/ปี จัดอยู่ในอันดับ 5 ของภาคเหนือ รองจากจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ กำแพงเพชร และตาก

4.3.2 การเงินและการคลัง

(1) การเงินการธนาคาร

ปัจจุบันมีสาขาธนาคารพาณิชย์ตั้งอยู่ในจังหวัดลำปาง จำนวน 30 สาขา โดยมีปริมาณเงินหมุนเวียนทางเศรษฐกิจในจังหวัด ห่วงตั้งแต่ปี 2540 - 2545 ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รายการ	2540	2541	2542	2543	2544	2545 (ก.ย)
ปริมาณเงินฝาก	17,915	18,354	17,906	19,086	19,821	19,389
ปริมาณเงินให้กู้ยืม	15,163	12,621	11,648	9,898	8,867	9,595
สัดส่วนเงินให้กู้ยืมต่อเงินฝาก (%)	84.6	68.8	65.1	51	44.7	49.5

ในช่วง 5 ปี (2540 - 2544) ปริมาณเงินฝากมีแนวโน้มสูงขึ้นในแต่ละปี แต่ในปี 2542 มีอัตราการลดลงในขณะที่ปริมาณเงินให้กู้ยืมมีอัตราการลดลงทุกปี ทั้งนี้เนื่องจากธนาคารพาณิชย์ระมัดระวังการให้สินเชื่อรวมถึงการโอนอำนาจการปล่อยสินเชื่อไปบริหารที่ส่วนกลาง ในด้านสัดส่วนเงินให้กู้ยืมต่อเงินฝาก มีสัดส่วนลดลงในแต่ละปีเช่นเดียวกัน โดยในปี 2544 มีสัดส่วนร้อยละ 44.7 ลดลงจากปีที่แล้ว (2543) ถึงร้อยละ 7.3

ส่วนในปี 2545 (ข้อมูล ณ กันยายน 2545) มียอดปริมาณเงินฝากรวม 19,389.99 ล้านบาท ปริมาณเงินให้สินเชื่อ 9,595.12 ล้านบาท โดยมีสัดส่วนเงินให้กู้ยืมต่อเงินฝาก ร้อยละ 49.48 (ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ)

(2) การคลัง รายได้

ปี 2546 จังหวัดลำปางมีรายได้จากการจัดเก็บภาษีอากร เป็นเงิน 1,081.571 ล้านบาท สูงกว่า ปี 2545 เป็นเงิน 123.998 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 12.89 โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจากภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีนิติบุคคล

รายได้จากการจัดเก็บภาษีสรรพสามิต ในปีงบประมาณ 2546 มีรายได้จากการจัดเก็บภาษีสรรพสามิต รวมทั้งสิ้น 82.751 ล้านบาท สูงกว่าปีที่แล้ว (2545) รายได้ส่วนใหญ่ได้มาจากการจัดเก็บภาษีเครื่องดื่ม (1 ต.ค 45-15 ก.ย 46) (ที่มา : สำนักงานสรรพากรพื้นที่ลำปาง/สำนักงานสรรพสามิตพื้นที่ลำปาง ข้อมูล ณ กันยายน 2546)

4.3.3 การจ้างงาน

(1) สถานประกอบการในจังหวัดลำปาง

รายการ	จำนวน		หมายเหตุ
	ปี 2545	ปี 2546	
- จำนวนสถานประกอบการ	2,296 แห่ง	3,059 แห่ง	เพิ่มร้อยละ 33.2
- จำนวนลูกจ้างทั้งหมด	51,433 คน	54,583 คน	เพิ่มร้อยละ 6.1

ที่มา : สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดลำปาง
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(2) โครงสร้างแรงงาน

จากผลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรระดับจังหวัด ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ประจำเดือนมิถุนายน 2546 แสดงโครงสร้างประชากรตามสถานภาพแรงงานจังหวัดลำปาง ดังนี้

ประชากรรวม 788,842 คน แยกเป็น

- ผู้มีอายุต่ำกว่า 15 ปี 157,263 คน
- ผู้มีอายุ 15 ปีขึ้นไป 631,579 คน

ผู้มีอายุ 15 ปีขึ้นไป 631,579 คน แยกเป็น

- กำลังแรงงาน 435,872 คน
- ผู้ที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน 195,707 คน

กำลังแรงงาน 435,872 คน แยกเป็น

- กำลังแรงงานปัจจุบัน 428,611 คน
- กำลังแรงงานที่อยู่รอดฤดูกาล 7,262 คน

กำลังแรงงานปัจจุบัน 428,611 คน แยกเป็น

- ทำงานบ้าน 48,059 คน
- เรียนหนังสือ 70,845 คน
- อื่นๆ 76,804 คน

(3) การจ้างงาน

การจ้างจดทะเบียนประกอบกิจการของสถานประกอบการในจังหวัดลำปาง

รายการ	จำนวน				หมายเหตุ
	ปี 2545		ปี 2546		
	สถานประกอบการ (แห่ง)	ลูกจ้าง (คน)	สถานประกอบการ (แห่ง)	ลูกจ้าง (คน)	
- สนง.ประกันสังคมจังหวัด รับแจ้งการจดทะเบียน สถานประกอบการ	1,381	5,995	1,517	11,768	ผู้ประกอบการเพิ่ม ร้อยละ 19.71
- สนง.อุตสาหกรรมจังหวัด รับแจ้งการจดทะเบียนโรง งานอุตสาหกรรม	71	1,309	90	2,011	ผู้ประกอบการเพิ่ม ร้อยละ 26.76

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(4) การเลิกจ้าง

รายการ	จำนวน				หมายเหตุ
	ปี 2545		ปี 2546		
	สถาน ประกอบการ (แห่ง)	ถูกจ้าง (คน)	สถาน ประกอบการ (แห่ง)	ถูกจ้าง (คน)	
- สนง.ประกันสังคมจังหวัด รับแจ้งการเลิกประกอบ กิจการสถานประกอบการ	59	369	183	652	
- สนง.อุตสาหกรรมจังหวัด รับแจ้งการเลิกประกอบ การของโรงงานอุตสาหกรรม	37	379	30	516	

(5) การจ้างแรงงานในต่างประเทศ

ผู้ใช้แรงงานจากจังหวัดลำปาง นิยมเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ในอัตราค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มจังหวัดในภาคเหนือ โดยมีจำนวน 24,773 คน (ระหว่างปี พ.ศ.2541-2546)

4.3.4 การอุตสาหกรรม

ภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดลำปาง เป็นอุตสาหกรรมที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นประกอบกับมีปัจจัยความพร้อมในด้านอื่นๆ จึงทำให้แนวโน้มของอุตสาหกรรมในจังหวัดลำปางขยายตัวขึ้น โดยมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเปรียบเทียบการเพิ่มขึ้นดังนี้

ปี พ.ศ.	จำนวน		
	โรงงานอุตสาหกรรม(แห่ง)	เงินลงทุน (บาท)	การจ้างงาน (คน)
2545	1,638	53,074,873,615	28,701
2546	1,718	53,696,204,427	29,766

4.3.5 การเกษตร

ประชากรจังหวัดลำปางส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร โดยมีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพการเกษตร จำนวน 133,224 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 49.09 จากจำนวนครัวเรือนทั้งจังหวัด 271,374 ครัวเรือน มีพื้นที่ทำการเกษตรจำนวน 987,764 ไร่ หรือร้อยละ 12.04

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ของเนื้อที่ทั้งหมด (จังหวัดลำปางมีพื้นที่ประมาณ 12,533.961 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,833.72 ล้านไร่

พืชเศรษฐกิจ ที่สำคัญของจังหวัดลำปาง ได้แก่ ข้าว อ้อยโรงงาน กระเทียม ถั่วลิสง สับปะรด ลำไย ถั่วเหลือง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ หอมแดง และละหุ่ง คิดเป็นมูลค่าประมาณ 2,497,420,931.30 บาท

ด้านการปศุสัตว์ สัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดลำปาง ได้แก่ โคเนื้อ กระบือ ไก่ สุกร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการประกอบอาชีพเสริมจากอาชีพการเพาะปลูก

ด้านการประมง ผลผลิตจากการประกอบเพาะเลี้ยงและจากแหล่งน้ำธรรมชาติในปี 2546 มีผลผลิตรวมทั้งสิ้น 1,369,456 กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่า 40,992,722 บาท

ด้านสหกรณ์ มีสหกรณ์ 5 ประเภท รวม 71 สหกรณ์

ด้านกลุ่มเกษตรกร มีกลุ่มเกษตรกร จำนวน 92 กลุ่ม

4.3.6 การท่องเที่ยว

(1) ศักยภาพการท่องเที่ยวของจังหวัด

จังหวัดลำปางมีศักยภาพในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพราะมีแหล่งท่องเที่ยว หลากหลายทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ศาสนาวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน และกิจการงานประเพณี โดยมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะบริการให้นักท่องเที่ยว มากมาย ดังนี้

ศักยภาพ	
- ด้านการคมนาคม	- สามารถเดินทางได้ทั้งทางเครื่องบิน รถไฟและทางรถยนต์ สามารถเชื่อมโยงไปยังจังหวัดภาคเหนือตอนบนได้ทุกจังหวัด
- ด้านที่พัก	- มีโรงแรมที่พักรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ จำนวน 28 แห่ง ห้องพักรวม 1,364 ห้อง
- ด้านบริการนำเที่ยว	- มีบริษัทนำเที่ยวที่จดทะเบียนแล้ว ประมาณ 10 บริษัท มีมัคคุเทศก์ จำนวน 150 คน
- ด้านร้านอาหาร	- มีร้านอาหารที่มีชื่อเสียงของจังหวัด ทั้งอาหารพื้นบ้านและอาหารทั่วไป จัดไว้บริการแก่นักท่องเที่ยวเลือกชิมมากมาย
- ด้านข้อมูลข่าวสาร	- มีศูนย์ข้อมูลข่าวสารให้บริการแก่นักท่องเที่ยว คือ ศูนย์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวในอาคารศาลากลางจังหวัดหลังเก่า และศูนย์ข้อมูลข่าวสารของเทศบาลนครลำปาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(2) แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด

ประเภทแหล่งท่องเที่ยว		
ทางธรรมชาติ	ประวัติศาสตร์/ศาสนสถาน	ทางวัฒนธรรมและหัตถกรรม
- อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน	- วัดพระธาตุลำปางหลวง	- ศูนย์ศิลปาชีพแม่ต้า
- ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย	- ภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์	- หมู่บ้านแกะสลัก(บ้านหลุก)
- เขื่อนกิ่วลม	- ประตุม้า	- หมู่บ้านทอผ้าพื้นเมือง
- อุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท	- วัดม่อนพระยาแช่	- หมู่บ้านกระดาศา
- อุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล	- วัดพระธาตุเสด็จ	- โรงงานอุตสาหกรรมเซรามิก
- น้ำตกวังแก้ว	- วัดศรีรองเมือง	- บ้านเสานัก
- อ่างเก็บน้ำวังเหือ	- วัดพระแก้วดอนเต้า	
- ภูเขาไฟ	- วัดเจดีย์ขาว	
- สวนป่าทุ่งเกวียน	- วัดพระธาตุจอมปิง	
	- วัดศรีชุม	
	- ศาลเจ้าพ่อประตุม้า	
	- วัดป่าฝาง	
	- วัดอักษไชยศิริ	
	- ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง	
	- วัดถ้ำพระสบาย	
	- วัดถ้ำสุขเกษมสวรรค์	

(3) สถานการณ์การท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง ปี 2545

ผู้มาเยี่ยมชมเยือน (Vistor) ที่จังหวัดลำปาง ในปี พ.ศ. 2545 มีจำนวนทั้งสิ้น 471,843 คน แยกเป็น

- นักท่องเที่ยว จำนวน 391,778 คน
- ทักนاجر จำนวน 69,004 คน

รายได้จากนักท่องเที่ยว รายได้จากนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมเยือนที่จังหวัดลำปาง ในปี 2545 มีจำนวนทั้งสิ้น 1,407.96 ล้านบาท ซึ่งลดลงจากปี 2544 ร้อยละ 1.38 ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่มาใช้จ่ายที่จังหวัดลำปางเฉลี่ยต่อหัวต่อคนต่อวัน เป็นเงิน 1,912.26 บาท ลดลงจากปี 2544 ร้อยละ 1.38 จำนวนวันที่นักท่องเที่ยวมาพักค้างที่จังหวัดลำปาง เฉลี่ย 1.66 วัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประเภทของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวจังหวัดลำปาง แยกเป็น

- นักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 369,703 คน
- นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ จำนวน 102,140 คน

นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ที่มาเที่ยวที่จังหวัดลำปาง 5 ลำดับแรก มีดังนี้ คือ ฝรั่งเศส เยอรมัน ไต้หวัน เนเธอร์แลนด์ และอังกฤษ

ภาพรวมการท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง ปี 2545

การท่องเที่ยวค่อนข้างซบเซา ตลาดหลัก คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยลดลง และกว่าร้อยละ 40 เป็นการเดินทางท่องเที่ยวกันเองในภูมิภาค ทำให้ไม่ก่อรายได้เท่าที่ควร ในด้านสถานการณ์การพักแรมซึ่งจังหวัดลำปางมีจำนวนห้องพัก 1,230 ห้อง มีอัตราการเข้าพักเพียงร้อยละ 34.30 ซึ่งเป็นลูกค้าชาวไทยถึงร้อยละ 70 สำหรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศยังมีโอกาสขยายตัวได้อีก สถานที่ที่นักท่องเที่ยวนิยมไปมาก 3 อันดับแรก ได้แก่ วัดพระธาตูลำปางหลวง อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน และศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย

4.4 สภาพโครงสร้างพื้นฐาน

4.4.1 ถนน

ในปี 2546 จังหวัดลำปาง มีระยะทางถนนที่ก่อสร้างแล้วเสร็จ ที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานทางหลวงชนบทลำปาง และแขวงทางหลวงลำปาง แยกเป็นลาดยาง 1,144.696 กม. ถนนคอนกรีต 162.535 กม. และถนนลูกรัง 29.037 กม. (ที่มา : สำนักงานทางหลวงชนบทลำปาง/แขวงทางหลวงลำปาง)

4.4.2 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

แหล่งน้ำชลประทานที่มีอยู่ภายในจังหวัดลำปาง ในปี 2546 ประกอบด้วย สระเก็บน้ำ 73 แห่ง ฝายน้ำล้น 112 แห่ง อ่างเก็บน้ำ 116 แห่ง ขุดลอกหนองน้ำและคลองธรรมชาติ 208 แห่ง ศูนย์บริการเกษตรกรรมเคลื่อนที่ 116 แห่ง ขุดสระเก็บน้ำในไร่นา 1,648 แห่ง พื้นที่การเกษตรที่ได้รับประโยชน์จากโครงการชลประทานประเภทต่างๆ ที่ดำเนินการโดยกรมชลประทาน 696,169 ไร่ และพื้นที่ชลประทานของหน่วยงานอื่นๆ ประมาณ 114,900 ไร่ (ที่มา : โครงการชลประทานลำปาง)

4.4.3 การประปา

มีหน่วยให้บริการน้ำประปา รวม 4 แห่ง (นบ.ลำปาง นบ.แม่เกาะ นบ.แจ้ห่ม และนบ.เมืองปาน) มีผู้ใช้น้ำ 25,398 ราย ส่วนใหญ่เป็นการใช้น้ำประปาที่อยู่อาศัย และการประกอบธุรกิจขนาดเล็ก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.4.4 ไฟฟ้า

ในปี 2545 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดลำปาง มีจำนวนการไฟฟ้าทั้งหมด 14 แห่ง กระแสไฟฟ้าที่ใช้ทั้งสิ้น 492.88 ล้านหน่วย และมีจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้าทั้งสิ้น 213,799 ราย มีหมู่บ้านที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ 6 หมู่บ้าน 406 หลังคาเรือน (ที่มา : การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดลำปาง)

4.5 สภาพทางสังคม

4.5.1 การศึกษา

ในปีการศึกษา 2546 มีข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาในจังหวัดลำปาง ดังนี้

รายการ	จำนวน
- จำนวนสถานศึกษา	517 แห่ง
- จำนวนครู/อาจารย์	8,095 คน
- จำนวนนักเรียน/นักศึกษา	166,125 คน
- อัตราส่วนเฉลี่ยครู/อาจารย์ต่อนักเรียนนักศึกษา	1 : 20

อัตราการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2541-2545

ปีการศึกษา	เรียนจบชั้น ป.6	เรียนต่อชั้น ม.1	
		จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
2541	10,863	-	-
2542	11,503	10,617	97.74
2543	11,868	11,060	96.15
2544	11,550	11,141	93.87
2545	-	10,954	94.84

4.5.2 การสาธารณสุข

ในปี 2546 จังหวัดลำปางมีจำนวนสถานบริการสาธารณสุขภาครัฐ ภาคเอกชน และ อัตราส่วนบุคลากรทางสาธารณสุขต่อประชากร ดังนี้

(1) สถานบริการสาธารณสุขภาครัฐ

- โรงพยาบาลศูนย์ 1 แห่ง 800 เตียง
- โรงพยาบาลชุมชน 30 เตียง 9 แห่ง 270 เตียง
- โรงพยาบาลชุมชน 60 เตียง 3 แห่ง 180 เตียง
- สถานีอนามัย 142 แห่ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งยังมีให้คำปรึกษาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- สถานบริการสาธารณสุขชุมชน 5 แห่ง
- ศูนย์ป้องกันควบคุมโรคมะเร็งลำปาง 1 แห่ง 200 เตียง
- โรงพยาบาลสังกัดกระทรวงกลาโหม 1 แห่ง 150 เตียง

(2) สถานบริการสาธารณสุขภาคเอกชน

- โรงพยาบาล 2 แห่ง 204 เตียง
- สถานพยาบาลเอกชน 173 แห่ง

(3) ส่วนบุคลากรทางสาธารณสุขที่สำคัญ แยกได้ดังนี้

ประเภท	จำนวน (คน)	อัตราต่อประชากร
1. แพทย์	215	1: 3,715
2. ทันตแพทย์	34	1: 23,492
3. เภสัชกร	91	1: 8,777
4. พยาบาลวิชาชีพ	1,082	1: 738
5. พยาบาลเทคนิค	437	1: 1,828

(ที่มา : สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง กันยายน 2546)

4.5.3 อาชญากรรม

กลุ่มความผิดและสถิติการจับกุม (1 ต.ค.-31 ส.ค.2544-2545 เทียบ 2545-2546)

กลุ่มคดีความผิด	ปี 2544-2545			ปี 2545-2546			ร้อยละ จับกุม 45-46	เทียบ +เพิ่ม -ลด
	เกิด	จับได้		เกิด	จับได้			
		ราย	คน		ราย	คน		
-อุกฉกรรจ์สะเทือนขวัญ	50	29	41	97	32	50	32.98	+47
-ประทุษร้ายต่อชีวิต	263	194	245	312	175	271	56.08	+49
-ประทุษร้ายต่อทรัพย์	307	202	293	282	154	231	54.60	-25
-คดีที่น่าสนใจ	208	89	109	128	49	69	38.28	-80
-คดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย	-	3,194	4,018	-	2,314	3,226	-	-880

4.5.4 ยาเสพติด

ในปี 2546 จังหวัดลำปาง ได้จับกุมคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดจับกุมผู้ต้องหา 2,418 คน 2,260 ราย ประเภทยาเสพติดที่จับกุมได้มากที่สุดคือ แอมเฟตามีน (ยาบ้า) จับกุมได้ 2,061

ราย ผู้ต้องหา 2,202 คน จำนวนของกลาง 4,516,895 เม็ด (ที่มา : ตำรวจภูธรจังหวัดลำปาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

กันยายน 2546) ไม่วางกรรมใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.6 คุณภาพชีวิตของประชาชน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ) ของจังหวัดลำปาง ปี 2546 ที่มีตัวชี้วัดแบ่งออกเป็น 6 หมวด 37 ตัวชี้วัด ซึ่งได้สำรวจจัดเก็บข้อมูลเป็นรายครัวเรือนนอกเขตเทศบาล ในทุกอำเภอจังหวัดลำปาง 798 หมู่บ้าน (จากจำนวน ทั้งหมด 898 หมู่บ้าน) จำนวน 122,631 ครัวเรือน พบว่า ประชาชนบรรลุเป้าหมายความจำเป็นพื้นฐาน จำนวน 11 ตัวชี้วัด และไม่บรรลุเป้าหมาย จปฐ. จำนวน 26 ตัวชี้วัด โดย 5 อันดับแรกที่ไม่บรรลุเป้าหมายประกอบด้วย 1. เด็กที่ไม่ได้เรียนต่อมัธยมศึกษาตอนปลายได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ 2. ทุกคนในครัวเรือนได้กินอาหารที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน 3. คนในครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าคนละ 20,000 บาทต่อปี 4. คนอายุ 6 ปีขึ้นไปทุกคนปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และ 5. คนในครัวเรือนมีความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม

4.7 ประวัติความเป็นมาของชุมชนเมืองลำปาง

ประวัติความเป็นมา

เทศบาลนครลำปางเป็นเมืองที่มีความเก่าแก่มากเมืองหนึ่งปรากฏชื่อในตำนานมีชื่อเรียกต่างๆ เช่น ตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ เรียกชื่อว่า "เขลางค์นคร" บ้าง "อาลัมภางค์นคร" บ้าง

ด้านประวัติศาสตร์ นครลำปางในสมัยโยนกเชียงแสน ราว พ.ศ.1600 เป็นต้นมา ได้ตกอยู่ในอำนาจของอาณาจักรหริภุญชัย ครั้นถึงสมัยสุโขทัย ราว พ.ศ.1838 เมื่อพระเจ้าเม็งรายชนะลำพูนแล้วได้สร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้น และทรงวางอุบายที่ยึดเอานครลำปางไปไว้ในอำนาจ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา นครลำปางบางครั้งก็ตกอยู่ในอำนาจของพม่า บางคราวก็ตกอยู่ในอำนาจของพม่า บางคราวก็อยู่ในอำนาจของล้านช้าง และอาณาจักรเชียงใหม่

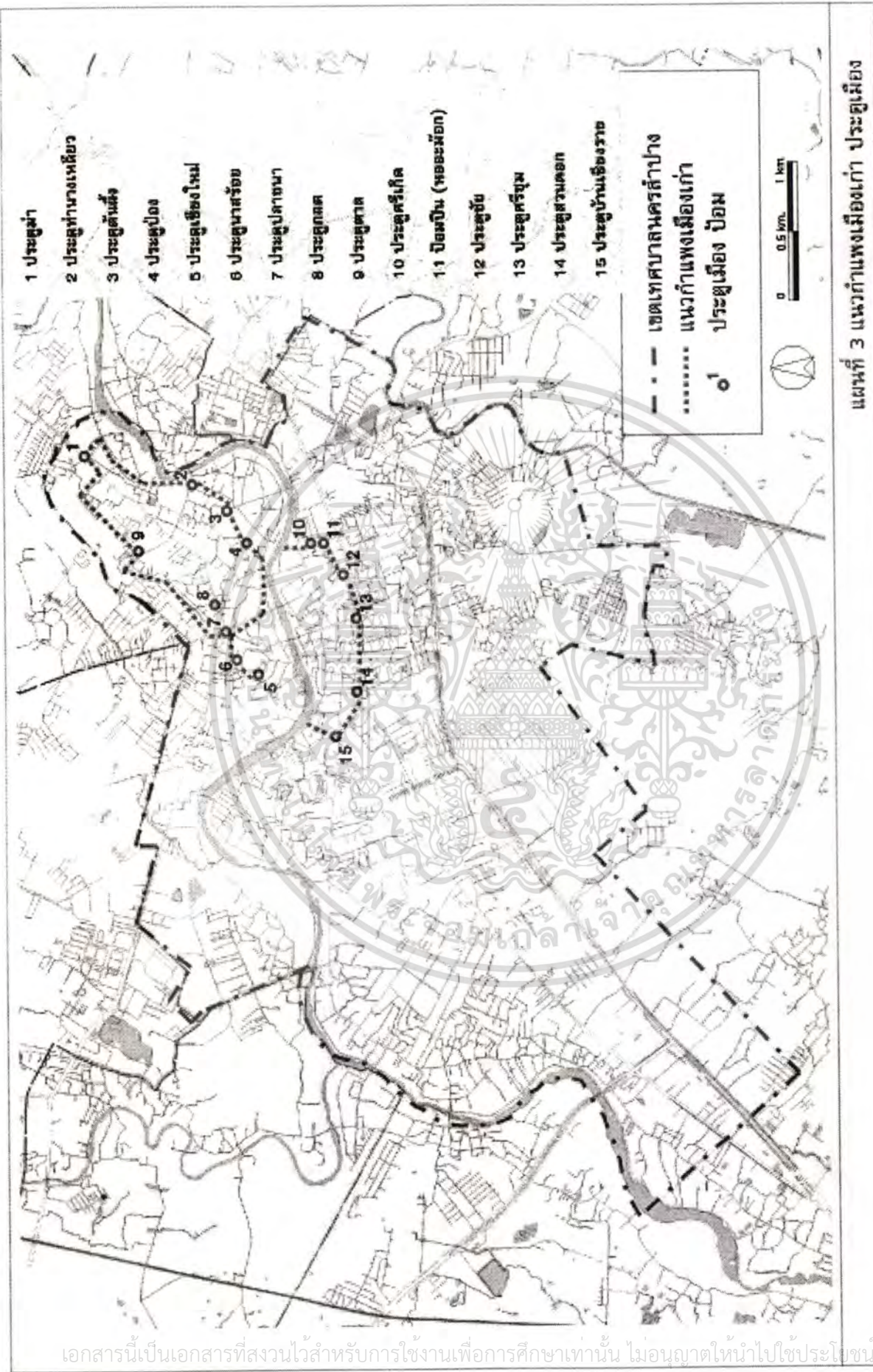
ต่อมาถึงสมัยกรุงธนบุรี ระหว่าง พ.ศ.2232-2290 บ้านเมืองในภาคเหนือตอนบนมิได้เป็นปกติสุขเกิดการจลาจลไปทั่วทุกหนทุกแห่ง เช่น เชียงแสน เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และเชียงใหม่ ซึ่งต่างก็ตั้งตัวเป็นอิสระไม่ขึ้นกับใคร

ในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการเปลี่ยนตำแหน่งผู้ครองนครหัวเมืองฝ่ายเหนือจาก "พระยา" เป็น "เจ้า" และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนอิสริยยศพระยาวรญาณรังสี เป็น "เจ้าวรญาณรังสี" และได้มีเจ้าผู้ครองนครลำปางสืบสายกันมาจนถึงเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปางเป็นคนสุดท้าย แล้วมิได้ทรงพระกรุณาตั้งเจ้าผู้ครองนครลำปางอีก

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการปฏิรูประบบราชการ ปี พ.ศ. 2453 นครลำปางถูกลดฐานะให้เป็นหัวเมืองในมณฑลลาวเฉียง (มณฑลพายัพ) ต่อมาราว พ.ศ. 2458 ได้แยกจากมณฑลพายัพไปขึ้นกับมณฑลมหาสารบุรี ซึ่งตั้งอยู่ที่จังหวัดแพร่ และในเวลาต่อมา พ.ศ. 2468 ได้มีการประกาศเลิกมณฑลทั่วราชอาณาจักร ลำปางจึงมีฐานะเป็นจังหวัดตราบเท่าทุกวันนี้ (กรมศิลปากร กองโบราณคดี . 2536 : การสำรวจแหล่งประติมากรรม เล่ม 1 , 16-17)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ 3 แนวกำแพงเมืองเก่า ประตูเมือง

ภาพที่ 4.1 แสดงแนวกำแพงเมืองเก่า ประตูเมือง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.8 สภาพแวดล้อมและประวัติความเป็นมาของเมืองเก่าลำปาง

เมืองเก่าลำปางหรือเขลางค์นคร ตั้งอยู่บนสองฝั่งของแม่น้ำวัง ตัวเมืองตั้งอยู่ที่บริเวณแม่น้ำวัง ไหลเปลี่ยนทิศจากทิศเหนือมาเป็นแนวตะวันออก ตะวันตก ภายในเขตเทศบาลนครลำปาง ผ่านภูมิประเทศที่เป็นเนินลาดตะพักด้านเหนือของแม่น้ำ และบริเวณที่ราบด้านทิศใต้ บริเวณด้านทิศเหนือของฝั่งแม่น้ำ เรียกบริเวณนี้ว่า เมืองเก่าเขลางค์นคร รุ่นที่ 1 รุ่นที่ 2 ตำบลเวียงเหนือ เมืองเก่า รุ่นที่ 3 อยู่ด้านใต้ของฝั่งแม่น้ำเมืองเก่า รุ่นที่ 1 คงเหลือโบราณสถานที่มีลักษณะเป็นซากหลักฐานทางอารยธรรมในอดีต โดยมีองค์ประกอบเมืองเก่า

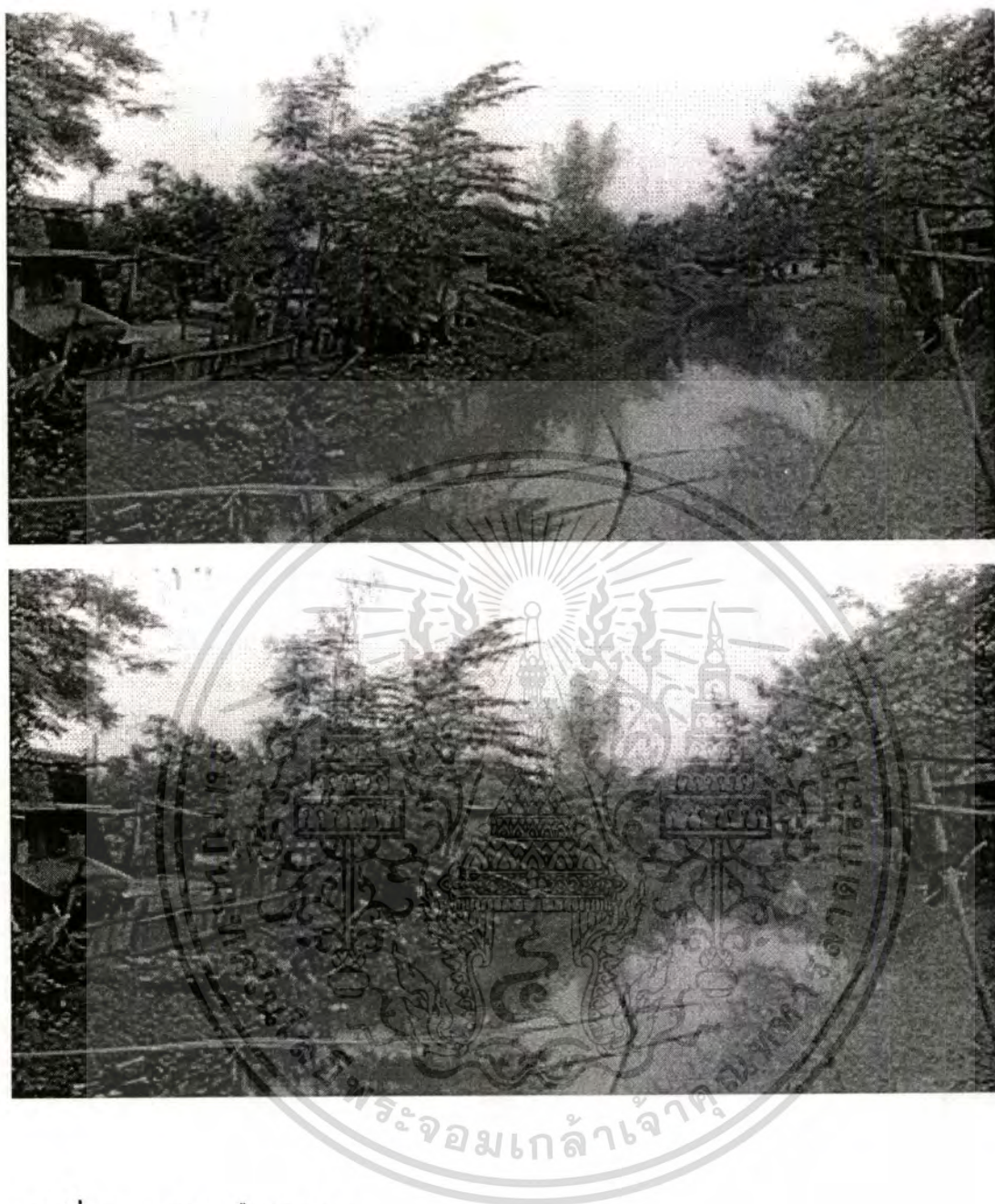
4.8.1 กำแพงเมืองเก่า

กำแพงเมืองเก่าเขลางค์นครรุ่นที่ 1 สร้างราว พ.ศ. 1223 ในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ ถูกสร้างให้ใช้ประโยชน์ในการป้องกันเมืองและเป็นขอบเขตของเมือง เมื่อมองจากภาพถ่ายทางอากาศจะเห็นแนวกำแพงเป็นรูปคล้ายหอยสังข์ กำแพงเมืองเป็นแบบเหลี่ยมเชื่อมต่อกันเป็นแนวยาว มีความยาวล้อมรอบเมืองประมาณ 5.5 กิโลเมตร มีความกว้างของฐานกำแพงเมืองประมาณ 8 เมตร และมีความสูงโดยเฉลี่ย 15 เมตร การก่อสร้างกำแพงเมืองฐานก่อด้วยดินที่ได้จากการขุดคูเมืองแต่งเป็นแนวคันดินสูง ชั้นกลางก่อด้วยอิฐเผาสอดดินดิบ อิฐที่ใช้ในการก่อกำแพงเมืองมีขนาดใหญ่ความกว้างประมาณ 12 เซนติเมตร ยาว 22 เซนติเมตร ร่องรอยกำแพงเมืองยัง ปรากฏให้เห็นได้ในรูปถ่ายทางอากาศเกือบตลอดแนว แต่ซากกำแพงเมืองด้านใต้ตรงส่วนที่ต่อไปบรรจบกับแม่น้ำวังถูกทำลายไปก่อนการบันทึกภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ. 2497 (รศ.ทิวา ศุภจรรยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักงานการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศ)

4.8.2 คูเมือง

คูเมืองถูกขุดเพื่อเป็นแนวป้องกันชั้นที่ 1 อยู่บริเวณส่วนนอกแนวกำแพงเมืองมีความยาวโดยประมาณ 5.5 กิโลเมตร มีความกว้างประมาณ 8 เมตร และมีความลึกประมาณ 5 เมตร การขุดคูเมืองได้ขุดล้อมรอบเมืองตลอดแนวกำแพงเมือง ด้วยที่ตั้งของเมืองเขลางค์นครรุ่นที่ 1 อยู่สูงจากระดับน้ำในแม่น้ำวัง การทدنน้ำเข้าสู่คูเมืองด้านนอก ไม่สามารถทำได้โดยการอาศัยน้ำจากแม่น้ำวังโดยตรง การชักน้ำเข้าสู่คูเมืองจึงต้องอาศัยน้ำจากทุ่งนาทางทิศตะวันตกของเมือง ผ่านคลองส่งน้ำโบราณ คือ ร่องยาตอง และร่องสามดวง รวมทั้งอาศัยแนวถนนโบราณจากบริเวณวัดกู่คำ วัดกู่ขาว วัดพระเจ้าทันใจ เป็นผนังกันน้ำให้ช่วยทดและหักเหเปลี่ยนทิศทางของน้ำในทุ่งที่หลากมาจากตอนเหนือนอกเมืองในฤดูผล และอาศัยพื้นที่ลุ่มน่านอกเมืองบริเวณหนองละคอนชย กักเก็บน้ำด้านตะวันตก ให้น้ำไหลเข้าสู่คูเมืองไหลผ่านไปตามคูเมืองและมีประตูระบายน้ำให้เข้าภายในเมือง และระบายออกทางด้านท้ายเมืองทางทิศใต้ที่แจ่งหัวริน (วัดแจ่งหัวริน) ซึ่งเป็นวัดท้ายเมืองก่อนไหลลงสู่แม่น้ำวัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้เพื่อใช้ในการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.2 แสดงคูเมืองอุทกนุกรก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.8.3 ประตูเมืองเก่า

ประตูเมืองเก่าของเมืองเขลางค์นครรุ่นที่ 1 มีความสำคัญด้วยเป็นเส้นทางเข้า - ออกของเมืองโดยมีบทบาทหน้าที่ตามความสำคัญของกิจกรรมปกติของเมือง และในยามศึกสงคราม การวางจุดที่ตั้งของประตูเมือง จะมีบทบาทควบคุมสภาวะความสมดุลย์ของเมืองตลอดเวลาการดำรงอยู่ของเมือง โดยอาศัยศักยภาพกับสภาวะแวดล้อมภายนอกและภายในเมืองด้วย

(1) ประตูเมืองด้านทิศเหนือ

ประตูมา เป็นประตูหลักของส่วนหัวของเมือง เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญของเมือง ที่ติดกับพื้นที่ราบดินดอนสะตวกต่อการสัญจรเข้าออกยามปกติ ง่ายต่อการขนส่งยุทธปัจจัยและกำลังพล ในยามศึกสงคราม การก่อสร้างประตูเมืองจึงต้องแข็งแรง มีกำแพงกลลอนอยู่ด้านในเมืองชั้นที่หนึ่งเพื่อเป็นกับดักทำลายล้างกำลังพลของข้าศึกที่ตีหักประตูมาเข้าเมืองมาได้ ประตูเมืองด้านเหนือจะเป็นทั้งประตูขยายนากองทัพเพื่อออกทำศึกสงครามด้วย บริเวณดังกล่าวด้านนอกประตูมาจึงเป็นสมรภูมิรบที่ดุเดือดของเหล่านักรบเมืองลำปาง และพวกพม่าตลอดมา บริเวณดังกล่าวจึงเรียกประตูมาเป็นจุดที่ใช้ตัดไม้ข่มนามตลอดกาลสงคราม เหล่านักรบเมืองลำปางฆ่าทหารพม่าได้มากเท่าไร ก็จะตัดหัวทหารพม่าเสียบไว้บนเชิงเทินกำแพงเมือง เป็นทิวแถวไว้ข่มขวัญทหารพม่าตลอดช่วงเวลากำศึก

บริเวณนอกกำแพงเมืองด้านเหนือของประตูมา จึงเป็นที่ต้องห้ามไม่ให้เด็กเดินผ่านออกนอกเมือง ด้วยคำพูดของผู้ใหญ่ในเมืองที่บอกว่า "อย่าไปหนา ที่ฮั่นผีมันกลั่น" (สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม, 2542 : 3-10)

(2) ประตูด้านทิศตะวันออก

มีประตูนางเหลียว ประตูต้นผึ้ง ประตูป่อง เป็นประตูไว้ติดต่อกับเส้นทางค้าขายทางน้ำ ขนาดของความกว้างประตูเมืองคาดว่าไม่ใหญ่มากนั้น ต่ิ่งของแม่น้ำวังในอดีตค่อนข้างสูง

บทบาทของประตูด้านตะวันออก จึงเป็นทางขึ้นฝั่งของราษฎร พ่อค้า แม่ขายขนส่งสินค้าทางน้ำ ด้วยกระแสน้ำด้านตลิ่งตัวเมืองมีความเขี้ยวน้อยกว่าด้านตรงข้าม ตลอดท้องน้ำไม่ลึกเท่าฝั่งตรงข้ามของกำแพงเมือง และประตูเมืองทิศตะวันออก

ในยามศึกสงคราม ประตูเมืองด้านนี้คาดว่าไม่ใช่จุดยุทธศาสตร์หลักในการรบด้วย กองทัพข้าศึกที่อยู่ในพื้นที่ลานนา ตลอดจนกองทัพพม่า ไม่ใช่กองทัพที่มีความชำนาญในการรบทางน้ำ ตลอดกระแสน้ำในบริเวณนอกตลิ่งจากกำแพงเมืองกระแสจะไหลเขี้ยว ท้องน้ำก็ลึก ไม่สะดวกต่อการทำการศึกด้านนี้ ยกต่อการลำเลียงยุทธปัจจัยและไพร่พล เข้าตีหักเอาเมืองจากด้านตะวันออก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(3) ประตูด้านทิศตะวันตกและทิศใต้

มีประตูตาล ประตูลกต เป็นประตูที่สร้างเพื่อทำการค้าขาย และขนส่งธัญญาหาร เข้าสู่เมืองในยามปกติพื้นที่นอกคูน้ำ และกำแพงเมืองจึงเป็นพื้นที่การเกษตร และพื้นที่ชุ่มน้ำ ต่อเนื่องพื้นที่การเกษตร

(4) หอสังเกตการณ์จากที่สูง

บริเวณสวนในของกำแพงเมืองด้านหลังประตูมา ห่างจากประตูเมืองไม่ไกลนักจะมีการปลูกต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ มีความสูงมากไว้ เพื่อเป็นจุดหมายตาของทางเข้าประตูเมือง และเป็นหอสังเกตการณ์จากที่สูงเมื่อมีการศึกสงคราม ต้นไม้ที่ปลูกไว้ในเขตพื้นที่ดังกล่าวของเมืองเขลางค์รูน 1 จะเป็นต้นมะขามด้วยเป็นต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ มีความสูงมาก อายุยืน และมีกิ่งก้านเหนียวไม่หักโค่นง่าย

4.8.4 ถนนในเมืองเก่า

ถนนภายในเมืองเขลางค์นครรูน 1 ประกอบด้วย

(1) ถนนประตูมา

เป็นถนนสายหลักของเมือง ขนาดผิวจราจรกว้าง 6 เมตร พาดผ่านกลางเมือง เปรียบเหมือนแกนกระดูกสันหลังของเมือง เริ่มต้นจากทิศเหนือคือ หัวเวียงบริเวณประตูมาลงมาทางทิศใต้ แล้วแยกตัวออกเป็น 2 เส้นทาง บริเวณเนื้อเมืองตอนกลางเป็นถนนวงโค้งไปบรรจบประตูเมืองบริเวณทางเมืองคือประตูลกต สำหรับอีกเส้นยังคงเรียกชื่อว่าถนนประตูมา ไปบรรจบท้ายเมืองตอนใต้บริเวณกองบังคับการตำรวจภูธรลำปาง

(2) ถนนพระแก้ว

เป็นถนนสายรองของเมือง แยกจากถนนประตูมาบริเวณหัวเวียง (พื้นที่เมืองตอนบนส่วนล่าง) แยกไปทางด้านทิศตะวันออกของเมือง ผ่านพระอารามหลวงของเมือง คือ วัดพระแก้วดอนเต้า ผ่านบริเวณย่านที่อยู่อาศัยของเสนาอมาตย์เมือง อุปราชเมืองและคุ้มเจ้าเมือง ข้าราชการบริวาร ย่านที่อยู่อาศัยของคนดีของเมืองทอดตัวตลอดแนวถนนพระแก้วมาจนถึงบริเวณวัดศรีล้อม

(3) ถนนวังเหนือ

เป็นถนนสายรองของเมืองเขลางค์นครรูน 1 คาดว่าเป็นการสร้างถนนทับแนวเขตกำแพงเมืองบางพื้นที่ และเป็นถนนเลียบกำแพงเมืองส่วนด้านทิศตะวันออกของเมือง

(4) ถนนท่ามะโอ และถนนสุชาติา

เป็นถนนสายรองขนาดเล็กของเมือง เพื่อต่อเชื่อมย่านที่พักอาศัยของชาวเมือง กับถนนสายหลักต่างๆ ของเมือง สภาพของถนนภายในเมืองเก่ายังมีสภาพความกว้างที่คงเดิมไม่มี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่งานวิจัยเพื่อการวางแผนการพัฒนาพื้นที่เมืองเป็นย่านที่พักอาศัยขนาดใหญ่
การขยายผิวจราจรไปมาทุก เพราะการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เมืองเป็นย่านที่พักอาศัยขนาดใหญ่
ไม่วางกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประมาณปี 2539 ได้มีการสร้างสะพานจากปลายถนนท่ามะโอเชื่อมระหว่างเมืองเก่าเขลางค์รูนที่ 1 และรูนที่ 3 ทำให้ปริมาณการจราจรเข้ามาในเขตเมืองเก่ารูนที่ 1 มากขึ้น ซึ่งมีผลกระทบต่อความคับคั่งของการสัญจรในเขตเมืองเก่ารูนที่ 1

4.9 เมืองเขลางค์นครรูนที่ 2

4.9.1 ประวัติการสร้างเมืองและทำเลที่ตั้ง

เมืองเก่าเขลางค์นครรูนที่ 2 สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1844 มีขนาดพื้นที่ประมาณ 200 ไร่ โดยขุนไชยเสนา นายทัพของเจ้าขุนคราม ลูกพระยาเม็งราย ด้วยเมืองเขลางค์นครรูนที่ 1 ปกครองด้วยพระยาเบ็ก ลูกพระยายีบา เจ้านครหริภุญชัย(ลำพูน) ซึ่งพระยายีบาเมื่อเสียเมืองลำพูนแก่พระยาเม็งราย ก็ได้มาอยู่เมืองเขลางค์รูนที่ 1 นาน 14 ปี ได้ช่องสุ่มประชุมพลฝึกให้ชำนาญในการยุทธ และมอบให้พระยาเบ็กได้ยกทัพจากเมืองเขลางค์ไปตีเมืองเชียงใหม่ ได้รับพุงกับกองทัพของพระยาเม็งราย เจ้าขุนคราม ขุนเมืองเชียงของ และขุนเมืองเทิง และเมืองฝาง บริเวณนอกเวียงกุมกามทิศตะวันตกเฉียงใต้

กองทัพเมืองเชียงใหม่มีไพร่พล 72,200 คน เข้ารบกับทัพเมืองเขลางค์ พระยาเบ็กเสียชีวิตในการรบ เจ้าขุนครามจึงได้รวมกองทัพเข้าเป็นกองใหญ่ ยกติดตามไปทันกับพระยาเบ็กที่ตำบลแม่ตาน ในแขวงเมืองเขลางค์ ได้รับพุงกันเป็นสามารด ลีพลชาวเขลางค์แตกฉานคุมกันได้ติด เจ้าขุนครามก็กุมตัวพระยาเบ็กได้ก็ปลงพระชนม์เสียในที่นั้น (ชาวเขลางค์ จึงนับถือดวงวิญญาณของพระยาเบ็ก เรียกว่าเจ้าพ่อขุนตาล) ฝ่ายพระยายีบารู้ข่าวว่าเสียราชบุตรแล้ว เห็นจะรักษาเมืองเขลางค์ไว้ไม่ได้ ก็อพยพหนีไปพึ่งพระยาพิชัยโลก ณ เมืองสองแคว ขุนครามก็ตีได้เมืองเขลางค์ และมอบให้ขุนไทยเสนาสร้างเมืองเขลางค์นครรูนที่ 2 ขึ้นใหม่

เมืองเขลางค์รูนที่ 2 ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำวัง และอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองเขลางค์นครรูนที่ 1 วางชัยภูมิของเมืองโดยเอาหน้าเมืองอยู่ทิศใต้ มีแม่น้ำวังเป็นคูเมือง ลักษณะของเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมเหมือนเมืองเชียงใหม่แต่ ขนาดของเมืองไม่ใหญ่ ด้วยยุคของพระยาเม็งรายไม่ต้องการให้เมืองเขลางค์เป็นฐานช่องสุ่มกำลังพลของเครือญาติเมืองหริภุญชัย(ลำพูน) และการตีเมืองเขลางค์นครรูนที่ 1 แดกจึงเป็นการทำลายแนวหลังของเมืองหริภุญชัย(ลำพูน)

4.9.2 องค์ประกอบของเมือง

(1) คูเมือง

คูเมืองตามสภาพที่ปรากฏมี 3 ด้าน ด้านทิศเหนือ ทิศตะวันตก ด้านทิศตะวันออก คาดว่าใช้คูเมืองร่วมกับคูเมืองเขลางค์นครรูนที่ 1

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(2) กำแพงเมืองเก่า

กำแพงเมืองเก่าเขลางค์นครรุ่น 2 สร้างด้วยอิฐสอดินดิบ มีกำแพงอยู่ 3 ด้าน คือ ด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตก กำแพงเมืองรุ่น 2 มีขนาดเล็กกว่ากำแพงเมืองเขลางค์นครรุ่น 1 โดยพิจารณาจากแนวซากกำแพงเมือง มีชาวบ้านบุกรุกปลูกที่อยู่อาศัย บริเวณด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวัดปงสนุกใต้ ทางไปประตูนาสร้อย

(3) ประตูเมือง

ประตูเมืองภายในเขตกำแพงเมืองเขลางค์นครรุ่น 2 ประกอบด้วย ประตูสำคัญ 4 ประตู คือ ประตูเชียงใหม่ อยู่ด้านทิศตะวันตกของเมืองเป็นเส้นทาง เดินไปสู่เมืองเชียงใหม่ โดยผ่านอำเภอห้างฉัตร ดอยขุนตาลสู่เมืองลำพูน เวียงกุมกาม และเมืองเชียงใหม่ ประตูนาสร้อยและประตูปลายน้ำ เป็นประตูเมืองเพื่อออกไปทำการเกษตรของชาวเมือง และประตูป้องกันทิศตะวันออกของเมืองเป็นประตูที่ออกไปทำการค้า

(4) ศูนย์กลางเมือง

ศูนย์กลางเมืองเก่าเขลางค์นครรุ่น 2 ได้สร้างวัดปงสนุกใต้ให้เป็นศูนย์กลางของเมือง โดยสร้างพระเจดีย์ธาตุไว้บนเนินดินภายในเขตวัด ตามแนวคิดการสร้างวัดพระแก้วดอนเต้าฯ ศูนย์กลางเมืองเขลางค์นครรุ่น 1 ก็ได้สร้างไว้บนเนินเช่นกัน นอกจากนี้วัดปงสนุกใต้ยังเป็นวัดที่ฝังหลักเมืองหลักแรก เมื่อพ.ศ. 2400 ในสมัยเจ้าวรวงศ์ไชยราชมงคล เจ้าผู้ครองนครลำปาง (องค์ที่ 7 พ.ศ. 2393 - 2416 ตามลำดับ นามเจ้านครลำปาง ทิพยจักรวงศ์ สืบเชื้อสายจากเจ้าทิพย์ช้าง ต้นตระกูลเชื้อเจ็ดตน)

ภาพที่ 4.3 แสดงกำแพงเมืองถูกบุกรุก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.3 (ต่อ)

4.10 เมืองเขลางค์นครรุ่นที่ 3

4.10.1 ประวัติการสร้างเมืองและทำเลที่ตั้ง

เมืองเขลางค์นคร 3 สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2330 - 2337 ในสมัยเจ้าดำโสมเจ้าผู้ปกครองนครองค์ที่ 2 (น้องของพระยาภาววิไล ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1 ทรงพระกรุณาโปรดเป็นอันมาก จึงพระราชทานให้เลื่อนยศพระยาภาววิไลขึ้นเป็นพระยาวิชรปราการ เจ้าเมืองนครเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2324 พระราชทานเครื่องยศอย่างประเทศราช ตัวเจ้าดำโสมน้องที่สองเป็นพระยานครลำปาง (กรม ศิลปากร, 2504 : พงศาวดารโยนก , 485)

ทำเลที่ตั้งของเมืองเขลางค์นคร 3 ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำวัง มีพื้นที่เมืองประมาณ 330 ไร่ อาศัยแม่น้ำวังเป็นแนวปราการของเมืองด้านฝั่งตะวันตก วางแกนของเมืองขนานกับแม่น้ำด้านทิศตะวันออก-ตก วางจุดศูนย์กลางของเมืองเขลางค์นคร 3 คือ ที่ตั้งของวัดคะตึกเชียงม้น วัดบุญวาทย วัดบุญยืน วัดป่าดัวะ และคุ้มหลวงของเจ้าดำโสม เจ้าผู้ครองนครลำปาง (บริเวณศาลากลางจังหวัดหลังเดิมศาลจังหวัดลำปาง และศาลเจ้าพ่อหลักเมือง) ซึ่งได้พัฒนามาเป็นศูนย์กลางของเมืองในปัจจุบัน

4.10.2 องค์ประกอบเมือง

(1) คูเมือง

คูเมืองเขลางค์นคร 3 เริ่มจากฝั่งแม่น้ำวังด้านตะวันออกของเมืองอ้อมทางด้านใต้

ของถนนศรีเกิด และขุดสนามแม่น้ำวังทางด้านทิศใต้ของเมือง ปัจจุบันตามแนวถนนรอบเมือง ผ่านเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการเผยแพร่ เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางการค้า บริเวณห้าแยกบ้านเชียงรายไปบรรจบแม่น้ำวัง การพัฒนาเข้าสู่คูเมืองอาศัยร่องน้ำธรรมชาติจากไม่วางกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งยังมีเหตุเปลี่ยนแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

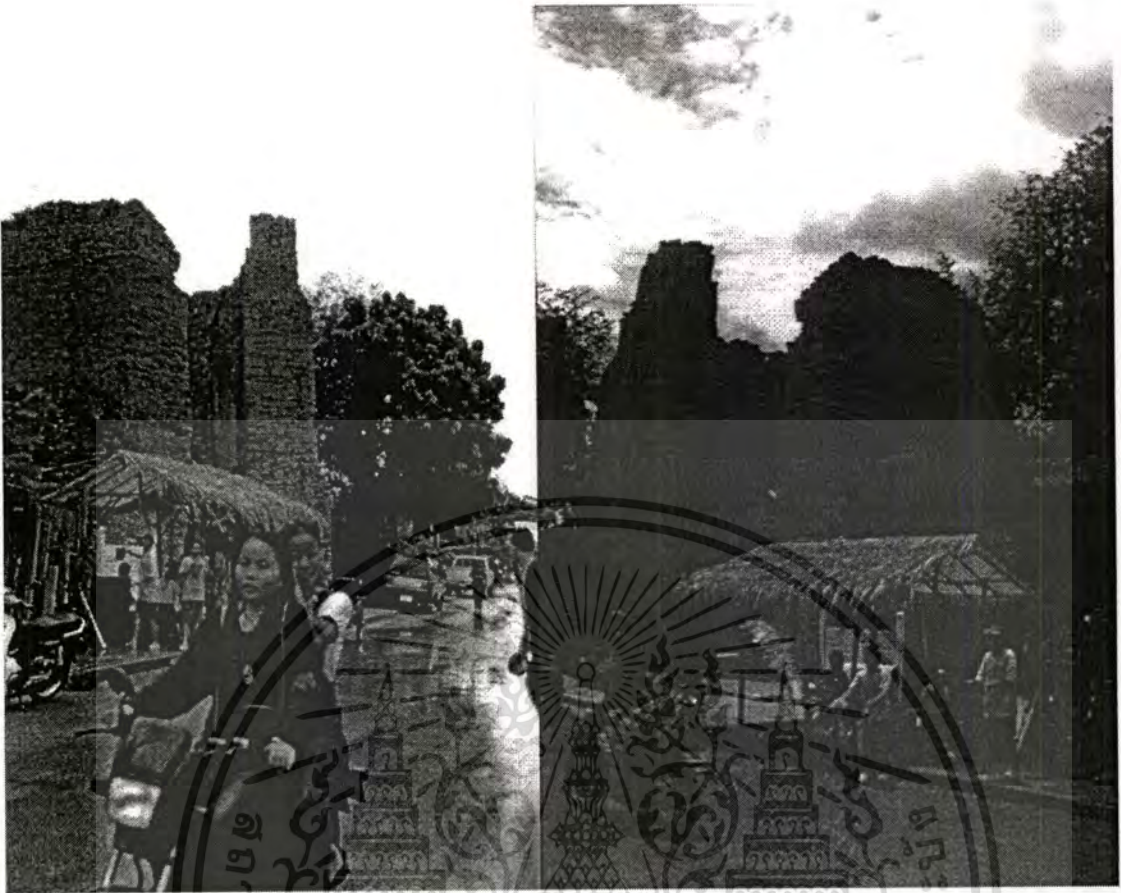
เทือกเขาด้านตะวันออกของเมืองจากดอยงาม ดอยพระบาท เข้าสู่คูเมืองด้านตะวันออก รักษา
ระดับน้ำในคูเมือง และไหลลงสู่แม่น้ำวัง ด้านตะวันตกของเมือง (ปัจจุบันไม่เห็นคูเมืองให้เห็น)

(2) กำแพงเมืองและป้อมปืน

กำแพงเมืองเขลางค์รูน 3 ก่อด้วยอิฐเผาสอดด้วยดินดิบ มีแนวกำแพงเริ่มจาก
แม่น้ำวัง อ้อมจากด้านตะวันออกมาตามถนนศรีเกิด และขนานกับตัวเมืองมาตามถนนรอบเมือง
ซึ่งแนวถนนทั้ง 2 เป็นถนนที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน คาดว่าเป็นการก่อสร้างถนนติดเขตกำแพงเมืองด้าน
ในผ่านบริเวณห้าแยกบ้านเชียงรายได้บรรจบแม่น้ำวังบริเวณสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สำหรับ
ป้อมปืนของเมืองเขลางค์รูน 3 เรียกเป็นภาษาพม่าว่า "หออะม็อก" แปลว่า "หอปืน" ลักษณะของ
หอปืนสร้างเป็นป้อมปืนก่อด้วยอิฐเผาสอดดินดิบ เป็นรูปเกือกม้า มีความกว้างของฐานป้อมปืน
ประมาณ 12.00 เมตร ความหนาของผนังป้อมปืนที่ฐานป้อมกว้างประมาณ 2.50 เมตร ป้อมปืนสูง
ประมาณ 10 เมตร มีทางเดินเข้าป้อมปืนทางทิศตะวันตกภายในป้อมปืนมีร้านไม้สองชั้น คงใช้ในการ
การลำเลียงกระสุนปืนในการสู้รบ สาเหตุที่เมืองเขลางค์นครรูน 3 มีกำแพงเมืองเพียง 3 ด้าน โดย
เริ่มสร้างเมืองประมาณปี พ.ศ. 2337 ด้วยเหตุผลดังนี้

การศึกสงครามกับกองทัพพม่าในครั้งใหญ่ ไม่เกิดขึ้นกับเมืองเขลางค์ในการ
ต่อมา มีเพียงในปี พ.ศ. 2340 หลังจากพระยาภาววิไลไปครองเมืองเชียงใหม่ได้ประมาณหนึ่งปีเศษ
(พ.ศ. 2339 พระยาภาววิไลครองเมืองเชียงใหม่) กองทัพของพม่าแม่ทัพชื่ออั้งแะไปและซิดซิงไป
นำทัพพลเก้าหมื่นเศษเข้าล้อมเมืองนครเชียงใหม่พระยาภาววิไลเข้าเมืองเชียงใหม่ แต่งที่น้องบุตร
หลานถือพลออกต่อสู้สู้รบกับกองทัพพม่าทุกทิศทุกด้านหลายกอง พมามีอาจหักเอาเมืองเชียงใหม่
ได้ ก็ตั้งล้อมรบกัันอยู่ มีคำเล่าว่าพม่าล้อมเมืองเชียงใหม่ครั้งนี้ชาวในเมืองเชียงใหม่ขาดเสบียง
อาหาร ถึงต้องกินเนื้อเซलयพม่า เอากระดูกทิ้งจมไว้ในสระที่ใกล้วัดเชียงมั่น พม่าล้อมเมืองนาน 2
เดือน 28 วัน พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 1) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้กรม
พระราชวังบวรสถานมงคล เสด็จยกตราพยุหโยธาทัพหลวงขึ้นไปเมืองนครเชียงใหม่ โดยทรง
ชลมารคจากกรุงเทพฯ ถึงเมืองตากแล้วกองทัพหลวงเดินทางถึงลำปางให้พระเจ้าลูกเธอลำดวน
อินทปัตถ์ถือพลห้าพันเดินทางเมืองลี้ ตีขนาบทัพพม่าจนทัพของอั้งแะไปแตกพ่าย จับได้อุปคอง
ไป และไพร่พลพม่าเป็นจำนวนมาก กรมพระราชวังบวรสถานมงคลเสด็จงานพระราชสงคราม ณ
เมืองเชียงใหม่ครั้งนี้เมื่อเสด็จกลับได้เชิญพระพุทธสิหิงค์มากรุงเทพมหานคร(กรมศิลปากร , 2504 :
พงศาวดารโยนก , 498) หลังจากศึกใหญ่ครั้งนี้ กองทัพพม่าไม่ได้เข้าล้อมตีเมืองเชียงใหม่และเมือง
ลำปางอีกเลย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.4 บ่อมปิ่น (ห่ออะม็อก)

4.11 ประวัติความเป็นมาของวัดที่สำคัญในเขตเมืองลำปาง

วัด คือ โบราณสถานที่ยังคงประโยชน์ใช้สอย (Living Monuments) ที่สืบทอดประเพณีทางศิลปะ และมีการตกแต่งเสริมความตกแต่งตามลักษณะของสถาปัตยกรรมนั้น ๆ

4.11.1 ความสำคัญของศาสนสถาน (วัด)

วัดซึ่งเป็นศาสนสถานที่สำคัญเปรียบเป็นแหล่งความรู้ทางด้านโบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ความรู้ด้านการแพทย์แผนโบราณวัฒนธรรมของชุมชนและของชาติอย่างหลากหลาย ภายในวัดประกอบด้วยศาสนสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เจดีย์ หอไตร กุฏิ กำแพงแก้ว หอกลอง และโบราณวัตถุ เช่น พระพุทธรูป เทวรูป ใบเสมา ศิลาจารึก ธรรมมาสน์ ตู้พระ ไตรปิฎก คัมภีร์โบราณ สมุดข่อย ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ประติมากรรม เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีและภูมิปัญญาในท้องถิ่น โดยมีพระสงฆ์และชาวบ้านเป็นผู้ดูแลรักษาทรัพย์สินมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นอกจากนี้วัดยังเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่บางชุมชนใช้เป็น

- สถานที่ให้การศึกษาแก่ชุมชน นับแต่การบวชเณรไปจนถึงการบวชเป็นพระภิกษุ
- เป็นสถานที่ให้ความสงบเยือกเย็นทางใจ เช่น การแสดงธรรมเทศนา การฝึกปฏิบัติธรรมสมาธิ
- เป็นสถานที่ชุมนุมของสังคมทุกกาลวาระ เช่น การประชุมหมู่บ้าน เป็นสถานที่สำหรับให้เลือกตั้งผู้นำชุมชน หรืองานเทศกาลรื่นเริงที่มีการออกร้าน มีมหรสพต่างๆ เป็นต้น
- เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเนื่องในการตาย เช่น การตั้งศพสวดอภิธรรม ตลอดจนการเผาศพ
- เป็นสถานที่ซึ่งแม้วาระสุดท้ายของชีวิตก็ยังต้องฝากฝังอัฐิธาตุของบุพการีไว้กับวัด ด้วยความเชื่อกันว่าสถานที่อันเหมาะสมที่สุดสำหรับพุทธศาสนิกชนเมื่อสิ้นบุญแล้วนั้น ไม่มีที่ใดที่ดีไปกว่าได้อยู่ในวัดซึ่งเท่ากับได้อยู่ใกล้พระพุทธรูป นอกจากนั้นยังจะเชื่อว่าเป็นอานิสงฆ์ผลบุญของบุพการีที่พลอยได้ร่วมได้รับจากการทำสังคกรรมและงานบุญใด ๆ ที่พึงจะมีขึ้นในวัดทุกครั้ง (สมคิด จิระทัศนกุล , 2532 : 20-21)

4.11.3. การสร้างวัดในเมืองลำปาง

การสร้างวัดในล้านนา ในเขตเมืองลำปาง มีองค์ประกอบเช่นเดียวกับวัดทางภาคอื่น ๆ คือ มีการแบ่งเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส ถ้าหากพิจารณาจากลักษณะของกรวางผังบริเวณของวัดทางภาคเหนือจะเห็นว่า วัดเน้นความสำคัญในส่วนของนามธรรม คือ เน้นในส่วนของพุทธาวาสที่มีประตูทางเข้าประตูใหญ่ เรียกว่า " ชู่มประตูโขง" พระเจดีย์เป็นลักษณะแทนองค์พระพุทธรูป วิหารเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและปฏิบัติศาสนพิธี โบสถ์ที่ประกอบสังฆกรรมของสงฆ์ หอไตรเป็นที่ประดิษฐานของพระธรรม ซึ่งเรียกว่า "ชวงแก้วทั้งสาม" อันหมายถึงพระไตรปิฎก คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ส่วนบริเวณสังฆาวาสจะไม่เน้นความสำคัญมากนัก ส่วนที่แปลกไปจากวัดภาคอื่นๆ คือ ไม่นิยมสร้างเมรุเผาศพในวัด จะมีการสร้าง "ป่าแสด" หรือป่าช้าไว้นอกบริเวณวัด ซึ่งมักเป็นสถานที่สาธารณะทำยมุขบ้าน

การวางตำแหน่งอาคารต่างๆ จะเห็นว่า วัดในล้านนาให้ความสำคัญต่อองค์พระธาตุเจดีย์เป็นหลักโดยมักอยู่ในตำแหน่งที่สำคัญ เช่น กึ่งกลางบริเวณของวัด วิหารคือส่วนสำคัญรองลงมา และมักอยู่ในตำแหน่งที่สัมพันธ์กับพระเจดีย์ คือวิหารจะอยู่ด้านหน้าเจดีย์ในแนวแกนเดียวกัน และวิหารจะหันหน้าออกทางทิศตะวันออกตามคติของพุทธศาสนา หลังจากนั้นจึงให้ความสำคัญต่อไปยังโบสถ์และหอไตร

นอกจากนั้น ในชองยุคทองของพุทธศาสนาในล้านนา แบบแผนของวัดหลวงที่กษัตริย์ทรงสร้างจะนิยมสร้างระเบียบคดล้อมรอบเขตพุทธาวาส เช่น วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งการวางผังดังทั้งหมดคงจะเป็นความคิดในแง่คติสัญลักษณ์ เรื่องของการค้าไม่วากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จักรวาลสอดแทรกอยู่ด้วย กล่าวคือเจดีย์เปรียบเสมือนเขาพระสุเมรุ อันเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ส่วนวิหารและอาคารอื่น ๆ เป็นทวีปที่ตั้งอยู่ตามทิศต่าง ๆ รายล้อมเขาพระสุเมรุอยู่

ส่วนตำแหน่งของโบสถ์นั้น ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอน อาคารอื่น ๆ เช่น หอไตร ดูเหมือนว่าจะมีการกล่าวในตำนานบ่อยกว่าอุโบสถ ในล้านนาไม่มีครุฑนิมที่จะสร้างโบสถ์ไว้กับวัดทุกแห่ง เมื่อจะทำการสังฆกรรมก็จะไปรวมกันหลาย ๆ วัดในโบสถ์ของวัดวัดหนึ่ง (วรลัญจก์ บุญยสุรรัตน์, 2544 : 24-25) ในเขตเมืองเก่าเขลางค์ เช่น วัดแสงเมืองมา จะเป็นหัวหมวดเวียงเหนือ ประกอบด้วย หัววัด คือ

1. วัดแสงเมืองมา
2. วัดแจ้งหัวริน
3. วัดดอกพรวัว
4. วัดดอกบัว
5. วัดประตูต้นผึ้ง
6. วัดหัวขวง
7. วัดนางเหลียว
8. วัดพิชัย
9. วัดม่อนศิริชัย
10. วัดช่างแต้ม
11. วัดสุชาดาราม
12. วัดพระแก้วดอนเต้า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.5 แสดงที่ตั้งศาสนสถานที่สำคัญในเขตเมืองลำปาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.11.4 วัดสำคัญในเขตเมืองเก่า

วัดสำคัญในเขตเมืองเก่า รุ่น 1,2 และ 3 ภายใต้กรอบการศึกษา มรดกทางวัฒนธรรม ประเภทโบราณสถานที่ยังคงประโยชน์ใช้สอย (Living Monuments) ที่มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดี มีการสำรวจโดย กรมศิลปากร คือ

ลำดับ	วัด	ตั้งอยู่ใน เขตเมือง เก่ารุ่น	สร้างปี (พ.ศ.)	อายุ ประมาณ (ปี)	หมายเหตุ
1.	วัดพระแก้วดอนเต้า สุชาดาราม	1	1,223	1,319	วัดร้าง
2.	วัดกากแก้ว (กุ๋ย่ายาสูตา)	1	-	-	
3.	วัดแสงเมืองมา	1	2,200	346	
4.	วัดปงสนุกใต้	2	2,320	227	
5.	วัดคะตึกเชียงม่วน	3	2,287	260	
6.	วัดบุญวาทยวิหาร	3	2,347	200	
7.	วัดศรีชุม	3	2,433	114	
8.	วัดท่ามะโอ	1	2,437	110	
9.	วัดศรีรองเมือง	3	2,447	100	

(1) วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ที่ตั้ง

บ้านเวียงเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงเหนือ จังหวัดลำปาง
สภาพแวดล้อม

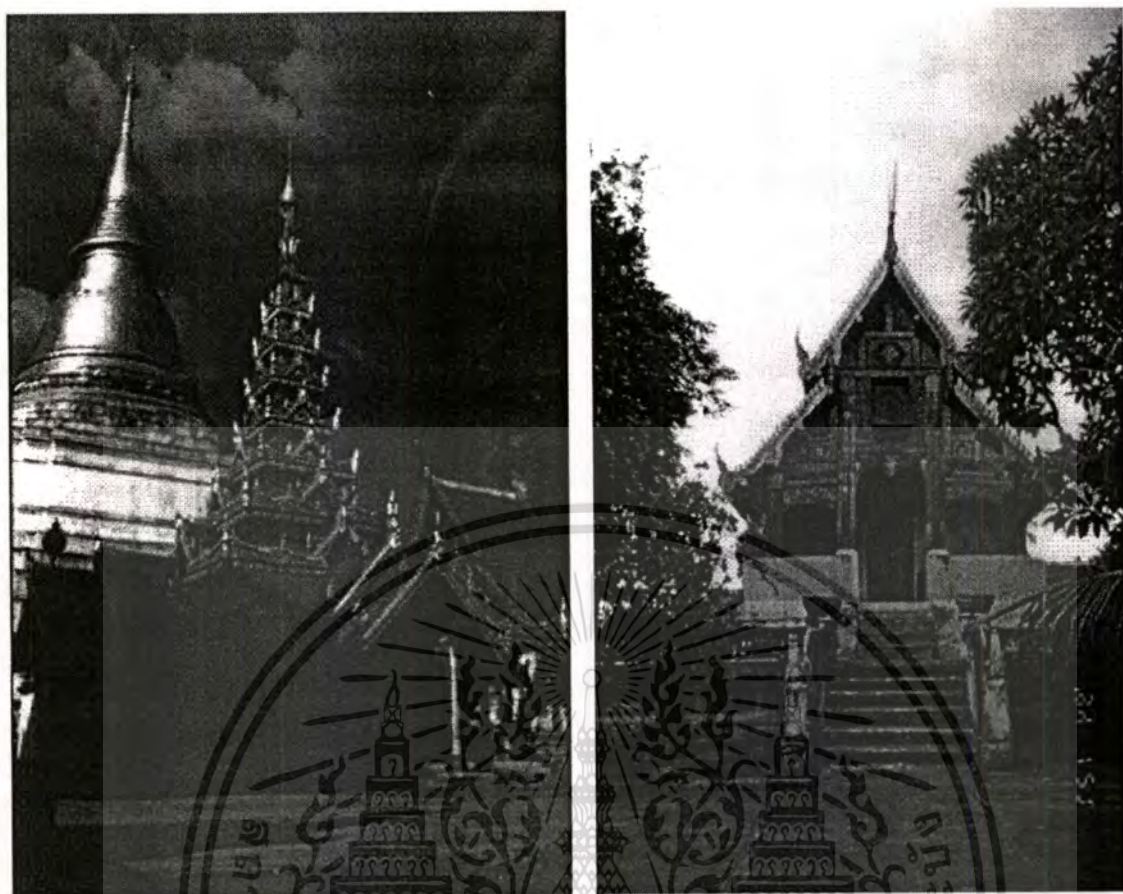
วัดพระแก้วดอนเต้าเป็นที่ตั้งอยู่บนเนินดิน ภายในเมืองลำปาง วัดที่มีดินขนาด 18 ไร่ 2 งาน 34 ตารางวา โฉนดเลขที่ 2705 โดยมีอาณาเขต

- ทิศเหนือ จดถนนพระแก้ว และหมู่บ้านช่างแต้ม
- ทิศใต้ จดถนนท่านาง และที่ดินเอกชน
- ทิศตะวันออก จดแม่น้ำวัง และทางสาธารณะ
- ทิศตะวันตก จดถนนพระแก้ว

วันที่สำรวจ

วันที่ 20 มีนาคม 2534

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.6 วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

ประวัติความเป็นมา

วัดพระแก้วดอนเต้าสร้าง พ.ศ. 1223 มีตำนานกล่าวว่าเป็นที่ประดิษฐานพระเกศาธาตุ 108 เส้น ในพระธาตุเจดีย์ และมีพระพุทธรูปท่านายว่าจะเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรือง ส่วนชื่อวัดนี้มาจากตำนานเรื่องเดียวกันนี้ได้กล่าวถึงนางสุชาดาได้นำผลแดงโม (มะเต้า) ลูกหนึ่งไปถวายพระเถระ เมื่อผ่านออกดูก็พบแก้วมรกตอยู่ในจึงได้นำมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูป และเรียกชื่อวัดนี้ว่า "วัดพระแก้วดอนเต้า" และวัดนี้มีความสำคัญคือ เป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกตอยู่นานถึง 32 ปี ในสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน พ.ศ. 1929 – 2011 การบูรณะวัดพระแก้วดอนเต้าครั้งสำคัญคือในสมัยบุญวาทย์ วงศ์มานิต เจ้าเมืองลำปาง และปี พ.ศ. 2567 ครูบาศรีวิชัย ได้ผู้นำในการบูรณะวิหารหลวงหรืออุโบสถ (กรมศิลปากร, 2536 : การสำรวจแหล่งประติมากรรม เล่ม 1, 46-48)

การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 97 ตอนที่ 41 วันที่ 14 มีนาคม 2523 หน้า 27 (ฉบับพิเศษ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การก่อสร้างและบูรณะ

เจดีย์ประธานหรือพระบรมธาตุ ตั้งอยู่ทางด้านหลังวิหารหลวง (ทิศตะวันตกของวิหาร) เจดีย์องค์นี้ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ใหม่ในสมัยเจ้าบุญวาทย์ วงศ์มานิต

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นเจดีย์ทรงกลมฐานเหลี่ยม ประกอบด้วยกระดานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ถัดขึ้นไปเป็นชั้นฐานหน้ากระดานลดชั้น และชั้นฐานปัทม์เหนือองค์ระฆังทรงกลมรองรับด้วยชั้นและชั้นมาลัยกลม และต่อขึ้นไปเป็นแถวปล้องไฉน โดยไม่มีบัลลังก์รองรับแกนก้านฉัตร ปิดทองจังโกตลอดตั้งแต่ส่วนยอดจนถึงองค์ระฆัง

ลักษณะประติมากรรม ไม่มีการประดับประดาลวดลายปูนปั้น ๆ บนองค์เจดีย์

สภาพ โครงสร้างองค์เจดีย์มั่นคงแข็งแรงดี

มณฑป

ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธาน อาคารมีลักษณะศิลปกรรมแบบพม่าที่งดงามมากเป็นอาคารโปร่งก่อด้วยไม้ แล่นรูปสี่เหลี่ยมมีหลังคาซ้อน 7 ชั้น หลังคาแต่ละชั้นมีลักษณะห้องสี่เหลี่ยม ซึ่งมีหลังคาและจั่วที่ประดับตกแต่งด้วยเครื่องไม้ทั้ง 4 ด้าน ซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไปเป็นยอดซึ่งเทียบได้กับปลียอดของเจดีย์มีฉัตรประดับเช่นกันลักษณะหลังคาทรงนี้เรียกว่า ทรงพระยาธาตุ

ตัวอาคารมีทางเข้า 3 ทาง คือด้านหน้าและด้านข้างทางเข้าด้านหน้าทำเป็นมุขยื่นออกมาจากตัวอาคาร ประดับลวดลายแกะไม้ที่หน้าบ้าน สหรัยรวงผึ้ง ช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ รวมทั้ง การประดับกระจกที่เพดานและเสาที่มีความละเอียดและงดงามมาก

มณฑปหลังนี้สร้างโดยช่างชาวพม่าที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองลำปาง ในสมัยเจ้าบุญวาทย์ ซึ่งศรัทธาในการสร้างพร้อมกับทองคำแดง และญาติพี่น้องที่เป็นชาวพม่าจึงทำให้มณฑปแห่งนี้มีศิลปกรรมเป็นแบบพมานั่นเอง

ลักษณะลวดลายที่ประดับมณฑปนี้ จะพบว่ามีลักษณะและลวดลายที่มิใช่เป็นลวดลายของพม่าทั้งหมดแต่จะมีลวดลายของศิลปะยุโรปแบบที่เรียกว่า วิคตอเรียนเข้ามาผสมบ้าง เช่นการประดับลายเพดานเป็นรูปกามเทพเป็นต้น

ประติมากรรมติดที่ภายในมณฑปที่สำคัญ คือ พระประธานภายใน มณฑป

ลักษณะทางศิลปกรรมของประติมากรรม

พระประธานเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบปางมารวิชัย องค์พระประธานมีลักษณะพระพักตร์รูปสี่เหลี่ยม พระหนุมน พระพักตร์แบน พระนลาฏแคบพระขนงโก่งน้อย ๆ แต่ยาว พระนาสิกเป็นสัน พระโอษฐ์อมยิ้ม ริมฝีพระโอษฐ์เบะ ทำให้มีลักษณะการได้สัดส่วนไปเล็กน้อย พระกรรณยาวและโค้งเล็กน้อยจรดพระอังสาพระเศกามีเม็ดพระศกละเอียด ไรพระศก

เป็นแถบกว้างทรงจิวรห่มคลุม รั้วจิวรเป็นเส้นอย่างมีระเบียบ ชายสังฆาฏิเรียงซ้อนทับกันยาวลง
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มาถึงพระอุทร ลักษณะพระพุทธรูปแบบนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับพระพุทธรูปมณฑลเลยในประเทศพม่า โดยเฉพาะที่เมืองมณฑลเลยนั้นสลักจากหินล้วนแต่ที่เป็นองค์พระประธานในมณฑลนี้หล่อด้วยสำริดปิดทองตามที่นิยมกันในประเทศไทย

สภาพประติมากรรม

ประติมากรรมซึ่งมีภายนอกคือ เครื่องหลังคาซึ่งเป็นแกะไม้ทั้งหมด ภายในมีโครงสร้างเช่น เพดานเป็นแกะไม้ประดับกระจกสีเช่นกัน สภาพยังแข็งแรงดีไม่มีการชำรุดแต่อย่างใด และพระประธานองค์ใหญ่ที่ประดิษฐานอยู่ร่วมกับพระพุทธรูปองค์อื่น ๆ อีกหลายองค์ก็ยังคงอยู่ในสภาพที่แข็งแรงดี

วิหารหลวงหรือพระอุโบสถ

เดิมเคยเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมณฑลรัตนปฎิมากร (พระแก้วมรกต) เมื่อ พ.ศ. 1979 -2011 ต่อมา ในปี 2427 ครอบาสตรีวิชัยได้มาบูรณะขึ้นใหม่ ใช้เป็นทั้งวิหารหลวงและพระอุโบสถ เป็นอาคารขนาดใหญ่ก่ออิฐฉาบปูน มีทางเข้าได้ 2 ทาง คือ ทางด้านหน้าและด้านข้าง ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปพระประธานขนาดใหญ่ และพระรูปครอบาสตรีวิชัย ประติมากรรมที่สำรวจ ได้แก่

- นาคราบบันได ทำเป็นรูปพญานาคเลื้อยออกมาจากปากของมรกตพาดลงมาตามราบบันไดในลักษณะขูเคียวขึ้น ลักษณะขอพญานาคมีขนาดเรียวยาวเล็กเหนือโหนกเคียว มีวงขูสูงขึ้นไปตามลำตัวของมกรมีเกล็ดเช่นเดียวกับพญานาค เก้าทั้ง 4 งอแนบลำตัว
- ประติมากรรมรูปเทวดา ประดับที่ผนังด้านข้างบันไดทางขึ้นทั้ง 2 ด้าน ๆ ละ 1 องค์ เป็นประติมากรรมรูปปั้นนูนสูง รูปเทวดาในทำยืนบนฐานบัว
- พระพุทธรูปประธานในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่ ประทับนั่งปางมารวิชัย

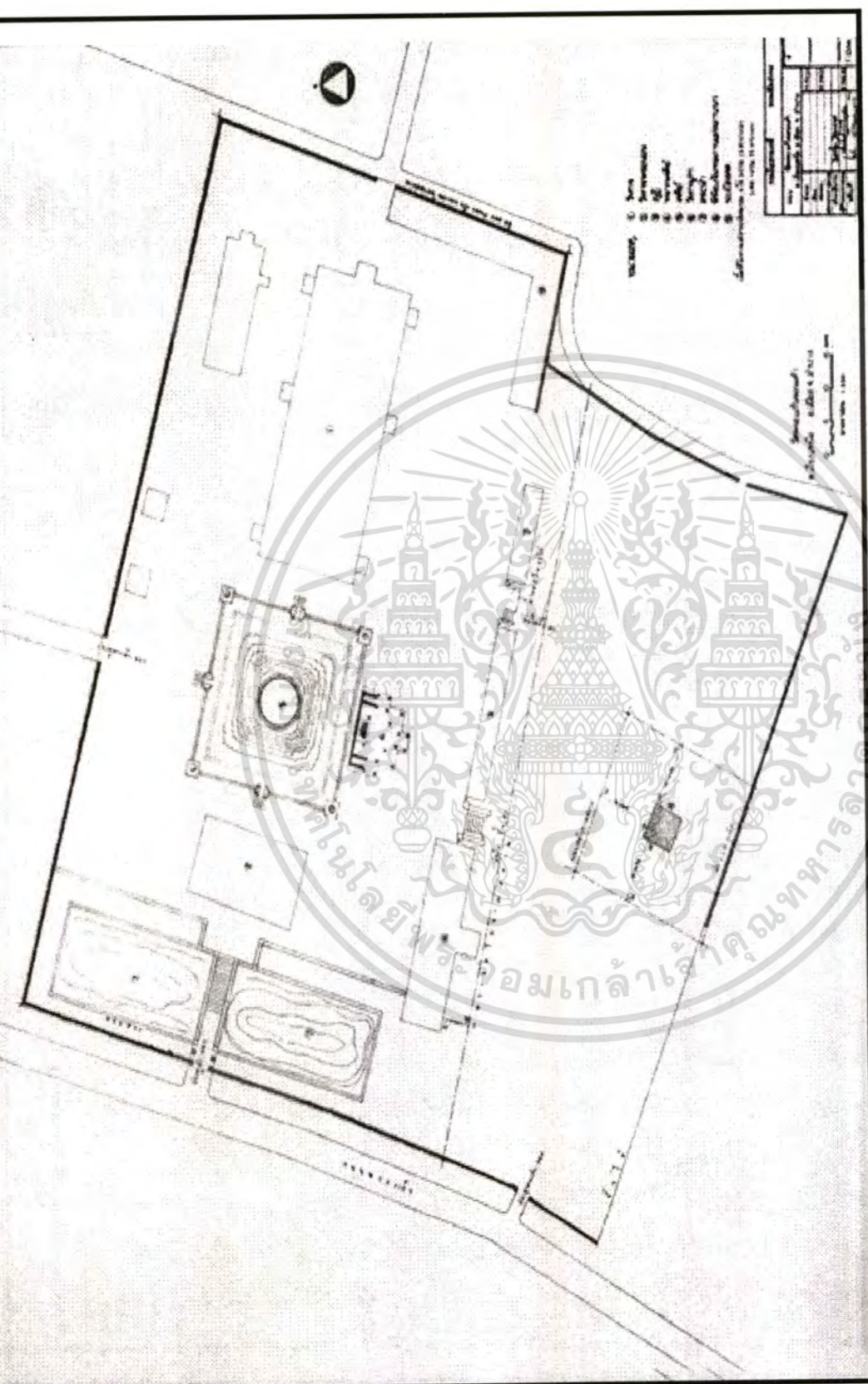
สภาพประติมากรรม

ยังอยู่ในสภาพที่ดีทั้งหมด นอกจากลวดลายปูนปั้นประดับกระจกสี บริเวณฐานทูลชีของพระประธานภายในวิหาร ที่มีการชำรุดบ้างที่ชั้นปูนของตัวลายและกระจกสีหลุดร่วงบางแห่ง แต่ส่วนใหญ่ยังพออยู่ได้

การดำเนินอนุรักษ์

สภาพประติมากรรมยังคงอยู่ในสภาพมั่นคงแข็งแรงจึงยังไม่จำเป็นต้องดำเนินการอนุรักษ์ในขณะนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.7 ผังบริเวณวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(2) วัดกาแก้ว (ภูเจ้าย่าสุตตา)

ที่ตั้งอยู่ด้านข้างทางทิศตะวันตกของสำนักงานเขตป่าไม้ลำปาง ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

สภาพแวดล้อม

แนวเขตโบราณสถานเป็นเนินดินถูกปกคลุมด้วยวัชพืชและต้นไม้ขนาดใหญ่ มีอาณาเขต

- ทิศเหนือ จุดที่ดินเอกชน
- ทิศใต้ จุดถนนวังเหนือ
- ทิศตะวันออก จุดที่ทำการป่าไม้ภาคเหนือ
- ทิศตะวันตก จุดถนนวังเหนือ

วันที่สำรวจ

19 มีนาคม 2534 (กรมศิลปากร, 2536 : อ้างแล้ว, 37-38)

ประวัติความเป็นมา

วัดกาแก้ว หรือภูเจ้าย่าสุตตา เป็นโบราณสถานร้างเดิมเป็นเนินดินปกคลุมด้วยวัชพืชและไม้ยืนต้นต่างๆ โบราณสถานที่ทำการศึกษาคือซุ้มประตูโขงอยู่ทางด้านทิศใต้ของวัด ซึ่งได้รับการขุดแต่งและบูรณะขึ้นอีกรอบ แนวซุ้มประตูและกำแพงบางส่วนแล้ว โดยหน่วยศิลปากรที่ 4 เชียงใหม่ในปี 2533

การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 97 ตอนที่ 103 ลงวันที่ 21

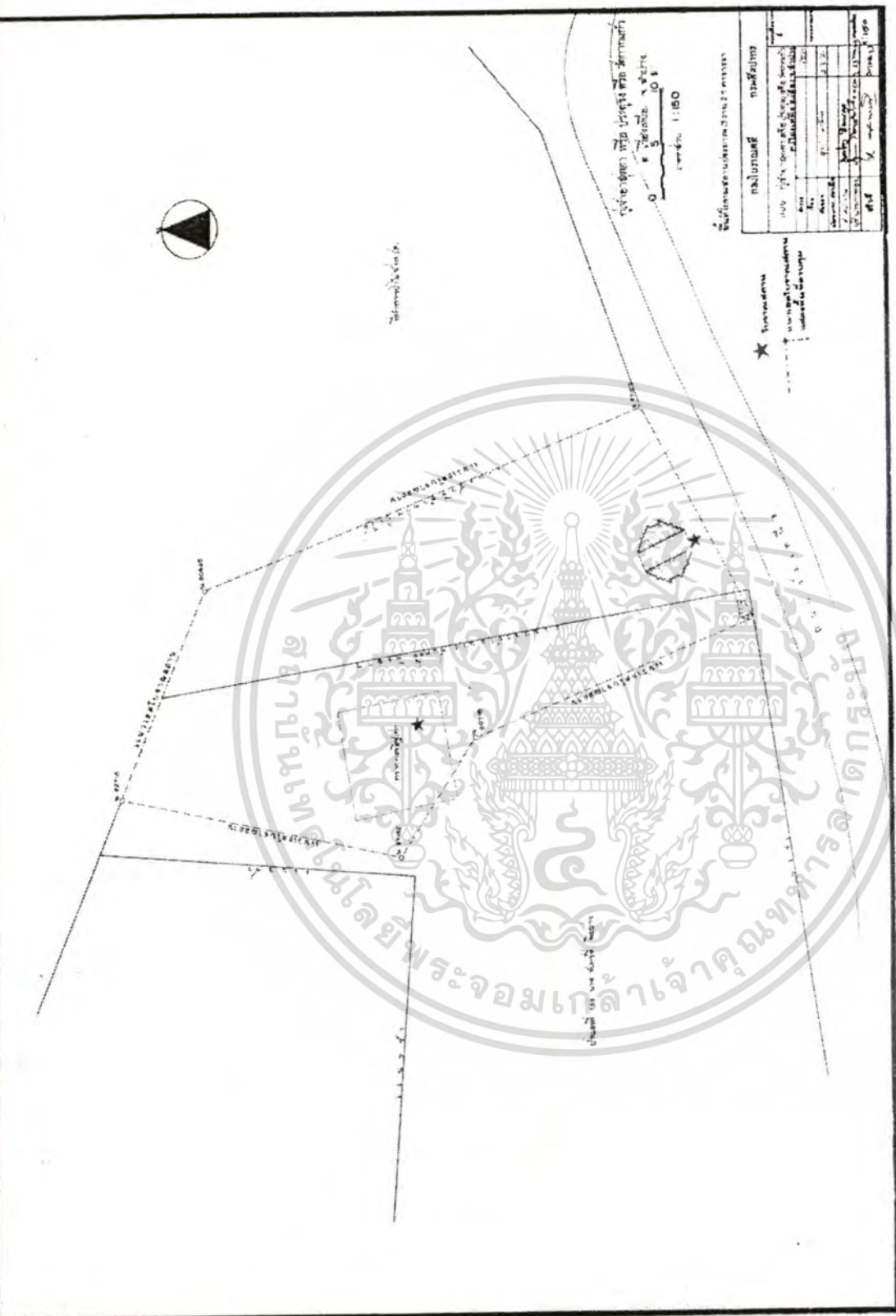
ตุลาคม 2523 หน้า 3611

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.9 วัดกากแก้ว (ภูย่ายาสุดตา)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.10 ผังบริเวณวัดกนกแก้ว(ภู่ายายสุตา)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การก่อสร้างและบูรณะ ชุมประตู่โขง

ชุมประตู่เจ้าท่าสุดตา เป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูนอยู่ทางทิศใต้ของเขตโบราณสถาน ลักษณะชุมเป็นประตูทางเข้าศาสนสถาน ด้านข้างทั้ง 2 ด้านต่อกับแนวกำแพงแก้วชุมยกฐานสูงมีบันไดสำหรับขึ้นลง ส่วนฐานชั้นล่างเป็นฐานหน้ากระดาน และฐานบัวลูกแก้วอกไก่ถัดขึ้นไปเป็นฐานหน้ากระดานยกเก็จ เรือนธาตุเจาะช่องทางเดินผนังเรือนธาตุย่อมุม เสากรอบชุมประดับ ลวดลายปูนปั้นที่มุมทั้ง 4 ด้าน ประดับด้วยประติมากรรมรูปเทวดา กรอบชุมประตูทำเป็นชุมโค้ง ชั้น 2 ชั้น

ลักษณะประติมากรรม ได้แก่ประติมากรรมปูนปั้นประดับประตูโขง ประกอบด้วย

- ลวดลายบัวประดับเรือนธาตุ คือลายปูนปั้นบัวคอเสื้อ บัวเชิงล่างประดับที่ส่วนบน และล่างของเรือนธาตุและประจํายามออกอยู่ส่วนกลางของผนังและเสา

- ประติมากรรมรูปเทวดาประดับที่มุมผนังเรือนธาตุทั้ง 4 ซึ่งเป็นกรนำเข้ามาประดับ ในภายหลัง

- ลายประดับกรอบชุมประตูทางเข้าประกอบด้วยกรอบชุมหยักโค้งชั้น 2 ชั้น กรอบชุมชั้นนอก หรือชั้นล่างจะเป็นชุมโค้งลวดลายพันธุ์พฤกษา หรือลวดลายเครือล้านนา ชุมชั้นในหรือชั้นบนนั้นเป็นชุมโค้งรูปมกรคายนาค

สภาพอาคารและประติมากรรม

- สภาพอาคารชำรุดทรุดโทรมมาก ส่วนบนเหนือเรือนธาตุของชุมประตูหักเหหลุดร่วงลงจนไม่สามารถทราบรูปแบบได้

- สภาพประติมากรรมชำรุดหลุดร่วงหายไปมากเหลือประมาณ 50 % ชั้นปูนฉาบที่เหลือและปูนปั้นลวดลายต่างๆ เสื่อมสภาพ และแตกร้าวหลุดร่อนมีคราบฝุ่นสีแดงจับบนผิวประติมากรรมทั่ว ๆ ไป และมีคราบเชื้อราดำบางแห่ง

การดำเนินงานอนุรักษ์ ควรเร่งดำเนินงานอนุรักษ์ เพราะ

1. มีคุณค่าทางความงาม ทางศิลปะ และด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี
2. มีลวดลายปูนปั้นเหลืออยู่มากพอ
3. อาคารตั้งอยู่ริมถนน เมื่ออนุรักษ์ให้อยู่ในสภาพที่ดีแล้วจะปรากฏแก่สายตาประชาชน

ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

4. ตัวอาคารได้รับการขุดแต่งไปเมื่อไม่นานมานี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(3) วัดแสงเมืองมา

ที่ตั้งอยู่เลขที่ 4388 ถนนพระแก้ว ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

สภาพแวดล้อม

ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 3 ไร่ 50 ตารางวา โฉนดเลขที่ 2405 มีอาณาเขต

- ทิศเหนือประมาณ 65 เมตร จุดถนนท่ามะโอ
- ทิศใต้ประมาณ 50 เมตร จุดทางสาธารณะ
- ทิศตะวันออกประมาณ 57 เมตร จุดถนนพระแก้ว
- ทิศตะวันตกประมาณ 54 เมตรจุดทางสาธารณะ

วันที่สำรวจ

16 กุมภาพันธ์ 2523

ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

ประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดขอบเขตในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 97 ตอนที่ 163

ลงวันที่ 21 ตุลาคม 2523

ประวัติความเป็นมา

วัดแสงเมืองมา สร้างเมื่อ พ.ศ. 2200 เป็นวัดเก่าแก่คู่เมืองเก่าลำปางรุ่นที่ 2 เป็นสถานที่เสียหายของ หนานทิพย์ (เจ้าพระยาสุวภาไชยสงคราม) ก่อนการยกพลเข้าตีทัพเมืองลำพูนที่วัดพระธาตุลำปางหลวง รอบวัดแสงเมืองมาเป็นชุมชนโบราณที่ชาวเชียงใหม่อพยพหนีพม่าเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองลำปาง ในสมัยอยุธยาตอนปลาย

การก่อสร้างและบูรณะ

วัดแสงเมืองมา มีอุโบสถรูปทรงพื้นเมือง คาดว่าสร้างในยุคอยุธยาตอนปลาย ได้รับการบูรณะครั้งใหญ่เมื่อ 80 ปี ที่ผ่านมามีเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย การบูรณะซ่อมแซมจนรายละเอียดเปลี่ยนไปบ้าง แต่ยังคงฝีมือของช่างเมืองลำปางไว้ภายในอุโบสถ มีงานจิตรกรรมฝาผนังตามแบบที่นิยมทั่วไป กล่าวคือผนังที่อยู่ด้านหลังพระประธาน เป็นภาพลายทองบนพื้นแดง รูปต้นศรีมหาโพธิ์และจิตรกรรมสีฝุ่นแบบเล่าเรื่อง อยู่บนแผงไม้ตอนบน ของผนังด้านข้างตลอดทุกวงเส้าไม้ แผงไม้ดังกล่าวมีลักษณะแคบและยาวที่อยู่ด้านล่าง 5 แผง ส่วนผนังปูนตอนล่างปล่อยว่างไม่มีภาพเขียน เรื่องที่เขียนได้แก่ ทศชาติชาดก ครบทั้งสิบชาติ เริ่มจากด้านในสุด เรียงย้อนออกมาเป็นลำดับ แผงละหนึ่งเรื่อง ทำนองเดียวกับที่วิหารหลวง วัดพระธาตุลำปางหลวง คือ เจตีย์ มหาชนก สุวรรณสาม เนมิราช และมโหสถ แล้วจึงข้ามมาต่อที่ฝั่งตรงข้ามเรียงกลับเข้าไปด้านในคือ ภูริทัต จันทกุมาร พรหมนารถ วิภรรมันฑิต และพระ

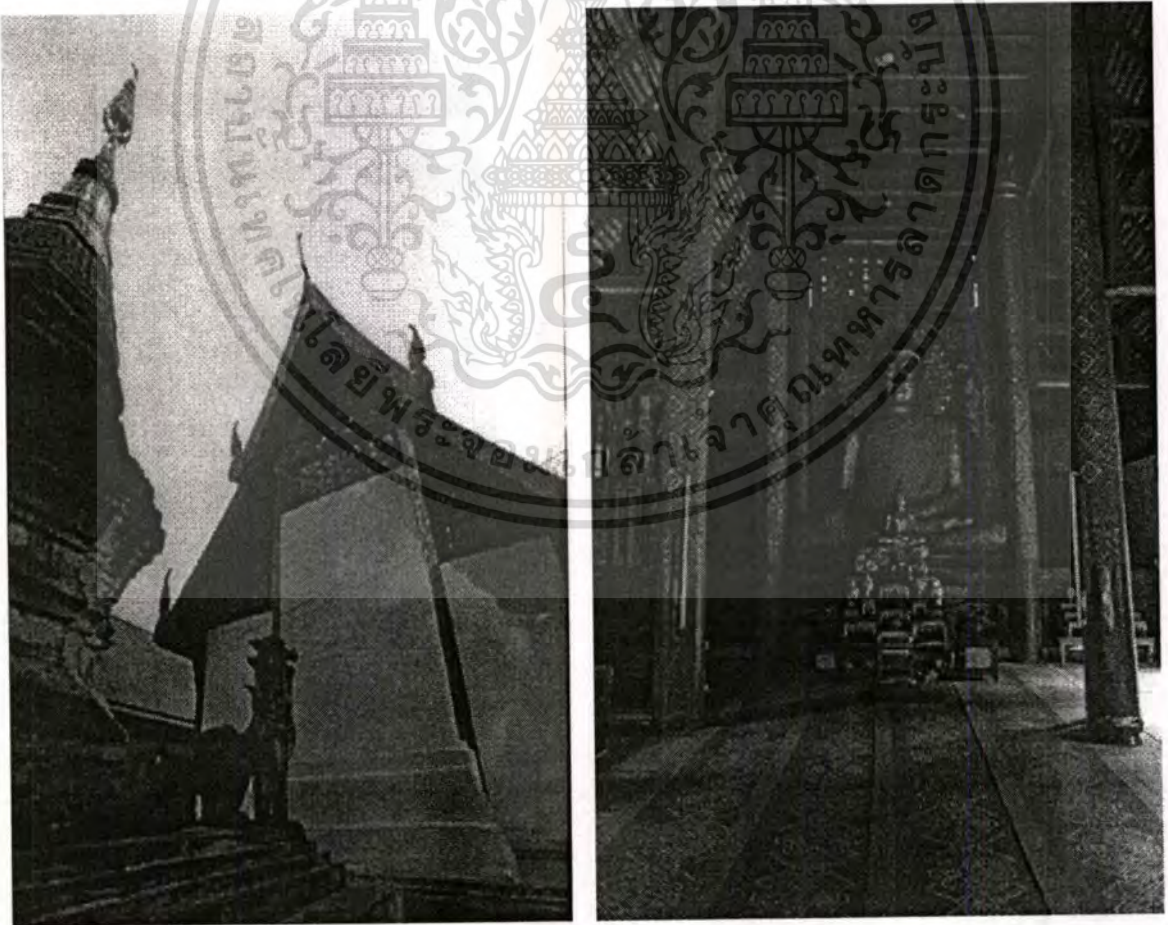
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้ในงานเพื่อการศึกษาค้นคว้า ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

โดยมีอักษรตัวเมืองเขียนกำกับอยู่ทุกกรอบภาพ

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

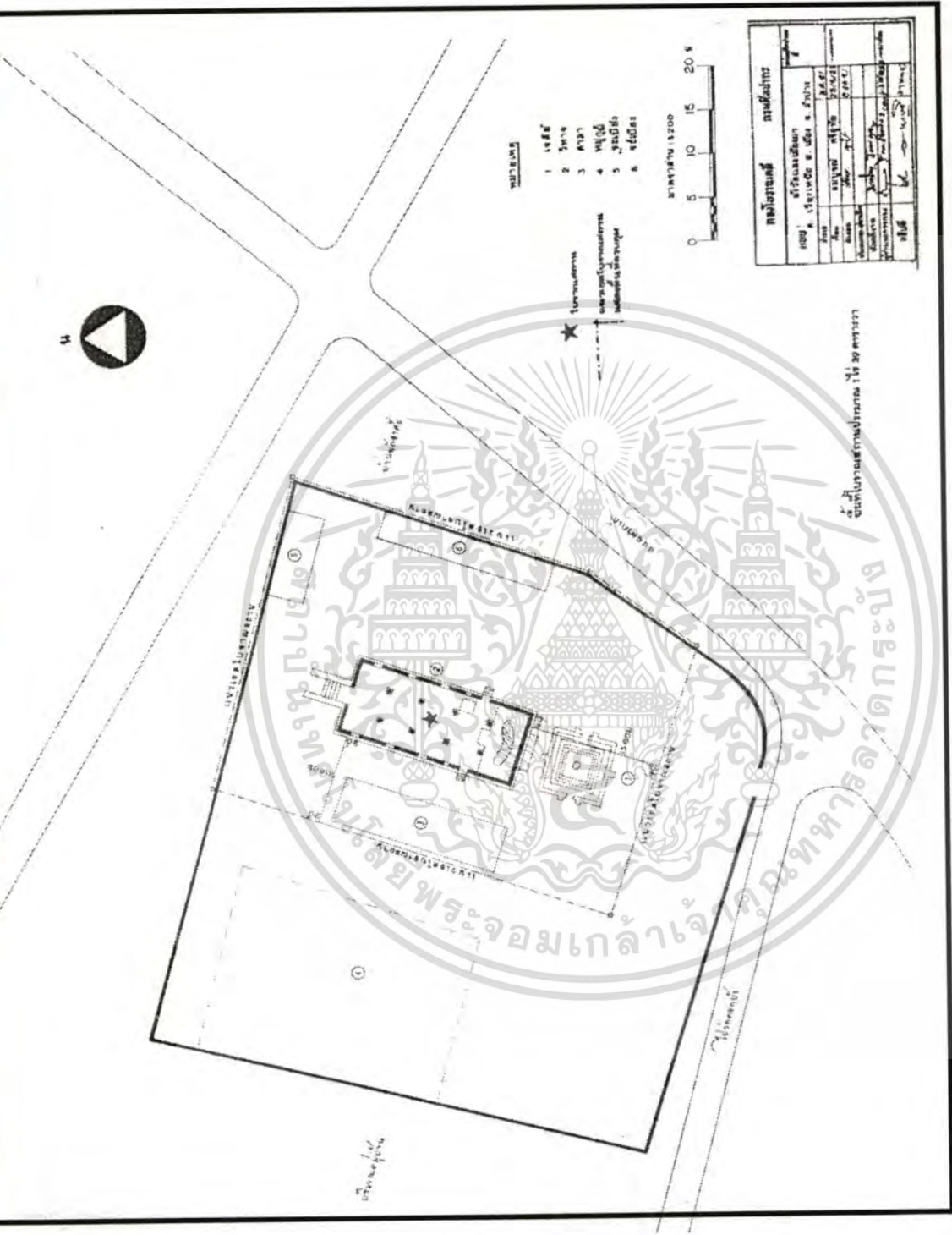
ส่วนรูปของจิตรกรรมนั้นจัดเป็นแบบศิลปะพม่ายุคหลังที่กลายเป็นลักษณะเป็นแบบพื้นเมืองนั้นมากขึ้น ความเป็นพม่ามีเหลืออยู่เพียงบางส่วนได้แก่ ภาพบุคคลชั้นสูงมีการแต่งกายแบบพม่า อาทิผ้าถุงหมของกษัตริย์หรือชุดของขุนนางอำมาตย์ ที่มีหมวกทรงสูงปลายขมวดเป็นก้นหอย ซึ่งเป็นแบบพม่าแท้เป็นต้น ส่วนจากสถาปัตยกรรมจะเป็นแบบประดิษฐ์ขึ้นใหม่ไม่ใช่แบบพม่า ตัวทหารสวมชุดแบบตะวันตกในยุคนั้น ขณะที่ภาพชาวบ้านก็คือ ภาพล้านนาทั่วไป นอกจากนั้นก็มีฉากประกอบอื่น ๆ เช่น ไร่นาลักษณะคดโค้งเลื้อนไหลรับกับองค์ประกอบภาพที่เป็นกลุ่มก้อนเรียงกันเป็นแนวยาวตามลักษณะของกรอบภาพ สิ่งที่ถือเป็นจุดเด่นของภาพชุดนี้เห็นจะเป็นฝีมือช่าง ซึ่งเขียนอย่างอิสระ แผงอารมณ์สนุกสนานและแนวทางการใช้สีมีความจัดจ้านรุนแรง สีที่ใช้ยังมีหลากหลายสี คือ สีคราม แดง ชมพู น้ำตาล เหลือง เขียว ขาว เทา และดำ โดยรวมแล้วงานที่แสดงออกค่อนข้างเป็นงานพื้นบ้าน คือมีความเร้าอารมณ์ตรงไปตรงมา และไม่ค่อยเคร่งครัดในกฎระเบียบมากนัก

โดยสรุปแล้วจิตรกรรมฝาผนัง แบบพม่าภายในอุโบสถวัดแสงเมืองมาก็มีความเปลี่ยนแปลงของอิทธิพลศิลปะพม่า ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในช่วงหลังของพุทธศตวรรษที่ 25 ซึ่งมีลักษณะคลี่คลายไปเป็นแบบพื้นบ้านมากขึ้น (ภาณุพงษ์ เล่าหลสม, 2541 : 131-134)

ภาพที่ 4.11 วัดแสงเมืองมา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.12 ผังบริเวณวัดแสงเมืองมา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(4) วัดปงสนุกใต้

ที่ตั้ง ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงเหนือ จังหวัดลำปาง

สภาพแวดล้อม

เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในบ้านปงสนุกใต้ มีอาณาเขต

- ทิศเหนือทิศตะวันตก ติดต่อกับที่นาราชภู
- ทิศตะวันออกทิศใต้ ติดต่อกับบ้านเรือนราชภู

วันที่สำรวจ

วันที่ 20 มีนาคม 2534 (กรมศิลปากร.2536 : อ้างแล้ว,52-53)

ประวัติความเป็นมา

วัดปงสนุกแบ่งเป็น 2 วัด คือ ปงสนุกใต้ หรือ วัดบนและวัดปงสนุกเหนือ หรือวัดล่าง วัดปงสนุกใต้เดิมชื่อวัดเชียงภูมิ อยู่ใกล้ประตูเมืองเขลางค์รุณี 2 คือประตูเชียงใหม่

วัดเชียงภูมิมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า วัดศรีจอมไคลส่วนชื่อปงสนุกนี้เป็นวัดในเมืองเชียงแสน วัดนี้คงจะมีชื่อว่าปงสนุกหลังจากการอพยพจากชาวเชียงแสนรุ่นแรกที่เข้ามาอยู่อาศัยในเมืองลำปาง เมื่อปี พ.ศ. 2346 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ในคราวนั้นได้กวาดต้อนผู้คนชาวเชียงแสนลงมาที่ลำปางเป็นจำนวนมาก และคงได้อาศัยอยู่บริเวณวัดศรีจอมไคลแห่งนี้ และเพื่อเป็นการระลึกถึงถิ่นที่อยู่เดิมจึงได้มีการเปลี่ยนชื่อวัดนี้เป็นวัดปงสนุก

วัดนี้เคยเป็นวัดร้างอยู่สมัยหนึ่ง จนปี พ.ศ.2326 พระมหาเมืองแปง เจ้าผู้ครองนครลำปาง ได้บูรณะขึ้นและในปี พ.ศ.2402 ทางวัดได้บูรณะอีกครั้งตรงกับสมัยเจ้าวรญาณรังษี เจ้าผู้ครองนครลำปางลำดับที่ 7 และวัดนี้ยังเป็นที่ฝังหลักเมืองหลักแรกในปี พ.ศ.2400

การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 97 ตอนที่ 123 วันที่ 12 สิงหาคม 2523 หน้า 2736

การก่อสร้างและบูรณะ

เจดีย์ประธานหรือพระบรมธาตุ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของประสาท ก่อกำแพงแก้วรอบแนวเจดีย์ทั้ง 4 ด้าน โดยตรงกลางของกำแพงทั้ง 4 ด้าน ก่อเป็นซุ้มสำหรับให้พุทธศาสนิกชนมาสักการะบูชา

ลักษณะเจดีย์เป็นเจดีย์องค์ระฆังทรงกลม บุโลหะทั้งองค์ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมประกอบด้วยส่วนต่างๆ คือ ฐานหน้ากระดานทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อน 2 ชั้น และฐานบัวลูกแก้ว 2 ชั้น ย่อเก็จ ฐานกลมซ้อน 3 ชั้น ชั้นมาลัยลูกแก้วซ้อน 3 ชั้น และองค์ระฆังกลมขนาดเล็ก

ประติมากรรมติดที่ บนเจดีย์ประธานไม่มีการประดับลวดลายปูนปั้นใดๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประสาทรหรือมณฑป อยู่ทางทิศเหนือของเจดีย์ประธาน เป็นอาคารโดทรงจตุรมุข หลังคาทรงมณฑปซ้อน 3 ชั้น ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปแบบจตุรทิศ ลักษณะมณฑปแบบนี้ คล้ายกับมณฑปหรือหอไตรวัดดวงดี จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสร้างในสมัยต้นรัตนโกสินทร์เช่นกัน สำหรับการประดิษฐานพระพุทธรูปแบบจตุรทิศเป็นการประดิษฐานพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัย 4 องค์ หันพระพักตร์ออกทั้ง 4 ทิศ การประดิษฐานพระพุทธรูปแบบนี้คล้ายกับพระพุทธรูปที่ประดิษฐานใน อุโบสถวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ซึ่งคงจะเพื่อให้อารักขาหรือเพื่อให้พุทธศาสนิกชนมา ลักการบูชาได้ทุกๆ ทิศ

ซุ้มประตูโขง อยู่ทางทิศตะวันออกของเจดีย์ ซึ่งทำเป็นบันไดทางเดินขึ้นสู่ศาสนสถาน เช่นเดียวกับวัดพระลำปางหลวง โดยการสร้างซุ้มประตูโขงอยู่ด้านหน้าลานประทักษิณ คล้ายกับการ สร้างโคปุระในศิลปะแบบเขมร

ซุ้มประตูโขงทำซุ้มประตูทางเข้ารูปโค้ง ส่วนฐานทำเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ที่เรือนธาตุ ประดับประดาอย่าง ออกเป็นรูปดอกสี่กลีบ กรอบซุ้มโค้งทำเป็นรูปกึ่งรียื่นบนฐานรองรับด้านละตัว หัน หน้าออกสู่ด้านหน้า มือทำทำรำยรำไปตามความโค้งของกรอบซุ้มที่มุมเหนือชั้นเรือนธาตุ ประดับด้วย รูปนาค 3 เศียร ชูเศียรขึ้น ตรงกลางทั้ง 4 ด้าน ทำเป็นซุ้มจระนัมประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิ หัว เศียรทั้งสองข้างของด้านทิศเหนือและใต้ประดับด้วยหงส์ด้านละ 2 ตัว ส่วนยอดทำเป็นชั้นย่อเก็จซ้อน 3 ชั้น ประดับที่ท้อง เป็นลวดลายดอกไม้ ปลียอดเป็นบัวกลุ่มซ้อนกัน บนสุดประดับฉัตรโลหะ

ลักษณะรูปแบบของซุ้มประตูโขงนี้เป็นแบบที่มีลักษณะเรียวสูงชัน ซึ่งต่างจากรูปแบบของ ซุ้มประตูโขงสมัยล้านนา วัดนี้มีหลักฐานการสร้างอยู่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังนั้นรูปแบบของ ซุ้มประตูโขงนี้จึงน่าจะเป็นลักษณะศิลปกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

สภาพอาคารและประติมากรรม

อาคารยังคงสภาพแข็งแรงดีทั้ง 3 แห่ง คือ เจดีย์ มณฑป และซุ้มประตูโขง นอกจากนี้ซุ้มทาง วัดได้ให้ปูนขาวทาทับไว้ทั้งซุ้มประตู ซึ่งวัดทางเหนือภายหลังนิยมซ่อมแซมด้วยวิธีนี้ สังเกตจาก ลวดลายที่ประดับซุ้มดูหยาบไม่ละเอียดเหมือนทางล้านนาทั่วไป เข้าใจว่าเป็นซุ้มรุ่นหลังหรืออาจจะ ได้รับการซ่อมเสริมกันภายหลัง

สภาพประติมากรรม

ซุ้มประตูโขง สภาพยังพออยู่ได้ มีคราบปูนขาวทาอยู่ทั่วบนผิวปูน ชั้นปูน ตัวลายยังสภาพ ดี นอกจากมีคราบสกปรกดำๆ อยู่ภายใต้ปูนขาวที่ทาไว้ ส่วนล่างชั้นปูนชำรุดบ้าง แต่ไม่มากนัก บางส่วนของตัวลายหักหลุดร่อนหายไปบ้าง

เจดีย์ สภาพยังดี ตั้งแต่ส่วนยอดถึงฐานเจดีย์บุด้วยทองจังโก แต่ได้ปลั่งโฉนลงมาเหนือ คอระฆังมีลวดลายโปร่งๆ คงเป็นการหล่อทองเหลืองหรือทองแดง ส่วนล่างตั้งแต่เรือนธาตุถึงฐาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เจดีย์สี่ของทองจังโกเป็นสี่ด้าคล้ายอาจเป็นทองจังโกรุ่นเก่า ส่วนบนสี่ทองยังเหลืออยู่ อาจซ่อมบุหรือบุใหม่ภายหลัง ชุ่มบุชาส่วนล่างทั้ง 4 ด้าน ชำรุดมากแล้ว

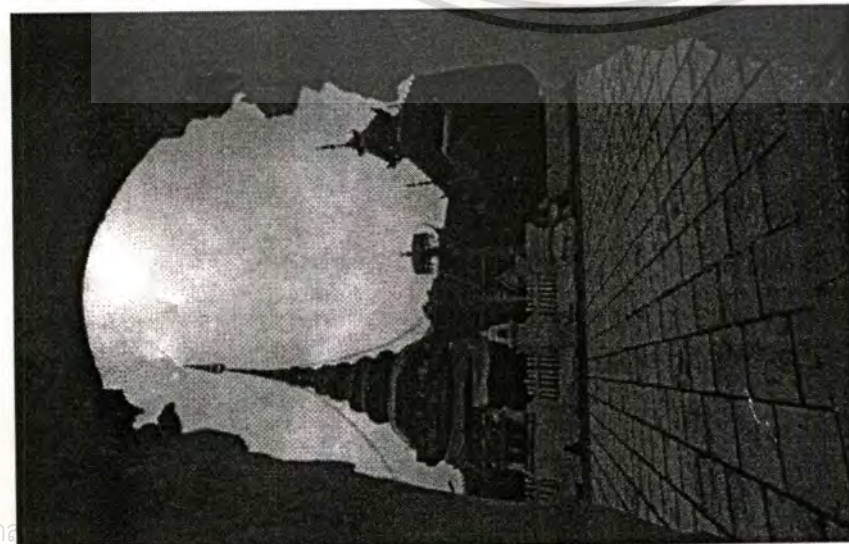
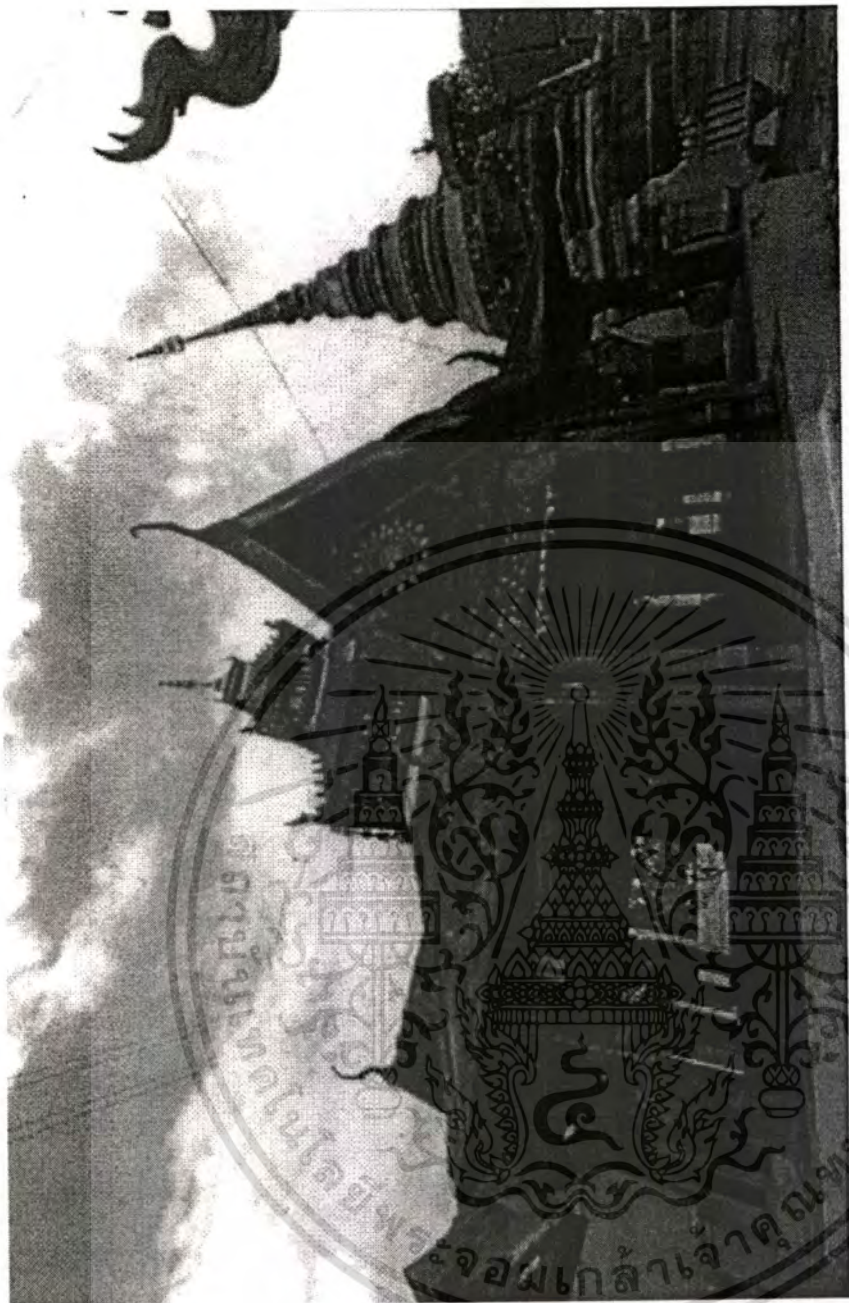
มณฑป สภาพยังพออยู่ได้ หลังคาโครงสร้างภายในเป็นไม้มุงกระเบื้องดินเผาบันเป็นลายแกะไม้ประดับกระจกลี ทำเป็นลายธรรมจักรรูปกลมเป็นรูปดอกไม้มีลายหน้าบันเหมือนกันทั้ง 4 ด้าน ได้หลังคาแต่ละชั้นมีหน้าต่างเล็กๆ เป็นกระจกลี แต่ช่องหน้าต่างมีลายแกะไม้ตรงบริเวณมุมเป็นรูปกิ้งก่าทั้ง 4 มุม เสาไม้คันทวยหรือหูช้างเป็นลายแกะไม้ทาสี ส่วนโคนเสาก็เป็นลายแกะไม้ทาสี ลักษณะเดียวกัน ภายในมีพระประธานนั่งปางมารวิชัยหันหลังชนกันทั้ง 4 องค์ มีลูกทรงเหล็กที่ทางวัดทำขึ้นกันไว้อีกที เข้าใจว่าคงกันขโมย เพดานเป็นลายแกะไม้ประดับเป็นรูปดอกไม้ หลังคามีคราบสกปรกดำๆ และมีรอยแตกร้าวมาก

วิหาร เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวโปร่งทำเป็นลูกทรงหลังคาลาด 2 ชั้น มุงกระเบื้องรุ่นเก่า บนหลังคาตรงกลางมีลวดลายแกะไม้เป็นพญานาคพันกัน และมีรูปนักษัตรสัตว์ ภายในมีพระนอนปางไสยาสน์ ขนาดใหญ่ยาวประมาณ 15 เมตร สภาพยังดี ไม่ต้องอนุรักษ์

การอนุรักษ์

ชุ่มประตูโขง ถ้ามีงบประมาณพอก็ควรจะทำอนุรักษ์ไว้ แต่ตอนนี้ยังไม่จำเป็น ถ้าจะอนุรักษ์ก็ควรล้างคราบปูนขาวออก

เจดีย์ สภาพยังดี ไม่ต้องอนุรักษ์ เพราะไม่มีลวดลายประดับ

ภาพที่ 4.13 วัดปทุมคงคา

เอกส... หน้าไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(5) วัดคะตึกเชียงมัน

ที่ตั้งอยู่เลขที่ 61 ถนนทิพย์ช้าง บ้านเชียงมัน ตำบลหัวเวียง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัด

ลำปาง

สภาพแวดล้อม ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 3 ไร่ 3 งาน 40 ตารางวา มีอาณาเขตวัด

- ทิศเหนือ	ประมาณ 52 วา	จดถนนทิพย์ช้าง
- ทิศใต้	ประมาณ 52 วา	จดสถานีตำรวจ
- ทิศตะวันออก	ประมาณ 39 วา	จดวัดบุญยืน
- ทิศตะวันตก	ประมาณ 39 วา	จดสำนักงานไปรษณีย์

อาคารเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ ศาลาการเปรียญ และกุฏิ จำนวน 3 หลัง
วันที่สำรวจ

16 กุมภาพันธ์ 2523

ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

ประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดขอบเขตในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 97 ตอนที่ 159 ลงวันที่
14 ตุลาคม 2523]

ประวัติการก่อสร้างและบูรณะ

วัดคะตึกเชียงมัน สร้างเมื่อ พ.ศ. 2287 โดยเจ้าคำโสมเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 2 สันนิ
ฐานว่ามีการสร้างวัดนี้เมื่อ ครั้งย้ายเมืองเขลางค์นคร มายังฝั่งตะวันออกของแม่น้ำวัง ซึ่งเป็นเมืองใหม่
และย่านการค้าในปัจจุบัน แต่เดิมวัดแห่งนี้แบ่งแยกออกได้เป็น 2 วัด ที่อยู่ติดกันคือ วัดคะตึก ซึ่งเป็น
ชื่อที่เรียกตามอาคารกุฏิที่เป็นตึกกับวัดเชียงมัน ต่อมาในราวกลางพุทธศตวรรษที่ 25 ได้มีการรวมวัด
ทั้งสองให้เป็นวัดเดียวกัน จึงมีชื่อเรียกว่า วัดคะตึกเชียงมัน

อาคารเสนาสนะ และปฏิมากรรมที่สำคัญ

วัดคะตึกเชียงมัน มีวิหารเครื่องไม้หลังเดิมขนาดเล็ก รูปทรงพื้นเมืองของลำปาง ตามแบบ
แผนทางสถาปัตยกรรมของล้านนา ซึ่งมีความสวยงามมาก นับเป็นวิหารแบบล้านนาหลังหนึ่งที่เหลือ
หลังหนึ่งใน 10 หลัง เป็นตัวอย่างสำหรับเป็นแหล่งศึกษางานแบบแผนทางสถาปัตยกรรมและ
ศิลปกรรมของวิหารพื้นเมืองล้านนา ที่ก่อสร้างขึ้นในก่อนพุทธศตวรรษที่ 29 (ที่อยู่ภายในเขตจังหวัด
ลำปาง 8 หลัง) โดยมีหลักฐานในศิลาจารึกที่อยู่ด้านหลังวิหาร ซึ่งเป็นอักษรธรรมล้านนามีข้อความ
ระบุว่าสร้างขึ้นใน พ.ศ. 2375 และได้มีการบูรณะครั้งสุดท้าย เมื่อ พ.ศ. 2512

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

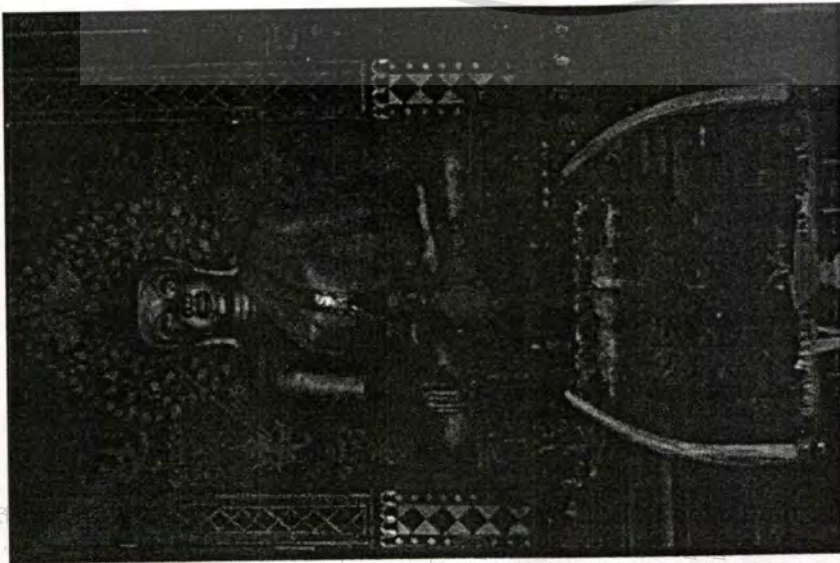
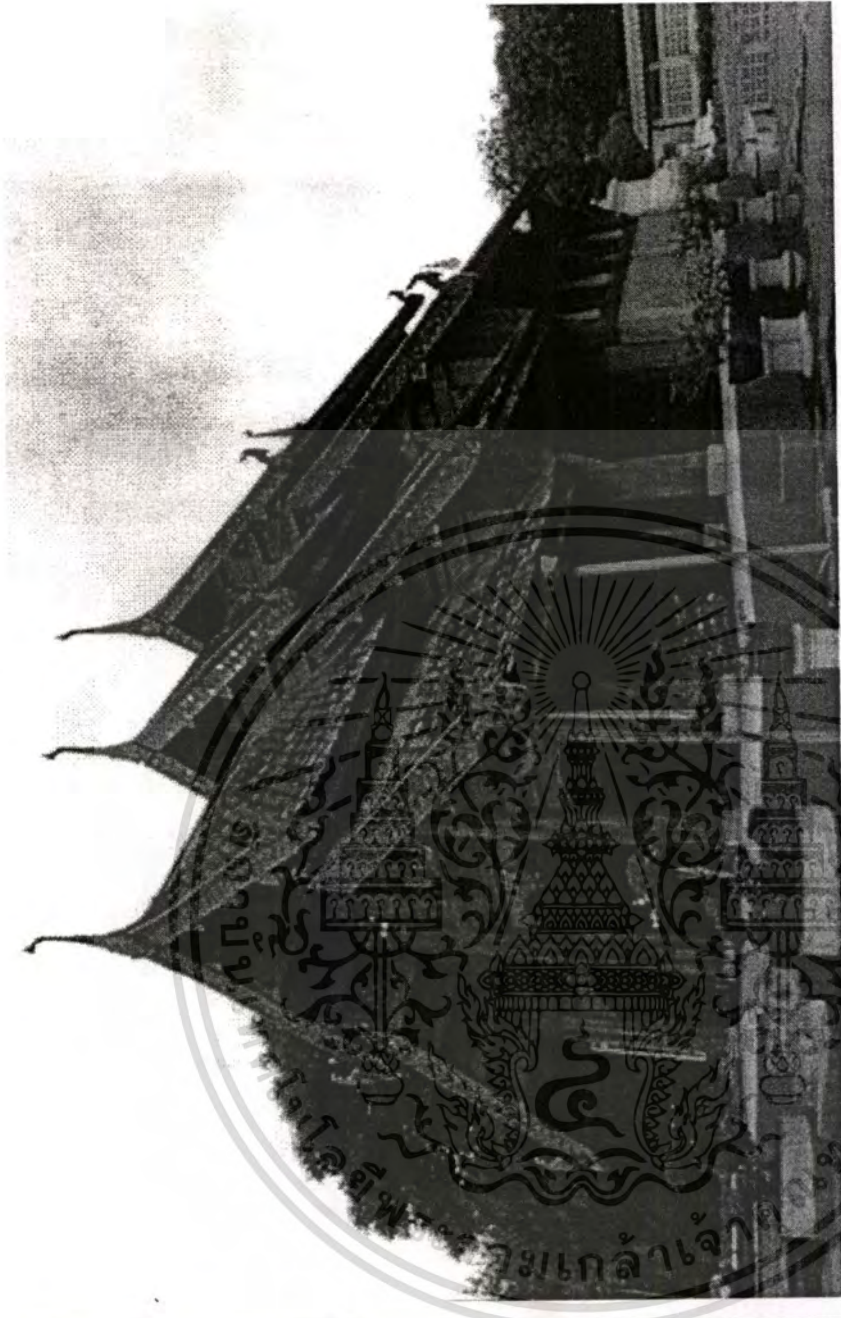
ตำแหน่งที่ตั้ง

วิหารหลังนี้ตั้งอยู่ตรงกลางของบริเวณวัดขนานกับอุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่ โดยทางตอนหน้า ซึ่งเป็นทิศเหนือของวัดเป็นเขตพุทธาวาส และทางด้านหลังของวัดซึ่งเป็นทิศใต้เป็นเขตสังฆาวาส ไม่มีการแบ่งเขตทั้ง 2 ออกอย่างชัดเจน ทั้งนี้แผนผังเดิมของวัดมีการเปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว ทางเข้าวัดก็มีได้เป็นทางด้านทิศตะวันออกเช่นที่ปรากฏมาแต่โบราณ แต่ทางเข้าวัดนั้นได้เปลี่ยนเป็นทางทิศเหนือแทน วิหารหลังนี้เป็นวิหารขนาดเล็ก ทางด้านหลังของวิหารเป็นที่ตั้งของเจดีย์ขนาดเล็กอีกหนึ่งองค์อันเป็นการวางตำแหน่งวิหารและเจดีย์ตามแบบแผนดั้งเดิมของล้านนา แต่สิ่งปลูกสร้างที่ล้อมรอบวิหารหลังนี้ล้วนแล้วแต่สร้างขึ้นเมื่อไม่นานมานี้เอง

แผนผังและลักษณะของวิหาร

วิหารวัดคะตึกเชียงใหม่เป็นวิหารเครื่องไม้ ขนาดกว้าง 3 ห้อง ยาว 5 ห้อง หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีลักษณะเป็นวิหารแบบกึ่งเปิด หรือวิหารกึ่งโถงที่เปิดโล่งทางด้านหน้าและด้านข้างเฉพาะสองช่วงเสาจากด้านหน้า ส่วนด้านข้างตั้งแต่ห้องที่สามไปจนถึงท้ายวิหารจะเป็นผนังทึบ เจาะช่องหน้าต่างช่วงเสาละหนึ่งช่อง สำหรับห้องท้ายวิหารซึ่งเป็นผนังทึบมีฐานชุกชีประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นเป็นประธาน แผนผังของวิหารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มียกเก็จออกทางด้านหน้า 2 ช่วง ด้านหลัง 1 ช่วง ซึ่งสัมพันธ์กับการลดชั้นของหลังคาที่มีการลดทางด้านหน้า 3 ชด ด้านหลัง 2 ชด รวมถึงยังมีการซ้อนผืนหลังคา 2 ชั้น (ดับ) อีกด้วย กระเบื้องหลังคาของเดิมเป็นกระเบื้องดินเผาหรือดินขอ แต่ปัจจุบันได้ถูกซ่อมแซมเปลี่ยนเป็นกระเบื้องซีเมนต์สีขาวรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนนับตั้งแต่ พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา (วรลัญจน์ บุญยสุรัตน์. 2544 : 225-226)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

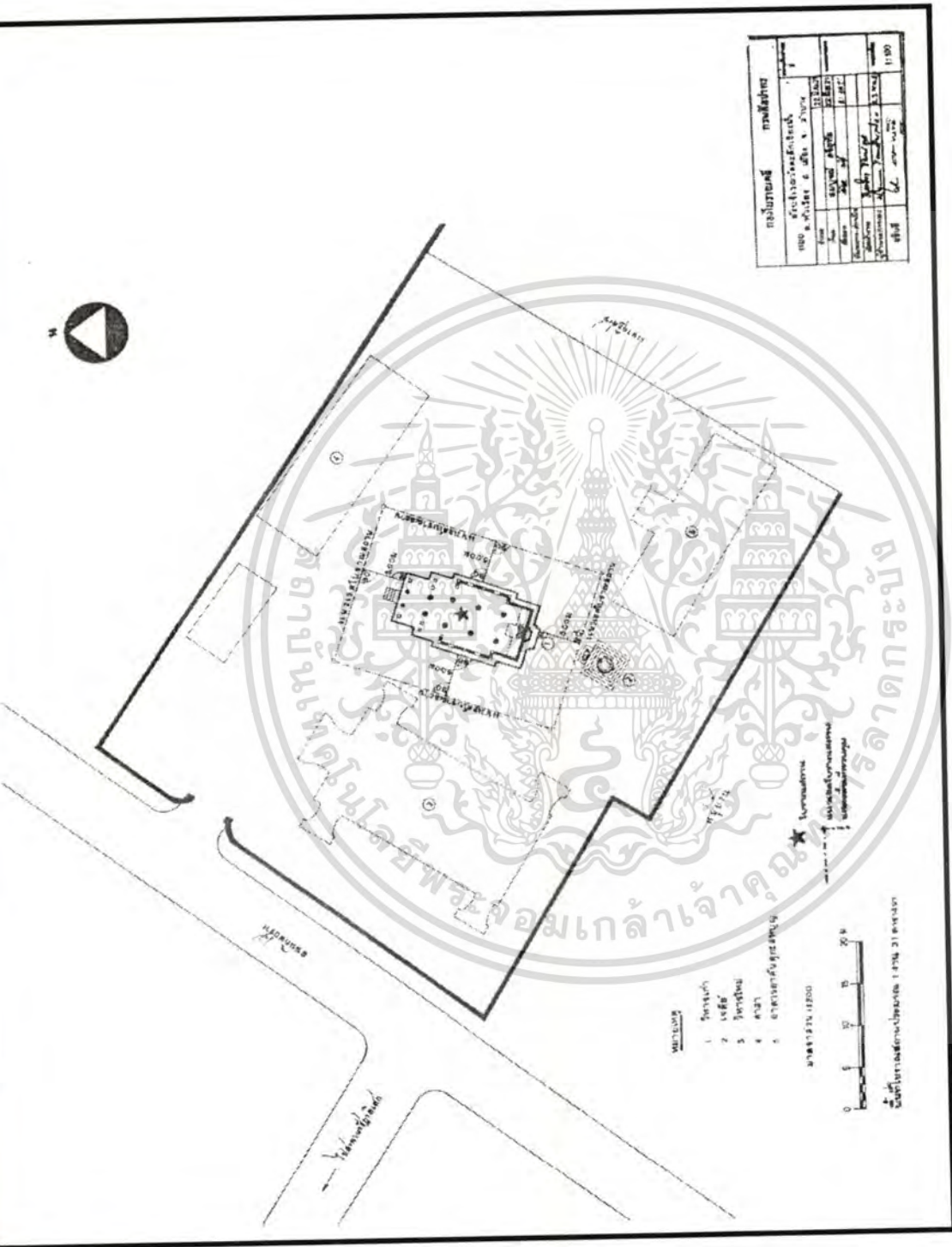

ภาพที่ 4.15 วัดตะตึกเชียงม่วน

เอกสาร

หน้าไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งทางมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ขอสงวนสิทธิ์ในการนำใบใช้

ภาพที่ 4.16 ผังบริเวณวัดคณะศึกษาศาสตร์เชียงใหม่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(6) วัดบุญวาทย์วิหาร

ที่ตั้งอยู่เลขที่ 1 ถนนบุญวาทย์ ตำบลหัวเวียง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

สภาพแวดล้อม

ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 2 ไร่ 2 งาน 24 ตารางวา มีอาณาเขตวัด

- ทิศเหนือประมาณ 65.30 เมตร จุดบ้านพักข้าราชการตำรวจ
- ทิศใต้ประมาณ 69.50 เมตร จุดบ้านไปรษณีย์และตลาดเทศบาล
- ทิศตะวันออกประมาณ 54.40 เมตร จุดถนนบุญวาทย์และศาลากลางจังหวัด
- ทิศตะวันตกประมาณ 56.40 เมตร จุดสำนักงานไปรษณีย์

อาคารเสนาเสนาะประกอบด้วย อุโบสถ ศาลาราย วิหารหลวงและกุฏิ 2 หลัง

วันสำรวจ

28 ธันวาคม 2546

การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

ไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

ประวัติการก่อสร้างและบูรณะ

วัดบุญวาทย์วิหาร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2347 เดิมชื่อวัดกลางเวียง ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นวัดหลวงไชยสังฆฐาน จนถึง พ.ศ. 2457 เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นวัดหลวงบุญวาทย์บำรุง ในสมัยรัชกาลที่ 6 พระราชจินดานายก เจ้าอาวาสและเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์สุดท้ายได้ถวายเป็นพระอารามหลวง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับไว้ และพระราชทานนามให้ใหม่ว่าวัดบุญวาทย์วิหาร ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2457 มีเขตวิสุงคามสีมากว้าง 11.70 เมตร ยาว 34.10 เมตร

จิตรกรรมฝาผนังแบบไทยภาคกลางในลำปาง

แม้ว่างานจิตรกรรมไทยภาคกลางหรือแบบกรุงเทพฯจะเป็นที่สนใจและได้เขียนมาก่อนแล้วที่วิหารวัดเสนาหิน จังหวัดเชียงใหม่ก็ตาม แต่ทว่างานที่นับว่ามีความสมบูรณ์แบบทั้งในด้านรูปแบบและเรื่องราวตามแบบแผนนิยมนั้น ก็เพิ่งปรากฏขึ้นครั้งแรกที่พระอุโบสถวัดบุญวาทย์วิหาร จังหวัดลำปางนี่เอง ซึ่งผู้วาดเป็นจิตรกรมีชื่อจากกรุงเทพฯ โดยตรง

สืบเนื่องจากเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางซึ่งเป็นผู้ปฏิสังขรณ์วัดดังกล่าวขึ้นใหม่ทั้งหมด ประสงค์จะได้อาคารที่เป็นแบบหลวงแท้ๆ จึงได้ให้หลวงประสานมิตรราชบุรินทร์เป็นนายช่างลงไปลอกแบบพระอารามหลวงในกรุงเทพฯ ขึ้นมาสร้าง พร้อมกันนั้นก็ได้นำช่างเขียนชื่อ จันทรจิตรกร ขึ้นมาวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถด้วย นายช่างจันทรจิตรกร เป็นช่างหลวง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประจำราชสำนัก ซึ่งต่อมามีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาอนุศาสน์จิตรกร มีผลงานอยู่ตามวัดสำคัญในเขตภาคกลางหลายแห่งอาทิ วัดสุวรรณดาราราม อันเป็นวัดประจำราชวงศ์จักรีที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

มีข้อน่าสังเกตว่า นายช่างจันทร์ จิตรกร ผู้นี้คงมีความสามารถเขียนได้ทั้งงานรูปแบบไทยประเพณี และงานแนวใหม่อิทธิพลตะวันตกที่นิยมภาพแบบเหมือนจริง ภาพที่บรรยายภาคและเน้นแสงเงา ซึ่งเป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นเป็นลำดับมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 นายช่างจันทร์ จิตรกร เป็นผู้หนึ่งซึ่งประสบความสำเร็จและมีชื่อเสียงในการทำงานสนองค่านิยมแบบใหม่นี้ด้วย ดังนั้นการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังแบบเดิมตามกำหนดนิยม จึงเป็นการทำงานสนองต่อเจ้านายมากกว่าทำตามความสมัครใจ กล่าวคือไม่มีอิสระในการเขียนแบบที่ตนชื่นชอบและสนใจ และด้วยเหตุนี้กระมังที่ทำให้งานจิตรกรรมฝาผนังวัดบุญวาทย์วิหาร ซึ่งแม้จะเป็นงานที่สร้างขึ้นอย่างเต็มรูปแบบด้วยมาตรฐานฝีมือช่างเมืองหลวงก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถสร้างความประทับใจได้มากนัก การแสดงออกทางการช่างไม่ค่อยมีชีวิตชีวา สิ่งเหล่านี้ก็คือผลพวงจากความเสื่อมลงของงานประเพณีที่กรุงเทพฯ นั่นเอง

อย่างไรก็ดี งานแบบประเพณีนิยมที่กำลังหมดความนิยมในกรุงเทพฯ นี้ กลับสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับช่างพื้นเมืองได้ ระหว่างที่นายช่างจันทร์ ทำงานอยู่ที่วัดบุญวาทย์วิหารนั้น ก็มีช่างผู้ช่วยชื่อ ปวน สุวรรณสิงห์ ผู้ซึ่งมีความสนใจ เรียนรู้ และฝึกฝน จนต่อมาได้เป็นช่างอาชีพสืบทอดงานรูปแบบกรุงเทพต่อมา โดยได้รับจ้างเขียนภาพตามวัดต่างๆ ในลำปางหลายแห่ง ซึ่งทำให้งานรูปแบบนี้ยังคงมีชีวิตอยู่มาอีกช่วงระยะเวลาหนึ่ง วัดที่มีผลงานของช่างปวนฝากไว้ให้ชื่นชมและศึกษา ได้ วัดเกาะวาลุการาม วัดสุชาดาราม อำเภอเมือง และวัดอุมลอง อำเภอเถิน เป็นต้น

งานจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถนี้ ส่วนที่ยังคงเป็นงานฝีมือของนายช่างจันทร์ จิตรกร เป็นภาพพุทธประวัติทั้งหมดที่เขียนอยู่บนผนังเหนือระดับหน้าต่าง ยาวต่อเนื่องกันตลอดทั้งสี่ด้าน นับเป็นภาพเขียนเรื่องพุทธประวัติที่ละเอียดครบถ้วนที่สุดเท่าที่พบในล้านนา ส่วนภาพที่อยู่บนฝาผนังระหว่างช่องหน้าต่างซึ่งเขียนเป็นเรื่องเวสสันดรขาดกตลอดทั้ง 13 กัณฑ์นั้น เป็นภาพส่วนที่ได้รับการเขียนซ่อมใหม่เกือบทั้งหมดโดยช่างปวน สุวรรณสิงห์ ผู้เป็นศิษย์

ดังนั้นภาพส่วนที่มีความสำคัญและน่าสนใจก็คือ ภาพพุทธประวัติ ที่อยู่ตอนบนของอาคารทั้งหมด การดำเนินเรื่องของภาพส่วนนี้เป็นแบบเวียนขวา โดยเริ่มจากผนังด้านข้างตอนหน้าของอาคารเข้าไป อ้อมผ่านหลังพระประธานแล้วจึงย้อนออกมาจนถึงผนังด้านหน้า ซึ่งแสดงภาพสำคัญและมีความงดงามที่สุดกว่าตอนอื่นๆ คือภาพตอนโปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พร้อมด้วยคตินิยมการไหว้พระเจดีย์จุฬามณี ด้านล่างลงมาเป็นเหตุการณ์ตอนต่างๆ จนถึงปริณิพพาน ถวายพระเพลิงพุทธสรีระ และการแบ่งพระธาตุเป็นที่สุดของเรื่อง

ภาพเล่าเรื่องพุทธประวัตินี้ โดยพื้นฐานแล้วก็คือภาพแบบประเพณีนิยม สกุลช่างรัตนโกสินทร์ ที่มีพัฒนาการอยู่ในช่วงรัชกาลที่ 5 - 6 ซึ่งจะมีรายละเอียดบางประการที่ต่างออกไปจากงานยุคต้นกรุงเทพฯ อาทิ การนิยมลดระดับแนวขอบฟ้าให้ต่ำลงเพื่อเปิดให้มีพื้นที่ท้องฟ้ามากขึ้น การไม่วาดกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เขียนจากธรรมชาติแบบเหมือนจริงตามตาเห็น กล่าวคือ มีคติในการเขียนที่ให้ความสำคัญกับข้อเท็จจริงภายนอกมากกว่าที่จะใช้จินตนาการหรือการประดิษฐ์ขึ้นเอง เช่น ต้นไม้ก็มีลักษณะที่เหมือนจริง พื้นดินสีเทาดำ ท้องฟ้าสีครามสด มีเมฆขาวกระจายอยู่ทั่วไป บ้างก็ซ่อนอยู่หลังก้อนเมฆ ซึ่งเป็นการแสดงพื้นที่ส่วนที่เป็นสวรรค์ (คืออยู่บนฟ้า) ขณะที่ภาพบางส่วนก็สืบทอดมาจากของเดิมที่ได้ริเริ่มไว้แล้ว อาทิ การเขียนแสงเงาในภาพบางส่วน ได้แก่ กำแพงเมือง ประตูกว้าง และบ่อมต่าง ๆ ส่วนภาพทิวทัศน์ตามแนวขอบฟ้าที่อยู่ไกลสุด มักเน้นให้มีน้ำหนักร้อนแก่ มีการลดขนาดลงเพื่อให้เกิดความลึกและมีบรรยากาศที่สมจริง แต่สิ่งเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นอย่างเป็นแบบแผน และมีกฎเกณฑ์มากจนขาดชีวิต ไม่อาจทัดเทียมกับงานในช่วงรัชกาลที่ 3 - 4 ได้

อย่างไรก็ดี จากคุณลักษณะที่ได้กล่าวมาประกอบกับความสามารถของช่างในการจัดภาพแนวประเพณีได้อย่างลงตัว ไม่ว่าจะเป็นขนาดและตำแหน่งของรูปทรง ระยะห่าง ความสัมพันธ์เชื่อมโยงของเส้นและทิศทางอย่างมีจังหวะในโครงภาพต่อเนื่องขนาดใหญ่ ตลอดจนฝีมือช่างที่มีความละเอียดประณีต โดยรวมแล้วจึงนับเป็นตัวอย่างงานจิตรกรรมไทยภาคกลาง สมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งในเขตภาคกลางเองก็หาดูไม่ได้ง่ายนัก

ส่วนที่มีความพิเศษแตกต่างจากวัดภาคกลางโดยทั่วไป เห็นจะเป็นภาพผนังด้านสกัดทั้งหน้าและหลัง ที่มีลักษณะของการสลัปดาห์กัน วัดบุญวาทย์วิหารนี้จะวางภาพตอนมารผจญไว้บนผนังด้านหลังพระประธานและวางภาพตอนเสด็จโปรดพุทธมารดา ซึ่งมีจากเขาพระสุเมรุเป็นจุดเด่นไว้บนผนังสกัดด้านหน้าแทน (วัดในภาคกลางจะนิยมเขียนภาพจากเขาพระเมรุบนผนังด้านหน้าพระประธาน และเขียนภาพมารผจญบนผนังสกัดด้านหน้า) สำหรับที่มาของการสลับเปลี่ยนตำแหน่งดังกล่าวเท่าที่คิดได้ในขณะนี้ก็คือ น่าจะเป็นการคงไว้ซึ่งคตินิยมของวัดในเขตลำปางที่มักทำฉากหลังพระประธาน (ปางมารวิชัย) เป็นภาพต้นศรีมหาโพธิ์ ซึ่งมุ่งแสดงภาวะการตรัสรู้เป็นสำคัญ ขณะที่ภาพตอนตรัสรู้ของภาคกลางจะนิยมแสดงด้วยจากมารผจญเป็นหลัก ดังนั้น การเขียนภาพมารผจญไว้บนผนังด้านหลังพระประธาน จึงเป็นการปรับเอาคตินิยมของท้องถิ่นเข้ามาผสมผสานกับรูปสัญลักษณ์ของศิลปะกรุงเทพมหานครนั่นเอง ส่วนภาพจากเขาพระสุเมรุด้านหน้านั้น เมื่ออยู่โดยอิสระไม่ต้องเป็นฉากหลังให้กับองค์พระแก้ว ช่างก็ได้ออกแบบภาพตอนนี้ใหม่ให้มีความสมบูรณ์ในตัวเอง และเป็นที่น่าสนใจด้วยว่าภาพผนังสกัดด้านหน้า ซึ่งเขียนเป็นสวรรค์ลอยอยู่บนฟ้ากว้างนั้น เป็นกลุ่มภาพที่ดูมีชีวิตชีวา ยิ่งใหม่ และมีความน่าสนใจมากกว่าภาพอื่นๆ ทั้งหมด เพราะเป็นส่วนที่ทำทนายให้ช่างต้องทำการออกแบบใหม่ โดยปราศจากกรอบข้อกำหนดตายตัวมาบังคับ (ภาณุพงษ์ เลหาสม.2541 : 136-140)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(7) วัดศรีชุม

ที่ตั้งตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

สภาพแวดล้อม

วัดศรีชุมตั้งอยู่ในหัวเมืองลำปาง อยู่ในเขตชุมชนโดยรอบแวดล้อมด้วยบ้านเรือนราษฎร ที่ดินวัดเนื้อที่ 9 ไร่ 16 ตารางวา โฉนดเลขที่ 4726 มีถนนผ่านหน้าวัดทางด้านทิศตะวันออก ประตูเข้าออกของวัดอยู่ตรงกลาง มีกำแพงล้อมรอบวัดทั้ง 4 ด้าน ภายในวัดมีคูน้ำอยู่ทางด้านทิศเหนือ

อาณาเขตวัด

- ทิศเหนือ ประมาณ 100 เมตร จุดที่ดินเอกชน
- ทิศใต้ ประมาณ 60 เมตร จุดทางสาธารณะประโยชน์
- ทิศตะวันออก ประมาณ 160 เมตร จุดถนนศรีชุม
- ทิศตะวันตก ประมาณ 120 เมตร จุดที่ดินเอกชน

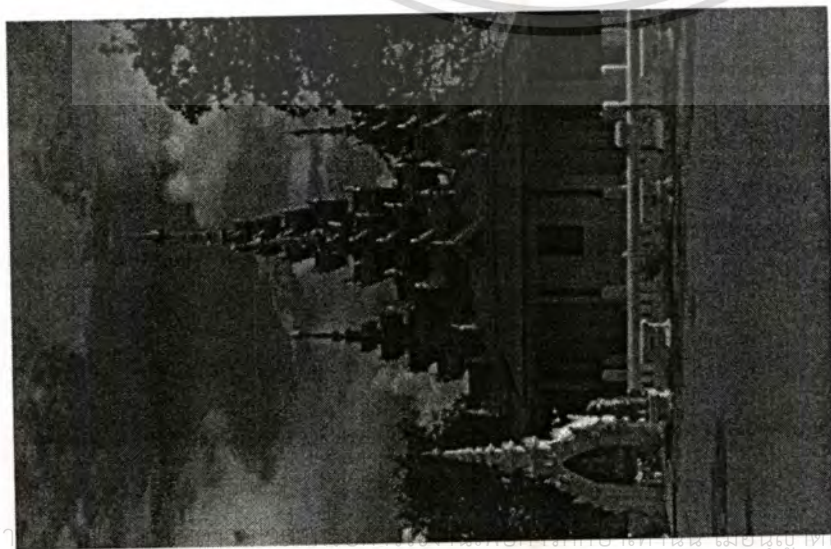
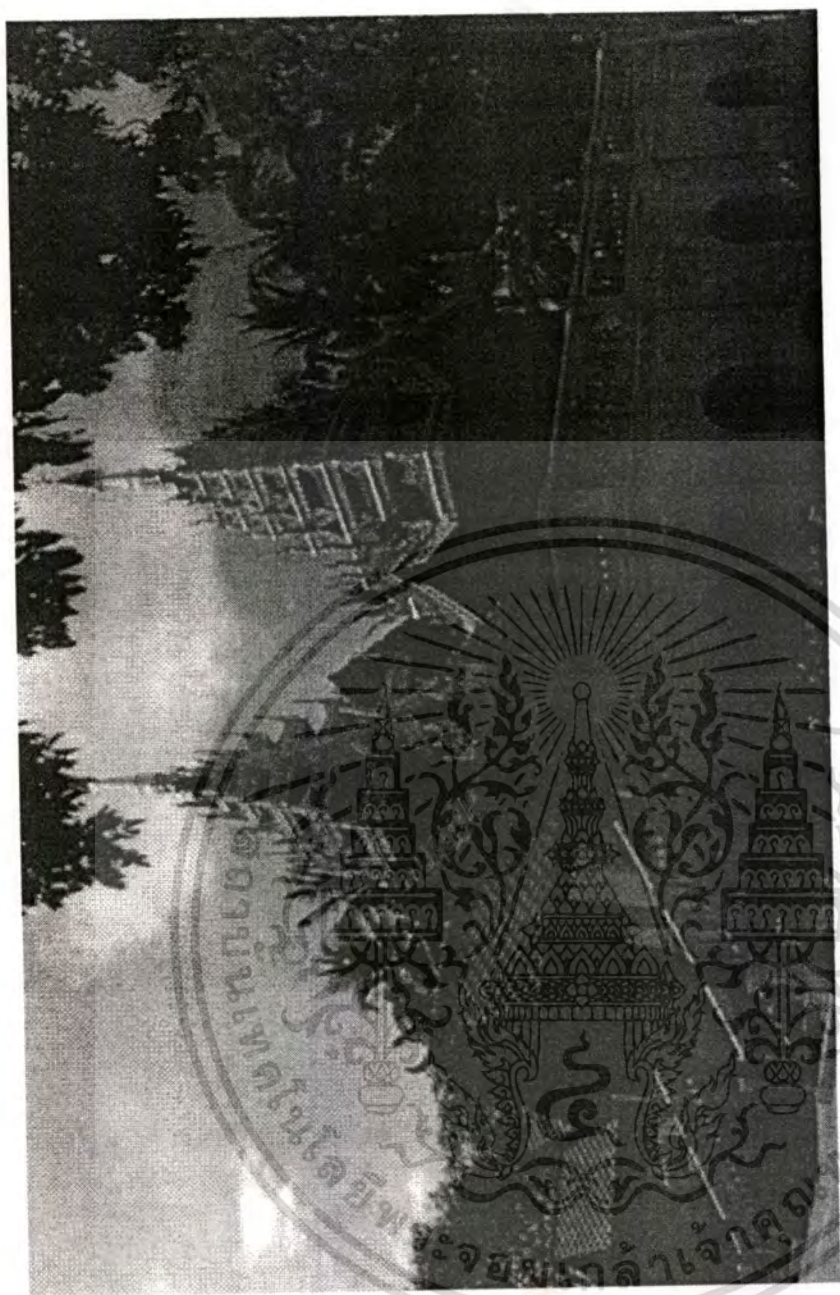
วันที่สำรวจ

วันที่ 21 มีนาคม 2534 (กรมศิลปากร.2536 : อ้างแล้ว,61-62)

ประวัติความเป็นมา

วัดศรีชุมหรือในภาษาพม่าเรียกว่า หล่องโวง์จ่อง สร้างโดยคหบดีชาวพม่าที่เข้ามาอาศัยอยู่ในลำปาง โดยจองค์เอกอโย พ่อเลี้ยงหม่องยี และแม่เลี้ยงป้อม เป็นผู้สร้างวิหารกุฎิทางฝั่งซีกขวาของประตูวัด หม่องจันทรโอง (ตันตระกูลจันทรวิโรจน์) ผู้เป็นเฮดแมนลับเย็ค อังกฤษคนที่ 3 ในเมืองนครลำปาง สร้างอุโบสถทางฝั่งซีกซ้ายของประตูวัด ในครั้งที่มีบริษัทของชาวอังกฤษเข้ามาทำสัมปทานป่าไม้ที่ลำปาง ในปี พ.ศ. 2435 และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2436

จะเห็นได้ว่าวัดศรีชุมเป็นวัดที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลศิลปกรรมแบบพม่า ซึ่งศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะพม่า ในล้านนาที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้มีอยู่เป็นจำนวนมากทั้งในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของอาณาจักร และหัวเมืองใกล้เคียง ศิลปกรรมเหล่านี้ส่วนมากจะเป็นสถาปัตยกรรมในพุทธศาสนามากกว่าอย่างอื่น ตั้งแต่โบสถ์ วิหาร มณฑป ไปจนถึงสถูปเจดีย์

ภาพที่ 4.17 วัดศรีชุม

เอกสาร
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

ประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดขอบเขตในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 98 ตอนที่ 177 ลงวันที่

27 ตุลาคม 2524

การก่อสร้างและบูรณะ

วิหารห้าหน้าไปทางทิศใต้ เป็นอาคารก่ออิฐ 2 ชั้น เครื่องบนเป็นเครื่องไม้มุงสังกะสีหลังคา
ทำเป็นทรงประสาท

ลักษณะอาคารขนาดใหญ่ ทำบันไดขึ้นสู่ชั้นบนทางด้านหน้า 2 ข้าง ตัวอาคารทางด้าน
ตะวันตกมีทางเดินเชื่อมต่อกับกุฏิสงฆ์ หลังคามุงสังกะสีทำเป็นหลังคาเรียงซ้อนลดชั้น ส่วนด้านทิศ
ตะวันออกซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปทำหลังคาเรียงซ้อนลดชั้นขึ้นไปคล้ายยอดปราสาท

ความเด่นและความงามของวิหารวัดศรีชุมนี้ นอกจากตัวอาคารและแบบการก่อสร้างที่
งดงามได้สัดส่วนแล้ว ยังประกอบด้วยความงามจากงานแกะสลักไม้ ซึ่งประดับตามส่วนต่างๆ ของ
วิหาร ได้แก่

- ลายประดับรวงผึ้ง ชุ่มหลังคาคลุมบันไดทางขึ้นซึ่งมีการประดับทั้งด้านหน้าและด้าน
ข้างเป็นลายแกะไม้แบบโปร่ง ลวดลายพันธุ์พฤกษา

- ภาพสลักเล่าเรื่องสุวรรณสาม ประดับที่คอสองของชุ่มบันไดทางขึ้น เป็นภาพเล่าเรื่อง
สุวรรณสาม ซึ่งชาติที่ 3 ใน 10 ชาติสุดท้ายที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นมนุษย์

- ลายประดับเพดาน ประกอบด้วยลวดลายต่างๆ เช่น

ก. ลายประดับในกรอบสี่เหลี่ยมผืนผ้าประดับกระจกลีเป็นลวดลายดอกไม้ ใบไม้ภายใน
บรรจุลายแกะไม้ลวดลายพันธุ์พฤกษาแบบต่างๆ ตรงกลางของลายจะประดับด้วยตุ๊กตาไม้แกะสลัก
ทั้งรูปคนและสัตว์

ข. ลายแกะไม้รูปสัตว์ 12 ราศี ในแผ่นวงกลม

ค. ลายแกะไม้ประดับกระจกลีรูปดาวที่เพดาน ประสาทประดับฐานพระพุทธรูปประธานในวิหาร

- ชุ่มประดิษฐานพระพุทธรูป เป็นชุ่มไม้แกะสลักประดับกระจกลี ส่วนฐานปูนปั้น

ปิดทอง

- พระพุทธรูป พระประธานในวิหารเป็นพระพุทธรูปหล่อโลหะ ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร
ปางมารวิชัย ศิลปะแบบพม่า พระพักตร์เหลี่ยมมีไรพระศกหน้าระหว่างพระนลาฏ และพระเกศา
ครองจีวรห่มเฉียงทำริ้วจีวรอย่างชัดเจน

นอกจากการประดับส่วนต่างๆ ของวิหารด้วยลายแกะไม้ที่งดงามดังกล่าวแล้ว ภายในวิหาร
ที่ผนังและเสายังได้รับการตกแต่งด้วยภาพจิตรกรรม วิธีการเขียนใช้วิธีเขียนสีทองบนพื้นสีดำเป็นภาพ
ต่างๆ ได้แก่ ภาพเขียนบนบานประตูทั้งด้านนอกและด้านใน ภาพเขียนที่ผนังวิหารและภาพเขียนที่เสา
ภายในวิหาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อุโบสถ

เป็นอาคารทรงจตุรมุข มีประตูทางเข้าทางด้านหน้าและด้านหลัง อาคารก่ออิฐฉาบปูน เครื่องบนเป็นเครื่องไม้มุงสังกะสี ส่วนบนชั้นหลังคาทำเป็นชั้นประสาธ

การประดับลวดลายภายในอุโบสถแห่งนี้ส่วนใหญ่เป็นงานประดับกระเบื้อง เช่น

- การประดับซุ้มประตูทางเข้า ซึ่งเป็นกรอบซุ้มสามเหลี่ยม ทำลวดลายแจกันดอกไม้

ตอนล่างมีจารึกรายนามผู้บริจาคเป็นภาษาพม่า

- การประดับกรอบประตูและเสาดัดผนังด้านหน้าประดับกระเบื้อง เป็นลวดลายดอกไม้

เช่นกัน

- ลายประดับเพดานเป็นการประดับกระเบื้องสีเต็มพื้นที่ โดยการแบ่งเพดานออกเป็นช่องสี่เหลี่ยม ระหว่างช่องทำเป็นรูปดอกไม้ติดดวงไฟสีต่างๆ ภายในช่องสี่เหลี่ยมประดับเป็นรูปดอกกลมและดอกสี่กลีบ เพดานเหนือพระประธานทำเป็นช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้า ซ้อนกัน 3 ชั้น ภายในรูปวงรี การประดับกระเบื้องสีทั้งเพดานเป็นลวดลายพันธุ์พฤกษาลายก้านต่อดอกและดอกไม้ต่างๆ ด้วยการใช้กระเบื้องสีต่างๆ อย่างสวยงาม สำหรับประติมากรรมปูนปั้นบริเวณอุโบสถนี้ที่ล้ำค่าได้แก่

- บันไดทางขึ้นอุโบสถทางด้านหน้า (ทิศตะวันออก) ที่ราวบันไดทั้ง 2 ฝั่ง ทำประติมากรรมรูปสิงห์ในท่าหมอบลาดลงมาตามราวบันไดขูดขึ้น ลำตัวมีเกร็ดคล้ายพระยานาค แต่ใบหน้าเป็นสิงห์ ฐานบันไดชั้นล่างสุดทำประติมากรรมรูปบุคคลเพศชายในท่านั่งเข่าซ้าย ส่วนเท้าขวาท้อยลง มือขวาทือดอกไม้วางอยู่บนเอนส่วนมือซ้ายวางอยู่บนเข่าซ้าย

- ซุ้มประตูทางเข้าอุโบสถและซุ้มประดับมุขกำแพงแก้ว ล้อมรอบอุโบสถและเจดีย์

ประธาน

ซุ้มประดับมุขกำแพงแก้ว ทำเป็นซุ้มทรงสี่เหลี่ยมที่เรือนธาตุทำเป็นซุ้มคูหา มีแนวกำแพงแก้วก่อลึกเข้าไปชนกับผนังเรือนธาตุ ซุ้มคูหาทำเป็นซุ้มยอดแหลมประดับด้วยปูนปั้น ลวดลายใบไม้ที่มุขทั้ง 4 ประดับด้วยบัวคอเสื้อ ซึ่งทำเป็นลวดลายพันธุ์พฤกษาในกรอบรูปสามเหลี่ยมเรียงซ้อนลดหลั่นขึ้นไปจำนวน 5 ชั้น ชั้นบนสุดเป็นรูปบัวหงายก่อนจะถึงแถวปลียอดและฉัตรโลหะ

ซุ้มประตูทางเข้าอยู่ตรงกลางแนวกำแพงล้อมรอบอุโบสถทางด้านเหนือ ทำเป็นซุ้มโค้งแหลมด้านข้างทั้ง 2 ด้าน ทำเป็นคูหาตันๆ ต่อกับแนวกำแพงแก้ว กรอบซุ้มทำซ้อน 2 ชั้น ชั้นนอกทำเสารองรับกรอบซุ้มให้มีขนาดเตี้ยกว่าลายประดับกรอบซุ้มเป็นลวดลายใบไม้ เช่นเดียวกัน ส่วนบนเหนือกรอบซุ้มเป็นเจดีย์จำลองทรงสี่เหลี่ยมซ้อนลดหลั่นกัน 5 ชั้น แบบเดียวกับซุ้มประดับมุขกำแพงแก้ว

ทางด้านหน้าของซุ้มประตูประดับด้วยประติมากรรมรูปสิงห์คู่ ในท่านั่งบนเขาหลังยึดขาหน้า ลำตัวและหัวตั้งขึ้น

สภาพวิหาร

ยังแข็งแรงดี มีซุ้มรดน้ำบางแห่งแต่ก็คงสภาพอยู่ได้อีกนาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อุโบสถ

สภาพอาคาร อยู่ในสภาพแข็งแรงดี แต่หลังคารั่วน้ำฝน เป็นอาคารก่ออิฐ ส่วนล่างหลังคา เป็นเครื่องไม้ทั้งหมดเช่นเดียวกับวิหาร หลังคารั่วน้ำฝนอยู่ขณะนี้

ซุ้มประตูทางเข้า และซุ้มประดับมุมกำแพง (ประตูกลาง) บริเวณกำแพงแก้วก่อนเข้าภายใน อุโบสถ เป็นซุ้มปูนปั้นทรงยอดแหลมทำเป็นชั้นๆ ลวดลายซุ้มประตูเป็นลายดอกไม้ รวมทั้งด้านหลังซุ้ม ด้วย

สภาพลวดลายปูนปั้นชำรุดไปประมาณ 10% อยู่ในสภาพคือ

- มีคราบสกปรกดำๆ ของเชื้อราต่างๆ ผิวประติมากรรม
- ซีนปูนตัวลายชำรุดหลุดร่วงไปบางแห่ง
- ปูนฉาบแตกร้าวบางส่วน
- มีวัชพืชขึ้นปกคลุม

การอนุรักษ์

ถ้ามีการบูรณะอาคารภายในวัดนี้ก็ น่าจะดำเนินการอนุรักษ์ปูนปั้นด้วย (เฉพาะที่ซุ้มประตู)

เจดีย์ สภาพยังแข็งแรงดี ไม่ต้องบูรณะ

หมายเหตุ น่าเสียดาที่ปัจจุบันนี้ ไฟได้ไหม้วิหารวัดศรีชุมไปแล้วทั้งหมด จากอุบัติเหตุเมื่อปี 2535

(8) วัดท่ามะโอ

ที่ตั้ง เลขที่ 304 บ้านท่ามะโอ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง สังกัด

คณะสงฆ์มหานิกาย

สภาพแวดล้อม

วัดมีที่ดินขนาด 4 ไร่ โดยมีอาณาเขต

- ทิศเหนือ ประมาณ 20 วา จดถนนและที่ดินเอกชน
- ทิศใต้ ประมาณ 20 วา จดถนนและที่ดินเอกชน
- ทิศตะวันออก ประมาณ 20 วา จดที่ดินเอกชน
- ทิศตะวันตก ประมาณ 20 วา จดที่ดินเอกชน

วันที่สำรวจ

28 ธันวาคม 2546

ประวัติความเป็นมา

วัดท่ามะโอ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2437 ในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยคนหบดีชาวพม่า ชื่อ อุจันทร์ โอง ได้รับพระราชทาน วิสุคามสีมา พ.ศ. 2440 เขตวิสุงคามสีมากว้าง 17 เมตร ยาว 30 เมตร ได้

ประกอบพิธีผูกพัทธสีมา เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2478 การบริหารและการปกครองสงฆ์ มีเจ้า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สละไปสำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอญูตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

อาวาสจำนวน 4 รูป คือ

ไมวารณใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พ.ศ. 2437 - 2457	พระอุณันทิยะ
พ.ศ. 2458 - 2479	พระอุติกะ
พ.ศ. 2480 - 2509	พระอุเนมินทะอัครมหาบัณฑิต
พ.ศ. 2509 - 2546	พระอุธัมมานันทะธัมมาจริยะ (พระธัมมานันทะมหาเถระ)

การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

ยังไม่มีการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

การก่อสร้างและบูรณะ

อุโบสถสร้าง พ.ศ. 2477 ทรงปราสาทศิลปะพม่าภายในประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะแบบพม่า ศาลาการเปรียญ หอสวดมนต์และกุฏิจำนวน 8 หลัง และมีเจดีย์หลังอุโบสถ

การอนุรักษ์

วัดท่ามะโอ ควรได้รับการพิจารณาให้มีการอนุรักษ์ ในความมีคุณค่าด้านการศึกษา ด้วยมีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลี เปิดสอน พ.ศ. 2510 โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีปูชนียบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญและแตกฉานในพระปริยัติธรรม รวมถึงพระไตรปิฎกฉบับภาษาพม่าและบาลี เช่น พระเจ้าอาวาส 2 รูปสุดท้ายที่ได้ปกครองวัดมาจนถึงปัจจุบัน

(9) วัดศรีรองเมือง

ที่ตั้ง เลขที่ 80 บ้านท่าครวน้อย ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

สภาพแวดล้อม

วัดมีเนื้อที่ 11 ไร่ 1 งาน 61 ตารางวา โฉนดเลขที่ 1296 อาณาเขต

- ทิศเหนือ จดกับทางสาธารณประโยชน์

- ทิศใต้ จดถนนท่าครวน้อย

- ทิศตะวันตก จดทางสาธารณประโยชน์

- ทิศตะวันออก จดที่ดินเอกชน

วันที่สำรวจ

21 มีนาคม 2544 (กรมศิลปากร.2536 : อ้างแล้ว,75-76)

การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

ประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดขอบเขตในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 98 ตอนที่ 177 ลงวันที่

27 ตุลาคม 2524

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การก่อสร้างและบูรณะ

วิหาร หันหน้าไปทางทิศใต้ เป็นอาคารหลังคาทรงมณฑปแบบพม่า ตัวอาคารยาวสี่เหลี่ยมผืนผ้า ชั้นล่างก่ออิฐฉาบปูน ชั้นบนเป็นเครื่องไม้มุงสังกะสี ทำบันไดทางขึ้นตรงกลางด้านหน้า ลักษณะชั้นหลังคาทำเป็นหลังคาขนาดเล็กซ้อนกันขึ้นไป เเชิงชายและอกไก่ประดับแผ่นดินบุกและสังกะสี ฉลุลายเป็นลวดลายพันธุ์พฤกษาที่งดงามมาก สร้างในปี พ.ศ. 2448 ใช้เวลาสร้างวิหาร 7 ปี เสร็จ พ.ศ. 2455

หลังคาพระวิหารทิศตะวันออก 3 หลัง

สร้างโดย - จองตะกำวาอินตีะ แม่จองตะกำจันท์แก้ว (มณีรัตน)

- จองตะกำปันจุม แม่จองตะกำคำแปง (มณีรัตน)

- จองตะกำสา่งอ้าย แม่จองตะกำจันท์คำ (มณีรัตน)

หลังคาพระวิหารทิศตะวันตก 3 หลัง

สร้างโดย - จองตะกำอินตีะ แม่จองตะกำคำออน (ศรีสองเมือง)

- จองตะกำกันตะมา แม่จองตะกำปันจุม

- จองตะกำกันที แม่จองตะกำจันท์เชิง

หลังคาพระวิหารทิศใต้ (ด้านหน้า) พระวิหาร 2 หลัง

สร้างโดย - จองตะกำกันทา แม่จองตะกำบัวคำ

- จองตะกำวุ่นนะ แม่จองตะกำบัวแก้ว

พระวิหารหลังใหม่รวมทั้งชานและบันได ไปถึงกุฎี ห้องน้ำ ห้องส้วม และครัวไฟ

สร้างโดย - จองตะกำนันตาน้อย แม่จองตะกำคำเอ้ย แม่จองตะกำคำมูล

จองตะกำ หมายถึง พ่อเลี้ยง (คนบด)

แม่จองตะกำ หมายถึง แม่เลี้ยง

หม่อง หมายถึง หนานหรือทิด คือผู้ชายที่ผ่านการบวชเป็นพระภิกษุแล้ว

สา่ง หมายถึง น้อย คือผู้ชายที่ผ่านการบวชเป็นสามเณรมาแล้ว

ลักษณะประติมากรรม

ประติมากรรมที่ทำการสำรวจ ได้แก่ พระพุทธรูปซึ่งประดิษฐานภายในวิหาร พระประธานเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารชย ศิลปะแบบพม่ามีลักษณะพระพักตร์กลม พระเนตรมองเหลือองต่ำ พระนาสิกเป็นเส้นตรง พระโอษฐ์เล็กอมยิ้ม ทำไรพระศกกันระหว่างพระนลาฏ และพระเศียรซึ่งมีขมวดพระเกศาขนาดเล็กมา เกตุมาลาหรือจักร่ม เฉลียง ชายฉัตรยาวลงมาจนถึงข้อพระพักตร์ซ้าย ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาวางบนพระขงฆ์ขวา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.19 แสดงอาคารสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และความงามของเมือง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สภาพอาคารและประติมากรรม

อาคารยังคงสภาพแข็งแรงดี

การอนุรักษ์

สภาพอาคารและประติมากรรมยังคงสภาพดี แต่ถ้ามีการบูรณะอาคารควรตรวจสอบระบบไฟฟ้าภายในอาคาร เพื่อป้องกันกระแสไฟฟ้าลัดวงจร อาจเกิดกรณีอัคคีภัยเหมือนวิหารวัดศรีชุม เมื่อปี 2535 ได้ วัดศรีรองเมืองเป็นวัดพม่าเพียงวัดเดียวในจังหวัดลำปางที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 เสด็จเมื่อปี 2469

4.12 ประวัติความเป็นมาของอาคารสาธารณะที่สำคัญในเขตเมืองลำปาง

มรดกทางวัฒนธรรมประเภทอาคารสาธารณะ (Public Buildings) และเกี่ยวข้องกับความงามของเมืองในพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วย สถานีรถไฟนครลำปาง สะพานรัฐภักดิ์ สนามบินนครลำปาง และพิพิธภัณฑสถานชาวไทยพวนิชย์ มหาชนจำกัด

(1) สถานีรถไฟนครลำปาง ที่ตั้ง

78 ถนนสุเรนทร์ ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000 ตั้งอยู่ ณ จุดสูงเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง 269.00 เมตร

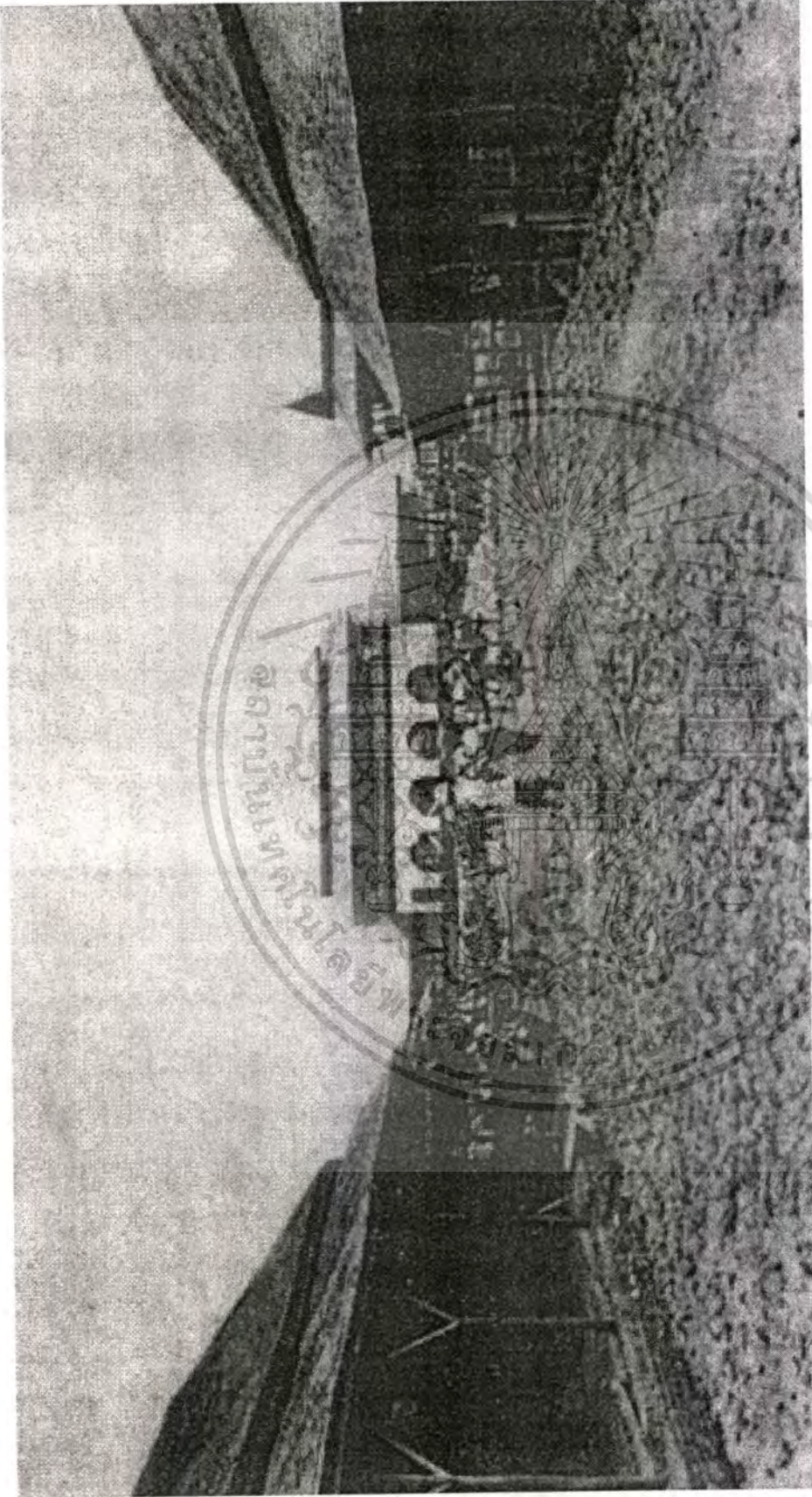
ประวัติความเป็นมาของสถานีรถไฟนครลำปาง

สถานีรถไฟนครลำปาง เป็นสถานีสุดท้ายระดับจังหวัดในภาคเหนือตอนบน ที่กรมรถไฟสยามเปิดการเดินรถไฟสายเหนือ จากกรุงเทพฯ มาสู่จังหวัดลำปาง เป็นขบวนแรกเมื่อวันที่ขึ้นปีใหม่สยาม หรือวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2459 หลวงกำจร วาณิช บันทึกว่า "วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2459 ได้เปิดรถไฟหลวงรับส่งคนโดยสารขึ้นล่องได้ตามเวลา ได้มีการเลี้ยงดูกันอย่างครึกครื้น มีการมโหรีสพต่างๆ ชาวชนลำปางพากันดูจูงหลานซึ่งทั่วโคก็มีไปดูรถไฟเป็นอันมาก เป็นที่ครึกครื้น เพราะไม่เคยเห็นเลยก็มีมาก (หลวงกำจรวาณิช, 2476) หลังจากนั้นอีก 11 ปี จึงสามารถเดินรถไฟไปสู่สถานีรถไฟเชียงใหม่ ภายหลังจากการก่อสร้างอุโมงค์ขุนตาลเสร็จสิ้น ดังนั้นรถไฟจึงเป็นพาหนะสำคัญที่ประชาชนชาวลำปางใช้สัญจรคมนาคม ตั้งแต่อดีตนับจนถึงปัจจุบันรวมได้ 86 ปี"

ลักษณะอาคารสถานีรถไฟ

สถานีรถไฟนครลำปาง มีรูปแบบอาคารทรงยุโรปตะวันตกประยุกต์ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2458 เสร็จเมื่อ พ.ศ. 2459 ก่อสร้างบนเนื้อที่ 161 ไร่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.20 สถานีรถไฟลำปางระหว่างก่อสร้าง เปิดเดินรถเป็นทางการ พ.ศ.2459
(คุณศักดิ์ รัตนชัย อนุเคราะห์ภาพ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การใช้ประโยชน์

สถานีรถไฟนครลำปาง เป็นสถานีระหว่างทางสายเหนือสู่สถานีเชียงใหม่ มีหน่วยงานการรถไฟหลายหน่วยงาน ดังนี้

- ที่ทำการ วิศวกรกำกับกองบำรุงทางเขตลำปาง
- ที่ทำการ สารวัตรแขวงบำรุงทางลำปาง
- ที่ทำการ สารวัตรงานเดินรถแขวงลำปาง
- ที่ทำการ สารวัตรรถจักร แขวงลำปาง
- ที่ทำการ สารวัตรสื่อสาร และอาณัติสัญญาณลำปาง
- ที่ทำการ แขวงควบคุมการเดินรถลำปาง
- ที่ทำการแพทย์เขตลำปาง
- ที่ทำการสโมสรรถไฟสาขาลำปาง

ย่านสถานีลำปาง

- มีความยาวทางหลัก 6,911.30 เมตร
- ทางแยกเอกชน
 - บริษัท แอสโซซิเอตแดนดาร์ต จำกัด 235.59 เมตร
 - บริษัท เซลล์ แห่งประเทศไทย จำกัด 770.74 เมตร
 - บริษัท ปีโตรเลียมประเทศไทย มหาชน จำกัด 1,125.21 เมตร
- ประแจ 42 ชุด
- อาคารที่ทำการ 10 หลัง
- อาคารบ้านพัก 77 หลัง
- อาคารโรงรถจักร 2 หลัง

สภาพการอนุรักษ์

สถานีรถไฟนครลำปางได้รับการบูรณะดูแลอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทำให้รักษารูปแบบและเอกลักษณ์เดิมได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ จนได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรม สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นอาคารอนุรักษ์ดีเด่น ประเภทอาคารสถาบันและสาธารณณะประจำปี พ.ศ. 2536 (การรถไฟแห่งประเทศไทย กองจัดการเดินรถ 3. 2544 : 1-3)

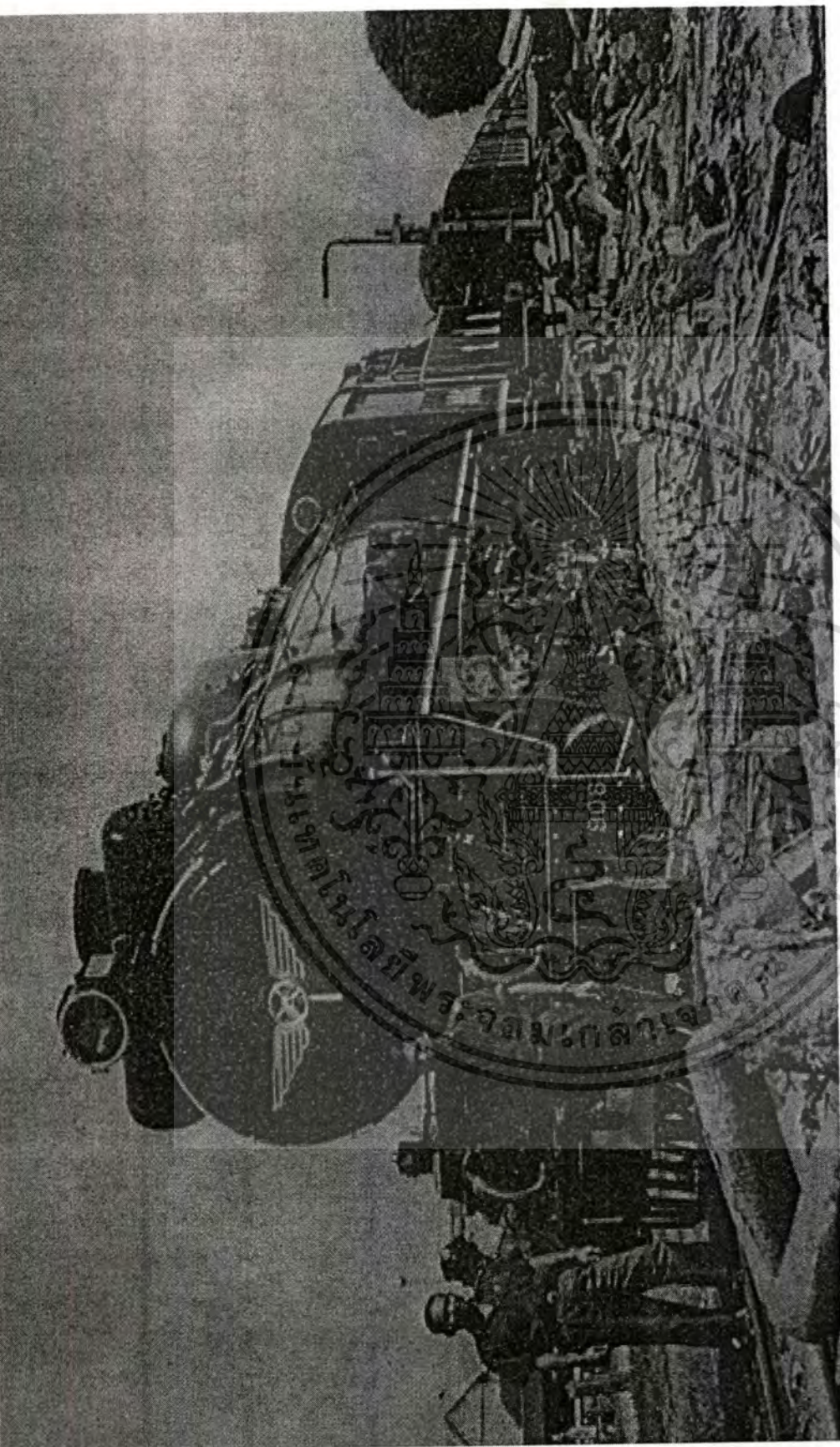
ระดับความสำคัญ

เมื่อกรมรถไฟสยามเปิดรถไฟสายเหนือ กรุงเทพ - ลำปาง จากสถานีหัวลำโพงไปยังสถานีรถไฟนครลำปาง ขบวนแรกเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2459 และในโอกาสเดียวกันนั้นได้มีการนำเอารถม้า ซึ่งเป็นพาหนะที่มีความล้าหลังและเสื่อมความนิยมจากชาวกรุงเทพฯ ในสมัยนั้นมาเปิดบริการไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ให้แก่ชาวลำปาง รถไฟและรถม้าจึงนับได้ว่ามีบทบาทสำคัญที่ทำให้จังหวัดลำปางเป็นเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการค้าที่สำคัญของภาคเหนือในสมัยก่อน เนื่องจากสินค้าต่างๆ ที่จะนำมาจำหน่ายยังจังหวัดภาคเหนือจะต้องเดินทางมากับขบวนรถไฟมาสู่ทางที่จังหวัดลำปาง และต้องอาศัยรถม้าในการขนส่งจากสถานีรถไฟนครลำปางก่อนจะนำส่งต่อไปยังจังหวัดต่างๆ และรถไฟ รถม้า ยังคงมีความสำคัญอยู่คู่บ้านคู่เมืองนครลำปาง มาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งสถานีรถไฟนครลำปางได้คงความเป็นเอกลักษณ์ ในรูปแบบเดิมจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากไม่ถูกทำลายด้วยระเบิดจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2486 ที่ทิ้งลงสถานีรถไฟนครลำปาง (ศักดิ์รัตนชัย.2535 : 89)จึงมีคุณค่าสูงในการอนุรักษ์ไว้ให้อนุชนได้ศึกษาถึงการพัฒนาการของระบบขนส่งในจังหวัดลำปางต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.21 ขบวนรถด่วนกรุงเทพ-เชียงใหม่กำลังหยุดรับน้ำ รับหิน ที่สถานีรถไฟลำปาง (ด้านเหนือของสถานี) ประมาณปี 2497 หัวรถจักรเป็นหัวรถจักร มิกาดู ของญี่ปุ่นรุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

1. นายเล็ก ทองอ่อน เป็นพนักงานขับรถ 2. นายแถม ภูทอง เป็นช่างไฟที่ 1 3. นายสวัสดิ์ วิกุล เป็นช่างไฟที่ 2 รถจักรหมายเลข 906

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(2) สะพานรัฐภักดิ์

ที่ตั้ง

สะพานรัฐภักดิ์ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครลำปาง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ประวัติความเป็นมา

หลวงกำจร วานิช จดบันทึกไว้ว่า "เริ่มสร้างสะพานรัฐภักดิ์นครลำปาง" สะพานนี้สร้างเมื่อต้น พ.ศ. 2444 ตรงกับรัตนโกสินทร์ ศก 120 ได้แล้วเสด็จและเปิดสะพานให้คนเดิน เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน ตรงกับศก 123 (รัตนโกสินทร์) พระพี่ยาเธอกรมหลวงนครไชยศรีเสด็จขึ้นมาเปิด และสะพานได้ชำรุดและพังลงเมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2458 เวลา 5 โมง 54 นาที คิดอายุสะพานได้ 13 ปีเศษ" (หลวงกำจรวานิช, 2476) นายศักดิ์ รัตนชัย นักวิชาการท้องถิ่นลำปาง พบเอกสารและภาพถ่าย แต่เดิมว่าเป็นสะพานไม้ผสมคอนกรีตเสริมเหล็กขนาดใหญ่ มีความยาว 120 เมตร แบ่งเป็นแบบโครงสร้างแบบโครงถัก (TRUSSES) โค้ง 2 โค้ง หรือ 2 คู่ ขนาดใหญ่ เรียกชื่อสะพานรัฐภักดิ์ เนื่องด้วยการก่อสร้างยกนามเทิดพระเกียรติรัชการที่ 5 ในวโรกาสพระราชพิธีมังคลาภิเษก รัชกาลที่ 5

หลังจากสะพานได้พังลง เจ้าบุญวาทย์วงศาธิบดี จึงให้สร้างขึ้นใหม่ โดยเจ้าพระยาวงษานุประพัทธ์เสนาบดี กระทรวงคมนาคมจัดสรรงบประมาณ เป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กขนาด 4 ช่วง โค้ง แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2460 หลวงกำจร วานิช บันทึกว่า "เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2463 น้ำนองใหญ่ (น้ำแม่วังท่อมใหญ่) ไหลหลากลงมาติดอยู่ที่สะพานรัฐภักดิ์ และติดลามขึ้นไปถึงห้างหลุยส์ เสี่ยว โนเวิน ตำนน้ำขึ้นท่วมถนนตลาดจีน และท่วมถึงคู้มเจ้าผู้ครองนครลำปาง ลึกประมาณสองศอก และที่หักชำหลวพังเซไปหลายแห่ง ช้ำพังบ้านหนานอ้ายและถาด(ตลาด) เจ้าหลวง และเรือนนายคำทนาย และที่ระลึกศาลาพระนางวิคตอเรียก็พังหมด จนถึงวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2463 น้ำจึงแห้ง ทำเอาถนนตลาดจีนเสียหายไปมากจนรถมาเดินไม่สะดวก (หลวงกำจรวานิช, 2476)

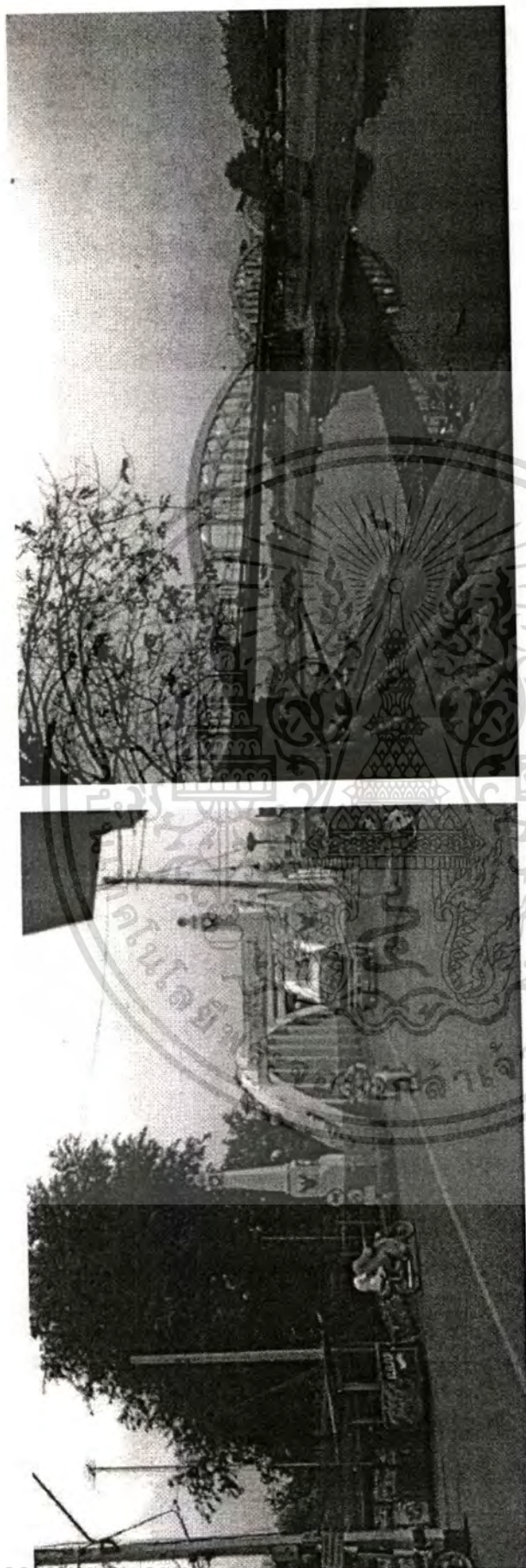
สภาพการอนุรักษ์

สะพานรัฐภักดิ์ได้รับการซ่อมแซมบูรณะอย่างต่อเนื่อง ทำให้รักษารูปแบบสถาปัตยกรรมของสะพานไว้ตามรูปแบบเดิม เป็นสิ่งก่อสร้างของท้องถิ่น ที่ถูกใช้ประโยชน์ เชื่อมโยงวิถีชีวิตของชาวเมืองลำปาง ทั้งสองฝั่งแม่น้ำวังมาเป็นเวลานาน ถึง 89 ปี

ระดับความสำคัญ

สะพานรัฐภักดิ์ รูปแบบสะพานมีความงามเฉพาะตัว เป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กที่เก่าแก่ที่สุดในภาคเหนือ มีคุณค่าในเชิงอนุรักษ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.22 สะพานรัชฎาภิเศก

เอกสารนี้เป็นเอกสารสงวนลิขสิทธิ์ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(3) สนามบินนครลำปาง

ที่ตั้ง

ถนนสนามบิน ตำบลบ้านพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

ประวัติความเป็นมา

เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้ายได้บริจาคที่ดิน แต่เดิมเป็นสนามฝึกซ้อมรบทหารนำมาปรับปรุงเป็นสนามบิน ปี พ.ศ. 2465 โดยได้จัดกำลังช่างและกำลังคนจากกรมรถไฟ รวมทั้งมีการรวมปัจจัยจากผู้บริภาคทั้งสร้างสนามบินและจัดซื้อเครื่องบินสำหรับจังหวัดลำปาง ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2466 ได้มีเครื่องบินเดินทางมาถึงสนามบินลำปางครั้งแรก จำนวน 3 เครื่อง เป็นเครื่องบินชนิดปีก 2 ชั้น แบบ "เบร์เกต์" 14 ปี ประเทศฝรั่งเศสสร้าง ประเภทตรวจการณ์ทิ้งระเบิด 2 ที่นั่ง เครื่องเรโบวล์ 300 แรงม้า ใบพัดไม้ 2 แฉกปีกบนกาง 47 ฟุต 3 นิ้ว ปีกล่างกาง 45 ฟุต 2 นิ้ว ยาว 29 ฟุต 7 นิ้ว อากาศยานกลวิศกรรมช่างลำตัวยิงตลอดวงใบพัด 1 กระบอก ปกอก ติดหลัง 2 กระบอก ติดระเบิดหน้า 660 ปอนด์ สมรรถนะความเร็ว 119 ไมล์/ชั่วโมง เพดานบิน 18,900 ฟุต

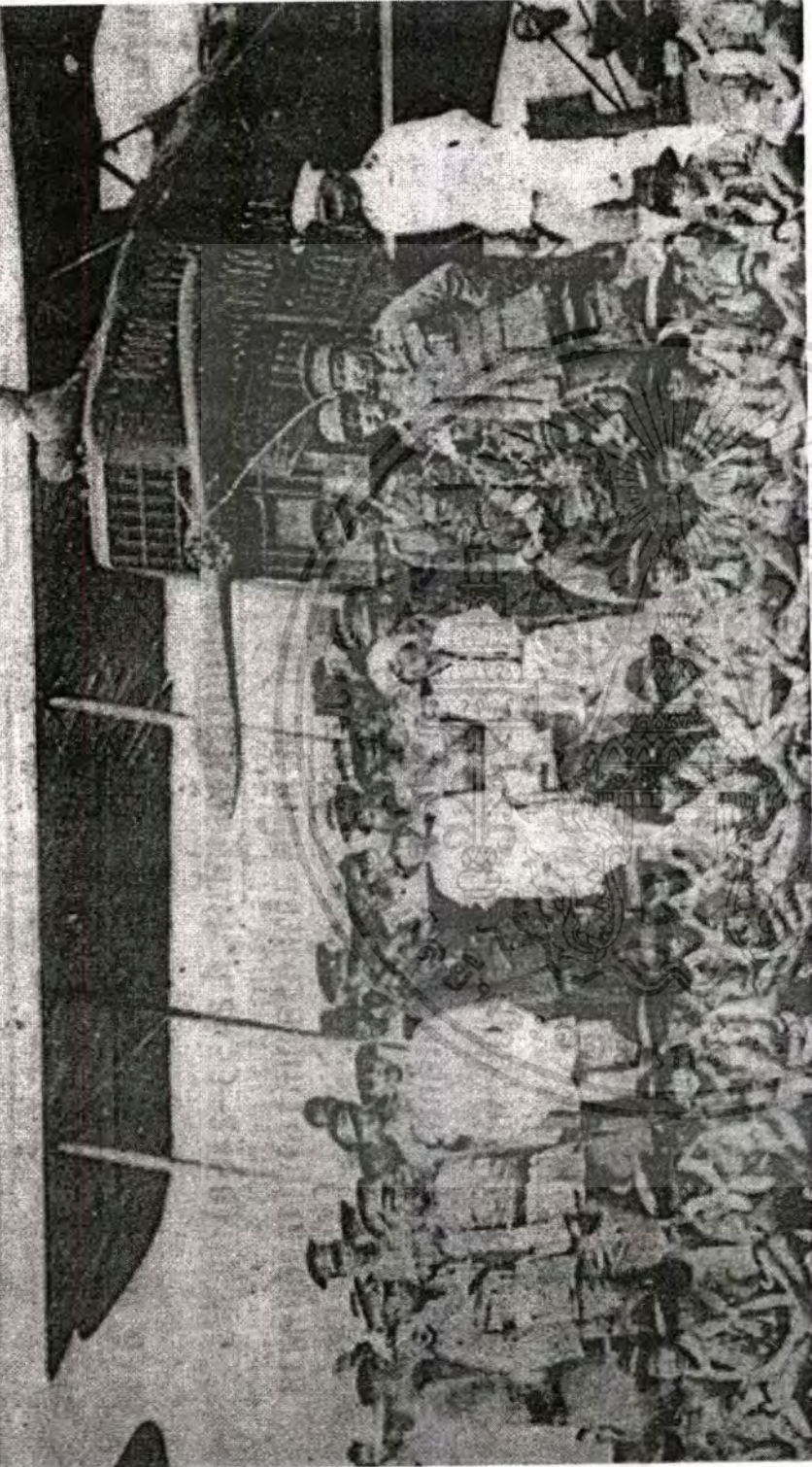
เครื่องบินทั้ง 3 ลำ มีชื่อติดข้างลำว่า อภัยภูเบศ 1 เชียงใหม่ 1 เจ้านครน่าน 1 โดยมีนักบินที่นำคณะ คือ เรืออากาศตรีขุนรณนภากาศ (จอมพลอากาศ พื้น รณนภากาศ ฤทธาคนี) และเรืออากาศตรี หลวงเทพเวศอำนวยฤทธิ (ประเสริฐ อินทุเศรษฐ)

สนามบินลำปางมีบทบาทสำคัญ เมื่อสงครามมหาเอเซียบูรพา เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 สนามบินลำปางเป็นที่ตั้งของกองบังคับการกองบินใหญ่ผสมภาคพายัพ ได้รับมอบหมายให้ทำการรบเพื่อเข้ายึดครองดินแดนของชาติศัตรูทางภาคเหนือของประเทศไทย (เชียงตุง) และเพื่อป้องกันปีกขวา กองทัพบกของญี่ปุ่นที่เข้าตีพม่า เป้าหมายของทัพพายัพชั้นที่ 1 ยึดเมืองเชียงตุง - เมืองยอง ชั้นที่ 2 ยึดเขตแดนเชียงตุง เขตแดนจีนได้

กองบังคับการกองบินใหญ่ผสมภาคพายัพมี น.อ.ขุนรณนภากาศ (พื้น รณนภากาศ ฤทธาคนี) เสธ.ทอ.สนามเป็นผู้บังคับกอง ประกอบด้วยกำลังจากที่ต่างๆ ดังนี้

1. กองบินน้อยผสมที่ 85 ตั้งอยู่ที่สนามบินลำปาง มีเครื่องบินขับไล่แบบ ข.11 ฮีอวิค 75 ข.12 โอตะ และ จ. 2 หรือแบบ 26 นาโกย่า
2. ฝูงบินที่ 61 ซึ่งเป็นฝูงบินทิ้งระเบิดหนัก ตั้งอยู่ที่สนามบินเกาะคา ลำปาง ใช้เครื่องทิ้งระเบิดแบบ ท. 4 หรือแบบ 61 นากาชิมา
3. ฝูงบินขับไล่ฮีอวิค 2. ฝูงบินอิสระซึ่งฝากใบบังคับบัญชา ตั้งอยู่ที่สันกำแพง เชียงใหม่(รอ.เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร ผบ.ฝูง)
4. กิ่งฝูงบินขับไล่อิสระฮีอวิค 3 ตั้งอยู่ที่จังหวัดลำพูน (ร.ท.สมัย จุฑัยรัตน์ ผบ.ฝูง) ซึ่งฝากใบบังคับบัญชา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คณะต้อนรับ เครื่องบินครั้งแรกที่บินถึงนครลำปาง ปี 2466

- 1.เจ้าราชบุตรแก้วเมืองปวน (รังดำแห่งผู้ครองนครลำปางสุดท้าย)/เขยเจ้าผู้ครองนครลำปางสุดท้ายที่4นับจากท้าย
 - 2.คุณหญิงปรุง ราชเสนา ภิโยภาสการังหัวดัดลำปาง
 - 3.พระยาสุเรนทร์ ราชเสนา ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง (กลาง)
 - 4.เจ้าหญิงศรีนวล ณ. ลำปาง รัชดาพลตรีบุญวาทย์วงษ์มณีต เจ้าผู้ครองนครลำปางคนสุดท้าย ภิโยภาสบุตร
- (ภาพสะสมจากทายาทสืบสกุลเก่า เจ้าหญิงศรีนวล ณ ลำปาง)

ภาพที่ 4.23 ตมามบินลำปาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. ฝูงบินที่ 62 ฝูงบินอิสระแต่ฝากการบังคับบัญชา ตั้งอยู่จังหวัดแพร่ (ร.อ.ประสิทธิ์ ไชโย ผบ.ฝูง)

กองบังคับการกองบินใหญ่ผสมภาคพายัพ ทำการรบช่วยเหลือกองพลที่ 3 และ 4 สำเร็จ ภารกิจตามเป้าหมายขั้นที่ 2 โดยเร็ว (คือยึดเขตแดนเชียงใหม่ - เขตแดนจีนได้) จนถึงวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2486 (จอมพลอากาศพื้น รณนภากาศ ฤทธาคนี. 2530 : 550-553)

วันที่ 11 พฤศจิกายน 2547 เหนือ่านฟ้าสนามบินนครลำปาง เป็นวันประวัติศาสตร์ยุทธเวหา ระหว่างฝูงบินกองทัพอากาศไทย โดย ร.ต.คำรบ เปล่งขำ เครื่องบิน บ.ข. 12 (ไอตะ) ชนิดขับไล่ใบพัด 2 แฉก 710 แรงม้า ความเร็วสูงสุด 462 กม./ชม. เพดานบินสูง 12,250 เมตร ติดปืนกลอากาศขนาด 7.7 สองกระบอก ระเบิดได้ปีก 4 ลูกx25 กก. ต่อสู้กับเครื่องบินฝ่ายสัมพันธมิตร เครื่องบิน พี 51 มัสแตง ชนิดขับไล่ใบพัด 4 แฉก 1,510 แรงม้า ความเร็วสูงสุด 703 กม./ชม. เพดานบินสูง 12,771 เมตร ปืนกลอากาศ 6 กระบอก ระเบิดรวมน้ำหนัก 907 กก. (ศักดิ์ รัตนชัย. 2535 : 43-48)

บทบาทสำคัญของสนามบินนครลำปางแต่อดีต

- พ.ศ. 2466 ครั้งแรกที่เครื่องบินแบบเบรเกต์ 3 เครื่องแรก บินมาลงสนาม ซึ่งปรับปรุงมาจากสนามซ้อมรบทหารของเจ้าบุญญาพิชัยวงษ์มณี
- พ.ศ. 2472 เปิดการบินพลเรือนโดยแยกจากการบินทหาร
- พ.ศ. 2484 - 2488 ใช้เป็นสนามบินรบของกองทัพอากาศ ตั้งแต่สงครามอินโดจีน
- เมื่อต้นปี พ.ศ. 2484 พอปลายปี พ.ศ. 2484 ขยายลานบินลูกรังทั้งสนามบินนครลำปาง และสนามบินเกาะคา ลำปาง โดยกองทัพอากาศญี่ปุ่นนำกองบินใหญ่มาลงสนามนครลำปาง กองบินสนับสนุนภาคพายัพนำฝูงบินมาลงสนามเกาะคา พร้อมกันเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม
- พ.ศ. 2484 เป็นครั้งแรกที่สนามบินทั้งสองแห่งมีเครื่องบินขนาด 2 เครื่องยนต์มาลง
- พ.ศ. 2485 (10 กันยายน) มีฝูงบินทิ้งระเบิด 2 เครื่องยนต์ของอังกฤษ จำนวน 5 เครื่องบินมาถึงเวลาราว 8.00 นาฬิกา โจมตีทิ้งระเบิดสนามบินลำปาง เป็นครั้งแรก เป็นเครื่องบินแบบวิกเกอร์อาร์มสตรอง มีสมรรถนะบินทนในอากาศถึง 15 ชั่วโมง มีปืนกล 8 กระบอก บรรทุกลูกระเบิดหนัก 2,400 กก. เครื่องยนต์ขนาด 1675 - 1735 แรงม้า 2 เครื่องยนต์ รัศมีบินไกล 3,350 กิโลเมตร (ศักดิ์ รัตนชัย, 2533) (ภาพที่.....)
- พ.ศ. 2497 มีเครื่องบินขนาด 2 เครื่องยนต์ของรัฐบาลไต้หวัน มารับทหารตกค้างจากกองพล 93

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- พ.ศ. 2499 เปิดสายการบินโดยเครื่องบินแบบดาโกต้า บดท.(บริษัทเดินอากาศไทย จำกัด) โดยใช้ลานบินลูกรังที่ญี่ปุ่นสร้างทิ้งไว้ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2
- พ.ศ. 2505 ปรับปรุงสนามบินโดยการลาดยางแอสฟัลท์ ด้วยงบ 10 ล้านบาท
- พ.ศ. 2507 สร้างอาคารหอบังคับการบินสูง 5 ชั้น
- พ.ศ. 2515 ปิดลานบินระหว่าง 25 เมษายน - 2 มิถุนายน พ.ศ. 2515 เพื่อซ่อมแซมครั้งใหญ่ เนื่องจากเครื่องบินแบบซี 130 ขนอุปกรณ์สร้างสถานีเรดาร์เกาะคาซึ่งมีน้ำหนัก 50 ตัน มาลงสนามบินจนทรุด
- พ.ศ. 2516 เปิดใช้เป็นสนามบินพลเรือนจนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2547

สภาพการอนุรักษ์

สนามบินนครลำปาง ได้รับการปรับปรุงซ่อมแซมมาตลอดเวลา และเป็นสนามบินประวัติศาสตร์ที่เริ่มใช้งานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2466 มายังไม่ได้ย้ายการก่อสร้างไปใช้ในพื้นที่อื่นๆ

ระดับความสำคัญ

สนามบินนครลำปาง มีคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ และควรอนุรักษ์เพื่อการศึกษาและท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ สำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้โดยสารทางเครื่องบินที่ใช้บริการสนามบินแห่งนี้

(4) พิพิธภัณฑสถานชาติไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สาขาลำปาง ที่ตั้ง

573 ถนนจักรไชย ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ประวัติความเป็นมา

ยุคแรก ธนาคารสาขามณฑลพายัพ (ภาคเหนือ)

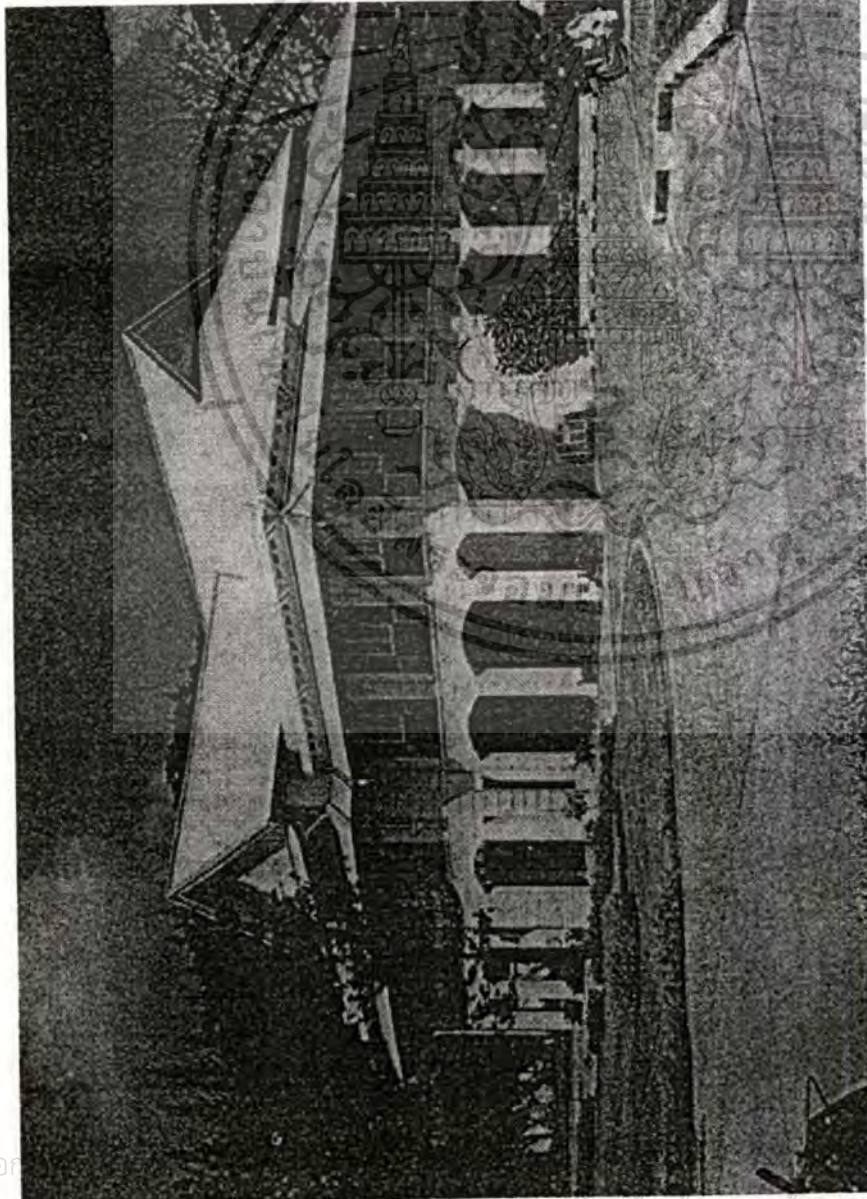
บริษัทแบงก์สยามกัมมาจล ทุนจำกัด สาขาลำปางนี้ เกิดขึ้นโดยความดำริของ

คณะกรรมการในขณะนั้นได้เล็งเห็นว่าจังหวัดลำปางของมณฑลพายัพ (ภาคเหนือ) ซึ่งติดกับประเทศพม่า นั้น ยังขาดแคลนทั้งเงินบาทและเงินเหรียญของไทย ประชาชนต้องใช้เงินรูปของพม่าเป็นส่วนใหญ่ทำให้เงิน 1 บาทแลกเปลี่ยนเหรียญได้เพียง 95 สตางค์ ดังนั้นการมีสาขาของธนาคารในพื้นที่ดังกล่าวจึงให้ประโยชน์โดยตรงแก่รัฐบาล ในการช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ ทั้งยังจะช่วยรักษาระดับอัตราดอกเบี้ยในท้องตลาด โดยช่วยลดความสำคัญของตลาดเงินนอกระบบ เช่น การรับจำนำตามบ้าน การให้กู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยสูง กอปรกับเพื่อประโยชน์แก่บริษัททำไม้ของชาวต่างประเทศที่เข้ามาดำเนินงานในเขตมณฑลพายัพด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พ.ศ. ๒๔๗๘-๒๔๘๔ หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช (อดีตนายกรัฐมนตรี) เคยทำงานและพำนักที่ในเวลานี้เก็บรักษาของที่ท่านเคยใช้สอยไว้ครบถ้วน เป็นอนุสรณ์

ภาพที่ 4.24 ตึกสำนักงานบริษัท แแบงก์สยามกัมมาจล สาขาลำปาง (พิพิธภัณฑ์ ธนาคารไทยพาณิชย์)

เอกรักรณใดๆทงสน ออทงหามมโหดดแปลงเนือหา และตององอิ่งถึงเจาของเอกรสารทุดคร้งทม่การนำไปใช้

หน้าไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

จากประโยชน์ต่างๆ ดังกล่าวผู้บริหารบริษัทแบงก์สยามกัมมาจล ทุนจำกัถ ซึ่งมีพระยาไชยยศสมบัติเป็นนายกกรรมการขณะนั้น ได้ตระหนักว่าจังหวัดลำปางซึ่งเป็นจังหวัดที่มีธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมป่าไม้ที่เจริญมากแห่งหนึ่ง เนื่องจากเป็นต้นทางการคมนาคมที่สามารถแยกไปยังจังหวัดต่างๆ ในมณฑลพายัพได้ด้วย บริษัทแบงก์สยามกัมมาจล ทุนจำกัถ จึงเปิดสาขาใหม่ขึ้นอีกแห่งหนึ่งที่จังหวัดลำปาง เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2473 นับเป็นสาขาที่ 3 ของธนาคาร สาขาแรกคือ สาขาทุ่งสง สาขาที่ 2 คือ สาขาเชียงใหม่

อนึ่งในวันเปิดที่ทำการ ปรากฏหลักฐานว่ามีเงินฝาก 8 บัญชี จำนวนเงินฝากทั้งสิ้น 324,255.41 บาท หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว ได้มีสาขาของธนาคารอื่นเปิดขึ้นอีกหลายสาขา ทั้งตำบลในเมืองและตำบลลุ่มดู่ แม้กระนั้นก็ดีสาขาลำปางก็ยังคงได้รับความนิยมจากพ่อค้าและประชาชนชาวลำปางตลอดมา

ความเจริญของธนาคารที่เกิดขึ้นเป็นประจักษ์พยานอยู่จนถึงบัดนี้ ก็ด้วยความรู้ความสามารถของผู้บริหารโดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านผู้จัดการสาขาในอดีตจนถึงปัจจุบันทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งภายหลังได้กลายเป็นนักการเงินการธนาคารมีตำแหน่งสำคัญๆ ในการบริหารประเทศ อาทิเช่น นายโชติ คุณะเกษม อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและอดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ท่านศาสตราจารย์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรี และท่านศาสตราจารย์อุปกฤษณ์ อภรณ์ กฤษณามระ อดีตกรรมการและผู้จัดการใหญ่ ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด และอดีตคณบดีคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น ก็ได้เคยเป็นผู้บริหารในตำแหน่งผู้จัดการสาขาลำปางมาแต่ต้นในอดีต

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด สาขาลำปาง ได้มีการพัฒนาในทุกๆ ระบบ ทั้งด้านทรัพยากรบุคคล ด้านอาคารสถานที่ ด้านระบบการเงินการธนาคาร ด้านเทคโนโลยีและด้านการให้บริการที่เป็นเลิศอย่างต่อเนื่องมีความเจริญก้าวหน้ามั่นคงสืบมาจนถึงปัจจุบัน

การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์

ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด(มหาชน) ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งของต่างๆ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ด้านการเงินการธนาคาร รวมไปถึงอาคารสถานที่ ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นบริษัทแบงก์สยามกัมมาจล ทุนจำกัถ สาขาลำปางในอดีต ซึ่งต่อมาสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้คัดเลือกให้เป็นอาคารอนุรักษ์ดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2540 ธนาคารจึงได้ปรับปรุงอาคารดังกล่าวเป็นพิพิธภัณฑ์ธนาคารไทยขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานอันเอื้อประโยชน์ในการเผยแพร่ความรู้ประวัติการก่อกำเนิดธนาคาร ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันขึ้นอีกแห่งหนึ่งในเขตภาคเหนือ

พิพิธภัณฑ์ธนาคารไทย สาขาลำปางแห่งนี้ ได้จัดแสดงเรื่องราวประวัติความเป็นมาของธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด(มหาชน) เริ่มตั้งแต่สมัยบุคคลีย์ (BOOK CLUB) ซึ่งถือว่าเป็นการทดลองตั้งสถาบันการเงินขึ้นเป็นครั้งแรกในสยามเมื่อ พ.ศ. 2447 หลังจากผลการดำเนินงานประสบ
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความสำเร็จเป็นอย่างดี ซึ่งต่อมาได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานอำนาจพิเศษให้จัดตั้งเป็นบริษัทเบงกัลสยามกัมมาจล ทุนจำกัต ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2449 และนอกจากจัดแสดงประวัติความเป็นมาดังกล่าวแล้วได้จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้, ภาพถ่าย และเอกสารต่างๆ พร้อมทั้งยังคงรักษารูปแบบการให้บริการและการทำงานของพนักงานในอดีตไว้ด้วย

พิพิธภัณฑ์ธนาคารไทย ได้จัดทำผังนำชมพิพิธภัณฑ์ไทย สาขาลำปาง โดยกำหนดห้องแสดงดังนี้

1. กำเนิดธนาคาร

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เป็นช่วงที่ชาวต่างประเทศขยายเส้นทางการค้ามาทางตะวันออก และเป็นผลจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง หลังจากนั้นเรือกำปั่นจากต่างประเทศเข้ามาซื้อสินค้าของไทยเป็นจำนวนมาก ทำให้เงินพดด้วง ซึ่งทำด้วยมือไม่พอใช้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 จึงโปรดเกล้าฯ ให้สั่งซื้อเครื่องจักรทำเหรียญกษาปณ์และได้จัดตั้งโรงกษาปณ์หลวงสิทธิการขึ้น ต่อมาความต้องการสถาบันการเงินเพื่ออำนวยความสะดวกในการค้าระหว่างประเทศมีสูงมาก ธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศจึงขอเข้ามาดำเนินธุรกิจในประเทศไทย และเพื่อความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ได้ทรงตระหนักถึงความจำเป็นที่ประเทศไทยจะต้องมีระบบการเงินและการธนาคารเป็นของตนเอง จึงตัดสินพระทัยจัดตั้งธนาคารของคนไทยขึ้นเป็นการทดลองเรียกว่า "บุคคลีย์" (BOOK CLUB) ณ ตึกของพระคลังข้างที่ ตำบลบ้านหม้อ โดยเปิดดำเนินการในลักษณะของห้องสมุดแทน ผลการดำเนินงานเป็นไปด้วยดี บุคคลีย์ (BOOK CLUB) จึงเปรียบเสมือนรากแก้วของธนาคารไทย วงการธนาคารถือว่าพระองค์ท่านเป็นพระบิดาแห่งการธนาคารไทย

2. สถานราชสถิติย์

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานอำนาจพิเศษให้ บริษัทเบงกัลสยามกัมมาจล ทุนจำกัต จดทะเบียนเป็นบริษัทและพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้พระราชลัญจกรประจำแผ่นดินเป็นตราประจำบริษัทตั้งแต่ พ.ศ. 2449 (ร.ศ. 125)

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติเมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2408 และได้สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2450 เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งธนาคารไทยแห่งแรกขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2447 (ร.ศ. 123)

เมื่อกิจการของบุคคลีย์ (BOOK CLUB) เจริญรุดหน้า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงประกาศพระราชทานอำนาจพิเศษให้จัดตั้งธนาคารพาณิชย์ของคนไทยขึ้นอย่างเป็นทางการ ภายใต้นามว่า "บริษัทเบงกัลสยามกัมมาจล ทุนจำกัต" และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำเอาเอกสารที่ส่งมอบไว้สำหรับบริการเชิงงานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอญูาตใหนำไปไซประโยชน์ดานการคาไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เกล้าฯ พระราชทานพระราชลัญจกรประจำแผ่นดิน (ตราอาร์ม) ให้เป็นตราประจำธนาคารและถือเป็นต้นแบบธนาคารไทย

3. ไทยพาณิชย์วัฒนา

เมื่อปี พ.ศ. 2451 บริษัทแบงก์สยามกัมมาจล ทุนจำกัด ได้ย้ายที่ทำการจากตำบลบ้านหม้อ มาอยู่อาคารสำนักงานใหญ่แห่งใหม่ที่ตำบลตลาดน้อย และได้เปลี่ยนชื่อเป็น "ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด" เมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2482 ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 ได้ย้ายที่ทำการสำนักงานใหญ่ไปอยู่ที่ถนนเพชรบุรี อาคารเดิมได้เปลี่ยนเป็นสาขาตลาดน้อย และด้วยความเจริญทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ธนาคารไทยพาณิชย์เล็งเห็นถึงศักยภาพของย่านรัชโยธิน ซึ่งคาดว่าจะศูนย์กลางธุรกิจที่มีความสำคัญอีกแห่งหนึ่งในอนาคต ธนาคารไทยพาณิชย์จึงได้สำนักงานใหญ่ที่ทันสมัยสมบูรณ์พร้อมด้วยเทคโนโลยี บริเวณถนนรัชดาภิเษก ใกล้สี่แยกรัชโยธิน โดยเปิดดำเนินการอย่างเป็นทางการในวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2539

4. ลีซาเซลาด์

จัดแสดงงานศิลปะพื้นบ้านภาคเหนือบางส่วน เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นภาคเหนือ ให้เป็นห้องสำหรับรับรองคณะผู้เข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ธนาคารไทย สาขาลำปาง

5. ลำปางสาขา

บริษัทแบงก์สยามกัมมาจล ทุนจำกัด สาขาลำปาง ซึ่งในสมัยนั้นธนาคารได้เริ่มทำระบบธนาคารพาณิชย์สาขามาใช้ในประเทศไทยเป็นยุคแรก นอกจากนี้บริษัทของชาวต่างประเทศที่มาดำเนินการด้านธุรกิจทำไม้ในมณฑลพายัพและจังหวัดใกล้เคียง ได้รับความสะดวกด้านระบบการเงิน เป็นสำคัญ และยังอำนวยความสะดวกให้แก่พ่อค้า ประชาชน ได้รับความสะดวกด้านการใช้เงินตราอย่างกว้างขวางมากขึ้นด้วย

6. ปรัชญาบริหาร

จัดเป็นห้องพักผ่อนของผู้จัดการสาขาลำปางในยุคแรกนั้น ซึ่งมีทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทยที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้จัดการ โดยจัดเป็นมุมภาพของอดีตผู้จัดการเฉพาะชาวไทยที่สำคัญคือ ท่านศาสตราจารย์อุปการคุณอาภรณ์ กฤษณามระ และท่านศาสตราจารย์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ในห้องนี้ประกอบด้วยเตี้ยงนอน(ของเดิม) โต๊ะทำงาน ตู้หนังสือ ฯลฯ และภาพถ่ายสมัยต่างๆ

7. บริการธุรกิจ

บริเวณชั้นล่างยังคงรักษาเคาน์เตอร์เดิมไว้ พร้อมทั้งได้จัดแสดงภาพวิถีโอ ที่อยู่อาศัย การทำไม้ของชาวต่างประเทศ เพื่อให้เห็นบรรยากาศในอดีต และจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ โต๊ะทำงาน โต๊ะวางสมุดบัญชีต่างๆ เครื่องพิมพ์ดีด เครื่องคำนวณเลข เครื่องจักรลงบัญชี รวมถึงจัดแสดงเครื่องตัดหญ้าและจักรเย็บผ้า ซึ่งเป็นของเดิมของสาขา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

8. พิพิธภัณฑสถาน

ห้องนี้จัดแสดงเหรียญกษาปณ์ และเหรียญที่ระลึกบางส่วน และภาพเงินตราในดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งมีชนชาติต่างๆ อาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อมีการก่อสร้างเมืองขึ้นหลายยุคหลายสมัย อาณาจักรโบราณเหล่านี้มีการติดต่อทางการทูตและการค้าขายกับอินเดียและจีนมานาน ทำให้ได้รับวัฒนธรรมมาปรับใช้ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยเฉพาะระบบเงินตรา รูปลักษณะ และมาตรฐาน โดยจัดแสดงให้เห็นถึงลักษณะเด่นของเงินตราแต่ละอาณาจักร

ลักษณะอาคาร

พิพิธภัณฑสถานอาคารไทยธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาลำปาง เป็นอาคารตึก 2 ชั้น รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบยุโรปประยุกต์ ภายในเป็นไม้สักทองทั้งสองชั้น

สภาพการอนุรักษ์

ตึกพิพิธภัณฑสถานอาคารไทยธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาลำปาง ได้รับการบูรณะและอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง และได้รับการคัดเลือกเป็นอาคารอนุรักษ์ดีเด่น จากสมาคมสถาปนิกสยามในปี พ.ศ. 2540 ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาลำปาง. 2546 : เอกสารประชาสัมพันธ์ พิพิธภัณฑสถานอาคารไทยพาณิชย์ สาขาลำปาง)

ระดับความสำคัญ

ตึกพิพิธภัณฑสถานอาคารไทยธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาลำปาง มีคุณค่าสูงในด้านการศึกษา สำหรับเยาวชนและอนุชนที่จะได้รับรู้พัฒนาการของการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าของชุมชนเมืองลำปางถึงปัจจุบัน รวมทั้งรูปแบบของอาคารทรงคุณค่าอย่างสูงต่อการอนุรักษ์

4.13 ประวัติความเป็นมาของย่านการค้าประวัติศาสตร์และอาคารพักอาศัยในเขตเมืองลำปาง

คือ มรดกทางวัฒนธรรม ประเภทย่านการค้าประวัติศาสตร์และอาคารที่พักอาศัยพื้นถิ่น
(COMMERCIAL HISTORICAL DISTRICT & RESIDENCES)

4.13.1 ชุมชนตลาดจีน (ภาคองต๋ำ)

(1) ที่ตั้ง

- ชุมชนตลาดจีน ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำวัง ในเขตเทศบาลนครลำปาง มีอาณาเขต
- ทิศเหนือ จุดแม่น้ำวัง
 - ทิศใต้ จุดถนนตลาดเก่า
 - ทิศตะวันออก จุดเชิงสะพานรัชฎาภิเศก และถนนไปรษณีย์
 - ทิศตะวันตก จุดวัดเกาะวาลุการาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(2) วันที่สำรวจ 28 ธันวาคม 2546

(3) การขึ้นทะเบียน ยังไม่มีการสำรวจเพื่อประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน

(4) ประวัติความเป็นมาของชุมชนตลาดจีน

ย่านการค้าเก่าริมแม่น้ำวังที่เรียกว่า "ตลาดจีน" เริ่มตั้งชุมชนการค้าในสมัยต้นรัชกาลที่ 5 ด้วยการติดต่อระหว่างกรุงเทพและเมืองลำปางต้องอาศัยแม่น้ำวัง โดยทิศเหนือสามารถล่องเรือขึ้นไปถึงเมืองแจ้ห่ม และทิศใต้สามารถล่องเรือถึงเมืองระแหง (ตาก) แล้วเดินทางบกอีกประมาณ 7 วัน ก็ถึงเมืองมะละแหม่งของพม่า รวมทั้งล่องเรือไปเมืองปากน้ำโพ (นครสวรรค์) และกรุงเทพฯ ได้

เมื่ออังกฤษยึดครองพม่าได้ทั้งประเทศในปี พ.ศ. 2428 อังกฤษได้ดำเนินกิจการป่าไม้ขึ้นอย่างเป็นทางการในพม่า ต่อมาภายหลังสนธิสัญญาเบาริงพ้อค้าอังกฤษและคนในบังคับจึงสนใจที่จะเดินทางมาในดินแดนหัวเมืองฝ่ายเหนือ และขออนุญาตทำป่าไม้ได้โดยตรงกับเจ้าผู้ครองนคร โดยไม่ต้องรอการอนุญาตจากกรุงเทพฯ บริษัทของอังกฤษที่เข้ามาทำป่าไม้ในเมืองนครลำปางในสมัยนั้น ได้แก่

1. BOM BAY BURMAH TRADING CORPORATION LIMITED โดยเข้ามาตั้งสาขาที่เมืองนครลำปาง ตั้งแต่ พ.ศ. 2434
2. BRITISH BORNEA COMPANY LTD.
3. SIAM FOREST COMPANY LTD.
4. L.T. LEAONOWENS COMPANY LTD.
5. EASTASIATIC COMPANY LTLTD.

เมื่อบริษัทอังกฤษเข้ามาทำป่าไม้ในเมืองลำปาง ได้นำคนในบังคับของอังกฤษ ซึ่งได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเช่นเดียวกับคนอังกฤษเข้ามาด้วย อันได้แก่ ชาวพม่า ชาวมอญ ชาวไทยใหญ่(เงี้ยว) ชาวขมุ เข้ามาร่วมทำงานป่าไม้ด้วยเป็นจำนวนมาก เนื่องจากในขณะนั้นราษฎรในเมืองลำปางยังต้องสังกัดมูลนายในระบบไพร่ ระบบทาส และไม่มีความชำนาญในการทำป่าไม้

ดังนั้นชาวพม่าที่มีความรู้และมีการศึกษาดี จะได้รับจ้างเป็นผู้ควบคุมแรงงาน ซึ่งผู้ใช้แรงงานในธุรกิจป่าไม้และทำไม้อยู่ในป่าจึงเป็นพวกไทยใหญ่(เงี้ยว) และพวกขมุ การทำป่าไม้ของชาวอังกฤษจึงเป็นแรงผลักดันที่สำคัญทำให้ชาวพม่ามีอิทธิพลทางการค้าและเศรษฐกิจขึ้นมาในเมืองลำปาง โดยชาวพม่าได้ทำการค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภค โดยการนำเข้ามาจากเมืองมะละแหม่ง และรับซื้อสินค้าจากพ่อค้าที่เดินทางมาจากยูนาน รวมทั้งสินค้าพื้นเมืองต่างๆ ขึ้นในย่าน "ตลาดจีน"

ในช่วง พ.ศ. 2434 - 2465 ชุมชนตลาดจีนจึงเป็นศูนย์กลางทางการค้าที่สำคัญของเมืองลำปาง ในการติดต่อค้าขายทางไกลระหว่างพม่าและยูนาน รวมทั้งกรุงเทพและอังกฤษ ดังนั้นชุมชนตลาดจีนจึงเป็นทั้งย่านที่พักอาศัยของพ่อค้าชาวพม่า จีน ไทยใหญ่ และอินเดีย โดยมีกลุ่มพ่อค้าชาวพม่าเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด แต่กลุ่มพ่อค้าเหล่านี้ก็มีความสัมพันธ์ที่ดีและอาศัยพึ่งพากัน

เอกสารนี้เป็นลิขสิทธิ์ของกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ 6 ย่านการค้าประวัติศาสตร์และอาคารพักอาศัย

ภาพที่ 4.25 ย่านการค้าประวัติศาสตร์และอาคารพักอาศัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมื่อทางรถไฟสายเหนือมาถึงเมืองลำปางในปี พ.ศ. 2458 การคมนาคมทางน้ำโดยแม่น้ำวังค่อยๆ ลดความสำคัญลงไป "ตลาดจีน" จึงค่อยๆ ลดบทบาทในด้านความเป็นศูนย์กลางการค้าขายมาเป็นเพียงย่านที่อยู่อาศัยในที่สุด "ชุมชนตลาดจีน" จึงกลายเป็นตำนานเล่าขานเรื่องราวที่ผ่านกาลเวลาและประวัติศาสตร์ความเป็นไปของนครลำปาง ในช่วงอันรุ่งโรจน์ที่สุดช่วงหนึ่ง

4.13.2 สภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนตลาดจีน

สภาพแวดล้อมชุมชนตลาดจีน จะกล่าวถึงในด้านลักษณะการใช้ที่ดิน ลักษณะกลุ่มอาคาร สภาพอาคารและรูปแบบสถาปัตยกรรม

(1) ลักษณะการใช้ที่ดิน

ชุมชนการค้าตลาดจีนมีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการค้าและพักอาศัย มีลักษณะเป็นอาคารตึกแถวและบ้านพักอาศัยต่อเนื่องกันทั้งสองฝั่งของถนนตลาดเก่าในอดีตตึกแถวบริเวณนี้เป็นแหล่งสินค้าประเภทเครื่องมือ เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพด้านเกษตร ร้านขายของชำ เครื่องอุปโภค บริโภค จากยูนนานและพม่า รวมทั้งจากประเทศตะวันตก เช่น ขายน้ำขวด น้ำมะเน็ด เหล้า นอก เครื่องกระป๋อง ร้านตัดเสื้อ รวมทั้งกิจการร้านขายยา ร้านหมอทั่วไป ร้านขายของป่า และโรงแรม แต่ปัจจุบันการค้าของชุมชนตลาดจีนได้ซบเซาและเปลี่ยนรูปแบบไป ปัจจุบันการใช้ประโยชน์อาคารในบริเวณชุมชนตลาดจีนจึงเป็นเพียงที่พักอาศัยส่วนใหญ่ มีการค้าและบริการเป็นส่วนน้อย

(2) การเข้าถึงพื้นที่

ชุมชนตลาดจีน สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก เนื่องจากมีถนนตลาดเก่า และถนนไปรษณีย์ ขนาดความกว้างประมาณ 8 เมตร เป็นเส้นทางสัญจรทางบกแต่ทางแม่น้ำวัง ปัจจุบันไม่นิยมใช้แล้ว

(3) ลักษณะการจัดกลุ่มอาคาร

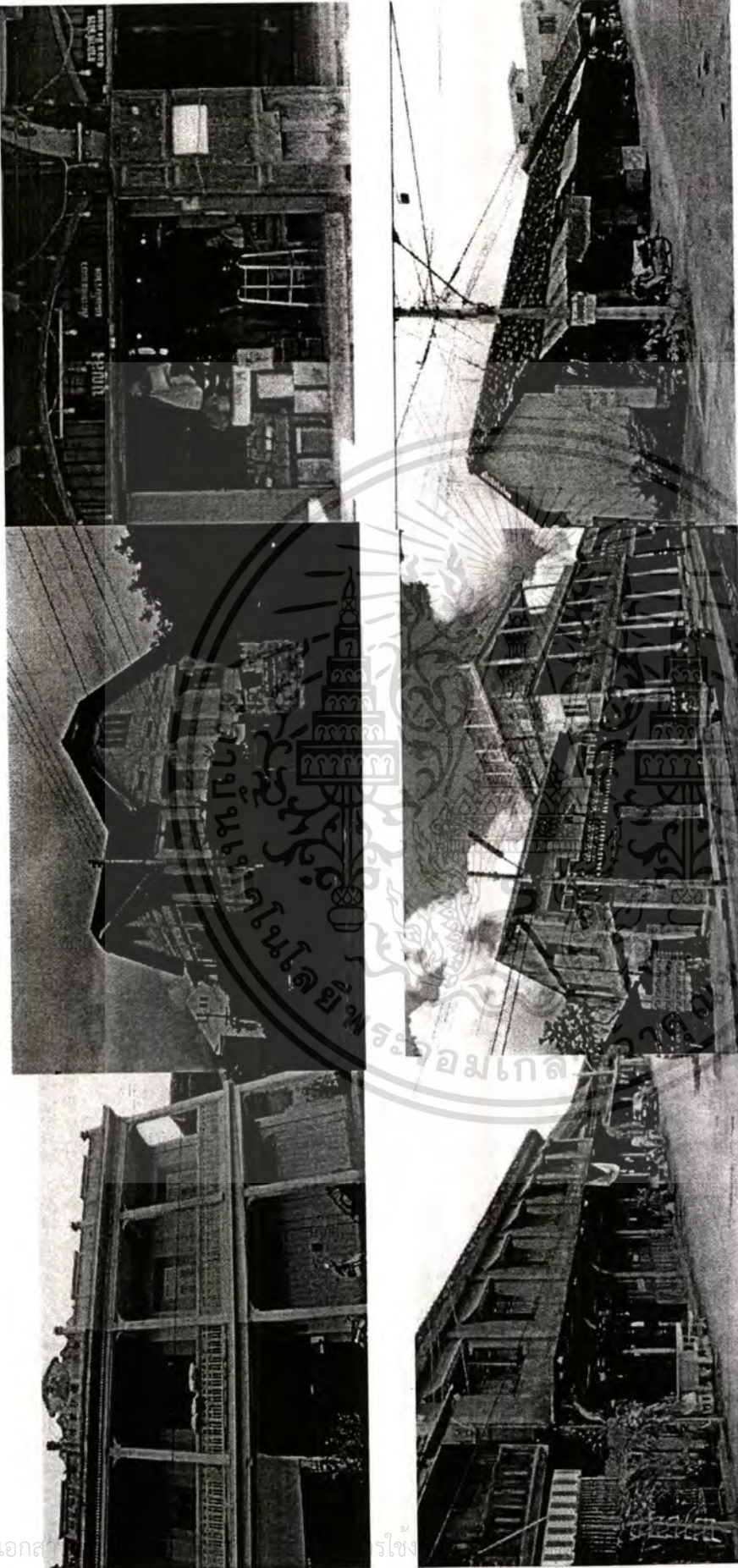
ชุมชนการค้าตลาดจีนนับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาของการค้าอื่นๆ ในเขตเทศบาลนครลำปาง ด้วยกลุ่มอาคารในชุมชนตลาดจีนเป็นชุมชนริมแม่น้ำวัง ที่มีน้ำท่วมถึงในฤดูฝน การจัดกลุ่มอาคารจึงเป็นแนวเส้นตรงขนานกับแม่น้ำวัง และถนนตลาดเก่า ในการศึกษาพบว่ากลุ่มอาคารจะเป็นอาคารพาณิชย์พร้อมพักอาศัย ทั้งอาคารประเภทตึกแถวเก่าซึ่งนับว่าเป็นอาคารตึกแถวที่เก่าแก่ที่สุดในปัจจุบันของย่านการค้าในเขตเทศบาลนครลำปาง นอกจากนั้นยังมีเรือนแถวไม้สองชั้นและอาคารพักอาศัยหลังเดี่ยว

(4) รูปแบบอาคาร

รูปแบบอาคารในบริเวณชุมชนตลาดจีนมีรูปแบบดั้งเดิม 4 รูปแบบคือ อาคารตึกแถวเรือนไม้ อาคารบ้านเดี่ยว 2 ชั้น อาคารเดี่ยวชั้นเดียว แต่ต่อมาอาคารบางส่วนได้เปลี่ยนรูปแบบไปมากบ้างน้อยบ้าง เนื่องจากมีการปรับปรุงและเปลี่ยนเจ้าของอาคาร ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงการใช้งานของอาคารไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอญูญาติให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าจากรูปแบบเดิม

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.26 ย่านการค้าประวัติศาสตร์ (ชุมชนตลาดจีน)

เอกสารอ้างอิง: หน้าไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่วากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.1 รูปแบบอาคารที่ก่อสร้างในยุคสมัยของรัชกาลที่ 5

ชุมชนตลาดจีนมีอาคารอยู่ 4 รูปแบบคือ ตึกแถว อาคารเรือนแถวไม้ 2 ชั้น อาคารบ้านเดี่ยว 2 ชั้น และอาคารบ้านเดี่ยวชั้นเดียว แต่ในการศึกษานี้จะกล่าวถึงเพียงอาคารตึกแถว และอาคารบ้านเดี่ยว 2 ชั้น เนื่องจากเป็นลักษณะเด่นของพื้นที่และเป็นรูปแบบอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ ตึกแถวในชุมชนตลาดจีนก่อสร้างในยุครัชกาลที่ 5 ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกผสมผสานกับลักษณะตึกก่ออิฐและไม้ ฉาบปูนแบบจีน ฝีมือช่างชาวจีนและพม่า โดยอาคารเป็นอาคาร 2 ชั้น หน้ากว้างห้องละ 3 เมตร ลึกประมาณ 10 - 40 เมตร ความสูงแต่ละชั้นประมาณ 3.50 เมตร มีอายุการก่อสร้างประมาณ 100 ปี โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จำนวนชั้น	2 ชั้น
หลังคา	ทรงจั่ว ตัดขวางแบบจีน มุมหลังคา มีความลาดชันประมาณ 45 องศา มุงด้วยกระเบื้องซีเมนต์ (กระเบื้องว่าว)
ผนังด้านหน้าตึก	เป็นการตกแต่งแบบตะวันตก มีการตกแต่งซุ้มโค้งเหมือนประตูด้านหน้า ทั้งแบบปูนปั้นและลวดลายฉลุไม้ประดับพิเศษด้วยลายพรรณพฤกษา บางส่วนกรุด้วยกระเบื้องสีต่างๆ เพื่อให้เกิดมุมมองที่งดงามเหนือของประตูเจาะเป็นโค้งครึ่งวงกลม
ประตู	เป็นชนิดบานลูกฟักไม้กระดานคู่สองหน้าแบบ 2 ตอน และ 3 ตอน ลักษณะบานคู่เปิดแบบบานเพี้ยมแบบ 4 บาน และ 6 บาน เปิดได้ตลอดทั้งช่วง โดยเปิดจากด้านข้างมาบรรจบปิดที่ตรงกลาง
หน้าต่าง	เป็นบานลูกฟักไม้กระดานคู่สองหน้า 2 ตอน ลักษณะการเปิดเป็นบานคู่ บางอาคารเป็นแบบปั้นเกล็ดไม้บานกระทุ้ง
ช่องลมและช่องแสง	ช่องลมและช่องแสงอยู่เหนือบานประตูและหน้าต่าง โดยบริเวณเหนือช่องประตูจะมีวงกบไม้ และลูกกรงไม้มีลักษณะโค้งครึ่งวงกลมยาวตามความกว้างของประตู ด้านนอกเป็นลวดลายฉลุไม้ลายพรรณพฤกษา ด้านในเป็นซี่ลูกกรงเหล็ก
พื้น	พื้นชั้นล่างเป็นพื้นซีเมนต์ ปูด้วยกระเบื้อง ส่วนพื้นชั้นบนเป็นไม้กระดานวางบนคาน
บันได	บันไดชั้นภายในอาคารเป็นบันไดไม้ทึบ มีไม้บังระหว่างชั้น มีชานพัก 1 ตอน ลูกกรงบันไดเป็นไม้กลึง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กันสาดและชายคา มีฝ้าเพดานที่ชายคา เป็นไม้สักแผ่นแบบฝาผนังตีขีด มีทั้งแบบไม่ทาสีและทาสี ชายคาด้านหน้าตกแต่งด้วยไม้สักฉลุ ลวดลายโปร่ง

โครงสร้างหลัก เสาก่ออิฐฉาบปูนและคานไม้สัก มีผนังอาคารก่ออิฐฉาบปูนรับน้ำหนัก (WALL BEERING) มีความหนาประมาณ 30-40 ซม.

4.13.3 อาคารที่พักอาศัยที่มีความสำคัญในชุมชนตลาดจีน

(1) อาคารพองหลี

ที่ตั้ง

เลขที่ 258 ถนนตลาดเก่า ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

ประวัติอาคาร

น. ณ ปากน้ำ ได้กล่าวถึงอาคาร "พองหลี" ในหนังสือแบบแผนบ้านเรือนไทยในสยามของสำนักพิมพ์เมืองโบราณปี พ.ศ. 2531 หน้า 98 ระบุว่า "อาคารพองหลี เป็นอาคารสองชั้นเป็นตึกประดับลวดลายแบบขนมปังขิง ชั้นล่างของอาคารประดับศิลปะลายฉลุแบบขนมปังขิง ฝีมือประณีตมาก เช่น ลายท้าวแสนตรงมุมหัวเสา และลายช่องลมโค้งประตูซึ่งแปลกไปกว่าที่อื่น"

ผู้สร้างอาคารพองหลีหลังนี้คือ "จันพอง" หรือเจ้าสัวพอง ซึ่งได้รับสัมปทานป่าไม้ ป่าห้วยเพียน ห้วยหลวง และป่าแม่อิฐ นอกจากนี้ยังเป็นเจ้าภาษี นายอากร ฝิ่นและสุรา ของเมืองลำปาง เจ้าสัวพองจึงมีฐานะดีมากที่สุดคนหนึ่งในบรรดาชาวจีนในเมืองลำปางในขณะนั้น ปรากฏหลักฐานในใบบอกบัญชีรายชื่อ เจ้านาย ข้าราชการ และราษฎร พ่อค้าที่บริจาคตर्फเพื่อซื้อข้าวสารแจกจ่ายราษฎรที่อดยากในปี พ.ศ. 2444 ให้แก่ราษฎรบ้านห้วยฮี ทุ่งฝาย หนองยาง น้ำนอง นาก่วม ลำปางหลวง เมืองเมาะ พิไชย บรรดาพ่อค้าสมัยนั้น เจ้าสัวพองมีชื่ออยู่ในลำดับแรก ได้บริจาคตर्फเงินจำนวน 50 รฐเปี้ย เท่ากับเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย โดยมีผู้บริจาคตर्फเป็นเจ้านายและข้าราชการ 23 ราย เป็นพ่อค้าชาวจีน ชาวพม่า ชาวไทยใหญ่ ชาวตองสู รวม 111 ราย รวมเงินบริจาคตर्फ 638 รฐเปี้ย 16 อัฐ (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสนมตอมรพันธ์ ราชอาณาจักรสยาม เลขานุการ ที่ 122/6574 ลงวันที่ 5 ธันวาคม ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2444))

ภาพที่ 4.27 อาคารฟองหัตถ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เจ้าสัวฟอง มีความสนิทสนมกับเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต (พ.ศ. 2400 - พ.ศ. 2465) ซึ่งเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย ได้ตั้งนามสกุลให้เจ้าสัวฟองว่า "ฟองอาภา" หลังจากเจ้าสัวฟองถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. 2463 ได้มีการนำศพบรรจุเรือสำเภากลับไปยังประเทศจีน ทายาทจึงได้ตั้งให้หลวงจ่ามงจินารักษ์ ซึ่งเป็นบุตรบุญธรรม ตำแหน่งกรรมการพิเศษนครลำปาง เป็นผู้จัดการมรดกของเจ้าสัวฟอง เพื่อดำเนินธุรกิจสัมปทานป่าไม้ อากาศผืน อากาศสุราต่อไป ในนาม "คณะผู้รับมรดกจีนฟอง" ซึ่งเป็นนิติบุคคลในนาม "บริษัทฟองหลี" ต่อมากิจการป่าไม้ประสบปัญหาไม่สามารถแข่งขันกับบริษัทข้ามชาติได้ ประกอบกับรัฐบาลได้ยกเลิกระบบเจ้าภาษี นายอากาศ และได้จัดส่งข้าราชการจากส่วนกลางลงมาทำหน้าที่จัดเก็บภาษีแทน ทำให้ฐานะของบริษัทฟองหลีไม่มั่นคง อาคาร "ฟองหลี" จึงถูกเปลี่ยนเจ้าของมาเป็นของรองอำมาตย์โท ลีเสน เกาสีหลี ต่อมารองอำมาตย์โท ลีเสน เกาสีหลี ได้ขายต่อให้พระยาอาณาจักรบริบาลในปี พ.ศ. 2484 และพระยาอาณาจักรบริบาลได้ขายให้ นางคำไล เฮงอินปี ในปี พ.ศ. 2486 ครั้งนางคำไล เฮงอินปี ถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. 2510 อาคารฟองหลีจึงตกเป็นกรรมสิทธิ์ของทายาทนางคำไล ซึ่งได้นำอาคารนี้ให้ประชาชนเช่าอยู่อาศัยหลายปีต่อมา

ปี พ.ศ. 2536 เทศบาลเมืองลำปางได้ก่อสร้างทอระบายน้ำขนาดใหญ่ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 เมตร ด้านข้างอาคารฝั่งฟองหลีทิศตะวันตก และมีการนำรถบดอัดชนิดสันตะเทือนมาใช้ในการปฏิบัติงาน จากผลดังกล่าวทำให้ผนังอาคารเกิดการหลุดตัว แยกออกเป็นรอยร้าวขนาดใหญ่ และผนังอาคารหน้าจั่วด้านทิศตะวันตกได้พังทลายลง เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2537 เวลาประมาณ 17.00 น. ขณะที่ฝนกำลังตกหนัก

การก่อสร้างและการบูรณะ

อาคารฟองหลี สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2434 - พ.ศ. 2444 อายุอาคารประมาณ 113 ปีอย่างน้อย เนื่องจากระหว่างการบูรณะในปี พ.ศ. 2538 นายกิติศักดิ์ เฮงชฎีกุล เจ้าของอาคารได้พบตราของบริษัทบอมเบย์เบอร์มา บนหัวเสาไม้ของอาคาร ซึ่งบริษัทบอมเบย์เบอร์มา เข้ามาตั้งสาขาในนครลำปางเมื่อ พ.ศ. 2434

การบูรณะใช้เวลา 2 ปี โดยเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2538 จนเสร็จสมบูรณ์ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2540 จนอาคารที่แล้วเสร็จมีความสวยงามตามที่ปรากฏในปัจจุบัน โดยการควบคุมการทำงานบูรณะโดย นายเมธี รัศมีวิจิตรไพศาล (สถ. 1427) จากบริษัท Composition A และสถาปนิก จิรัฐภา จิตติรัตนกร เป็นคณะทำงานร่วมการบูรณะอาคารฟองหลี

ลักษณะของอาคาร

อาคารฟองหลี เป็นอาคารขนมปังขิง 1 ใน 4 หลังของอาคารขนมปังขิงที่เหลืออยู่ในจังหวัดลำปางในปัจจุบัน ลักษณะอาคารเป็นแถวขนานไปกับถนนตลาดเก่า(ตลาดจีน) ขนาด 4 คูหา เป็นอาคาร 2 ชั้น ยกพื้นสูงจากบนประมาณ 1 เมตร มีความกว้าง 16 เมตร ลึก 10 เมตร หลังคาจั่วเอกลักษณะเอกลีลาหลังคาทรงสี่เหลี่ยมเพดานเพดานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตเห็นไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตัดขวางแบบจีน ชั้นบนเป็นห้องนอนมีระเบียบด้านหน้า มีเสामีรับระเบียงเรียงรายอยู่ที่ทางเดิน ด้านล่างเป็นลักษณะอาคารแบบตะวันตกที่มีอิทธิพลเข้ามาในสมัยนั้น บานประตูชั้นบนและชั้นล่าง เป็นบานพับเพี้ยมลูกฟักไม้สักแบบจีน มีการประดับตกแต่งทางเข้าด้านหน้าเป็นอย่างมาก เหนือช่อง ประตูเป็นช่องระบายอากาศประดับด้วยไม้ฉลุลวดลายพรรณพฤกษา สวยงามแปลกตารูปครึ่งวงกลม ค้ำยันระหว่างพื้นชั้นสอง และเสารายระเบียงด้านหน้า ทำค้ำยันฉลุประดับตกแต่งเสามีเม็ดเล็ก ๆ ทะแยงมุม นอกจากนี้ยังตกแต่งด้วยไม้สักฉลุลวดลายโปร่ง บริเวณราวระเบียงด้านบนและชายคา ด้านหน้า ทำให้อาคารมีเสน่ห์สวยงามยิ่งนัก

ผนังอาคารเป็นแบบผนังก่ออิฐรับน้ำหนัก (WALL BEERRING) มีความหนาประมาณ 40 เซนติเมตร มีการเสริมบัวหงายแบบฝรั่งค้ำระหว่างชั้นบนและชั้นล่างของภายนอกอาคาร ขอบ หน้าต่างมีการทำคิ้วก่อบัวเป็นลายรูปปูนปั้นแบบตะวันตก ไม้เหนือหน้าต่างกับน้ำฝนย่อย หน้าต่างมี บานเกล็ดเพื่อให้ลมเข้า และสามารถเปิดกระทุ้งหรือเปิดทั้งหมดได้ตลอดแนวเหมือนบานประตู มีการใช้บานพับ กลอน และเหล็กเส้นกับประตูหน้าต่าง อันเป็นวัสดุที่นำมาใช้เป็นครั้งแรกในสมัย รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนการยึดได้ใช้ระบบเดือยแคะสลัก มีการนำตะปูจีนมาใช้กับ อาคารด้วย โดยเฉพาะส่วนที่เป็นไม้

ลักษณะเด่นที่สุดประการหนึ่งคือ ในส่วนของงานไม้ประดับตกแต่งทั้งหมดไม่มีการทาสี บ่ง บอความเก่าของอาคารในยุคแรกของการก่อสร้างอาคารอิฐผสมกับไม้

การใช้สอยอาคาร

การใช้สอยประโยชน์อาคารหลังการบูรณะ เจ้าของอาคารได้จัดพื้นที่ของอาคาร 2 คูหา ทำเป็น "พิพิธภัณฑ์ตลาดจีน" รวบรวมเรื่องราวสิ่งของเครื่องใช้โดยขอความอนุเคราะห์จากครอบครัว เก่าแก่ในละแวกตลาดจีนรุ่งเรือง อาทิเช่น ป้ายไม้มีชื่อร้านที่มีการใช้ภาษาแสดงในป้ายถึง 4 ภาษา มี อายุกว่า 100 ปี ซึ่งแสดงถึงความหลากหลายของชนชาติในยุค 100 ปีเศษ ที่ผ่านมาได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังจัดแสดงภาพถ่ายโบราณของชุมชนตลาดจีน และของใช้สมัยโบราณต่างๆ อาทิ ปิ่นโต โบราณ ใบแสดงสัญชาติคนในบังคับอังกฤษ ตะเกียงแก้วโบราณ หนังสือจีนโบราณเล่มใหญ่หลาย เล่ม รวมทั้งรถม้าของจริงแบบดั้งเดิมที่มีประตูเปิดได้

ส่วนอีกคูหาหนึ่งนั้นได้จัดเป็น THE OLD DOWN TOWN GALLERY จัดแสดงศิลปการ หมุนเวียนให้เหล่าศิลปินกลุ่มต่างๆ หมุนเวียนนำผลงานมาจัดแสดงให้ประชาชนได้ชมทั้งสองกิจกรรม ไม่มีการเก็บค่าเข้าชมแต่อย่างใด และได้ตอบรับจากประชาชนโดยเฉพาะนักเรียนเป็นอย่างดี ปัจจุบัน ได้ปรับเป็นที่แสดงงานศิลปกรรมเป็นครั้งคราว และเป็นสำนักงานของกลุ่มล้านคำลำปาง (กิตติศักดิ์ เสงษ์ภูกุล, 2543)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ระดับความสำคัญ

อาคารฟองหลี เป็นอาคารตีผสมไม้แบบขนมปังขิงที่มีอายุการก่อสร้างมากกว่า 100 ปี และได้รับการซ่อมแซมบูรณะไว้อย่างดี นับว่าเป็นอาคารที่ทรงคุณค่าด้านรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ควรอนุรักษ์ไว้

(2) อาคารหม่องห่งยี่สิน

ที่ตั้ง

เลขที่ 208 ถนนตลาดเก่า ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

ประวัติอาคาร

หม่องห่งยี่สิน เป็นคนบติชาวพม่าที่ทำธุรกิจป่าไม้และทำการค้าขายในชุมชนตลาดจีน หม่องห่งยี่สินเป็นบุตรชายคนโต ของหม่องฮ่วยฮัตต์ และแม่เด้าหวาน (หม่องฮ่วยฮัตต์ เอทีเอ็ม มีตำแหน่งเป็น เฮดแมนลับเยตอังกฤษคนแรกของนครลำปาง ช่วง พ.ศ. 2445 - 2467 ได้ทำพิธีประดับเหรียญตราพระราชทานของพระเจ้ายอร์ชที่ 5 แห่งประเทศอังกฤษ โดยมีสเตอร์ดับบริว ดับบริววิวด ไวซกิงศุลใหญ่อังกฤษประจำนครลำปาง) เมื่อ พ.ศ. 2466 เนื่องในวาระฉลองตำแหน่ง เฮดแมนลับเยต ครบรอบ 20 ปี ณ สโมสรละคอนสปอร์ตคลับ บ่วงโปโล ปัจจุบันคือสวนสาธารณะเขลางค์ (ศักดิ์ รัตนชัย, 2533)

หม่องห่งยี่สินได้แต่งงานกับแม่บุญเป็ง สีบสกุลสุวรรณฮัตต์ และได้ก่อสร้างอาคารเรือนขนมปังขิง (อาคารหม่องห่งยี่สินปัจจุบันตกทอดมาถึงทายาทคือ คุณยายบุญสม สุวรรณฮัตต์ อายุ 77 ปี (พ.ศ. 2546) เป็นลูกชายคนสุดท้ายเป็นผู้ครอบครองอาคาร)

การก่อสร้างและบูรณะ

อาคารหม่องห่งยี่สินได้รับการซ่อมแซมบูรณะอย่างดี โดยทายาทเจ้าของอาคารในปี พ.ศ. 2532 ได้ใช้งบประมาณในการบูรณะซ่อมประมาณ 270,000 บาท (สองแสนเจ็ดหมื่นบาท) ต่อมาในเดือนธันวาคม - เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 ได้มีการบูรณะซ่อมแซมอาคารหม่องห่งยี่สิน ด้วยงบประมาณ 300,000 บาท โดยมีนายพรรัตน์ สุวรรณฮัตต์ เป็นผู้ดูแลควบคุม

ลักษณะอาคาร

อาคารหม่องห่งยี่สิน เป็นเรือนเครื่องไม้ผสมตึกแบบเรือนขนมปังขิง (GIN GER BREAD) เป็นอาคารพาณิชย์กึ่งพักอาศัยรุ่นแรกของจังหวัดลำปาง มีความสูง 3 ชั้น 5 คูหา เป็นอาคารคู่ขนานกับถนนตลาดเก่า (ตลาดจีน) กว้างคูหาละ 3 เมตร ขนาดความกว้างรวม 15 เมตร ลึกประมาณ 40 เมตร ยกพื้นสูงจากผิวถนนตลาดเก่าประมาณ 40 เซนติเมตร หลังคาปั้นหย่าซ้อนชั้นผสมกับหลังคาจั่ว มุงด้วยกระเบื้องซีเมนต์ วัสดุเหลื่อมขนมเปียกปูนที่เรียกว่า "กระเบื้องหน้าวัว" ตัวอาคารผนังด้านข้างและด้านหน้าของชั้นล่างและชั้นบนเป็นแบบผนังก่ออิฐรับน้ำหนัก (WALL BEERING) มีไม้วากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งยังมีติดตั้งแปลนเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความหนาประมาณ 40 เซนติเมตร ด้านหน้าอาคารชั้นบนและชั้นล่างเป็นไม้ ได้แก่ พื้นอาคารชั้นสอง ราวระเบียง ชายคา แผงกันแดด และประตูทางเข้าด้านหน้าชั้นล่าง

อาคารหม่องห่งยี่สินมีการตกแต่งเจ็ลียงบนและมุขหน้าเป็นลักษณะพื้นเมือง มีลายชายน้ำซึ่งฉลุได้อย่างงดงามตามแบบ COLONIAL STYLE บนหน้าต่างเป็นบานเกล็ดไม้ กลอนเป็นเหล็กเส้นลวดลายรูปแบบของเรือนลักษณะจะเน้นความละเอียดละออ จังหวะของการเว้นเสา ตกแต่งหน้ามุขเล็ก, ด้านหน้ารับกับซุ้มโค้งด้านล่าง มีการใช้เสาเกลี้ยงลายฉลุ การตกแต่งซุ้มโค้งเหนือประตูด้านหน้า มีการปรุงแต่งเป็นพิเศษกรุด้วยกระจกสีต่างๆ เพื่อให้เกิดมุมมองที่งดงาม ซุ้มโค้งด้านล่างมีรัศมีแผ่เป็นรูปดวงตะวัน ส่วนลวดลายฉลุตกแต่งไว้ด้านล่างคอสองและลูกกรง จะมีความละเอียดอ่อนตามแบบอย่างของลายฉลุไม้ที่ปั้นลม จะเป็นอีกแบบหนึ่งคล้ายกันแต่จะเน้นยอดด้วยเสามาเล็กกว่า สรรนัยหรือยอดคน้ำมะเน็ด (ชาวบ้านเรียก) บนยอดจั่วดูงดงามเป็นพิเศษ

ชั้นสองเป็นห้องนอนขนาดใหญ่สองห้อง อยู่ด้านติดผนังอาคารทิศตะวันออก ขนานกับห้องนอนด้านหน้าและด้านหลัง และมีห้องโถงโถงขนาดใหญ่มีตู้ติดผนังห้องนอนด้านหน้า ภายในตู้ซ่อนบันไดทางขึ้นสู่ห้องจั่วหลังคาชั้นสาม โครงสร้างหลังคาเป็นไม้เนื้อแข็ง ฝ้าเพดานบุด้วยแผ่นดีบุกดูลวดลายงดงามมีลักษณะเหมือนฝ้าเพดานวัดพม่า (กรมศิลปากร. 2540 : 118-119)

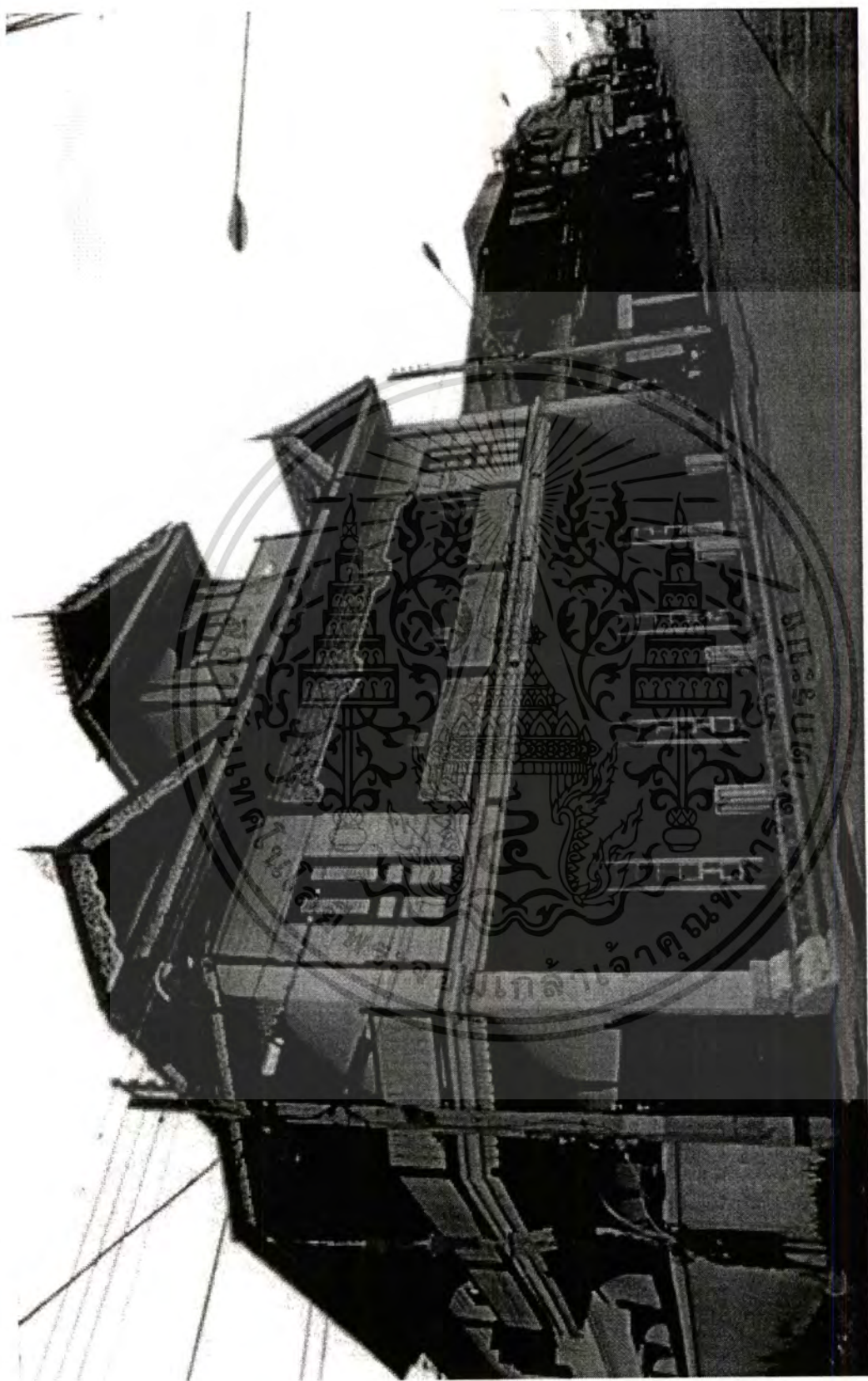
การใช้สอยอาคาร

อาคารเรือนขนมปังขิงหม่องห่งยี่สิน เป็นอาคารพาณิชย์กึ่งพักอาศัย ในอดีตด้านหลังเรือนเป็นแม่น้ำวัง สมัยก่อนเรือสามารถแล่นมาเทียบทำน้ำหลังบ้าน เพื่อขนถ่ายสินค้าเข้าไว้ในโกดังของหลังบ้าน ต่อมาเมื่อชุมชนตลาดจีนลดบทบาทลงอาคารหลังนี้จึงกลายมาเป็นเรือนพักอาศัยเช่นปัจจุบัน

ระดับความสำคัญ

อาคารหม่องห่งยี่สิน เป็นอาคารตีกลมไม้ที่มีรูปแบบของอาคารขนมปังขิงที่สวยงามที่สุดในประเทศ นับว่ามีคุณค่าในรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ควรอนุรักษ์ ด้วยมีจำนวนที่เหลือน้อยมาก และยังมีสภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.28 อาคารห้องหอยดั้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(3) บ้านสินานนท์

ที่ตั้ง

บ้านสินานนท์ ตั้งอยู่ในชุมชนตลาดจีน เลขที่ 1520 ถนนไพบรมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

ประวัติอาคาร

รองอำมาตย์ตรี หลวงกำจรวานิช (นามเดิม นายกิมเจียน แซ่เอ็ง) เป็นเจ้าของบ้าน หลวงกำจรวานิชประกอบอาชีพค้าขาย และเปิดกิจการชื่อห้ามกิมฮงในเมืองนครลำปาง อีกทั้งช่วยเหลือราชการในการปราบพวกกบฏเงี้ยว ที่ปล้นเมืองนครลำปางในเดือนตุลาคม 2446 ในสมัยเจ้าบุญวาทย์มานิตเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย และพระมนตรี พจนกิจ (พร จารุจินดา) ข้าหลวงประจำเมืองนครลำปาง

หลวงกำจรวานิชได้ช่วยราชการจัดตั้งและเป็นสมาชิกเสือป่า ประเภทสำรองสโมสรเสือป่ามณฑลพายัพเมืองนครลำปางตั้งแต่ปี พ.ศ. 2456 และได้ทำนุบำรุงพระศาสนาในเมืองนครลำปางเป็นอันมาก และได้สร้างสาธารณประโยชน์เช่น ถนนเพื่อการเดินทางสัญจรของผู้คน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้พระราชทานนามสกุลให้แก่หลวงกำจรวานิชว่า "สินานนท์" และบ้านสินานนท์ได้ตกทอดมาถึงคุณยายเฉลิม ทิพย์มณฑล ซึ่งเป็นทายาทรุ่นเหลนของหลวงกำจรวานิชถึงปัจจุบัน (หลวงกำจรวานิช : รศ. 130)

การก่อสร้างและบูรณะ

บ้านสินานนท์ สร้างเมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2462 โดยนายช่างชาวจีนกวางตุ้ง ชื่อ ซุย หลีซัง พื้นที่อาคารประมาณ 311 ตารางเมตร บนเนื้อที่ดิน 1 ไร่ 200 ตารางวา ราคาค่าก่อสร้างประมาณ 19,569 บาท (หนึ่งหมื่นเก้าพันห้าร้อยหกสิบเก้าบาทถ้วน) ระยะเวลาการก่อสร้าง 6 เดือนแล้วเสร็จประมาณเดือนกันยายน พ.ศ. 2462

การซ่อมแซมบูรณะครั้งหลังสุดเมื่อปี 2545 โดยผู้รับเหมาซ่อมแซมคือ นายกิตติศักดิ์ เสงษ์ปฏิกุล

รูปแบบอาคาร

บ้านสินานนท์ เป็นอาคารบ้านพักอาศัยแบบตึก 2 ชั้น โครงสร้างหลักเสาคอนกรีตเสริมเหล็ก ผนังก่ออิฐฉาบปูน ยกพื้นชั้นสองสูงจากผิวดิน 1.50 เมตร ความสูงจากพื้นชั้นหนึ่งถึงชั้นสอง 4 เมตร ความสูงจากพื้นชั้นสองถึงเพดาน 4 เมตร ขนาดพื้นที่อาคารกว้าง 13.50 เมตร ขนาดพื้นที่ยาวประมาณ 11.50 เมตร รวมพื้นที่อาคารประมาณ 311 ตารางเมตร พื้นชั้นที่หนึ่งและสองเป็นไม้สักทอง

การใช้ประโยชน์

บ้านสินานนท์ ใช้ประโยชน์เป็นบ้านพักอาศัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.29 บ้านดินนานนท์

เอกสิทธิ์และสิทธิของเจ้าของที่ดินหรือเจ้าของอาคารพาณิชย์ โดยอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ระดับความสำคัญ

บ้านสินานนท์ มีการใช้ประโยชน์มากกว่า 85 ปี เป็นบ้านพักอาศัยรูปแบบตึก 2 ชั้น หลังแรกในจังหวัดลำปางที่ใช้เทคนิคการก่อสร้างแบบตะวันตก เป็นบ้านที่มีคุณค่าในเชิงอนุรักษ์มีเพียงจำนวนน้อยที่มีสภาพอาคารสมบูรณ์และแข็งแรง

4.13.4 อาคารพักอาศัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

อาคารพักอาศัยแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในเขตเทศบาลนครลำปาง มีอยู่จำนวนมาก ในการศึกษาี้ขอกกล่าวถึงอาคารพักอาศัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีการใช้ประโยชน์ตั้งแต่ 100 ปี ขึ้นไป ซึ่งทรงคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม จำนวน 2 อาคาร เฉพาะแต่เรือนเครื่องสับ (เรือนไม้จริง) เป็นเรือนสำหรับชาวบ้านชาวเมืองที่มีฐานะดี เป็นเรือนสำหรับครอบครัวใหญ่ มีสมาชิกครอบครัวมาก โดยสร้างเป็นเรือนหมู่ 2 หลัง มีลานเล่นกลางและมีระเบียงหน้าสำหรับรับแขก ครัวไฟสร้างแยกต่างหากโดยสร้างไว้ได้ลม การปลูกเรือนภาคเหนือไม่นิยมปลูกขวางตะวัน นิยมปลูกตามตะวันและเพื่อรับลมทางใต้เช่นเดียวกับทางภาคกลาง

สัดส่วนของเรือนทางภาคเหนือนิยมแบ่งเป็นเดี่ยวบนและเดี่ยวล่าง โดยสร้างเดี่ยวล่างนับแต่โคนเสาถึงจรูด เดี่ยวบนนับแต่พริ้งบ้านถึงสันหลังคา บ้านทางภาคเหนือสร้างฝาผายออกโดยตั้งไม้คร่ำจากพื้นขึ้นยึดกับไม้แปรรูปตรงกลางหลังคาปีกนก ฝาที่ผายออกนี้จะเอียงแต่ด้านข้าง ส่วนด้านสกัดหัวท้ายไม่เอียง การยึดฝาที่เอียงออกนี้ที่เสารับตัวบ้านจะมีเด้าต่อจากเสาออกมายึดฝา

การแบ่งจังหวะตัวเรือนแบ่งเป็น 3 ห้อง ห้องระเบียงเป็นห้องโถง ซึ่งเป็นประตูทางเข้า ระเบียงห้องโถงนี้เรียกว่า "เต็น" เต็นระยะนี้ทำชั้นเก็บของเรียกว่า "ควัน" ประตูหน้าต่างของบ้านทางภาคเหนือจะมีประตูเป็นประตูบานเดียว มีกรอบขีดหน้าประตูและธรณีประตูล่างสำหรับสวมเดือยประตูมี "ขมหัวประตู" หรือ "ไม้ขมหัวธรณีประตู" ประตูเปิดเข้าทางด้านในเช่นเดียวกับทางภาคกลาง ประตูทางเข้าตัวเรือนนี้มีอยู่ทั้งทางด้านข้างและทางด้านสกัด ทางด้านข้างจะเปิดด้านที่ชายคาต่อกัน และมีรางน้ำรองรับชายคาตรงที่เป็นช่องทางเดินรางน้ำรองรับชายคานี้ ทางเหนือเรียกชื่อโดยเฉพาะว่า "ฮ่อมริน" ประตูทางเข้าเป็นประตูไม้แผ่นเดียว เหนือประตูเป็นช่องลมใส่ไม้กลึงเป็นไม้กลมควัน เป็นเม็ดลูกแก้วโดยตลอด ฝาด้านสกัดนี้จะกรุไม้เป็นฝาแบบฝาประกนหรือฝาดำผ้า โดยมีลูกนอนและลูกตั้ง ระหว่างชื่อและจั่วเหนือฝาด้านนี้กรุจั่วเป็นกรอบลูกฟักตามหน้าจั่ว ที่ลูกฟักจะกรุด้วยลูกทรงแทนที่กรุด้วยไม้ทาบเป็นการถ่ายเทอากาศอีกชั้นหนึ่ง

ประตูเรือนทางเหนือในสมัยหลังๆ นิยมสลักลวดลายต่างๆ เป็นลายใบไม้ ดอกไม้ ลายก้านขด ฯลฯ บางแห่งก็ฉลุโปร่งประดับไว้เหนือประตู ภาษาทางล้านนาเรียกเฉพาะส่วนนี้ว่า "ห้ายนต์" คำว่าห่าเป็นภาษาเรียกอวัยวะเพศของเด็กชาย คำว่า "ยนต์" แผลงมาจากคำว่า "ยันต์" คำนี้ได้รู้ความมาเป็น 2 นัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นัยหนึ่งเชื่อกันว่าตั้งแต่สมัยที่เชียงใหม่ตกอยู่ภายใต้การยึดครองของพม่า พม่าบังคับคนล้านนาทำรูปหุ่นขี้ผึ้งไว้เหนือประตูทางเข้า เช่นเดียวกับการติด "ไม้กาแล" (ไม้กาแลคือไม้แกะลายไขว้กัน 2 อัน ตั้งอยู่บนสันหลังคาตอนหน้าจั่ว) ไม้หุ่นขี้ผึ้งนี้เป็นการข่มอาคมขลังของคนเมืองเชียงใหม่ และให้แตกต่างกับบ้านของชาวพม่า แต่อีกนัยหนึ่งเชื่อว่าเป็นของที่นิยมทำมาแต่เดิม เป็นยันต์ป้องกันความอัปมงคลและเสียดจัญไรเช่นเดียวกับไม้กาแล ซึ่งฝ่ายหนึ่งเชื่อว่าเป็นองค์ประกอบอาคารเดิม ที่สร้างไว้เพื่อป้องกันแรงและกาเกาะหลังคา ทางเหนือมีความเชื่อถือเรื่องเสียดเพิ่มมากกว่าทางภาคกลาง ภาคกลางถือแต่แรง ถ้าแรงเกาะถือว่าจะเกิดความไม่เป็นมงคล ส่วนภาคเหนือถือกาด้วยจึงได้ทำไม้กาแล เมื่อกาแลเห็นก็ไม่กล้าเกาะ (เสนอ นิลเดช.2547 : 109-114)

(1) บ้านเจ้าแม่ยอดคำ

ที่ตั้ง

เลขที่ 99 ถนนพระแก้ว ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

ประวัติบ้าน

บ้านเจ้าแม่ยอดคำประกอบด้วยเรือนล้านนาโบราณ และบริเวณที่ร่มรื่นกว้างขวางเกือบ 4 ไร่ ตั้งอยู่ที่ด้านทิศเหนือของถนนพระแก้ว ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นบริเวณที่เป็นเขตชุมชนโบราณเมืองเขลางค์รุณแรก หันหน้าเรือนสู่ทิศใต้ตามตำราการปลูกเรือนล้านนา ซึ่งจะหันหน้าเรือนไปในทางทิศเหนือและทิศใต้เท่านั้น และเรือนเจ้าแม่ยอดคำปลูกสร้างกลางพื้นที่ มีต้นไม้เชื่อมบ้านปลูกให้ความร่มรื่นโดยรอบ

ลักษณะเรือน

บ้านเจ้าแม่ยอดคำเป็นเรือนที่มีลักษณะตามแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของล้านนา หรืออาจยึดถือเรือนเจ้าแม่ยอดคำเป็นแบบตัวอย่างที่จะศึกษาได้ มีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกพื้นใต้ถุนสูง มีเรือนนอน 2 ห้อง เป็นเรือนแฝด มีทางเดินกลางเรียกว่า "ฮ่อม"

อาคารที่ประกอบกับเรือนนอนแฝดได้แก่ เรือนครัวทางทิศตะวันตกและเรือนพักผ่อนที่สร้างขวางไว้ด้านหน้าของเรือนนอน นอกจากนี้ยังมีขั้วปลูกสร้างไว้ด้านหน้าของเรือน เชื่อมต่ออาคารทุกหลังด้วยเรือนชาน

เรือนเจ้าแม่ยอดคำเป็นเรือนรุ่นแรกๆที่เริ่มคลี่คลายจากเรือนห้องนอนเดี่ยวมาเป็นเรือน 2 ห้องนอน สังเกตได้จากเรือนนอนแฝดมีขนาดไม่เท่ากัน เรือนนอนหลักแต่เดิมซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกและเป็นตำแหน่งเดิมจะมีขนาดใหญ่ตามมาตรฐานของเรือน ส่วนเรือนนอนคู่แฝดที่ปลูกสร้างด้านทิศตะวันตกต่อจากเรือนนอนใหญ่ และมีทางเดินผ่านกลางนั้นมีขนาดเล็กกว่า มองเห็นรูปลักษณะของหลังคา จั่วเล็กกว่าอย่างชัดเจน ห้องนอน 2 ห้องนี้มีชื่อเรียกมาแต่โบราณว่า ห้องหลวง และห้องน้อย และตำแหน่งและลักษณะของห้องน้อยนี้เป็นตำแหน่งเรือนครัวเดิมของเรือนห้องนอนเดี่ยว การ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

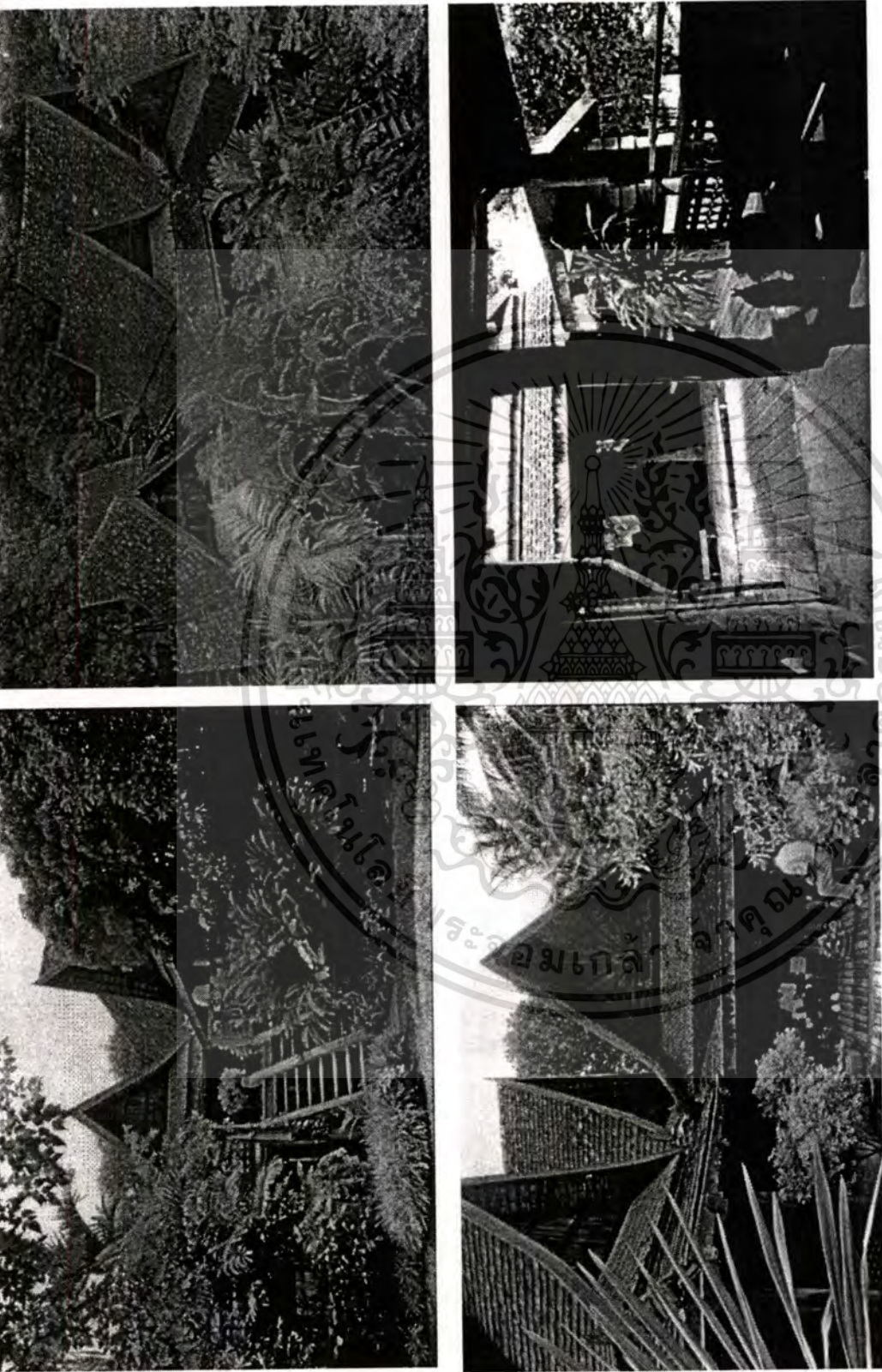
คลี่คลายเพื่อพัฒนาเรือนในสมัยต่อมาจึงเปลี่ยนประโยชน์เรือนครัวเป็นเรือนนอน ย้ายเรือนครัวไปไว้ตำแหน่งอื่นๆ (มักเป็นทิศตะวันตกหรือด้านหลังของเรือน)

ลักษณะเดิมของเรือนล้านนาดังเดิมที่สังเกตเห็นในเรือนเจ้าแม่ยอดคำ ได้แก่

1. ผนังฝาออกจากพื้น ซึ่งเป็นลักษณะเรือนล้านนาฐานแรก ลักษณะของฝาผนังเช่นนี้พบที่เรือนเจ้าแม่ยอดคำเพียงหลังเดียวในปัจจุบัน
2. การเจาะช่องหน้าต่างขนาดเล็กมาก ในสมัยโบราณเรียกหน้าต่างรูปสี่เหลี่ยมขนาดเล็กมากกว่า ประตูเมงจอน(เมงกระซอน) ซึ่งเรียกตามลักษณะของบ้านหน้าต่างที่เปิดออก 2 ข้าง นอกจากนี้ตำแหน่งหน้าต่างด้านข้างของเรือนพักผ่อน มองเห็นภายนอกได้อย่างชัดเจน จะอยู่ในระดับพื้นห้องซึ่งสอดคล้องกับการนั่งพักผ่อนกับพื้น ไม่มีเก้าอี้นั่งในสมัยนั้น
3. ลักษณะของหลังคาเรือนมีจั่วสูงชันและอ่อนช้อย เนื่องจากออกแบบให้มีความโค้งในช่องปลายของชายคา ออกแบบตกแต่งลวดลายของบ้านลมและหน้าจั่วด้วยไม้แกะสลักอย่างสวยงาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.30 บ้านเจ้าแม่ยอดคำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การใช้ประโยชน์

บ้านเจ้าแม่ยอดคำปัจจุบันใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษางานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นล้านนา
สภาพการอนุรักษ์

เรือนเจ้าแม่ยอดคำ แม้จะมีอายุกว่าร้อยปี แต่จากหลักฐานเห็นว่ามี การซ่อมแซมอนุรักษ์มา โดยตลอด ประกอบกับทายาทผู้สืบทอดมีความรักและหวงแหนมรดกสิ่งนี้มาก จึงเหลือสภาพของ เรือนให้เห็นถึงปัจจุบัน เรือนเจ้าแม่ยอดคำได้รับการอนุรักษ์โดยมีการบูรณะดังนี้

1. เพิ่มเสาเรือนนอนอีก เสริมเสาเดิมหลายตำแหน่ง โดยเฉพาะด้านทิศตะวันออกของเรือน นอนใหญ่ เนื่องจากเสาของเดิมมีขนาดเล็ก มีเส้นผ่าศูนย์กลางเพียง 8 นิ้ว และไม้ผุ
2. เรือนครัวคาดว่า จะต่อเติมในสมัยหลัง เรือนครัวเดิมคาดว่าจะ เป็นตำแหน่งของห้องนอน เล็กในปัจจุบัน คงมีการขยายพื้นที่เรือนโดยใช้ตำแหน่งเรือนครัวเป็นเรือนนอน
3. การออกแบบตกแต่งห้องนอนใหญ่ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบัน โดยต่อ เติมฝ้าเพดาน สร้างห้องสุขภัณฑ์ในห้องนอน การทาสีฉันทัน และตกแต่งแบบสมัยใหม่ซึ่งแตกต่างกับ ลักษณะของโบราณ แต่ก็ เป็นไปตามความจำเป็น และไม่สังเกตเห็นภายนอกเรือน

ระดับความสำคัญ

เรือนเจ้าแม่ยอดคำเป็นเรือนล้านนาสกุลช่างลำปาง หนึ่งในสามหลังที่ปรากฏให้เห็นใน เมืองลำปางปัจจุบัน เป็นเรือนโบราณที่มีสัดส่วนรูปทรงสวยงามที่สุด คาดว่าจะเก่าแก่ที่สุด มี ลักษณะเฉพาะของเรือนที่เป็นเอกลักษณ์ มีคุณค่าต่อการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม เรือนล้านนาและ เป็นหลักฐานอย่างหนึ่ง ที่แสดงถึงความเข้าใจในคุณค่าความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปกรรมของชาว ลำปาง (บุญเจริญ อุบลศรี, 2531)

(2) บ้านเสานัก

ที่ตั้ง

เลขที่ 6 ถนนราษฎรพัฒนา ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

ประวัติบ้าน

บ้านเสานัก สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2438 โดยคนหบดีชาวพม่าชื่อ หม่องจันโอง (จัน โอง) ต้นตระกูลจันทริวิโรจน์ บ้านเสานักตกทอดมาถึงทายาทของตระกูลจันทริวิโรจน์รุ่นหลาน คือ คุณหญิงวลัย สีลานุช อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนลำปางกัลยาณี หลังจากที่คุณหญิงวลัย สีลานุช ได้ถึงแก่อนิจกรรมในปี พ.ศ. 2535 แล้ว บ้านเสานักจึงไม่มีผู้อยู่อาศัยอีก คุณมาดา ชิวรักษ์ ผู้ดูแลบ้านในปัจจุบันได้สืบทอดเจตนารมย์ของคุณหญิงวลัย สีลานุช โดยดูแลให้บ้านเสานักได้เป็นที่ เทียบชมและศึกษาสำหรับผู้สนใจ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลักษณะเรือน

บ้านเสานักเป็นเรือนไม้จริงขนาดใหญ่ 2 ห้องนอน รูปแบบอาคารมีลักษณะทางศิลปแบบพม่าผสมล้านนา พาไลยที่อยู่รอบตัวบ้านแตกต่างจากเรือนทางภาคเหนือโดยทั่วไป เสาเรือนไม้สักจำนวน 116 ต้น ทำให้บ้านตั้งอยู่อย่างคงทนถาวรเป็นเวลานาน นอกจากนี้ยังมีดูข้าว "ยุงข้าว" ที่มีเสาไม้สัก 24 ต้น ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน

การใช้ประโยชน์

บ้านเสานักปัจจุบันไม่มีผู้อยู่อาศัย จึงเปิดบริการเพื่อการเที่ยวชมและศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมล้านนา รวมทั้งบริการให้เช่าสถานที่จัดนิทรรศการ งานเลี้ยง และพิธีมงคล

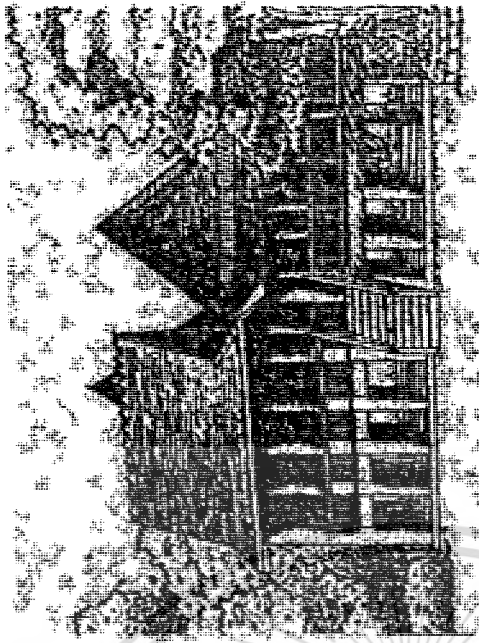
สภาพการอนุรักษ์

บ้านเสานักได้ซ่อมแซมและบูรณะครั้งใหญ่เมื่อสมัย คุณหญิงวลัย ลีลาบุษ ยังมีชีวิตอยู่ สภาพอาคารมีความสมบูรณ์ แข็งแรง ประกอบกับต้นสารภีขนาดใหญ่อายุ 130 ปี บริเวณหน้าบ้านยังได้รับการอนุรักษ์

ระดับความสำคัญ

บ้านเสานักมีรูปแบบและความเก่าแก่ของงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตแบบแผนประเพณีของชาวเมืองนครลำปางได้เป็นอย่างดี ดังนั้นบ้านเสานักจึงเป็นงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าสมควรอนุรักษ์ให้เป็นประโยชน์แก่อนุชนได้เรียนรู้อดีตและความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นให้ยืนยงตลอดไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่... ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.31 บ้านเตานัก

บทที่ 5

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมภายในเขตเมือง (เทศบาลนครลำปาง) โดยเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ (Tangible) ทั้งที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน ในพระราชกิจจานุเบกษา หรือยังไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียน โดยมีเป้าหมายเพื่อนำผลสรุปในเชิงการประเมินคุณค่า (Value Assessment) เพื่อใช้เสนอแนวทางสำหรับการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม และเพื่อสร้างแรงจูงใจของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปางให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของชุมชน

โดยผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามจำนวน 308 ชุด ที่ทำการสำรวจโดยวิธี (Geographical Random Sampling) ภายใน 4 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลเวียงเหนือ ตำบลหัวเวียง ตำบลสวนดอก และตำบลสบตุ๋ย รวมทั้งแบบสอบถามอีก 30 ชุด จากพระภิกษุในวัดที่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่การศึกษาด้วย ทั้งนี้ได้ทำการศึกษาในเรื่องดังนี้

- 5.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง
- 5.2 การรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมจากกลุ่มตัวอย่าง
- 5.3 การรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมแยกตามประเภทคุณค่าในการอนุรักษ์
- 5.4 การเปรียบเทียบการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม 5 ด้าน จำแนกตามประเภทมรดกทางวัฒนธรรม
- 5.5 การวิเคราะห์การผันแปร (Analysis of Variance) ของการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปาง
- 5.6 การวิเคราะห์จำแนกหมู่ (Multiple Classification Analysis) ของการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปาง

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังศึกษาถึงข้อมูลข่าวสารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการรับรู้และการมีส่วนร่วมในกิจการของชุมชนตามลำดับ รวมทั้งบทบาทของพระภิกษุที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการรับรู้และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

5.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการศึกษาการสุ่มกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ตอบแบบสอบถามการรับรู้ของชุมชนต่อคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง สรุปลักษณะทั่วไปของประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

แม้ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 52.6 และเพศชาย ร้อยละ 47.4 โดยส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามจะมีอายุในช่วง 40 - 49 ปี มีสัดส่วน ร้อยละ 24.7 โดยมากมีการศึกษาระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 33.1 รองลงมา มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ร้อยละ 23.1 และการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ ร้อยละ 22.7

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในจังหวัดลำปาง ร้อยละ 80.5 และจังหวัดอื่นในภาคเหนือ ร้อยละ 13.3 และมีสถานภาพสมรสและจดทะเบียนเป็นส่วนใหญ่มีสัดส่วน ร้อยละ 53.9 รองลงมา มีสถานภาพเป็นคนโสด ร้อยละ 27.9 และประกอบอาชีพการค้าเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 28.9 รองลงมา เป็นแม่บ้าน ข้าราชการบำนาญ ร้อยละ 22.1 สำหรับการรับราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจมีเพียง ร้อยละ 13.3 เป็นพนักงานบริษัทหรือห้างร้าน ร้อยละ 5.5 และร้อยละ 52 มีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและเป็นเจ้าของบ้าน ร้อยละ 69.2 และมีระยะเวลาการอยู่อาศัยในจังหวัดลำปางระหว่าง 21 - 30 ปีเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 18.5 รองลงมา ระหว่าง 41 - 50 ปี ร้อยละ 17.5 (รายละเอียดตารางที่ 5.1)

5.2 การรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมจากกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษามรดกทางวัฒนธรรมในครั้งนี้ได้แบ่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible) ออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

1. Dead Monuments คือ โบราณสถานที่มีลักษณะเป็นซากหลักฐานทางอารยธรรมในอดีตมากกว่าจะยังสอยในปัจจุบัน ได้แก่ กำแพงเมือง คูเมือง ป้อมปืน และประตูเมือง
2. Living Monuments คือ โบราณสถานที่ยังคงใช้ประโยชน์ในกิจกรรมด้านศาสนา ประเพณีและมีการตกแต่งเสริมความมั่นคงตามลักษณะของสถาปัตยกรรม ได้แก่ วัดในพระพุทธศาสนา
3. Commercial Historical District & Residences คือ ย่านการค้าในประวัติศาสตร์ และอาคารพักอาศัย เช่น ชุมชนตลาดจีน และบ้านพักอาศัย
4. Public Buildings คือ โบราณสถานประเภทอาคารสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และความงามของเมือง ได้แก่ สถานีรถไฟนครลำปาง สนามบินลำปาง สะพานรัฐสภาภิเศก และพิพิธภัณฑสถานชาติไทยพาณิชย์ จำกัด(มหาชน)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.1 แสดงจำนวนและร้อยละของลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง (N = 308)

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	146	47.4
	หญิง	162	52.6
อายุ	29 ปีและน้อยกว่า	54	17.5
	30 – 39 ปี	54	17.5
	40 – 49 ปี	76	24.7
	50 – 59 ปี	51	16.6
	60 – 69 ปี	46	14.9
	70 ปีขึ้นไป	27	8.8
ภูมิลำเนาเดิม	จังหวัดลำปาง	248	80.5
	จังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือ	41	13.3
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1	0.3
	ภาคกลาง	9	2.9
	ภาคใต้	3	1.0
	กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	6	1.9
สถานภาพสมรส	โสด	26	27.9
	สมรสจดทะเบียน	166	53.9
	สมรสแต่ไม่จดทะเบียน	17	5.5
	หม้าย หย่าหรือแยกกันอยู่	27	2.8
	อื่น ๆ ได้แก่ นักบวช	11	3.6
		1	0.3
การศึกษา	ไม่ได้เรียนหนังสือ	7	2.3
	ประถมศึกษา	70	22.7
	มัธยมศึกษาตอนต้น	32	10.4
	มัธยมศึกษาตอนปลายหรือปวช.	70	22.7
	อนุปริญญาหรือปวส.	47	15.3
	ปริญญาตรี	71	23.1
	ปริญญาโท	6	1.9
	ไม่ตอบ	5	1.6

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง		จำนวน	ร้อยละ
อาชีพ	ไม่ได้ประกอบอาชีพ,แม่บ้าน,ข้าราชการ บ้านานุ,เกษียณ	68	22.1
	รับราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ	41	13.3
	พนักงานบริษัทหรือห้างร้าน	17	5.5
	อาชีพอิสระ	34	11.0
	รับจ้าง	35	11.4
	ค้าขาย	89	28.9
	นักศึกษา	20	6.5
	อื่น ๆ ได้แก่ เกษตรกรรม พระภิกษุ ศิษย์วัด	4	1.3
รายได้ต่อเดือน/คน	ไม่เกิน 10,000	160	52.0
	10,001 – 15,000	23	7.5
	15,001 – 20,000	21	6.8
	20,001 – 30,000	15	4.9
	มากกว่า 30,000	7	2.3
	ไม่ได้ประกอบอาชีพ(แม่บ้าน,เกษียณ)	47	15.3
	ไม่ตอบ	35	11.4
กรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย	เป็นเจ้าของบ้านพร้อมที่ดิน	213	69.2
	เป็นเจ้าของบ้านแต่เช่าที่ดิน	19	6.2
	เช่าทั้งบ้านและที่ดิน	42	13.6
	อาศัยอยู่กับพ่อแม่หรือญาติ	28	9.9
	อื่น ๆ (บ้านพักสวัสดิการ, หอพัก)	6	1.9
ระยะเวลาการอยู่อาศัยใน จังหวัดลำปาง (ปี)	ไม่เกิน 10 ปี	45	14.6
	10 – 20 ปี	29	9.4
	21 – 30 ปี	57	18.5
	31 – 40 ปี	50	16.2
	41 – 50 ปี	54	17.5
	51 – 60 ปี	30	9.7
	มากกว่า 61 ปี	43	14.0

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.2.1 การรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมภายในเขตเทศบาลนครลำปางที่มีคุณค่ามากที่สุด

การสำรวจความคิดเห็นในขั้นนี้จึงเป็นการเสนอความเห็นจากการรับรู้ด้วยประสบการณ์ของกลุ่มประชากรตัวอย่างซึ่งผลการสำรวจพบว่า การจัดเรียงตามลำดับความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมนั้น มีการนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรมมากถึง 89 รายการ ผู้วิจัยจึงพิจารณาว่าควรนำเสนอรายการมรดกทางวัฒนธรรม 15 รายการแรก เพื่อสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ของการรับรู้ของชาวชุมชนว่ามีความหลากหลายอย่างไร ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า มรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการจัดลำดับการรับรู้ที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก จำนวน 15 รายการ และมีความสำคัญจากรายการที่ 1 - 5 ดังนี้

1. วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ได้รับการคัดเลือกเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 116 ราย คิดเป็นร้อยละ 37.7 อันดับสองจำนวน 56 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.2 อันดับสามจำนวน 30 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.7 อันดับสี่จำนวน 27 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.8 อันดับห้าจำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.9 และไม่ได้รับเลือกจำนวน 73 ราย คิดเป็นร้อยละ 23.7
2. วัดพระธาตุลำปางหลวง ได้รับการคัดเลือกเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 24 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.8 อันดับสองจำนวน 15 ราย คิดเป็นร้อยละ 4.9 อันดับสามจำนวน 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.9 อันดับสี่จำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.6 อันดับห้าจำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.3 และไม่ได้รับการเลือกจำนวน 248 ราย คิดเป็นร้อยละ 80.5
3. กำแพงเมืองเก่าและคูเมืองเก่า ได้รับการคัดเลือกเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 18 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.8 อันดับสองจำนวน 15 ราย คิดเป็นร้อยละ 4.9 อันดับสามจำนวน 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.9 อันดับสี่จำนวน 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.3 อันดับห้าจำนวน 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.9 ไม่ได้รับเลือกจำนวน 247 ราย คิดเป็นร้อยละ 80.2
4. สะพานรัฐภักดิ์ ได้รับการคัดเลือกเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.5 อันดับสองจำนวน 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 6.2 อันดับสามจำนวน 25 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.1 อันดับสี่จำนวน 29 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.4 อันดับห้าจำนวน 27 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.8 ไม่ได้รับเลือกจำนวน 191 ราย คิดเป็นร้อยละ 62.0
5. รถม้า ได้รับการคัดเลือกเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.2 อันดับสองจำนวน 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.6 อันดับสามจำนวน 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.9 อันดับสี่จำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.0 อันดับห้าจำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.9 ไม่ได้รับเลือกจำนวน 263 ราย คิดเป็นร้อยละ 85.4

ส่วนที่เหลือตั้งแต่อันดับ 6 - 15 ประกอบด้วย ป้อมปืน(หอคอยม็อก) จนถึงอันดับ 15 ประเพณีลอยกระทง ซึ่งถือเป็น Intangible มีรายละเอียดปรากฏตามตาราง

แม้ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.2 จำนวนและร้อยละของมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับเลือกว่ามีคุณค่ามากที่สุด

ลำดับแรก (จาก 89 รายการ)

N = 308

มรดกทางวัฒนธรรม	ลำดับ 1		ลำดับ 2		ลำดับ 3		ลำดับ 4		ลำดับ 5		ไม่ได้รับเลือก (0)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม	116	37.7	56	18.2	30	9.7	27	8.8	6	1.9	73	23.7
2. วัดพระธาตุลำปางหลวง	24	7.8	15	4.9	12	3.9	5	1.6	4	1.3	248	80.5
3. กำแพงเมืองเก่าและคูเมืองเก่า	18	5.8	15	4.9	12	3.9	7	2.3	9	2.9	247	80.2
4. สะพานรักษาภิเศก	17	5.5	19	6.2	25	8.1	29	9.4	27	8.8	191	62.0
5. รถม้า	16	5.2	11	3.6	9	2.9	3	1.0	6	1.9	263	85.4
6. ป้อมปืน(หออระม็อก) และประเพณี พื้อมมีมด มีเม็ง	15	4.9	14	4.5	10	3.2	11	3.6	11	3.6	247	80.2
7. วัดศรีชุม	11	3.6	30	9.7	34	11.0	34	11.0	15	4.9	184	59.7
8. สถานีรถไฟนครลำปาง	11	3.6	14	4.5	25	8.1	18	5.8	28	9.1	212	68.8
9. ชุมชนตลาดจีน	11	3.6	10	3.2	10	3.2	12	3.9	17	5.5	248	80.5
10. วัดบุญวาทยา	9	2.9	11	3.6	11	3.6	20	6.5	13	4.2	244	79.2
11. วัดเจดีย์ขาว	7	2.3	8	2.6	9	2.9	12	3.9	5	1.6	267	86.7
12. ประเพณีสงกรานต์	6	1.9	5	1.6	-	-	2	0.6	3	1.0	292	94.8
13. วัดศรีทองเมือง	5	1.6	19	6.2	19	6.2	15	4.9	10	3.2	240	77.9
14. บ้านเสานัก	5	1.6	10	3.2	13	4.2	10	3.2	15	4.9	255	82.8
15. ประเพณีลอยกระทง	3	1.0	3	1.0	4	1.3	-	-	1	0.3	297	96.4

5.2.2 การจัดลำดับการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม 18 รายการตามที่ถูกวิจัยนำ

เสนอ

จากการศึกษาการรับรู้ของชุมชนในการเรียงลำดับความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม จำนวน 18 รายการที่ถูกวิจัยนำเสนอ โดยให้กลุ่มตัวอย่างจัดลำดับความสำคัญ ลำดับที่ 1 - 18 และให้ตอบด้วยว่ารู้จักและไม่รู้จัก (เพื่อใช้เป็นตัวทดสอบนัยสำคัญทางสถิติต่อไป) ผลการศึกษาพบว่ามรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการเรียงลำดับความสำคัญจากรายการที่ 1-15 มีดังนี้ (ตารางที่ 5.3)

1. วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ได้รับการเลือกเป็นอันดับหนึ่ง จำนวน 152 ราย คิดเป็นร้อยละ 49.35 อันดับสองจำนวน 43 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.96 อันดับสามจำนวน 26 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.44 อันดับสี่จำนวน 21 ราย คิดเป็นร้อยละ 6.81 อันดับห้าจำนวน 10 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.25 และมีผู้รู้จักจำนวน 303 ราย คิดเป็นร้อยละ 98.37

2. กำแพงเมืองและคูเมืองเก่า ได้รับเลือกเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 33 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.71 อันดับสองจำนวน 23 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.47 อันดับสามจำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.20 อันดับสี่จำนวน 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.89 อันดับห้าจำนวน 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.89 และมีผู้รู้จักจำนวน 221 ราย คิดเป็นร้อยละ 71.75

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. สะพานรัชฎาภิเศก ได้รับเลือกเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 29 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.41 อันดับสองจำนวน 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 6.16 อันดับสามจำนวน 32 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.38 อันดับสี่จำนวน 34 ราย คิดเป็นร้อยละ 11.05 อันดับห้าจำนวน 35 ราย คิดเป็นร้อยละ 11.36 และมีผู้รู้จัก 307 ราย คิดเป็นร้อยละ 99.67

4. ประตุมือเมืองและป้อม (หอคอยมือ) ได้รับเลือกเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 18 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.84 อันดับสองจำนวน 29 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.41 อันดับสามจำนวน 14 ราย คิดเป็นร้อยละ 4.54 อันดับสี่จำนวน 14 ราย คิดเป็นร้อยละ 4.54 อันดับห้าจำนวน 10 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.25 และมีผู้รู้จัก 234 ราย คิดเป็นร้อยละ 75.97

5. วัดศรีชุม ได้รับเลือกเป็นอันดับหนึ่งจำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.19 อันดับสองจำนวน 38 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.34 อันดับสามจำนวน 32 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.38 อันดับสี่จำนวน 33 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.71 อันดับห้าจำนวน 33 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.71 และมีผู้รู้จัก 306 ราย คิดเป็นร้อยละ 99.35

5.2.3 ค่าเฉลี่ยของการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม

ในการศึกษาการรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปาง ผู้วิจัยได้คัดเลือกไว้ 18 รายการ และผู้วิจัยได้ตั้งข้อคำถามเกี่ยวกับการรับรู้ และไม่รับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าวด้วย เพื่อต้องการศึกษาถึงระดับการรับรู้ของชาวชุมชน ซึ่งมีผลต่อการรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม โดยจะจัดว่าจำนวนมรดกทางวัฒนธรรมที่กลุ่มตัวอย่างรู้จักมีมากน้อยเพียงใดจากมรดกทางวัฒนธรรมจำนวน 18 รายการ แล้วหาออกมาเป็นค่าเฉลี่ย

ผลการศึกษาพบว่า มีค่าเฉลี่ยของการรับรู้โดยรวมเท่ากับ 9.52 แสดงให้เห็นว่ามีการรู้จักค่อนข้างไม่มากนัก คือ ร้อยละ 50 ของที่นำเสนอ สำหรับมรดกทางวัฒนธรรมที่กลุ่มตัวอย่างรู้จักมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ

1. วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่กลุ่มตัวอย่างรู้จักมากที่สุดมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 11.69

2. รองลงมาคือวัดศรีชุม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 11.50

3. สถานีรถไฟนครลำปาง มีค่าเฉลี่ย 11.24

4. สะพานรัชฎาภิเศก มีค่าเฉลี่ย 10.98

5. วัดบุญวาทย์วิหาร มีค่าเฉลี่ย 10.73

ส่วนมรดกทางวัฒนธรรมที่มีผู้รู้จักน้อย 3 อันดับสุดท้ายคือ

1. พิพิธภัณฑสถานชาติไทยพาณิชย์มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 7.85

2. บ้านเจ้าแม่ยอดคำ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.90

3. กุ้ยยาสุตา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.24

ตารางที่ 5.3 ความถี่ของการเรียงลำดับมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเทศบาลนครลำปางทั้งที่รู้จักและไม่รู้จัก 18 รายการ

มรดกทางวัฒนธรรม	ความถี่ในการจัดลำดับคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม (1-18)																				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	0	N	
1. วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม	152	43	26	21	10	4	9	5	8	4	3	1	1	1	2	1	0	12	303	5	
2. กำแพงเมืองและคูเมืองเก่า	33	23	16	12	12	20	11	9	12	7	14	14	18	16	12	8	12	52	221	87	
3. สะพานรัชฎาภิเศก	29	19	32	34	35	21	11	11	14	21	18	10	6	8	2	4	2	3	307	1	
4. ประตูเมืองและป้อม(หอรบะม็อก)	18	29	14	14	10	12	24	14	12	7	9	12	18	10	19	13	8	52	234	74	
5. วัดศรีชุม	16	38	32	33	33	19	18	16	19	22	9	15	6	6	5	4	1	15	306	2	
6. สถานีรถไฟนครลำปาง	16	26	31	26	29	19	18	9	12	10	18	10	13	6	12	10	7	4	32	306	2
7. ชุมชนตลาดจัน	15	19	18	16	20	25	11	18	12	12	15	17	12	17	13	8	0	45	282	26	
8. วัดบุญวาทย์วิหาร	12	27	17	16	25	18	25	31	20	17	14	9	10	14	3	7	4	0	298	10	
9. วัดศรีทองเมือง	9	22	32	29	17	22	28	20	15	12	18	10	18	5	6	2	8	3	32	277	31
10. บ้านเสานัก	6	14	26	14	16	16	11	12	13	15	11	23	25	26	16	12	4	7	40	261	47
11. วัดท่ามะโจ	6	6	9	14	15	19	14	17	17	39	28	15	17	19	9	11	8	5	40	288	20
12. วัดบงสนุกใต้	4	7	7	13	15	15	23	19	27	31	15	16	20	17	16	7	7	6	43	284	24
13. สนามบินลำปาง	4	4	7	14	10	13	12	16	12	12	14	24	19	23	15	18	23	25	43	300	8
14. วัดกระตึกเรียงมัน	3	13	15	8	14	15	18	31	27	21	23	27	15	12	15	5	2	5	39	293	15
15. วัดแสงเมืองมา	2	14	7	9	15	19	20	22	22	16	20	20	13	15	13	6	17	10	48	253	73
16. บ้านเจ้าแม่ยอดคำ	2	1	3	1	2	6	8	4	6	5	15	9	4	16	29	38	39	23	92	76	232
17. พิพิธภัณฑสถานชาวไทยพวนชัย	1	6	6	4	4	4	6	9	12	6	11	11	18	19	22	31	25	30	82	161	14
18. กู่ย้ายสุตา	0	5	5	5	8	9	3	7	6	4	8	8	14	16	19	27	29	49	83	93	215

ซึ่งปัจจัยในการรู้จักคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เกี่ยวกับการรับรู้คุณค่าทางวัฒนธรรม ในสถิติที่ให้รายละเอียดในการวิเคราะห์ต่อไป

ตารางที่ 5.4 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุดและค่าสูงสุดของการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม

มรดกทางวัฒนธรรม	MEAN	STD.	Min.	Max
1. กำแพงเมืองเก่าและคูเมืองเก่า	7.63	4.33	.00	13.00
2. กุ้ย่ายาสุดา	5.24	4.70	.00	13.00
3. ชุมชนตลาดจีน	10.21	3.45	.00	13.00
4. บ้านเสานัก	9.62	3.85	.00	13.00
5. บ้านเจ้าแม่ยอดคำ	5.90	4.78	.00	13.00
6. ประตูเมืองและป้อม (หอคอยม็อก)	8.94	4.04	.00	13.00
7. พิพิธภัณฑสถานชาติไทยพาณิชย์	7.85	4.60	.00	13.00
8. วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม	11.69	2.05	.00	13.00
9. วัดแสงเมืองมา	9.17	4.35	.00	13.00
10. วัดปงสนุกใต้	9.93	3.76	.00	13.00
11. วัดบุญวาทยวิหาร	10.73	3.24	.00	13.00
12. วัดคดึกเชียงม้น	10.43	3.41	.00	13.00
13. วัดศรีรองเมือง	10.68	3.30	.00	13.00
14. วัดศรีชุม	11.50	2.43	.00	13.00
15. วัดท่ามะโอ	10.32	3.50	.00	13.00
16. สะพานรัชฎาภิเศก	10.98	2.72	1.00	13.00
17. สถานีรถไฟลำปาง	11.24	2.53	1.00	13.00
18. สนามบินลำปาง	9.34	3.73	.00	13.00
รวม	9.52	2.53	2.33	13.00

หมายเหตุ : N = 308 และคะแนนเต็ม = 13.00

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.3 การรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมแยกประเภทตามเกณฑ์คุณค่าในการอนุรักษ์

ในการวิเคราะห์การรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้แบ่งการรับรู้แยกประเภทตามเกณฑ์คุณค่าในการอนุรักษ์ตามหลักของ Bernard M. Feilden ออกเป็น 5 ด้าน คือ

1. คุณค่าด้านวัฒนธรรม (Cultural Value) ประกอบด้วย 2 ข้อคำถามคือ
 - 1.1 สะท้อนให้เห็นลำดับการพัฒนาด้านวัฒนธรรมของชุมชน
 - 1.2 เป็นตัวเชื่อมทางวัฒนธรรมระหว่างชุมชนเดิมและชุมชนใหม่ในเขตเมือง
2. คุณค่าด้านเศรษฐกิจ (Economic Value) ประกอบด้วย 3 ข้อคำถามคือ
 - 2.1 เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ช่วยเพิ่มพูนรายได้แก่ชุมชน
 - 2.2 การทนุบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่องช่วยประหยัดเงินลงทุนกว่าการสร้างใหม่
 - 2.3 เป็นสถานที่สามารถปรับการใช้ประโยชน์จากเดิมให้ทันสมัยและมีความคุ้มค่า
3. คุณค่าด้านสังคม (Social Value) ประกอบด้วย 3 ข้อคำถามคือ
 - 3.1 ทำให้หวนระลึกถึงเรื่องราวในอดีต
 - 3.2 องค์ประกอบของสถานที่ ช่วยทำให้เกิดความใกล้ชิดและรักษารูปแบบวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไว้ในชุมชน
 - 3.3 สถานที่ช่วยทำให้บริเวณนี้เป็นที่รู้จักและชื่นชมของชาวเมืองและนักท่องเที่ยว

เพราะมีความเป็นเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ

4. คุณค่าด้านการศึกษา (Educational Value) ประกอบด้วย 3 ข้อคำถามคือ
 - 4.1 แหล่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วรรณคดี ขนบธรรมเนียมประเพณี และชาติพันธุ์วิทยา
 - 4.2 แหล่งความรู้ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม
 - 4.3 แหล่งความรู้ลำดับขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

5. คุณค่าด้านการเมือง-การปกครอง (Political Value) ประกอบด้วย 2 ข้อคำถามคือ

- 5.1 เป็นตัวเชื่อมโยงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่น
- 5.2 โบราณสถานที่มีมาแต่อดีต ก่อให้เกิดแรงจูงใจให้ชาวชุมชนและองค์กรท้องถิ่น

อนุรักษ์ และปกป้องโบราณสถานนั้น

5.3.1 คุณค่าด้านวัฒนธรรม (Cultural Value)

คุณค่าด้านวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์และหายากของมรดกทางวัฒนธรรมที่หลอมรวมกับกิจกรรมของมนุษย์ และเชื่อมโยงกับพันธะทางอารมณ์ ความรู้สึกทางสังคม ตามลำดับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ของช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ จากช่วงของการสร้างสรรค์มรดกทางวัฒนธรรมมาสู่เวลา ณ ปัจจุบัน ซึ่งการศึกษาจะพิจารณา 2 ประเด็นคือ

1. การสะท้อนให้เห็นลำดับการพัฒนาด้านวัฒนธรรมของชุมชน

จากการศึกษาพบว่า วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดารามและวัดศรีชุม ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Living Monuments) มีการรับรู้ว่าเป็นการสะท้อนให้เห็นลำดับการพัฒนาด้านวัฒนธรรมชุมชนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.2 และ 89.9 รองลงมาอันดับ 2 ได้แก่ สถานีรถไฟนครลำปาง และสะพานรักษาภิเศก มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Public Buildings) คิดเป็นร้อยละ 89.6 , 88.3 อันดับ 3 ได้แก่ ชุมชนตลาดจีน มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Commercial Historical Area & Residences) คิดเป็นร้อยละ 83.4 ในขณะที่ 3 ลำดับสุดท้ายได้แก่ พิพิธภัณฑสถานชาติไทยพาณิชย์ บ้านเจ้าแม่ยอดคำ กุ๋ย๋ายาสุดา คิดเป็นร้อยละ 54.9, 34.4 และ 31.2 ตามลำดับ (ภาพที่ 5.1)

การวิเคราะห์จากข้อมูลสะท้อนให้เห็นลำดับการพัฒนาด้านวัฒนธรรมของชุมชน กล่าวคือ ในขณะที่วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม เป็นศูนย์รวมด้านวัฒนธรรมของชุมชนส่วนใหญ่ในเขตเมือง แต่วัดศรีชุมเป็นตัวแทนของการเคลื่อนย้ายเข้ามาของวัฒนธรรมต่างถิ่นจากพม่า ที่มาพร้อมกับการตั้งถิ่นฐานชุมชนชาวพม่าในเขตเมืองลำปาง แต่สถานีรถไฟนครลำปาง เป็นสัญลักษณ์ของการนำมาซึ่งวัฒนธรรมตะวันตกที่เคลื่อนเข้ามาพร้อมระบบขนส่งทางรถไฟ ซึ่งมีผลก่อตั้งขึ้นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมทางด้านสถาปัตยกรรมของอาคารพักอาศัยและพาณิชย์ในเขตชุมชนตลาดจีน ดังนั้น ความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรมสามารถทำความเข้าใจได้ในฐานะแหล่งอันมั่นคงของจิตวิญญาณ และภูมิปัญญาของชุมชนที่ผสมผสานในเขตพื้นที่ของเมืองที่ไม่อาจหาลักษณะพิเศษของการพัฒนาเมืองสมัยใหม่มาแทนที่ได้

2. การเป็นตัวเชื่อมทางวัฒนธรรมระหว่างชุมชนเดิมและชุมชนใหม่ในเขตเมือง

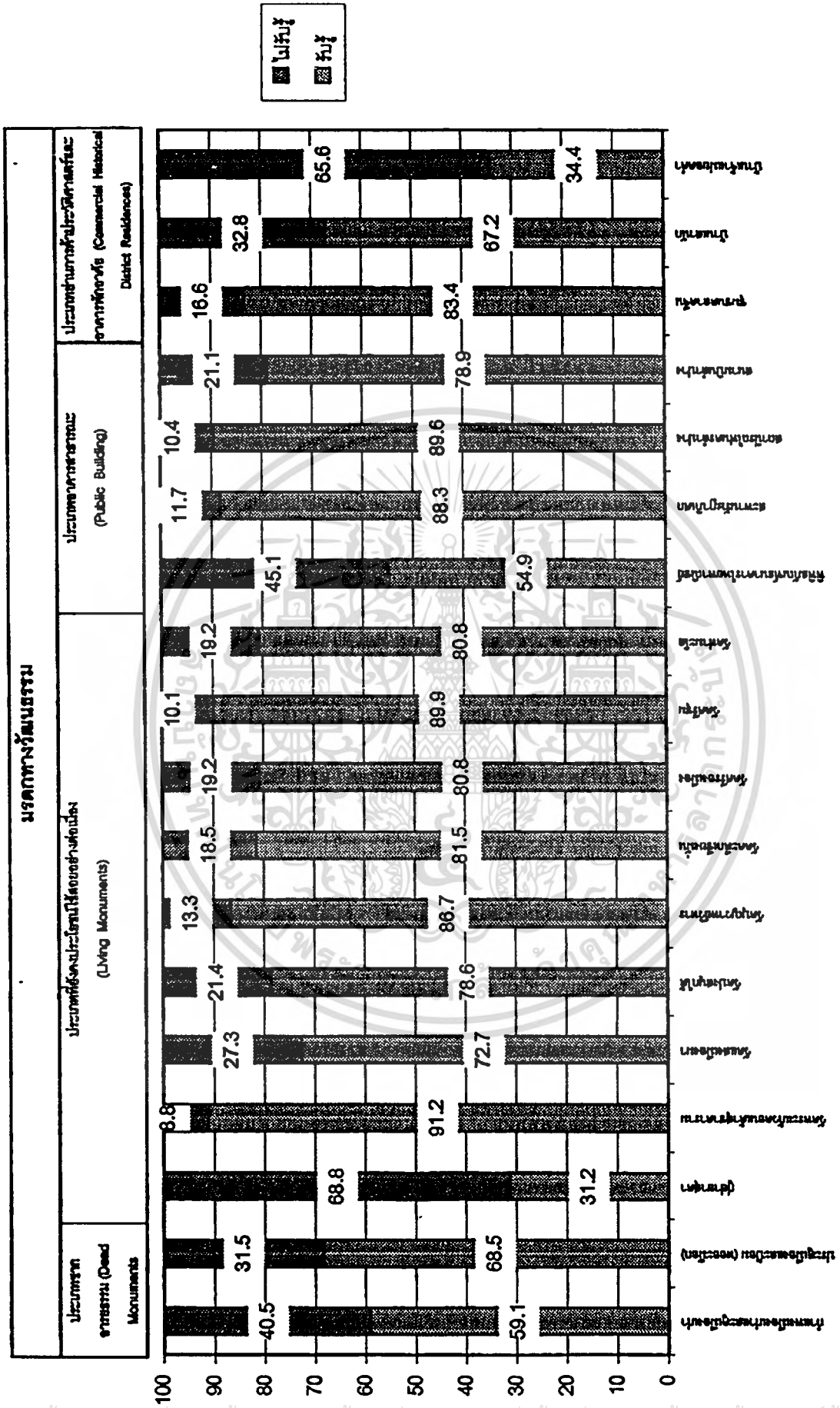
จากการศึกษาพบว่า วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดบุญวาทยวิหาร และวัดศรีชุม ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Living Monuments) มีการรับรู้ว่าเป็นตัวเชื่อมทางวัฒนธรรมระหว่างชุมชนเดิม และชุมชนใหม่ในเขตเมืองมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 89.6, 88.6 และ 88.0 รองลงมาอันดับ 2 คือ ชุมชนตลาดจีน มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Commercial Historical District & Residences) และสถานีรถไฟนครลำปาง มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Public Monuments) คิดเป็นร้อยละ 81.2 ในขณะที่ 3 ลำดับสุดท้ายได้แก่ พิพิธภัณฑสถานชาติไทยพาณิชย์ บ้านเจ้าแม่ยอดคำ และกุ๋ย๋ายาสุดา คิดเป็นร้อยละ 50.3, 34.4 และ 31.8 (ภาพที่ 5.2)

การวิเคราะห์จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Living Monuments) คือ วัด เป็นศูนย์รวมด้านจิตใจ และปรัชญาในการดำรงอยู่ของชุมชน กล่าวคือ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม มีอิทธิพลและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในชุมชนเดิมในพื้นที่เขตเมืองเก่าฝั่งเมืองเอกเขลางค์ และฝั่งเมืองใหม่ซึ่งเป็นศูนย์กลางย่านการค้าธุรกิจของเมืองในปัจจุบัน สำหรับวัดศรีชุมซึ่งไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สร้างด้วยคหบดีใหญ่ของชาวพม่า หม่องจันอุ ซึ่งมีตำแหน่งสูงสุดของชาวพม่าที่อังกฤษแต่งตั้งขึ้นในฐานะคนในบังคับของอังกฤษ ดังนั้นวัดศรีชุมจึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวเชื่อมวัฒนธรรมของชุมชนชาวพม่าและชาวพื้นเมือง แต่ในขณะที่ชุมชนตลาดจีนย่านการค้าของชาวจีนและพม่า ที่ทำการค้าขายให้ชุมชนเดิมและชาวตะวันตกที่เข้ามาดูและธุรกิจการค้าไม้ในลำปางจึงมีบทบาทที่ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมระหว่างชุมชนเดิม และชุมชนใหม่ในเขตเมืองด้วย

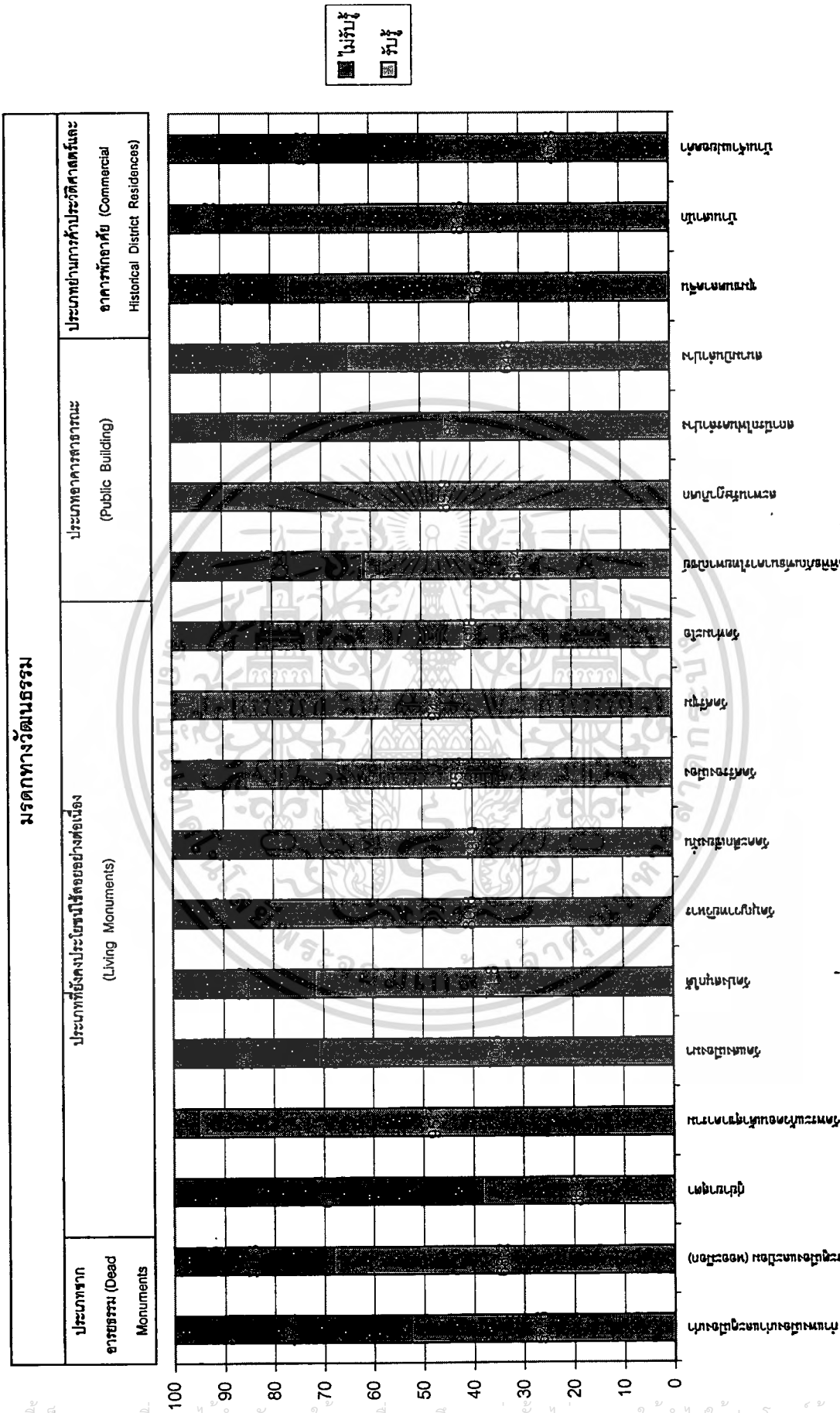

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 5.1 การรับรู้คุณค่าด้านวัฒนธรรม (สะท้อนลำดับการพัฒนาด้านวัฒนธรรมชุมชน)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 5.2 การรับรู้คุณค่าด้านวัฒนธรรม (การเป็นตัวเชื่อมทางวัฒนธรรมระหว่างชุมชนเดิมและชุมชนใหม่)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นใด
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำภาพ

5.3.2 คุณค่าด้านเศรษฐกิจ (Economic Value)

คุณค่าด้านเศรษฐกิจ หมายถึง คุณค่าที่ส่งผลประโยชน์ในด้านกาเพิ่มรายได้หรือการลดรายจ่ายต่างๆ อันเนื่องมาจากการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้น การประเมินคุณค่าด้านเศรษฐกิจยังเป็นแนวทางที่สามารถช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง (Florian 1996 : 465) คือสามารถใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ เช่น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การพัฒนาเศรษฐกิจการค้า โดยใช้ภาพลักษณ์ของสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมเป็นฐาน ซึ่งการศึกษาจะพิจารณา 3 ประเด็น คือ

1. เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมช่วยเพิ่มพูนรายได้แก่ชุมชน

จากการศึกษาพบว่า วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดศรีชุม และวัดศรีรองเมือง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Living Monuments) ที่มีการรับรู้ว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ช่วยเพิ่มพูนรายได้แก่ชุมชนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 92.2, 89.0 และ 80.5 รองอันดับ 2 คือ สถานีรถไฟนครลำปาง มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Public Monuments) คิดเป็นร้อยละ 81.2 อันดับ 3 คือ บ้านเสานัก มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Commercial Historical District & Residences) คิดเป็นร้อยละ 78.9 ในขณะที่ 3 ลำดับสุดท้ายได้แก่ บ้านเจ้าแม่ยอดคำ กำแพงเมืองเก่าและคูเมืองเก่า และกุ๋ยยาสุตา คิดเป็นร้อยละ 38.0, 36.4 และ 26.9 ตามลำดับ (ภาพที่ 5.3)

การวิเคราะห์จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Living Monuments) ศาสนสถาน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภายในเขตเมืองที่สำคัญที่สุดและเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ชาวชุมชนเมือง มากกว่ามรดกทางวัฒนธรรมประเภทอื่นเมื่อเปรียบเทียบกัน นอกจากนี้ศาสนสถานเหล่านี้ได้รับการพิจารณาเป็นสถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์หรือประวัติศาสตร์หลายเรื่อง จึงเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่สำหรับบ้านเจ้าแม่ยอดคำ แม้ว่าจะเป็นอาคารพักอาศัยแบบล้านนาที่มีความงดงามและทรงคุณค่าแต่เป็นอาคารของภาคเอกชนที่ยังไม่อนุญาตให้สาธารณะชนเข้าเยี่ยมชม จึงส่งผลให้เป็นที่รู้จักในเฉพาะกลุ่มสนใจเท่านั้น ส่งผลให้มีบทบาทลดลงไปในการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

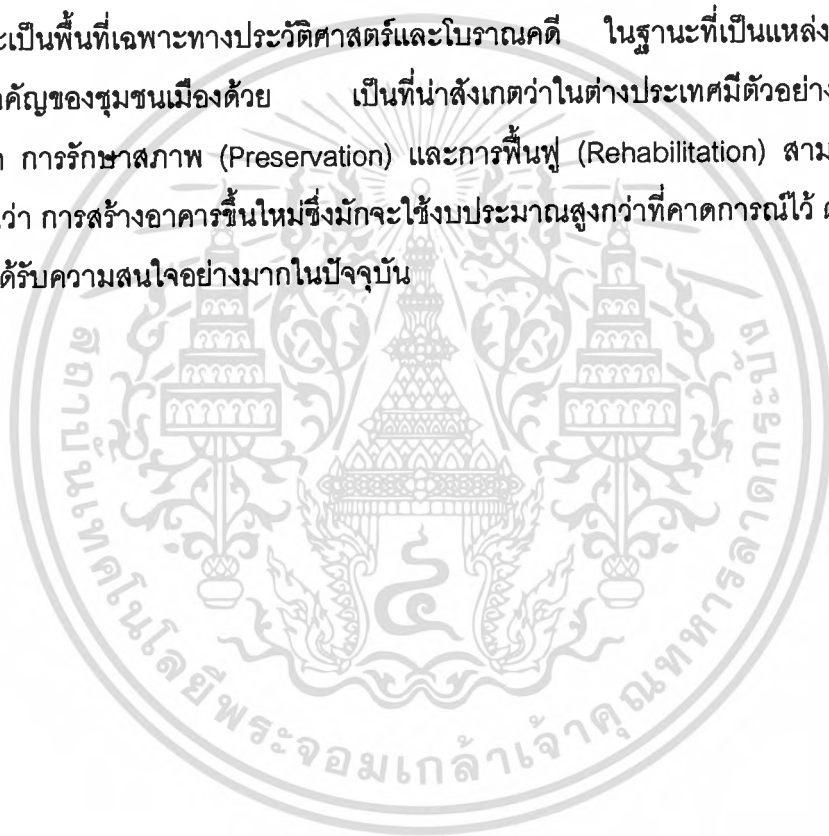
2. การทนุบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่องช่วยประหยัดเงินลงทุนกว่าการสร้างใหม่

จากการศึกษาพบว่า วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดศรีชุม วัดบุญวาทย์วิหาร วัดคะตึกเชียงมัน วัดศรีรองเมือง วัดปงสนุกใต้ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Living Monuments) ที่มีการรับรู้จากชุมชนว่าการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่องช่วยประหยัดเงินลงทุนกว่าการสร้างใหม่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ (93.5, 90.6, 89.3, 88.3, 86.7 และ 84.7 ตามลำดับ) รองอันดับ 2 คือ สะพานรัชฎาภิเศก และสถานีรถไฟนครลำปาง คิดเป็นร้อยละ 89.9 และ 89.6 อันดับ 3 คือ บ้านเสานักมรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Commercial Historical District & Residences) คิดเป็นร้อยละ 82.5 สำหรับ

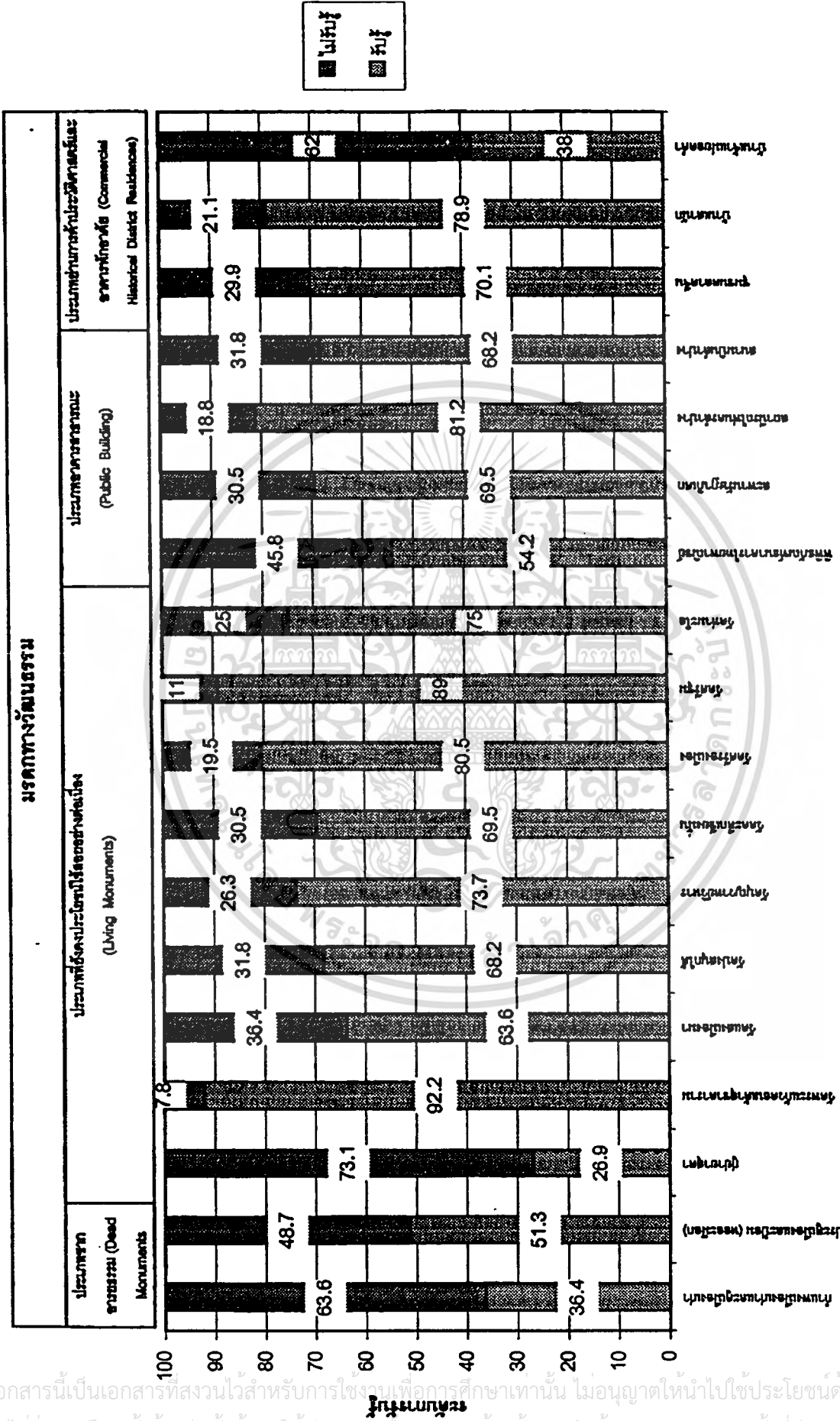
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3 ลำดับสุดท้ายได้แก่ กำแพงเมืองเก่าและคูเมืองเก่า บ้านเจ้าแม่ยอดคำ และกุ๋ยยาสุตา คิดเป็นร้อยละ 60.7, 53.9 และ 46.1 ตามลำดับ (ภาพที่ 5.4)

การวิเคราะห์จากข้อมูลและจากประสบการณ์ของชาวชุมชน เมื่อครั้งพระวิหารวัดศรีชุม ถูกไฟไหม้ ปี พ.ศ. 2535 และต้องบูรณะใหม่ทั้งหลังใช้งบประมาณจำนวน 20 ล้านบาท และที่สำคัญช่างฝีมือต้องนำมาจากพม่าเพื่อลงรักปิดทองเขียนลายทองรดน้ำในผนังพระวิหาร ลวดลายประดับภายนอกพระวิหารต้องขอจากภาพร่างของอดีตนักศึกษาคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยในเมืองมณฑลยี่ ดั้งนั้นชุมชนเห็นด้วยอย่างสูงในการบำรุงรักษามรดกทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ช่วยประหยัดเงินลงทุนมากกว่าการสร้างใหม่ โดยเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นศาสนสถาน และเป็นพื้นที่เฉพาะทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนเมืองด้วย เป็นที่น่าสังเกตว่าในต่างประเทศมีตัวอย่างหลายอย่างที่แสดงให้เห็นว่า การรักษาสภาพ (Preservation) และการฟื้นฟู (Rehabilitation) สามารถทำได้ง่ายและประหยัดกว่า การสร้างอาคารขึ้นใหม่ซึ่งมักจะใช้งบประมาณสูงกว่าที่คาดการณ์ไว้ ดังนั้นแนวทางการฟื้นฟูนี้จึงได้รับความสนใจอย่างมากในปัจจุบัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

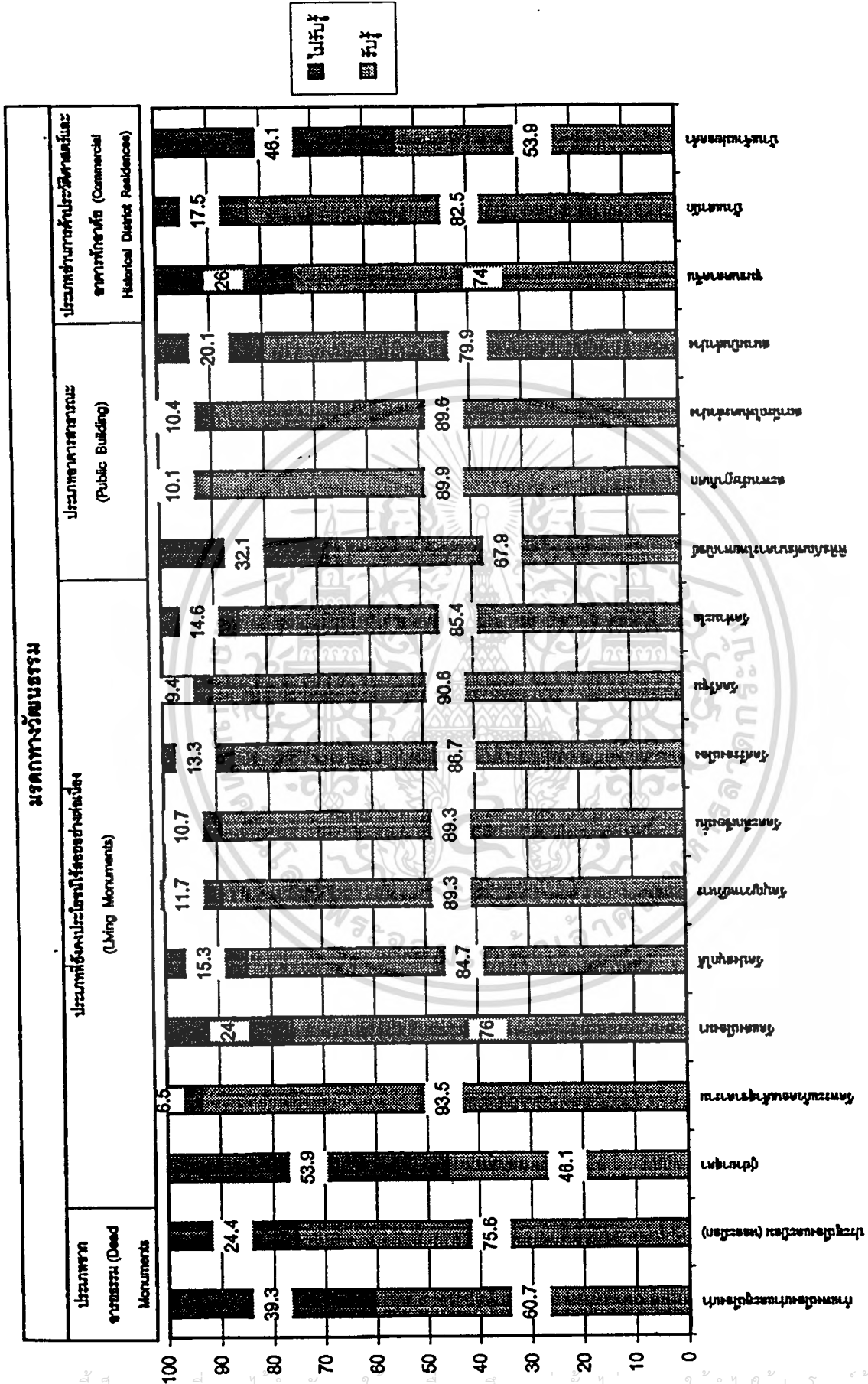
ภาพที่ 5.3 การรับรู้คุณค่าด้านเศรษฐกิจ (เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไป

3. เป็นสถานที่ที่สามารถปรับการใช้ประโยชน์จากเดิมให้ทันสมัยและมีความคุ้มค่า

จากการศึกษาพบว่า สถานีรถไฟนครลำปาง และสนามบินลำปาง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Public Buildings) ที่มีการรับรู้ว่าเป็นสถานที่ที่สามารถปรับการใช้ประโยชน์จากเดิมให้ทันสมัยและมีความคุ้มค่ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.1 และ 80.5 รองลงมาอันดับ 2 คือ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดารามและวัดศรีชุม มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Living Monuments) คิดเป็นร้อยละ 76.3 และ 73.1 อันดับที่ 3 ได้แก่ บ้านเสานัก มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Commercial Historical District & Residences) คิดเป็นร้อยละ 72.1 สำหรับ 3 อันดับสุดท้ายได้แก่ บ้านเจ้าแม่ยอดคำ กำแพงเมืองเก่าและคูเมืองเก่า และกุ๋ย่ายาสุดา คิดเป็นร้อยละ 43.5, 40.6 และ 29.2 ตามลำดับ (ภาพที่ 5.5)

การวิเคราะห์จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า มรดกทางวัฒนธรรมประเภทอาคารสาธารณะ (Public Buildings) เช่น สถานีรถไฟนครลำปาง มีความพร้อมต่อการปรับการใช้ประโยชน์จากเดิมให้ทันสมัยและมีความคุ้มค่า ด้วยสภาพอาคารมีความแข็งแรงได้รับการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง การเข้าถึงอาคารมีความคล่องตัวสูงด้วยถนนสุเรนทร์ รวมทั้งมีที่จอดรถสาธารณะ และการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ภายในอาคารชั้นที่ 2 ของสถานีรถไฟมีความเป็นไปได้สูง เช่นเป็นห้องประชุมของชุมชนเมือง หรือศูนย์การศึกษาเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์เมือง เป็นต้น สำหรับวัดศรีชุม บริเวณใต้ถุนกุฏิได้ปรับการใช้ประโยชน์เป็นสถานสอนวิชาภาษาอังกฤษแก่เยาวชนที่ยากจนในจังหวัดลำปางมานานแล้ว

ภาพที่ 5.4 การรับรู้คุณค่าด้านเศรษฐกิจ (การบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่องช่วยประหยัดเงินลงทุนกว่าการสร้างใหม่)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไป

5.3.3 การรับรู้คุณค่าด้านสังคม (Social Value)

คุณค่าด้านสังคม หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรมที่ถูกเชื่อมโยงเข้ากับกิจกรรมทางสังคม แบบแผนประเพณีและการใช้งานที่เข้ากันได้กับสภาพปัจจุบัน รวมถึงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบร่วมสมัยในย่านชุมชน และแสดงบทบาทในการจัดตั้งเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อลักษณะการอยู่อาศัยร่วมกัน และมีผลทางความรู้สึกทางจิตใจต่อผู้คนในสังคม อันเนื่องมาจากการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้น ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้จะพิจารณาในคุณค่า 3 ประเด็น คือ

1. ทำให้หวนระลึกถึงเรื่องราวในอดีต

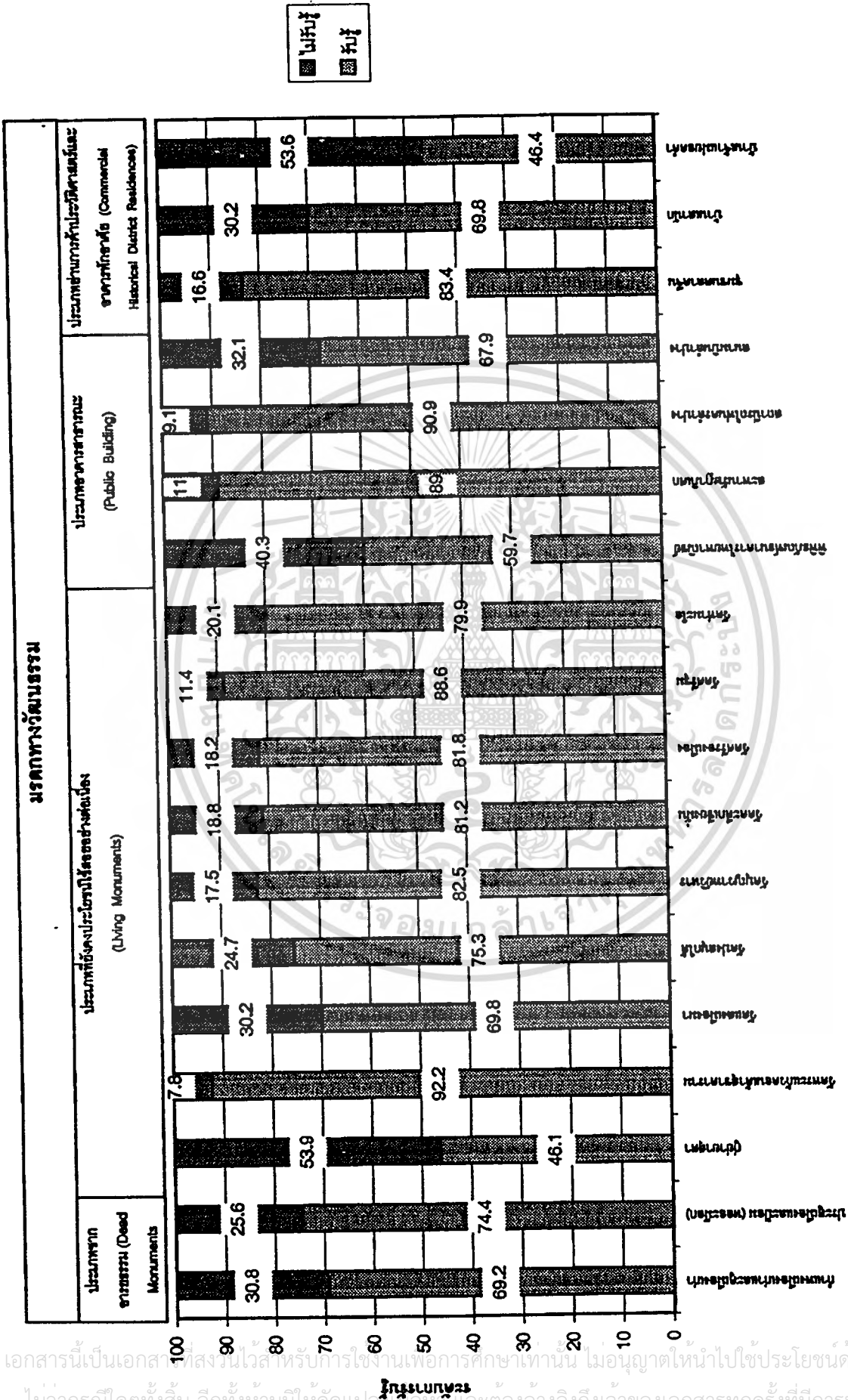
จากการศึกษาพบว่า วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดศรีชุม วัดบุญวาทย์วิหาร วัดศรีทองเมืองวัดคะตึกเชียงม่วน ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Living Monuments) มีการรับรู้ทำให้ชุมชนหวนระลึกถึงเรื่องราวในอดีตมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ (92.2, 88.6, 82.5, 81.8 และ 81.2 ตามลำดับ) รองลงมาอันดับ 2 ได้ สถานีรถไฟนครลำปาง สะพานรัชฎาภิเศก มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Public Buildings) คิดเป็นร้อยละ 90.9 และ 89.0 อันดับ 3 คือ ชุมชนตลาดจีน มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Commercial Historical District & Residences) คิดเป็นร้อยละ 83.4 สำหรับ 3 อันดับสุดท้ายได้แก่ พิพิธภัณฑสถานชาติไทยพาณิชย์ บ้านเจ้าแม่ยอดคำ และกุ๋ยยาสุตา คิดเป็นร้อยละ 59.7, 46.4 และ 46.1 ตามลำดับ (ภาพที่ 5.6)

การวิเคราะห์จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า มรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 3 ประเภทข้างต้นมีความสำคัญใกล้เคียงกัน และมีบทบาทที่ทำให้ชาวชุมชนหวนระลึกถึงเรื่องราวในอดีตของชุมชนที่ผ่านมา และก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการอยู่อาศัยที่ผูกพันและเอื้ออาหารต่อกันและกัน ซึ่งจะเป็นรากฐานที่สำคัญในความร่วมมือกันอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในอนาคตต่อไป

2. องค์ประกอบของสถานที่ช่วยให้เกิดความใกล้ชิดและรักษารูปแบบวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไว้ในชุมชน

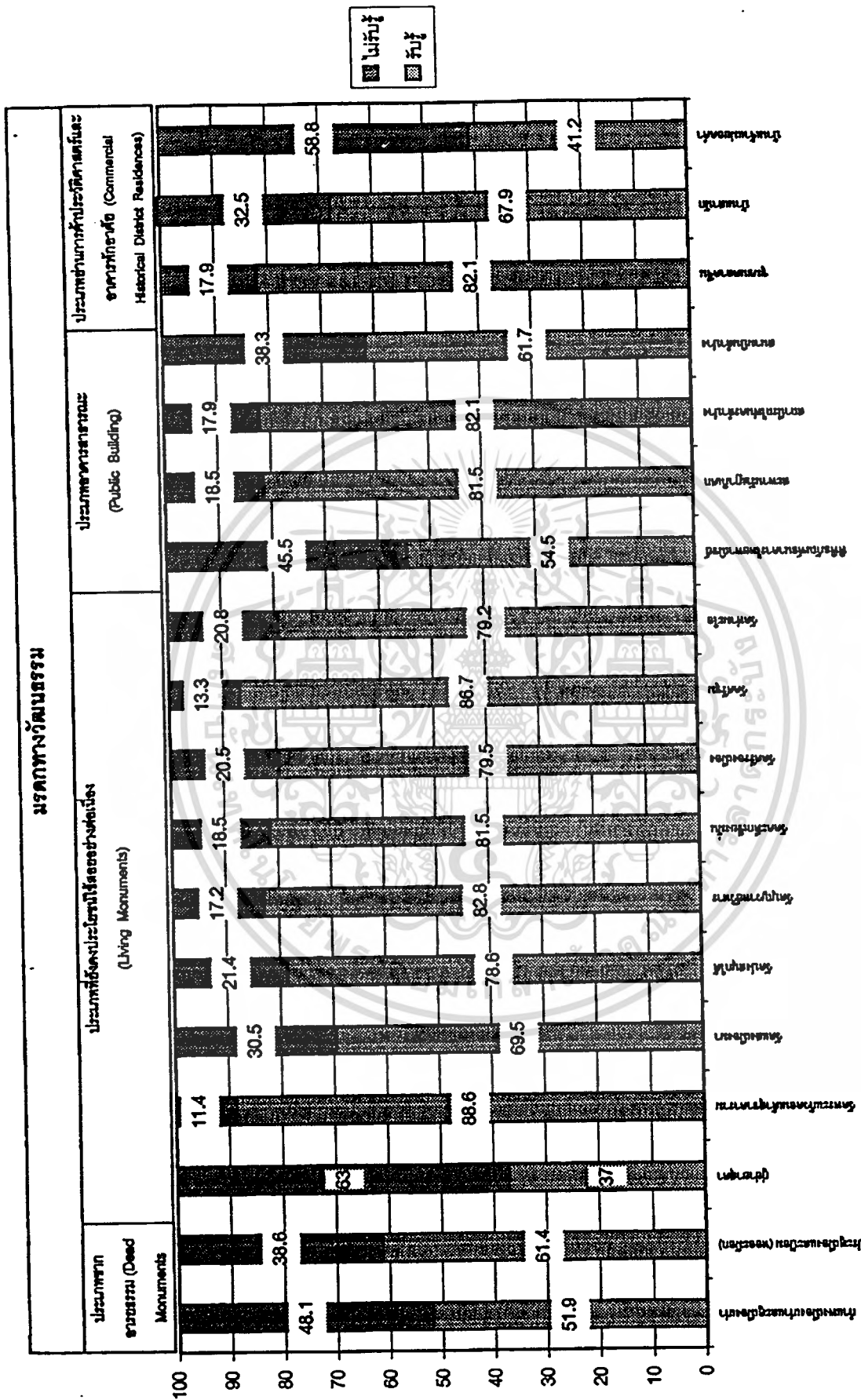
จากการศึกษาพบว่า วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดศรีชุม วัดบุญวาทย์วิหาร มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Living Monuments) มีการรับรู้ถึงคุณค่าองค์ประกอบของสถานที่ ช่วยให้เกิดความใกล้ชิดและรักษารูปแบบวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไว้ในชุมชนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ (88.6, 86.7 และ 82.8) รองลงมาอันดับ 2 คือ ชุมชนตลาดจีน มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Commercial Historical Area & Residences) คิดเป็นร้อยละ 82.1 อันดับ 3 ได้แก่ สถานีรถไฟนครลำปาง สะพานรัชฎาภิเศก (มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Public Buildings) คิดเป็นร้อยละ 82.1 และ 81.5 สำหรับ 3 ลำดับสุดท้ายได้แก่ กำแพงเมืองเก่าและคูเมืองเก่า บ้านเจ้าแม่ยอดคำ และกุ๋ยยาสุตา คิดเป็นร้อยละ (51.9, 41.2 และ 37.0) (ภาพที่ 5.7)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 5.6 การรับรู้คุณค่าด้านสังคม (ทำให้หวัดระลึกถึงเรื่องราวในอดีต)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 5.7 การรับรู้คุณค่าด้านสังคม (องค์ประกอบของสถานที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและรักษาไว้ซึ่งอดีตแบบดั้งเดิม)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้... ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้าน...
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การวิเคราะห์จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า มรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 3 ประเภทข้างต้นมีความสำคัญใกล้เคียงกันและมีองค์ประกอบของสถานที่ที่ช่วยให้ชุมชนเกิดความใกล้ชิด และรักษา รูปแบบวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไว้ในชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสนสถานจะเป็นศูนย์รวมด้านกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีในเทศกาลที่สำคัญของศาสนา ซึ่งชาวชุมชนจะเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด นอกจากนี้การตื่นตัวของชุมชนชาวลาดจันที่จัดกิจกรรมรำลึกถึงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและการอนุรักษ์อาคาร ตลอดจนการเล่าขานตำนานของชาวลาดจันจากผู้อาวุโสที่เหลืออยู่ มีผลต่อความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดของชุมชนและรูปแบบวิถีชีวิตของชุมชนด้วย

3. สถานที่ช่วยทำให้บริเวณนี้เป็นที่รู้จักและชื่นชมของชาวเมืองและนักท่องเที่ยว เพราะเป็นเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ

จากการศึกษาพบว่า วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดศรีชุม เป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Living Monuments) ที่มีการรับรู้ว่าเป็นสถานที่ทำให้บริเวณนี้เป็นที่รู้จักและชื่นชมของชาวเมืองและนักท่องเที่ยวมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 95.1 และ 94.2 เพราะมีความเป็นเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ รองลงมาอันดับ 2 ได้แก่ สะพานรัษฎาภิเศก และสถานีรถไฟนครลำปาง มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Public Buildings) คิดเป็นร้อยละ 89.9 และ 87.0 อันดับ 3 คือ บ้านเสานัก และชุมชนชาวลาดจัน มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Commercial Historical District & Residences) คิดเป็นร้อยละ 83.8 และ 76.6 สำหรับ 3 ลำดับสุดท้ายได้แก่ กำแพงเมืองเก่าและคูเมืองเก่า บ้านเจ้าแม่ยอดคำ และกุ๋ยา ยาสูตา คิดเป็นร้อยละ 52.6, 46.8 และ 38.3 (ภาพที่ 5.8)

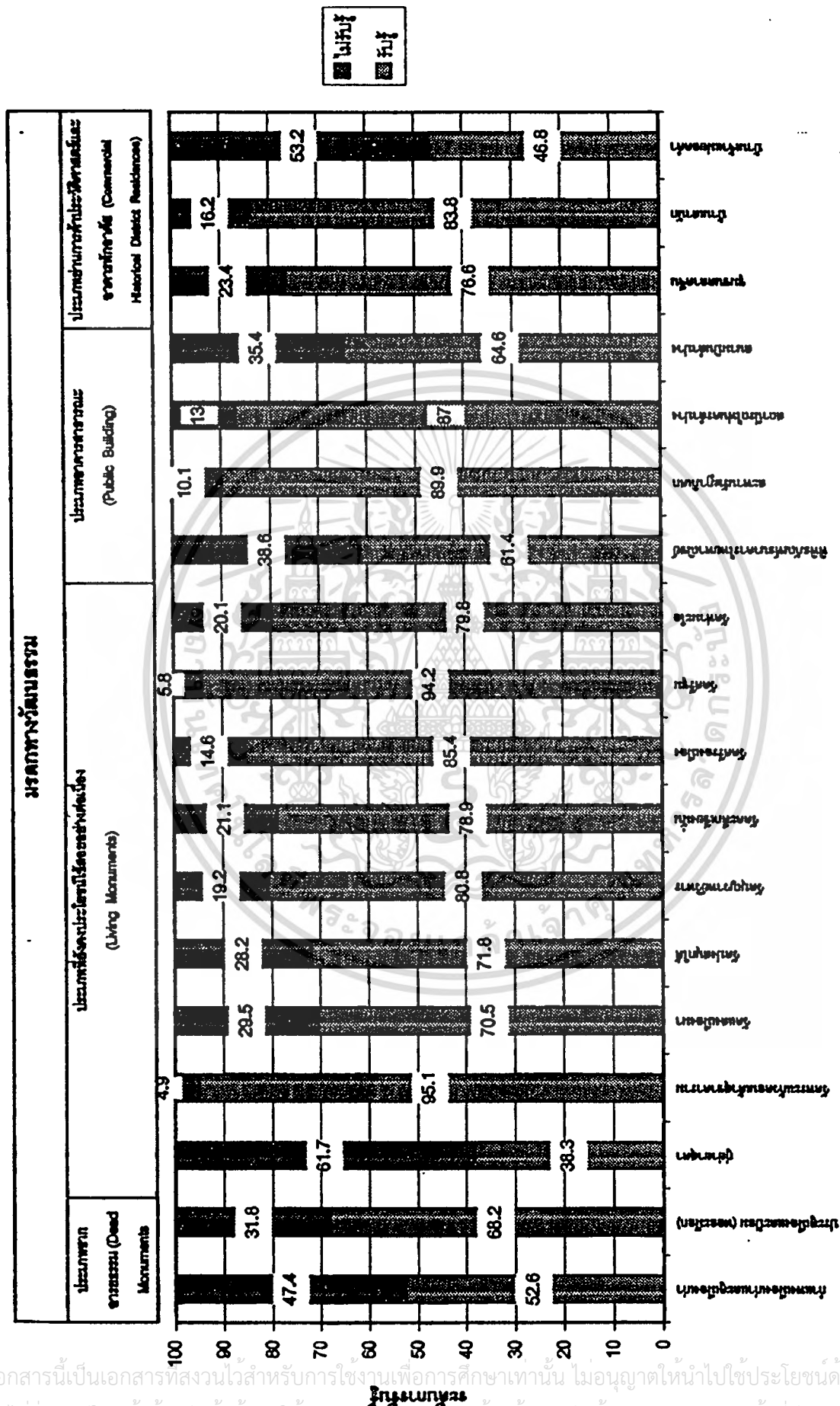
การวิเคราะห์จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Living Monuments) คือสถานที่ที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมงดงาม มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น รวมทั้งมีภูมิสถาปัตยกรรมที่สวยงาม ส่งผลให้มรดกทางวัฒนธรรมประเภทนี้มีคุณค่าสูงมาก เมื่อนักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมชม

5.3.4 การรับรู้คุณค่าด้านการศึกษา

คุณค่าด้านการศึกษา หมายถึงประโยชน์ในด้านใช้ข้อมูล ข่าวสาร และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เป็นคุณค่าในด้านการอ้างอิงหรือเป็นตัวอย่างเพื่อการศึกษาเรียนรู้ ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้จะพิจารณา 3 ประเด็น คือ

1. แหล่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วรรณคดี ขนบธรรมเนียมประเพณีและชาติพันธุ์วิทยา

จากการศึกษาพบว่า วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดศรีชุม วัดบุญวาทย์วิหาร วัดศรีรองเมือง วัดคะตึกเชียงมัน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Living Monuments) ที่มีการรับรู้คุณค่าด้านการศึกษาว่าเป็นแห่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วรรณคดี ขนบธรรมเนียมประเพณีและชาติพันธุ์วิทยามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ (91.6, 91.6, 86.4 , 85.1 และ 82.5) รองลงมาอันดับ 2 ไม่วารณใด ๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งยังมีโดดเด่นเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 5.8 การรับรู้คุณค่าด้านสังคม (สถานที่ที่รู้จักและใช้โดยคนทั่วไป) ของอนุสาวรีย์และสิ่งปลูกสร้างสาธารณะของชาวเมืองและนักท่องเที่ยว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ได้แก่ ชุมชนตลาดจีนและบ้านเสานัก มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Commercial Historical District & Residences) คิดเป็นร้อยละ 86.1 และ 78.2 อันดับ 3 ได้แก่ สถานีรถไฟนครลำปาง และสะพาน รัชฎาภิเศก มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Public Buildings) คิดเป็นร้อยละ 85.7 และ 82.8 สำหรับ 2 ลำดับสุดท้ายได้แก่ บ้านเจ้าแม่ยอดคำ และกุ๋ยายาสูตา คิดเป็นร้อยละ 52.6 และ 51.3 ตามลำดับ (ภาพที่ 5.9)

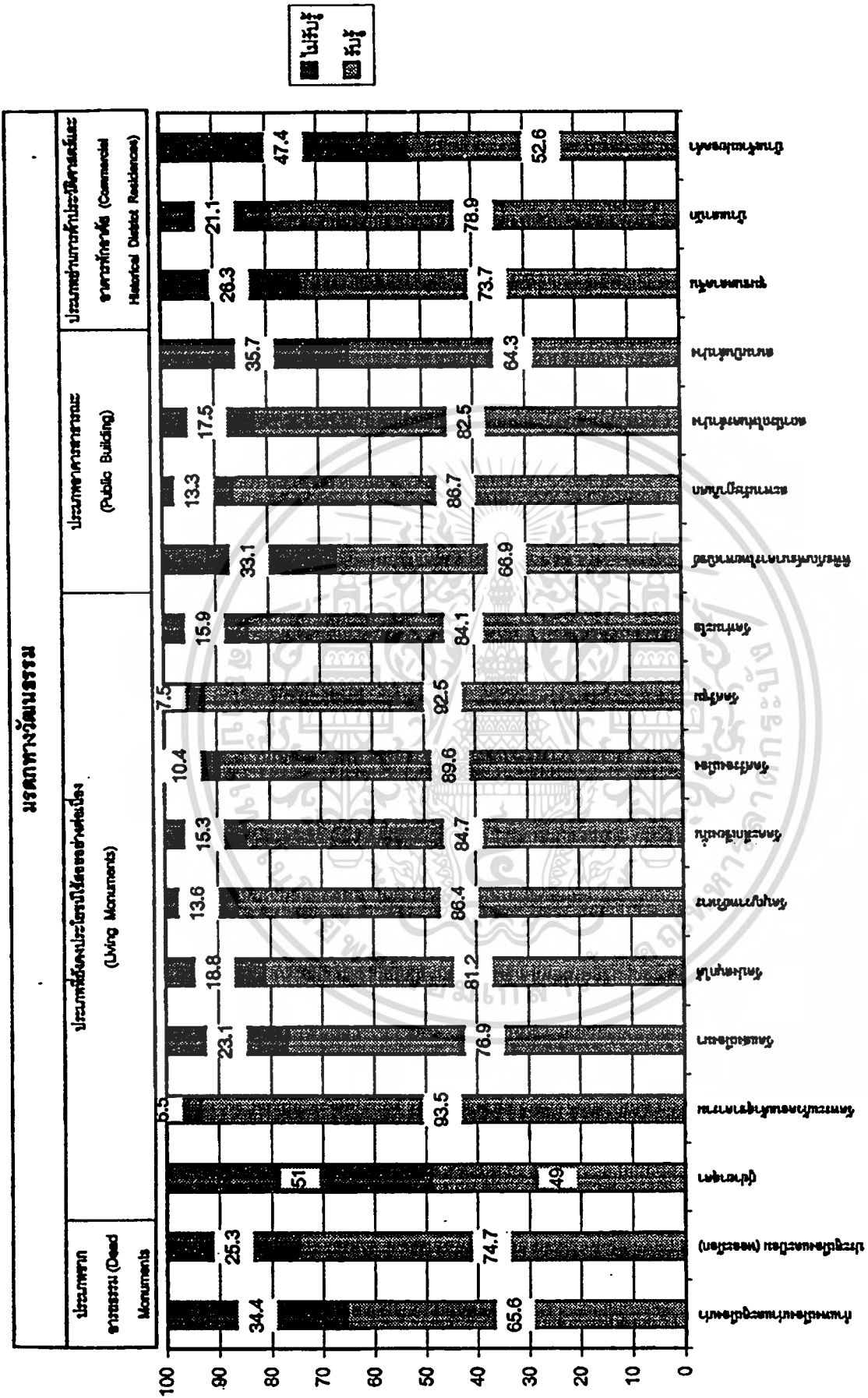
การวิเคราะห์จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่ามรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 3 ประเภทมีความสำคัญที่สูงมากใกล้เคียงกัน ในการเป็นแหล่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วรรณคดี ขนบธรรมเนียม ประเพณี และชาติพันธุ์ สำหรับการศึกษาการตั้งถิ่นฐานและการพัฒนาของชุมชนภายในเขตเมือง

2. แหล่งความรู้ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม

จากการศึกษาพบว่า วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดศรีชุม วัดศรีรองเมือง วัดบุญวาทย์ วิหาร วัดคดตึกเชียงม่วน วัดปางสนุกใต้ วัดแสงเมืองมา ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Living Monuments) ที่มีการรับรู้คุณค่าด้านการศึกษาว่าเป็นแหล่งความรู้ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ (93.5, 92.5, 89.6, 86.4, 84.7, 81.2 และ 76.9 ตามลำดับ) รองลงมาอันดับ 2 คือ สะพานรัชฎาภิเศก สถานีรถไฟนครลำปาง มรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Public Buildings) คิดเป็นร้อยละ 86.7 และ 82.5 อันดับ 3 คือ บ้านเสานัก และชุมชนตลาดจีนมรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Commercial Historical District & Residences) คิดเป็นร้อยละ 78.8 และ 73.7 สำหรับ 3 ลำดับสุดท้ายคือ กำแพงเมืองเก่า คูเมืองเก่า บ้านเจ้าแม่ยอดคำ กุ๋ยายาสูตา คิดเป็นร้อยละ 65.6, 52.6 และ 49.0 ตามลำดับ (ภาพที่ 5.10)

การวิเคราะห์จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า มรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 3 ประเภท มีคุณค่าสูงต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม โดยเฉพาะวัดคดตึกเชียงม่วนจะเป็นแหล่งศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมล้านนาในเรื่องราวของพระวิหาร ที่สร้างขึ้นในราวกลางพุทธศตวรรษที่ 24 ซึ่งในภาคเหนือตอนบนจะเหลือให้ศึกษาได้เพียง 10 แห่งเท่านั้น (ในจังหวัดลำปาง ได้แก่ วิหารหลวง, วิหารพระพุทธ, วิหารน้ำแต้ม, วัดพระธาตุลำปางหลวง, วหารจามเทวี, วัดปางยางคา, วิหารหลวง, วัดไหล่หิน, วิหารโคมคำ, วัดพระธาตุเสด็จ, วิหารวัดคดตึกเชียงม่วน สำหรับจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ วิหารวัดปราสาท และวิหารวัดป่าแดงมหาวิหาร) ในขณะที่เดียวกันก็สามารถศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมแบบพม่าจากวัดพม่า เช่น วัดศรีรอง วัดศรีชุม ฯลฯ ในเขตเมืองได้ด้วย สำหรับอาคารพักอาศัยสามารถศึกษาได้จากกลุ่มอาคารประวัติศาสตร์ในชุมชนตลาดจีนและเรือนเจ้าแม่ยอดคำที่เก่าแก่ที่สุดในเขตเมืองลำปาง รวมทั้งบ้านสำนักอีกด้วย ดังนั้นงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจึงสะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการของชุมชนและแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน รวมทั้งมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญหรือเหตุการณ์สำคัญ ซึ่งเป็นตัวแทนความคิดหรืออุดมคติ

ของคัมภีร์ในสังคมนั้น หน่วยงานไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 5.10 การรับรู้คุณค่าด้านการศึกษา (แหล่งความรู้ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นใด
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. แหล่งความรู้ลำดับขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

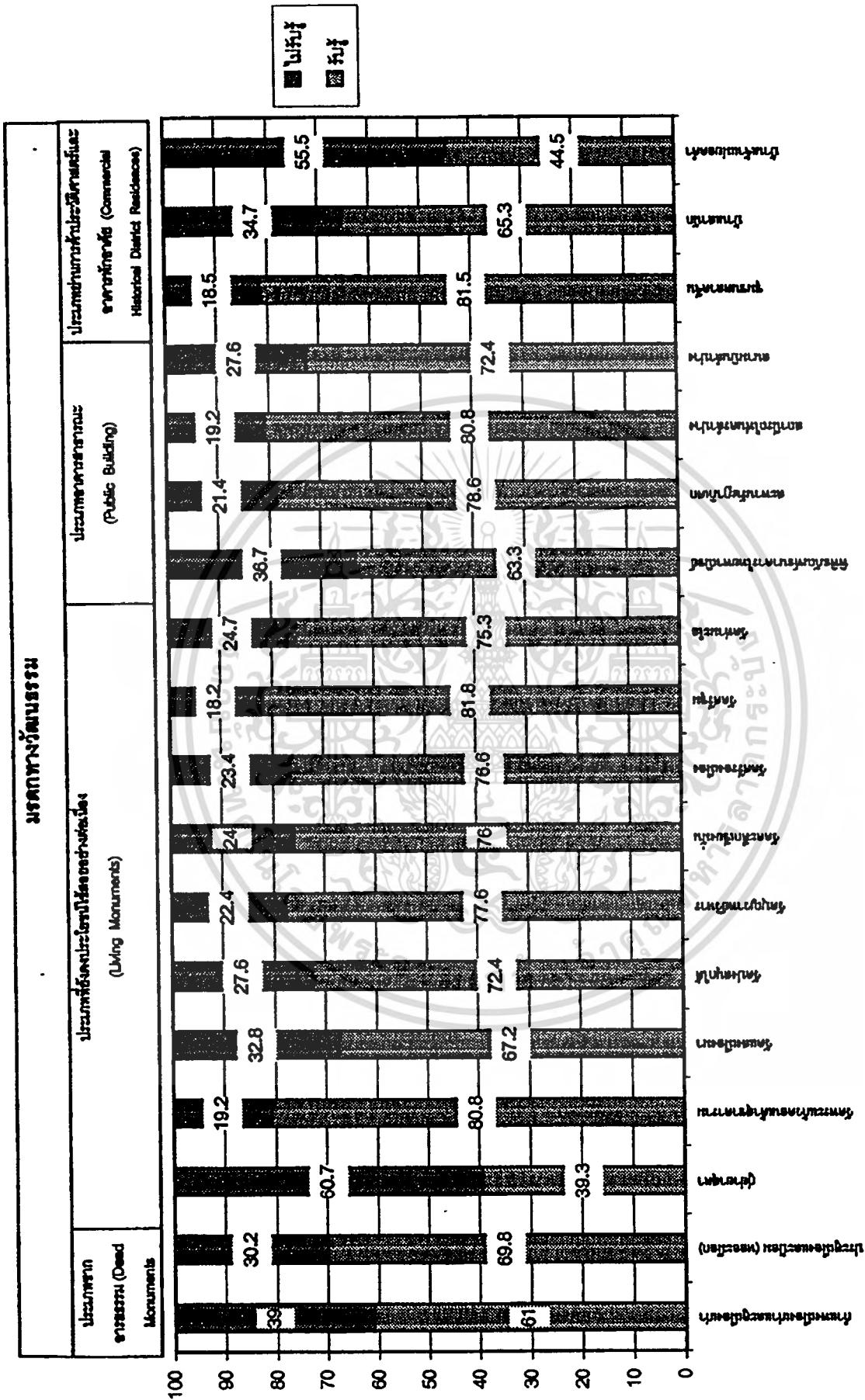
จากการศึกษาพบว่า วัดศรีชุม วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Living Monuments) เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีการรับรู้ว่าเป็นแหล่งความรู้ลำดับขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 81.8 และ 80.8 รองลงมาอันดับ 2 คือ ชุมชนตลาดจีน คิดเป็นร้อยละ 81.5 อันดับ 3 คือ สถานีรถไฟนครลำปาง และสะพานรัชฎาภิเศก คิดเป็นร้อยละ 80.8 และ 78.6 สำหรับ 3 ลำดับสุดท้ายได้แก่ กำแพงเมืองเก่าและคูเมืองเก่า บ้านเจ้าแม่ยอดคำ และกุ๋ย่ายาสุดา คิดเป็นร้อยละ 61.0, 44.5, 39.3 ตามลำดับ (แผนภาพที่ 5.11)

การวิเคราะห์จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า วัดศรีชุม วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสูงมากสำหรับเป็นแหล่งความรู้ที่จะศึกษาลำดับขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนในเขตเมืองลำปาง โดยเฉพาะวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดารามสร้างพร้อมเมืองลำปางรุ่นแรก ซึ่งมีอายุมากถึง 1325 ปี และเป็นวัดหลวงที่เจ้าผู้ครองนครเป็นผู้สร้าง เป็นที่ประดิษฐานของพระแก้วมรกตนานถึง 32 ปี ในสมัยเจ้าผู้ครองนครลำปางที่ได้พระแก้วมรกตไว้สักการบูชา 3 คน คือ คนแรกชื่อ อำมาตย์สนธิ ฉายาหมื่นโลกนคร คนที่ 2 ชื่ออำมาตย์อุทรสุโนม ฉายาหมื่นหาญแต่ทอง และคนที่ 3 คือ อำมาตย์สุมน เจ้านครองค์สุดท้ายที่ได้บูชาพระแก้วมรกต ขณะที่ประดิษฐานที่เมืองนครลำปาง สำหรับวัดศรีชุมเป็นวัดที่สร้างพร้อมการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวพม่า ชุมชนตลาดจีนเป็นการตั้งถิ่นฐานครั้งแรกของชาวจีนอพยพในเมืองลำปาง และสถานีรถไฟนครลำปางมีผลกระทบอย่างมากต่อการขยายตัวของชุมชนเมือง และการพัฒนาย่านการค้าแห่งใหม่ คือ ย่านสบตุ๋ยซึ่งเป็นศูนย์กลางค้าขายส่งให้แก่เมืองลำปาง เชียงราย พะเยา จากการขนส่งทางรถไฟที่สิ้นสุดเมืองลำปางเมื่อ 85 ปีก่อน และมีผลต่อการพัฒนาของเมืองสมัยใหม่ด้วยการตัดถนนสุเรนทร์ (โดยพระยาสุเรนทร์ ข้าหลวงเมืองลำปาง) ซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่เพื่อการพัฒนาของชุมชนเมืองแห่งใหม่ในสมัยนั้น ในขณะที่สะพานรัชฎาภิเศก จะมีบทบาทเชื่อมโยงความเปลี่ยนแปลงของชุมชนเมืองสองฝั่งแม่น้ำวังอีกด้วย

5.3.5 การรับรู้คุณค่าด้านการเมือง-การปกครอง (เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น)

คุณค่าด้านการเมืองการปกครอง หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรมมักถูกเชื่อมโยงกับบุคคลสำคัญหรือเหตุการณ์เฉพาะเจาะจงในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มรดกทางวัฒนธรรมนั้นตั้งอยู่ สิ่งเหล่านี้คือ บรรยากาศทางประวัติศาสตร์ อันจะทำให้ชนในชาติและชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจในอดีตของตน และเกิดความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษ และความเป็นชนชาตินั้นๆ ของตนเองด้วยการศึกษาในครั้งนี้จะพิจารณา 2 ประเด็น คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 5.11 การรับรู้คุณค่าด้านการศึกษา (แหล่งความรู้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

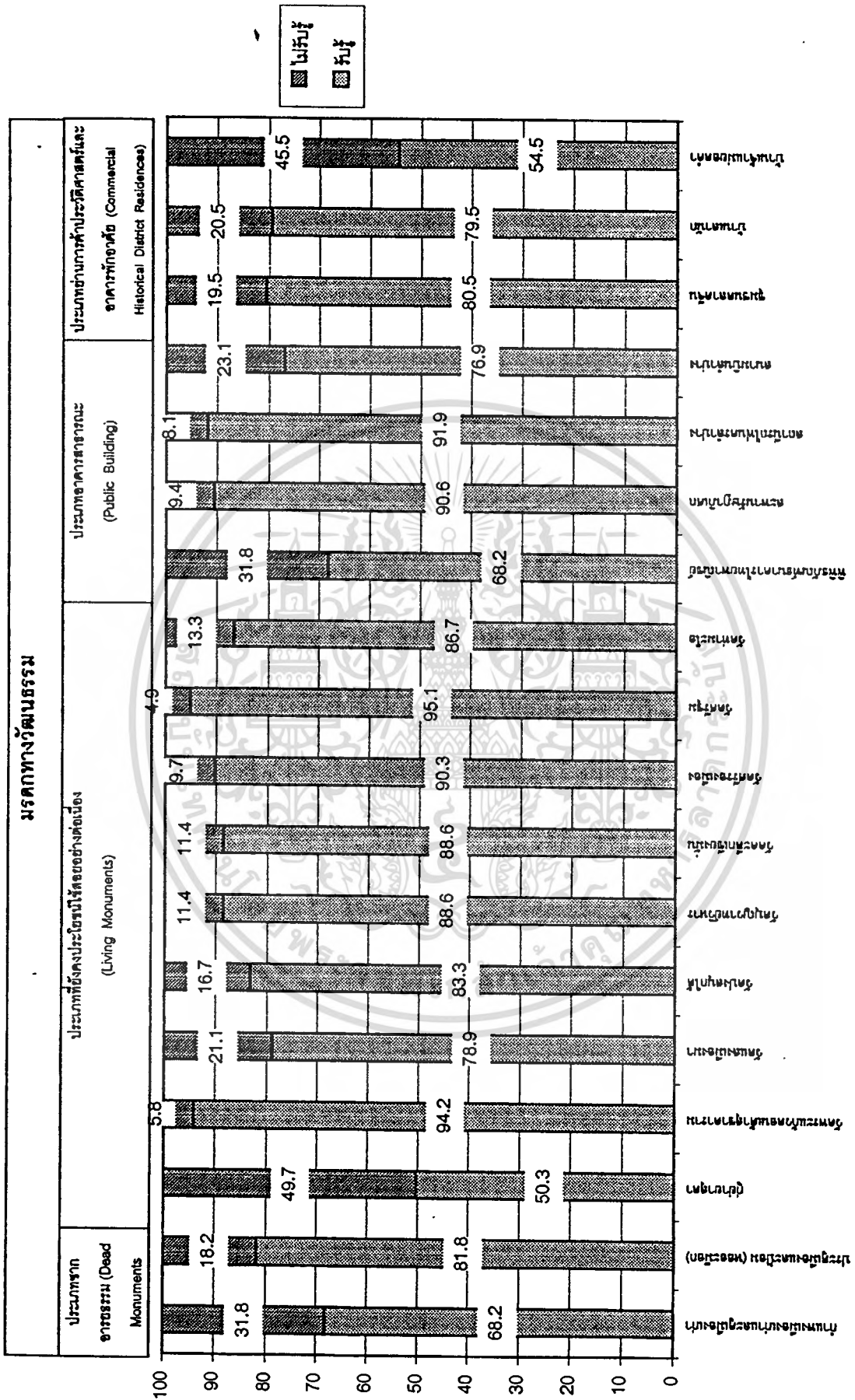
1. การเป็นสิ่งเชื่อมโยงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่า สถานีรถไฟนครลำปาง สะพานรัฐสภาภาค ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Public Buildings) ที่มีการรับรู้คุณค่าด้านการเมืองการปกครอง โดยเป็นสิ่งเชื่อมโยงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 89.9 และ 87.3 รองลงมาอันดับ 2 ได้แก่ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดศรีชุม วัดศรีรองเมือง และวัดบุญวาทย์วิหาร คิดเป็นร้อยละ (89.6, 89.6, 83.4, 82.5 ตามลำดับ) อันดับ 3 ได้แก่ ชุมชนตลาดจีน มรดกทางวัฒนธรรมประเภทย่านการค้าประวัติศาสตร์และอาคารที่พักอาศัย คิดเป็นร้อยละ 78.6 อันดับ 4 ได้แก่ ประตูเมืองและป้อม (หอค้อมีอก) กำแพงเมืองเก่าและคูเมืองเก่า ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภทซากโบราณสถาน คิดเป็นร้อยละ 76.3 และ 71.8 (ภาพที่ 5.12)

การวิเคราะห์จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า มรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 4 ประเภทข้างต้น ต่างมีบทบาทในการเป็นสิ่งเชื่อมโยงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ทำให้ชาวชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และจะส่งผลต่อความร่วมมือในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมด้วย

2. โบราณสถานที่มีมาแต่อดีตก่อให้เกิดแรงจูงใจให้ชาวชุมชนและองค์กรท้องถิ่นอนุรักษ์และปกป้อง

จากการศึกษาพบว่า วัดศรีชุม วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดศรีรองเมือง วัดคะตึกเชียงม่วน วัดบุญวาทย์วิหาร วัดปงสนุกใต้ วัดแสงเมืองตา ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภท (Living Monuments) ที่มีการรับรู้ว่าเป็นโบราณสถานที่มีมาแต่อดีต ก่อให้เกิดแรงจูงใจให้ชาวชุมชนและองค์กรท้องถิ่นอนุรักษ์และปกป้องโบราณสถานที่ยอดนิยมที่สุด คิดเป็นร้อยละ (95.1, 94.2, 90.3, 88.6, 88.6, 83.3, 78.9 ตามลำดับ) รองลงมาอันดับ 2 คือ สถานีรถไฟนครลำปาง สะพานรัฐสภาภาค คิดเป็นร้อยละ (91.9 และ 90.6) อันดับ 3 ได้แก่ ประตูเมืองและป้อม(หอค้อมีอก) มรดกทางวัฒนธรรมประเภทซากโบราณสถาน (Dead Monuments) คิดเป็นร้อยละ 81.8 อันดับ 4 คือ ชุมชนตลาดจีน มรดกทางวัฒนธรรมประเภทย่านการค้าประวัติศาสตร์ และอาคารที่พักอาศัย (Commercial Historical District & Residence) คิดเป็นร้อยละ 80.5 (ภาพที่ 5.13)

การวิเคราะห์จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า มรดกทางวัฒนธรรม 4 ประเภทข้างต้น มีการรับรู้จากชาวชุมชนสูงมาก ในการเป็นโบราณสถานที่มีมาแต่อดีตซึ่งก่อให้เกิดแรงจูงใจให้ชาวชุมชนและองค์กรท้องถิ่นอนุรักษ์และปกป้องโบราณสถานนั้น

ภาพที่ 5.13 การรับรู้คุณค่าด้านการเมืองการปกครอง (ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานภายในเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการ
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.4 การเปรียบเทียบการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม 5 ด้าน จำแนกตามประเภทมรดกทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมแยกตามประเภทคุณค่าในการอนุรักษ์แล้ว ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม 5 ด้าน คือ ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านการเมืองการปกครอง ตามประเภทของมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อเสนอให้เห็นภาพรวมในเบื้องต้นว่าดัชนีการรับรู้ของชุมชนนั้นเป็นอย่างไร

ตารางที่ 5.4 การเปรียบเทียบการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม 5 ด้าน จำแนกตามประเภทมรดกทางวัฒนธรรม

การรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม	มรดกทางวัฒนธรรม			
	ประเภทซากโบราณสถาน Dead Monuments	ประเภทศาสนสถาน Living Monuments	ประเภทอาคารสาธารณะ Public Buildings	ประเภทยานการค้าประวัติศาสตร์และที่พักอาศัย Commercial Historical Area & Residences
ด้านวัฒนธรรม	.6071	.7758	.7772	.6142
ด้านเศรษฐกิจ	.5238	.7180	.7403	.6479
ด้านสังคม	.6293	.7688	.7419	.6641
ด้านการศึกษา	.7062	.7798	.7500	.6815
ด้านการเมืองการปกครอง	.7451	.8070	.8011	.6856

N = 308 ค่ะแนมเต็ม = 1

ผู้วิจัยได้ทำการวัดคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม 5 ด้าน โดยทำให้เป็นคะแนนมาตรฐาน กล่าวคือนำผลรวมของการรับรู้และการไม่รับรู้ข้อคำถามย่อยในแต่ละด้านมารวมกัน และหารด้วยจำนวนข้อที่มีอยู่ในแต่ละด้านนั้น และพบว่า

1. การรับรู้คุณค่าด้านวัฒนธรรม

มรดกทางวัฒนธรรมประเภทอาคารสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และความงามของเมือง (Public Monuments) มีระดับการรับรู้สูงมากที่สุด ระดับ .7772 รองลงมาคือประเภทศาสนสถาน (Living Monuments) ประเภทยานการค้าประวัติศาสตร์และที่พักอาศัย (Commercial Historical District & Residences) และประเภทซากโบราณสถาน (Dead Monuments) โดยมีค่าของการรับรู้ระดับ .7758, .6142 และ .6071 ตามลำดับ (ตารางที่ 5.4)

2. การรับรู้คุณค่าด้านเศรษฐกิจ

มรดกทางวัฒนธรรมประเภทอาคารสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และความงามของเมือง (Public Monuments) มีระดับการรับรู้สูงมากที่สุดระดับ .7403 รองลงมาคือประเภทศาสนสถาน (Living Monuments) และประเภทซากโบราณสถาน (Dead Monuments) โดยมีค่าของการรับรู้ระดับ .7180, .6479 และ .5238 ตามลำดับ (ตารางที่ 5.4)

สถาน (Living Monuments) ประเภทย่านการค้าประวัติศาสตร์และที่พักอาศัย (Commercial Historical District & Residences) และประเภทซากโบราณสถาน (Dead Monuments) โดยมีค่าของการรับรู้ระดับ .7180, .6479 และ .5238 ตามลำดับ (ตารางที่ 5.4)

3. การรับรู้คุณค่าด้านสังคม

มรดกทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน (Living Monuments) มีระดับการรับรู้สูงมากที่สุด ระดับ .7688 รองลงมาคือ ประเภทอาคารสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และความงามของเมือง (Public Buildings) ประเภทย่านการค้าประวัติศาสตร์และที่พักอาศัย (Commercial Historical District & Residences) และประเภทซากโบราณสถาน (Dead Monuments) โดยมีค่าของการรับรู้ .7419, .6641, .6293 ตามลำดับ (ตารางที่ 5.4)

4. การรับรู้คุณค่าด้านการศึกษา

มรดกทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน (Living Monuments) มีระดับการรับรู้สูงมากที่สุดระดับ .7798 รองลงมาคือ ประเภทอาคารสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และความงามของเมือง (Public Buildings) ประเภทซากโบราณสถาน (Dead Monuments) และประเภทย่านการค้าประวัติศาสตร์และที่พักอาศัย (Commercial Historical District & Residences) โดยมีค่าของการรับรู้ระดับ .7500, .7062, .6815 ตามลำดับ (ตารางที่ 5.4)

5. การรับรู้คุณค่าด้านการเมืองการปกครอง

มรดกทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน (Living Monuments) มีระดับการรับรู้สูงมากที่สุดระดับ .8070 รองลงมาคือประเภทอาคารสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และความงามของเมือง (Public Buildings) ประเภทซากโบราณสถาน (Dead Monuments) และประเภทย่านการค้าประวัติศาสตร์และที่พักอาศัย (Commercial Historical District & Residences) โดยมีค่าการรับรู้ระดับ .8011, .7451, .6856 ตามลำดับ (ตารางที่ 5.4)

5.5 ความสัมพันธ์ของการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมกับตัวแปรอิสระ

ในการวิเคราะห์การรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์การผันแปร (Analysis of Variance) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมกับปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง โดยการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นตัวแปรตาม เป็นผลรวมของการรับรู้ว่ามีคุณค่าจากความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ 5 ด้าน (ด้านวัฒนธรรม, ด้านเศรษฐกิจ, ด้านสังคม, ด้านการศึกษา, ด้านการเมืองการปกครอง) รวม 13 ข้อคำถาม (จากแบบสอบถามข้อที่ 13 - 25) และตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์คือ

1. อายุ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

2. เพศ

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. การศึกษา
4. อาชีพ
5. สถานภาพสมรส
6. เขตที่อยู่อาศัย (ตำบล)
7. การรู้จักมรดกทางวัฒนธรรม

เพื่อศึกษาว่ามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือไม่ และการใช้การวิเคราะห์จำแนกหมู่ (Multiple Classification Analysis) เพื่อศึกษาว่าตัวแปรอิสระและตัวแปรตามมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญแล้ว จะมีความสัมพันธ์แตกต่างกันอย่างไร โดยมีผลการวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

5.5.1 การวิเคราะห์การผันแปร (Analysis of Variance)

ผลการวิเคราะห์การผันแปรพบว่า ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้คือ อายุ เพศ การศึกษา อาชีพ สถานภาพสมรส เขตที่อยู่อาศัย(ตำบล) การรู้จักมรดกทางวัฒนธรรมโดยส่วนรวมมีผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่าการผันแปรที่อธิบายได้ คิดเป็นผลรวมกำลังสองเท่ากับ 262.110 อัตราอิสระเท่ากับ 14 ค่าเฉลี่ยของผลรวมกำลังสองเท่ากับ 18.722 F เท่ากับ 3.238 และระดับนัยสำคัญเท่ากับ .000 ซึ่งแสดงว่า สมการที่ใช้ในการวิเคราะห์สามารถอธิบายการผันแปรของตัวแปรตามได้

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้วพบว่า อาชีพ สถานภาพสมรส เขตที่อยู่อาศัย(ตำบล) และการรู้จักมรดกทางวัฒนธรรม เท่านั้น ที่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยมีค่า F 3.135, 4.968, 3.581 และ 14.394 และมีระดับนัยสำคัญเท่ากับ .045, .008, .014 และ .000 ตามลำดับ (ตารางที่ 5.5)

ตารางที่ 5.5 การวิเคราะห์การผันแปรของการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง

ที่มาของการผันแปร	ผลรวมของกำลังสอง	อัตราอิสระ	ค่าเฉลี่ยของผลรวม ของกำลังสอง	F	ระดับ นัยสำคัญ
อายุ	6.797	2	3.398	.588	.556
เพศ	5.756	1	5.756	.995	.319
การศึกษา	9.729	2	4.864	.008	.992
อาชีพ	36.253	2	18.127	3.135	.045
สถานภาพสมรส	57.451	2	28.726	4.968	.008
เขตที่อยู่อาศัย(ตำบล)	62.121	3	20.707	3.581	.014
ภูมิลำเนาเดิม	10.396	1	10.396	1.798	.181
การรู้จักมรดกวัฒนธรรม	83.238	1	83.238	14.394	.000
การผันแปรที่อธิบายได้	262.110	14	18.722	3.238	.000
การผันแปรที่เหลือ	1694.320	293	5.783		
การผันแปรทั้งหมด	1956.430	307	6.373		

5.5.2 การวิเคราะห์จำแนกหมู่ (Multiple Classification Analysis)

ผลการวิเคราะห์จำแนกหมู่พบว่า ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่กล่าวมาแล้วพบว่า กลุ่มตัวอย่าง (ตารางที่ 5.5.2)

1. ในด้านอาชีพพบว่า ผู้ที่รับราชการ เป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ หรือทำงานบริษัท มีการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมมากกว่าผู้ไม่ได้ประกอบอาชีพ หรือเป็นแม่บ้าน หรือผู้เกษียณอายุ รวมทั้งผู้ประกอบอาชีพอิสระหรือค้าขาย
2. ในด้านสถานภาพสมรสพบว่า ผู้ที่มีคู่สมรสมีการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมมากกว่าผู้ที่เป็นหม้าย หย่า แยก หรือเป็นโสด
3. ในด้านเขตที่อยู่อาศัย(ตำบล) พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่พักอาศัยในตำบลเวียงเหนือ มีการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมมากกว่าผู้ที่มีเขตพักอาศัยในตำบลสวนดอก หัวเวียง และ สบตุ้ย
4. ในด้านการรู้จักมรดกทางวัฒนธรรมพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้จักมรดกทางวัฒนธรรมตั้งแต่ 15 - 18 รายการขึ้นไป มีการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมมากกว่าผู้ที่รู้จักมรดกทางวัฒนธรรม 14 รายการและน้อยกว่า (หรือน้อยกว่า 15 รายการ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.6 การวิเคราะห์จำแนกเพศของการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปาง

ตัวแปรอิสระและกลุ่มย่อย	จำนวนตัวอย่าง	ยังไม่ปรับ		ปรับตัวแปรอิสระ	
		ค่าเบี่ยงเบน	Eta	ค่าเบี่ยงเบน	Beta
อายุ(ปี)					
< 40	108	9.35		9.76	
40 - 55	127	9.70	.059	9.51	.074
60 และมากกว่า	73	9.55			9.27
เพศ					
ชาย	146	9.68	.051	9.73	.072
หญิง	162	9.42		9.37	
การศึกษา					
ประถมศึกษา - มัธยมศึกษา	109	9.57	.010	9.88	.112
มัธยมศึกษาปลาย - อนุปริญญา	117	9.55		9.49	
ปริญญาตรีทั่วไป	82	9.50		9.17	
อาชีพ					
ไม่ประกอบอาชีพ - แม่บ้าน	72	9.76	.129	9.68	.139
ข้าราชการบำนาญ - เกษียณ				10.05	
ราชการ - รัฐวิสาหกิจ - บริษัท	78	9.96		9.23	
อิสระ ค้าขาย	158	9.23			
สถานภาพสมรส					
โสด	87	8.98	.180	9.00	.164
สมรส	183	9.92		9.88	
ม้าย - หย่า - แยก	38	9.01		9.15	
เขตที่อยู่อาศัย(ตำบล)					
สวนดอก	77	9.89	.199	9.95	.145
สบตุ๋ย	77	9.05		9.25	
เวียงเหนือ	77	10.14		9.86	
หัวเวียง	77	9.08		9.11	
ภูมิลำเนาเดิม					
ลำปาง	248	9.61	.057	9.59	.040
จังหวัดอื่น ๆ	60	9.25		9.34	
การรู้จักมรดกวัฒนธรรม					
14 รายการและน้อยกว่า	124	8.76	.254	8.86	.221
15 - 18 รายการ	184	10.07		9.99	
ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กำลังสอง (R^2)					0.134
ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (R)					0.366

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.6 แหล่งข้อมูลที่ชาวชุมชนได้รับรู้ข่าวสารด้านคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปางมาจากแหล่งใด

จากการศึกษาพบว่า แหล่งข้อมูลที่กลุ่มตัวอย่างได้รับรู้ข่าวสารด้านคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปางมากที่สุด ใน 5 รายการแรกจาก 11 รายการประกอบด้วย จากสื่อสาธารณะจำนวน 240 ราย คิดเป็นร้อยละ 77.9 รองลงมาอันดับ 2 คือ การบอกเล่าของชาวชุมชนจำนวน 227 ราย คิดเป็นร้อยละ 73.7 อันดับ 3 จากป้ายประกาศของชุมชนจำนวน 192 ราย คิดเป็นร้อยละ 62.3 อันดับ 4 จากหน่วยราชการจำนวน 155 ราย คิดเป็นร้อยละ 50.3 และอันดับ 5 จากการเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีและอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมด้วยตนเองจำนวน 145 ราย คิดเป็นร้อยละ 47.1 (ตารางที่ 5.6)

สำหรับแหล่งข้อมูลที่กลุ่มตัวอย่างได้รับรู้ข่าวสารน้อยที่สุดใน 3 ลำดับสุดท้ายได้แก่ จากหน่วยงานเอกชนจำนวน 63 ราย คิดเป็นร้อยละ 20.5 จากการเข้าร่วมประชุมจำนวน 58 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.8 และจากการฝึกอบรมและสัมมนาเชิงปฏิบัติการ 42 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.6

การวิเคราะห์จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า สื่อสาธารณะประเภทหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ มีบทบาทเป็นแหล่งข้อมูลที่ชาวชุมชนจะมีโอกาสได้รับรู้ข่าวสารด้านคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปางมากที่สุด และความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันของชาวชุมชนยังดีอยู่ การบอกเล่าเรื่องราวจึงเป็นช่องทางหนึ่งที่มีบทบาทเช่นกัน ในสื่อสารข้อมูลหรือข่าวสารเกี่ยวกับคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม แต่ในช่องทางของการรับรู้ข่าวสารด้วยการเข้าร่วมในเชิงปฏิบัติการนั้นมีน้อยมาก เช่น การร่วมประชุม หรือ โอกาสการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือสัมมนาเชิงปฏิบัติการ รวมทั้งบทบาทของหน่วยงานภาคเอกชนยังมีน้อยมากที่จะเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารให้แก่ชาวชุมชน

ตารางที่ 5.7 จำนวนและร้อยละของการได้รับและไม่ได้รับข่าวสารจากแหล่งข้อมูลต่างๆ N = 308

แหล่งข้อมูล	ได้รับ		ไม่ได้รับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เสียงตามสาย	143	46.4	165	53.6
สื่อสาธารณะ	240	77.9	68	22.1
การฝึกอบรมและสัมมนาเชิงปฏิบัติการ	42	13.6	266	86.4
หนังสือเรียน	84	27.3	244	72.7
การบอกเล่า - ข่าวลือ	227	73.7	81	26.3
ป้ายประกาศของชุมชน	192	62.3	116	37.7
หน่วยราชการ	155	50.3	153	49.7
หน่วยงานเอกชน	63	20.5	245	79.5
การเข้าร่วมประชุม	58	18.8	250	81.2
การเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีและอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมด้วยตนเอง	145	47.1	163	52.9
ไม่เคยได้รับข่าวสารจากแหล่งใดเลย	11	3.6	297	96.4

5.7 การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มพูนความร่วมมือในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแนวทางที่เกิดจากการยอมรับในผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้จะพิจารณาใน 2 ประเด็นคือ

1. แหล่งข้อมูลที่ชาวชุมชนได้รับรู้ข่าวสารด้านคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง ลำปาง
2. ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน

5.7.1 แหล่งข้อมูลที่จะช่วยเพิ่มและพัฒนาการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปาง

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่ามีแหล่งข้อมูล 5 ประเภท ที่จะช่วยเพิ่มและพัฒนาการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปาง โดยเรียงความสำคัญตามลำดับ ประกอบด้วย อันดับ 1 สื่อสารสาธารณะ จำนวน 89 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.9 รองลงมาอันดับ 2 คือ การบอกเล่า-ข่าวลือภายในชุมชน จำนวน 51 ราย คิดเป็นร้อยละ 16.6 อันดับ 3 เสียงตามสาย เอกจำนวน 50 ราย คิดเป็นร้อยละ 16.2 อันดับ 4 หน่วยราชการ จำนวน 36 ราย คิดเป็นร้อยละ 11.7 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อันดับ 5 การเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมด้วยตนเองจำนวน 28 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.1 (ตารางที่ 5.8)

การวิเคราะห์จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า สื่อสารภาระประเภทหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ มีบทบาทสูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับแหล่งข้อมูลอื่นๆ ในการพัฒนาการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง ด้วยชาวชุมชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา และอาชีพ สามารถอ่านหรือรับฟังเสียงและคุณภาพเคลื่อนไหวของสื่อสารภาระได้ เพราะเมื่อใดที่ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ก็จะตระหนักถึงบทบาทภาระหน้าที่ที่ควรมีต่อชุมชน และสามารถหาข้อสรุปที่เป็นไปตามความต้องการของชุมชนได้อย่างถูกต้อง

จากกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 308 ราย มีผู้ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมในการที่จะช่วยเพิ่มและพัฒนาการรับรู้มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปางให้แก่ชาวชุมชนได้มากที่สุดเพียง 27 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.7 และไม่ออกความเห็นจำนวน 281 ราย คิดเป็นร้อยละ 91.2 โดยสรุปความคิดเห็นได้ดังนี้

1. หน่วยงานราชการ ควรมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ให้มรดกทางวัฒนธรรมภายในเขตเมืองลำปางเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยผ่านสื่อสารภาระที่มีแรงจูงใจให้มาก น่าสนใจ และผ่านทางอินเทอร์เน็ต และรรณรงค์ให้ความสำคัญ ให้นักวิชาการเขียนหนังสือ อาจเป็นแบบเรียนในโรงเรียน หรือหนังสือเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมในเมืองลำปาง รวมทั้งสนับสนุนทุกชุมชนในการพัฒนาการรับรู้มรดกทางวัฒนธรรมอย่างทั่วถึงต่อเนื่องทุกปี เพื่อนำความรู้นี้ไปเผยแพร่
2. แหล่งข้อมูลด้านบุคลากร (Human Resource) จัดกระบวนการถ่ายทอดเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน โดยให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในการบอกเล่าเรื่องราวในอดีตให้แก่คนรุ่นใหม่ในชุมชนฟัง เพื่อเพิ่มพูนคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งจริงๆ แล้วมีผลต่อจิตใจมาก ในการจะสร้างจิตสำนึกของคนเมืองลำปางให้ระลึกถึงมรดกอันล้ำค่าของเมืองลำปาง และช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาไว้นานๆ
3. การสื่อสารภายในชุมชน ควรติดตั้งเสียงตามสายภายในชุมชนทุกแห่งในเขตเมือง และควรมีการประกาศเสียงตามสายให้ทราบล่วงหน้าในกิจกรรมด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เพราะการติดประกาศอย่างเดียวไม่ได้ผลด้วยผู้สูงอายุที่ไม่รู้หนังสือก็มีจำนวนมาก (ตารางที่ 5.9)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.8 จำนวนร้อยละเรียงตามลำดับของแหล่งข้อมูลข่าวสารที่จะช่วยเพิ่มและพัฒนาการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเมืองลำปาง

แหล่งข้อมูลข่าวสาร	ลำดับ 1		ลำดับ 2		ลำดับ 3		ลำดับ 4		ลำดับ 5		ลำดับ 6	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. สื่อสารธารณะ	89	28.9	71	23.1	34	11.0	28	9.1	12	3.9	74	24.0
2. การบอกเล่า - ข่าวลือ	51	16.6	44	14.3	29	9.4	22	7.1	24	7.8	138	44.8
3. เสียงตามสาย	50	16.2	37	12.0	33	10.7	16	5.2	10	3.2	162	52.6
4. หน่วยงานราชการ	36	11.7	28	9.1	39	12.7	40	13.0	30	9.7	135	43.8
5. การเข้าร่วมกิจกรรมประเพณี อนุรักษ์ด้วยตนเอง	28	9.1	24	7.3	18	5.8	17	5.5	22	7.1	199	64.6

ตารางที่ 5.9 จำนวนและร้อยละของการแสดงความเห็นเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลที่จะช่วยเพิ่มและ
พัฒนาการรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง (N = 308)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
1. ประชาสัมพันธ์ให้มากกว่านี้	2	0.6
2. อยากให้คนลำปางระลึกนึกถึงมรดกทางวัฒนธรรมอันมีค่าของคนลำปางและรักษาไว้ยาวนาน ๆ	1	0.3
3. อยากให้หน่วยราชการเข้ามามีบทบาท	1	0.3
4. สื่อต่างๆ ควรให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมให้มากขึ้นโดยเฉพาะสื่อในท้องถิ่น	1	0.3
5. ควรส่งเสริมและช่วยกันอนุรักษ์	1	0.3
6. วัฒนธรรมลำปางเป็นวัฒนธรรมที่ป่วย ขาดการฟื้นฟูที่แท้จริง ทั้งๆ ที่มีอะไรมากกว่าเชียงใหม่	1	0.3
7. ข่าวสื่อทางโทรทัศน์มีบทบาทมากในการรับรู้	2	0.6
8. ประกาศเสียงตามสายให้ทราบล่วงหน้า และโฆษณาตามชุมชน (โดยรถโฆษณา)	1	0.3
9. รณรงค์ความสำคัญให้นักวิชาการเขียนออกมาหลายๆ ให้โรงเรียนได้รับรู้ เรียนรู้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วม นำความรู้เผยแพร่ทางสื่อหลายๆ ทาง รวมทั้งแผ่นพับ โบปลิว แหล่งสัญจร เช่น สถานีรถไฟ สถานีขนส่ง สนามบิน	1	0.3
10. น่าจะทำหนังสือเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของลำปาง อาจเป็นหนังสือเรียน หรือวารสาร นิตยสาร	2	0.6
11. หน่วยราชการและเอกชนน่าจะมีส่วนร่วมในการให้แหล่งข้อมูลข่าวสารเพิ่มเติมให้ชาวลำปางทราบบ้างก็น่าจะดี	2	0.6
12. ควรประชาสัมพันธ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง	1	0.6
13. ควรให้ผู้นำในชุมชนบอกหรือประกาศให้คนในชุมชนได้ยิน ติดประกาศอย่างเดียวไม่ได้ เพราะมีคนแก่ๆ ที่ไม่รู้หนังสือ	1	0.3
14. อยากให้มีเสียงตามสายทั้งชุมชนมากกว่านี้	1	0.3
15. ให้หน่วยราชการออกสื่อให้มีแรงจูงใจให้มากๆ และน่าสนใจ	1	0.3
16. ควรออกข่าวผ่านเคเบิลทีวี	1	0.3
17. เผยแพร่ข้อมูลผ่านทางอินเตอร์เน็ต	1	0.3
18. คนแก่ๆ ที่สูงอายุควรมีส่วนในการบอกเล่าเรื่องราวในอดีต	1	0.3
19. น่าจะโฆษณาให้ต่างบ้านต่างเมืองมาเที่ยว	1	0.3
20. ควรไปโมทให้มากกว่านี้	1	0.3
21. หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนส่งเสริมทุกชุมชนในการพัฒนาการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมอย่างทั่วถึงและต่อเนื่องทุกปี	1	0.3
22. อยากให้มีเสียงตามสายแถวตลาดจีน	1	0.3
23. ที่ผ่านมากะบวนการยังไม่ดีเลยทำให้คนในสังคมไม่เพิ่มคุณค่าสิ่งเหล่านี้ ซึ่งจริงๆ แล้วมันมีผลต่อจิตใจมาก	1	0.3
ไม่แสดงความเห็น	281	91.2

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์การใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ทางการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.7.2 ระดับการเข้าร่วม

จากการศึกษาพบว่า ประชาชนให้ความสนใจในข่าวสารด้านมรดกทางวัฒนธรรมภายในเขตเมืองลำปางเพิ่มขึ้นแล้ว และหากมีโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมภายในเขตเมืองลำปาง จะสนใจเข้ามามีส่วนร่วมด้วยหรือไม่ จากการตอบแบบสอบถามพบว่า ชาวชุมชนแสดงความต้องการในการเข้าร่วมสูงมาก จำนวน 235 ราย คิดเป็นร้อยละ 76.3 รองลงมาคือ เฉยๆ จำนวน 44 ราย คิดเป็นร้อยละ 14.3 และไม่เข้าร่วมมามีส่วนร่วมจำนวน 23 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.4 (ตารางที่ 5.10)

การวิเคราะห์จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ชาวชุมชนที่ไม่เข้ามามีส่วนร่วมและต้องการอยู่เฉยเมื่อมีโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า อาชีพและสิ่งแวดล้อมทำให้ไม่มีเวลาและโอกาส การอนุรักษ์เป็นหน้าที่ของหน่วยราชการ เพราะเห็นว่ามีภาระงานมากแล้ว แต่ก็ไม่ได้ทำต่อเนื่องและไม่แน่ใจและไม่เข้าร่วม และที่ผ่านมากิจกรรมมีส่วนร่วมยังไม่มี การดำเนินงานมักจัดในรูปแบบของธุรกิจเกินไป เลยทำให้คนในสังคมไม่เพิ่มคุณค่าสิ่งเหล่านี้ ซึ่งจริงๆ แล้วมันมีผลต่อจิตใจมาก หากทำให้ดีและบางส่วนมีความเห็นว่ายังไม่มีความรู้เรื่องคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมเลยไม่ได้เข้ามามีส่วน สำหรับผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมโดยมากจะเป็นกลุ่มที่ได้รับรู้ข่าวสารมาก

ตารางที่ 5.10 จำนวนและร้อยละของการมีส่วนร่วมอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเทศบาลนครลำปาง

ความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม	จำนวน	ร้อยละ
1. เข้ามามีส่วนร่วม	235	76.3
2. เฉยๆ (ระบุ)	44	74.3
- อายุมากแล้ว คงไม่มีบทบาท		
- ไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม		
- อยู่ดูแลบ้าน - พร้อมทั้งความรู้น้อย		
- ต้องขอดูแลผลก่อน ถ้าสมเหตุ สมผลก็จะเข้าร่วม		
- ถ้ามีโอกาสก็จะเข้าร่วม		
- หน่วยราชการไม่สนใจต่อมรดกทางวัฒนธรรมดีพอ		
3. ไม่เข้ามามีส่วนร่วมเพราะ	29	9.4
- ไม่มีเวลาและโอกาส		
- เป็นหน้าที่ของหน่วยราชการ		
- มักจัดในรูปแบบธุรกิจเกินไป		
- ไม่มีความรู้เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมชุมชน		

5.7.3 ลักษณะการเข้าร่วม

จากการศึกษา ถ้าหากชาวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ในเขตเมืองลำปางที่ดำเนินการโดยชุมชน ภาครัฐและภาคเอกชน ชาวชุมชนคิดอยากจะเข้าร่วมในลักษณะใด พบว่าต้องการเข้ามาเป็นสมาชิกในโครงการและช่วยทำกิจกรรมมากที่สุดจำนวน 132 ราย คิดเป็นร้อยละ 42.9 รองลงมาคือ เข้าร่วมสนับสนุนทางด้านความคิด ด้านวิชาการและค่าใช้จ่าย จำนวน 57 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.5 และเข้าร่วมเป็นกรรมการหรือผู้นำชุมชนน้อยที่สุดเพียง 3 ราย หรือ ร้อยละ 1.0 (ตารางที่ 5.11)

ตารางที่ 5.11 ลักษณะการเข้าร่วมกิจการ

(N = 308)

ประเภทการเข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์	จำนวน	ร้อยละ
1. เข้ามาเป็นสมาชิกในโครงการและช่วยทำกิจกรรม	132	42.9
2. เข้าร่วมสนับสนุนทางด้านความคิด ด้านวิชาการ และค่าใช้จ่าย	57	18.5
3. เข้าร่วมเป็นกรรมการหรือผู้นำ	3	1.0
4. เข้ามาเป็นสมาชิกในโครงการและช่วยทำกิจกรรมและร่วมสนับสนุนทางด้านความคิด ด้านวิชาการ และค่าใช้จ่าย	30	9.7
5. เข้ามาเป็นสมาชิกในโครงการช่วยทำกิจกรรมและร่วมเป็นกรรมการหรือผู้นำ	8	2.6
6. เข้าร่วมสนับสนุนทางด้านความคิด ด้านวิชาการ และค่าใช้จ่าย รวมทั้งเป็นกรรมการหรือผู้นำ	4	1.3
7. เข้ามาเป็นสมาชิกในโครงการและช่วยทำกิจกรรม ร่วมสนับสนุนทางด้านความคิด วิชาการ และค่าใช้จ่าย ร่วมเป็นกรรมการหรือผู้นำ	12	3.9
8. ไม่ขอตอบคำถาม	62	20.1

การวิเคราะห์จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า การรับรู้ของชาวชุมชนเมืองในเรื่องคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมนั้น ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปาง ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่รับรู้ข่าวสารข้อมูลมาก เป็นที่สังเกตว่าลักษณะดังกล่าวทำให้การได้รับข่าวสารอย่างเพียงพอ จะช่วยให้ชาวชุมชนกำหนดบทบาทและประเภทของกิจกรรมที่จะต้องเข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปางได้เป็นอย่างดี

5.7.4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปาง

จากกลุ่มตัวอย่างของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 308 ราย จากการศึกษาในครั้งนี้ปรากฏว่ามีผู้ให้ความคิดเห็นเพิ่มในการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปาง จำนวน 161 ราย คิดเป็นร้อยละ 52.3 และผู้ที่ไม่มีความคิดเห็นจำนวน 147 ราย คิดเป็นร้อยละ 47.7 ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สรุปประเด็นความคิดเห็นของผู้ที่ตอบให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมโดยรวมเป็นคะแนนเต็มเท่ากับ 100 และจัดกลุ่มความคิดเห็นเป็นจำนวน 5 กลุ่ม (ตารางที่ 5.12)

ตารางที่ 5.12 จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม (N = 161)

ความคิดเห็นเพิ่มเติม	จำนวน	ร้อยละ
1. ด้านการให้การศึกษาระดับปฐมวัยและปลูกจิตสำนึก	27	16.77
2. ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม	71	44.09
3. ด้านการพัฒนาเมือง	3	1.86
4. ด้านประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	22	13.67
5. ด้านการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนและภาครัฐ	38	23.61

สรุปประเด็นความคิดเห็นเพิ่มเติม :

- ด้านการให้การศึกษาระดับปฐมวัยและปลูกจิตสำนึก
 1. ควรปลูกจิตสำนึกในเยาวชนโดยจัดการอบรมค่ายเยาวชนหรือทัศนศึกษา ให้เยาวชนตระหนักในความเป็นมาของเมืองลำปาง เห็นคุณค่าและห่วงแหนมรดกทางวัฒนธรรม
 2. กระตุ้นให้ประชาชนหันมาอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมด้วยความสมัครใจ และช่วยสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของลำปางเอาไว้ให้คนรุ่นหลังได้เห็นได้รู้จัก
- ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม
 1. การร่วมมือฟื้นฟูและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ควรมีกิจกรรมที่สม่ำเสมอและควรทำเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และช่วยร่วมมือกันรณรงค์และฟื้นฟูอย่างจริงจัง
 2. การอนุรักษ์ควรปรับปรุงและฟื้นฟูโดยการทำให้อยู่ในสภาพเดิมมากกว่าที่จะตกแต่งเพิ่มเติมจากของเดิม และไม่ควรทำลายสิ่งเก่าแก่ ควรเก็บไว้นานๆ เพื่อเป็นสิ่งรวมใจและเป็นศูนย์รวมกิจกรรมประเพณีต่างๆ ของคนเมือง
 3. ชุมชนควรร่วมมือกันบริจาคเงินเพื่อปรับปรุงและฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ด้านการพัฒนาเมือง
 1. ควรจัดให้มีการแบ่งพื้นที่อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและพื้นที่เมือง พร้อมจัดภูมิทัศน์สภาพแวดล้อมของเมืองให้สวยงาม เพื่อเป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยว
 2. ควรจะจัดวันใดวันหนึ่งในหนึ่งเดือน เพื่อเป็นวันอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อชาวชุมชนจะได้มีกิจกรรมในการพัฒนาเมือง
- ด้านการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
 1. ควรใช้สื่อต่างๆ เพื่อสร้างแรงจูงใจและประชาสัมพันธ์ให้ชาวชุมชนตระหนักและรู้สึกอยากมีส่วนร่วมในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของเมืองลำปาง เพื่อให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
 2. ควรมีการพัฒนาหรือเพิ่มเติมการให้ข้อมูลกับชุมชนมากขึ้นกว่าเดิม เพื่อให้ชาวชุมชนได้เห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม
- ด้านการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนและภาครัฐ
 1. การอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมเป็นหน้าที่ของชาวลำปางทุกคนที่จะรักษาไว้ แต่ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดในชุมชนที่มีมรดกทางวัฒนธรรมย่อมเป็นกำลังสำคัญในขั้นต้น และประสานกับทางราชการในรูปของชุมชน ทางราชการก็ควรให้ความร่วมมือทุกรูปแบบ
 2. ควรมีคณะกรรมการชุมชนแต่ละแห่งเป็นผู้เชิญชวนคนในชุมชนนั้นมาประชุม เพื่อชี้แจงการอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกัน อาจจะมีเดือนละครั้งก็ยิ่งดี เพื่อให้เกิดการตื่นตัว และควรมีผู้มาบรรยายแนวทางอนุรักษ์ด้วย
 3. ภาครัฐและเอกชนควรให้การสนับสนุนให้มากกว่านี้ โดยจัดกิจกรรมต่างๆ ของท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา โดยให้ชาวบ้านและนักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมให้มากๆ และให้นักเรียนออกศึกษามรดกทางวัฒนธรรมตามสถานที่ต่างๆ ของเมืองลำปาง จึงจะมีความสนใจและเกิดความร่วมมือ

5.8 บทบาทของพระภิกษุ ในการส่งเสริมการรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม

มรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงใช้ประโยชน์ (Living Monuments) และสืบทอดประเพณีทางศิลปะ การตกแต่งที่ต้องการความมั่นคง แข็งแรง สวยงามตามลักษณะของสถาปัตยกรรมนั้น คือศาสนสถาน (วัด) ในทางพระพุทธศาสนาที่มีจำนวนมากที่สุดในเขตเมืองเมื่อเปรียบเทียบกับมรดกทางวัฒนธรรมประเภทอื่น วัดสำคัญในเขตเมืองลำปาง กลุ่มผู้สร้างอาจเป็นกลุ่มที่มาจากภายนอกหรือภายในชุมชนก็ได้ เช่น วัดพม่า แต่เมื่อสร้างเสร็จแล้ว วัดนั้นกลายเป็นสมบัติและศูนย์กลางของชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนในเมืองลำปาง เป็นสัญลักษณ์ของสถาบันแห่ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความเชื่อ ความศรัทธาที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวเมืองมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัด ถ้ามีวัตรปฏิบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัย จะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนที่อยู่ในชุมชน ซึ่งมีวัดนั้นเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจ ได้รู้จักและรับรู้อย่างลึกซึ้งในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมประเภทวัดมากยิ่งขึ้น และจะขยายไปสู่การรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมประเภทอื่น ๆ ซึ่งจะนำมาซึ่งความรัก ความหวงแหน ความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ตนได้อยู่อาศัย

การศึกษาทัศนคติและความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุในวัด วัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองลำปาง ผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์พระภิกษุจำนวน 30 รูปที่จำพรรษาในวัดจำนวน 21 วัด ผลการศึกษาพอสรุปได้ ดังนี้

(1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพระภิกษุ

พระภิกษุส่วนใหญ่มีอายุโดยเฉลี่ย 40 ปี บวชในพระพุทธศาสนาหนานิกาย และจำพรรษาอยู่ที่วัดแห่งนี้มาโดยเฉลี่ย 17 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่เทียบเท่ามัธยมศึกษาตอนต้น และส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในจังหวัดลำปาง และส่วนใหญ่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งในการบริหารวัด

(2) ได้รับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง

พระภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่ ได้รับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองจากการเข้ารับการฝึกอบรมและสัมมนาในโครงการดูแลทรัพยากรศิลปวัฒนธรรมของพระสังฆาธิการที่กรมศิลปากรจัดขึ้น เป็นส่วนหนึ่งในโครงการที่สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของชาติเพื่อปกป้องคุ้มครองและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมไว้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคม รองลงมาคือได้รับรู้คุณค่าจากช่องทางสื่อสารมวลชนจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์

กลุ่มพระภิกษุมีความเห็นเพิ่มเติมว่าโครงการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ควรขยายโครงการเข้าไปให้ชาวชุมชนได้รับรู้ เพราะหลักฐานมรดกทางวัฒนธรรมมีเหลือน้อยแล้ว และจะทำให้คนรุ่นหลังได้มีโอกาสรู้จักมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้มากขึ้น เพื่อจะได้สืบสานต่อไป

(3) ประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมที่ต้องเร่งดำเนินการอนุรักษ์

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มพระภิกษุมีความเห็นว่า นอกจากศาสนสถาน วัดแล้ว มรดกทางวัฒนธรรมภายในเขตเมืองลำปางที่ควรต้องเร่งดำเนินการอนุรักษ์ตามลำดับ คือ

1. เมืองเก่าเชลางค์ ได้แก่ กำแพงเมืองเก่า ประตูเมืองเก่า คูเมืองเก่า และบ่อม ในตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

2. ชุมชนการค้าประวัติศาสตร์ (ตลาดจีนและอาคารบ้านเรือนเก่าในชุมชนตลาดจีนภายในเขตเมืองลำปาง)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. อาคารสาธารณะภายในเขตเมืองลำปาง เช่น สถานีรถไฟนครลำปาง สะพานรัฐภาคีภิเศก สนามบินลำปาง อาคารพิพิธภัณฑ์ ธนาคารไทยพาณิชย์สาขาลำปาง

(4) แนวโน้มของสถานการณ์ การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปาง

จากการศึกษาพบว่า พระภิกษุมีความเห็นว่า แนวโน้มของสถานการณ์การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปางอยู่ในภาวะทรงตัว ไม่ได้ขึ้นหรือแย้งลงกว่าเดิม ด้วยเหตุผลเพิ่มเติม คือ

1. เพราะไม่มีนโยบายในการอนุรักษ์ที่เป็นรูปธรรมและสามารถปฏิบัติได้ รวมทั้งไม่มีการประสานงานจากหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง

2. การบำรุงรักษาขึ้นอยู่กับงบประมาณและชุมชนต้องร่วมมือกัน

3. คนรุ่นหลังไม่ค่อยเห็นคุณค่าวัฒนธรรมที่จะต้องสืบทอดต่อ

(5) บทบาทของพระภิกษุในการสร้างจิตสำนึกและการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวชุมชน

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มพระภิกษุมีความเห็นเพิ่มเติมในบทบาทการสร้างจิตสำนึกและการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเมืองลำปาง พอสรุปได้ คือ

1. จัดกิจกรรมเชิงอนุรักษ์และมีการให้ความรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชุมชนภายในสถานที่ของวัดก่อน เมื่อประชาชนศรัทธาแล้วค่อยขยายสู่ชุมชนเมืองโดยการเทศน์หรือประกวดกิจกรรมการอนุรักษ์

2. วัดต้องร่วมมือกันกับหน่วยงานรัฐและองค์กรต่าง ๆ ในการสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชน

3. วัดต้องมีกิจกรรมสร้างคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมให้เยาวชนในชุมชนเข้าใจและเห็นความสำคัญ

4. ควรให้ชาวชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมสัมมนาในโครงการถวายเป็นบุญแด่พระสังฆการีในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของกรมศิลปากรเพื่อความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน

ตารางที่ 5.13 แสดงข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุผู้ตอบแบบสอบถาม

คุณลักษณะทั่วไปของพระภิกษุ		จำนวน	ร้อยละ
อายุ	โดยเฉลี่ย 42 ปี		
วัด	มหานิกาย		
ระยะเวลาจำพรรษาในวัดนี้	โดยเฉลี่ย 17 ปี		
ภูมิลำเนาเดิม	ลำปาง	24	8.28
	จังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือ	2	6.9
	จังหวัดอื่น ๆ	3	10.2
สมศักดิ์	พระมหา	1	3.3
	พระใบฎีกา	1	3.3
	พระครูชั้นสัญญาบัตร	4	13.4
	พระราชาคณะชั้นราชฎี	2	6.7
	ไม่ตอบ	22	73.3
ตำแหน่งในการบริหารวัด	เจ้าอาวาส	10	33.3
	รองเจ้าอาวาส	6	20.0
	อาจารย์สอนปริยัติธรรม	12	40.0
	ไม่ตอบ	2	6.7
	ได้รับการถวายความรู้แต่พระสังฆาธิการในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรม	ได้เข้าโครงการถวายความรู้แล้ว	23
ยังไม่เคยเข้าโครงการถวายความรู้		6	20.0
ยังไม่เคยรับรู้เรื่องนี้มาก่อน		1	3.3
แนวโน้มของสถานการณ์ การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปาง	ดีขึ้น	9	30.0
	ทรงตัว	14	46.7
	แย่ลง	7	23.3

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

เขตเทศบาลนครลำปาง เป็นพื้นที่การศึกษาที่มีประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานประมาณ 1,325 ปี จึงมีองค์ประกอบของเมืองประวัติศาสตร์ที่ยังมีชีวิตอยู่ มีมรดกทางวัฒนธรรมในเขตชุมชนเมืองจำนวนมาก ที่เป็นแหล่งกำเนิดทางประวัติศาสตร์ มีความเป็นเอกลักษณ์และเป็นตัวแทนของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่หาได้ยากในระดับท้องถิ่น มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองเหล่านี้แสดงสภาพความเป็นอยู่ในช่วงเวลาหนึ่ง ที่มีความสำคัญสามารถบอกเล่าเรื่องราวในอดีตเชื่อมต่อกับปัจจุบัน มีสภาพการอนุรักษ์ที่ดี และมีการใช้งานแบบดั้งเดิมยาวนานและต่อเนื่อง

การศึกษา ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนในเขตเมืองลำปาง และแจกแจงจัดหมวดหมู่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible) รวมทั้งศึกษาทัศนคติ ความคิดเห็น ความต้องการ และข้อจำกัดในการรับรู้ของชุมชนถึงคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปาง ผลจากการศึกษาสรุปได้ดังนี้

(1) ซากโบราณสถาน (Dead Monuments)

กำแพงเมืองเก่า คูเมือง ประตูเมืองและป้อม (หอคอยมือก) เป็นซากทางอารยธรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่มากที่สุดในเขตเมืองลำปาง เป็นร่องรอยหลักฐานของการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งผู้คนในอดีตได้ช่วยกันขุดสร้างขึ้นล้อมรอบบริเวณ เป็นที่อยู่อาศัยเป็นบ้านเป็นเมือง หรือ เป็นบริเวณที่ใช้เพื่อป้องกันภัยจากศัตรู การใช้สอยประโยชน์ของคูเมือง กำแพงเมือง ประตูเมืองและป้อมในปัจจุบันเปลี่ยนไปจากอดีตมาก ในสายตาและการรับรู้ของคนทั่วไป เป็นเพียงหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ยืนยันถึงความเจริญของชุมชนและบ้านเมืองลำปางเท่านั้น

ในระยะเวลา 30 - 50 ปีที่ผ่านมา หน่วยงานของรัฐได้ตัดแปลงและไปปรับปรุงแนวกำแพงเมือง และคูเมืองไปสร้างถนน หรือไม่กี่ร้อยกำแพงเมืองที่เป็นอิฐลง เพื่อเอาวัสดุไปใช้ในการก่อสร้างสาธารณูปโภคอื่น ๆ และการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ก่อให้เกิดการขาดแคลนที่อยู่อาศัยในเมือง จึงทำให้มีการบุกรุกแนวกำแพงเมืองและคูเมืองเพื่อสร้างเป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย กลายเป็นชุมชนแออัดในพื้นที่ของโบราณสถาน ซึ่งสาเหตุของปัญหาเหล่านี้ก็คือ ความไม่เข้าใจถึงคุณค่าที่แท้จริงของกำแพงเมืองเก่า คูเมือง ประตูเมืองและป้อม ในหมู่ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนเมือง ดังนั้นจำเป็นต้องแก้ไขปัญหานี้ในระดับชุมชนและปัจเจกบุคคลไปพร้อม ๆ กัน ดังนี้

ในระดับชุมชน ต้องกำหนดให้มีหลักสูตรวิชาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ในระดับต่าง ๆ ของสถานศึกษา จัดทำสื่อการสอน การประชาสัมพันธ์ในรูปแบบทันสมัยทั้งในระบบโรงเรียน การศึกษาภาคไม่ทางการอื่น ๆ ทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นอกระบบ รวมทั้งจัดการอบรมและกิจกรรมแก่เยาวชน และประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา เพื่อยกระดับการรับรู้ในคุณค่าและการจัดการเกี่ยวกับกำแพงเมืองและคูเมืองโดยตรงให้มากขึ้น

ในระดับปัจเจกบุคคล จัดโครงการทัศนศึกษาและจัดการแสดงข้อมูล หลักฐานเกี่ยวกับกำแพงเมือง คูเมือง ประตูเมือง และป้อมเป็นการเฉพาะในสถานที่จริงและให้โดดเด่นเทียบเท่าโบราณสถานอื่น ๆ ทำการขุดแต่งให้เห็นชั้นดินรากฐานกำแพงเมือง แสดงชั้นทับถมและพัฒนาการของกำแพงเมืองแต่ละยุคสมัย พร้อมคำอธิบายเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ของเมืองลำปาง การเปิดโอกาสให้เยาวชนและประชาชนได้สัมผัสกับ กำแพงเมือง คูเมือง ประตูเมือง และป้อม โดยตรงแล้วจะเป็นวิธีการยกระดับการรับรู้ในคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมประเภทนี้ และเห็นความสำคัญ เกิดความรักหวงแหนและสร้างจิตสำนึกที่จะร่วมอนุรักษ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

(2) โบราณสถานที่ยังใช้ประโยชน์ (Living Monuments)

โบราณสถานที่ยังใช้ประโยชน์ในกิจกรรมของพระพุทธศาสนา คือ วัดที่ยังมีความแข็งแรงและสวยงามตามลักษณะของสถาปัตยกรรมแบบล้านนาและพม่า ที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองเก่าและเมืองใหม่มีจำนวนมาก วัดที่มีความสำคัญได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแล้วยังคงมีความเป็นเอกลักษณ์ในด้านรูปแบบของสถาปัตยกรรมและเป็นที่ยืนของนักท่องเที่ยว ส่วนวัดร้างที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแล้ว บางแห่งถูกลอบขุดหาสมบัติและทำลาย สำหรับวัดที่ยังไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน อำนาจการตัดสินใจในการบริหารขึ้นอยู่กับพระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาส หลายแห่งอาคารศาสนสถาน เช่น พระวิหาร อุโบสถ กำแพง พระธาตุเจดีย์ หอไตร ที่มีสภาพทรุดโทรม ถูกรื้อถอนขายให้แก่ร้านค้าวัตถุโบราณจากเชียงใหม่ที่มาซื้อไปจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว นักสะสมของเก่า หรือธุรกิจโรงแรมและรีสอร์ท แล้วสร้างศาสนสถานขึ้นใหม่รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงภูมิสถาปัตยกรรมในเขตวัด เช่น เปลี่ยนลานทรายเป็นลานคอนกรีตเสริมเหล็ก เพิ่มกิจกรรมใหม่ให้เป็นที่จอดรถของนักท่องเที่ยวในเขตวัด หรือสร้างรูปเคารพแบบใหม่ขึ้นมาเพิ่มเติม นอกจากนี้บริเวณนอกเขตวัดด้านหน้าประตูทางเข้า หน่วยงานท้องถิ่นปล่อยให้ประชาชนทำร้านค้าแผงลอย ขายผลไม้ อาหารหรือขายรถยนต์ที่ใช้แล้ว ทำให้บดบังทัศนียภาพความงามและลดคุณค่าของวัดลง

นอกจากนี้ การเมืองการปกครองที่เปลี่ยนไปมีผลต่อการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมมาก สิ่งที่น่าสังเกตที่เกิดขึ้นกับวัดพม่าในเขตเมืองลำปางกล่าวคือ การลดบทบาทและการกีดกันพระภิกษุจากประเทศพม่า ซึ่งจะเดินทางมาจำพรรษาและสืบทอดการบริหารปกครองวัด โดยการรายนมัสการของอุบาสก อุบาสิกา ที่มีต้นตระกูลเป็นชาวพม่า และเป็นคณะศรัทธาในการก่อสร้างวัดพม่าแต่ละวัดมาแต่อดีต การบริหารปัจจุบันคณะสงฆ์ไทย จะมอบให้พระภิกษุชาวไทยไปดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพม่า ซึ่งมีวัตรปฏิบัติไม่เหมือนพระภิกษุจากพม่า อีกทั้งทำการบูรณะวัดพม่าโดยไม่ทราบ

และเข้าใจในงานสถาปัตยกรรมแบบพม่าหรือบ้างก็ปล่อยให้ปะละเลยไม่เอาใจใส่ในการบำรุงรักษา
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความสะอาดของศาสนสถาน ทำให้ความศรัทธาที่เคยเป็นโยมอุปฐากวัดพม่ามาก่อน เกิดความเบื่อหน่ายและไม่อยากมาปฏิบัติกิจทางศาสนา และให้ความอุปถัมภ์วัดเหมือนในอดีตที่บรรพบุรุษเคยปฏิบัติตลอดมา ดังนั้นวัดพม่าที่ดูแลและปกครองโดยพระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาสจากประเทศพม่าในเมืองลำปางจึงเหลือจำนวนน้อยมาก แล้วกรณีอย่างนี้จะดำเนินการอย่างไร เพราะเหตุผลของการอนุรักษ์อย่างเดียวก็นำให้เกิดความวิตกว่า พม่าแทรกซึมได้ หากคิดแต่ผลทางการเมืองการอนุรักษ์อาจจะทำไม่ได้ เพราะมันแยกกันระหว่างการเมืองการปกครองและการอนุรักษ์ ซึ่งส่งผลกระทบต่ออนาคตว่า ความผสมผสานของมรดกทางวัฒนธรรมประเภทนี้ และเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคมและการรักษาความงามทางสถาปัตยกรรมของชาวมุสลิมที่หลากหลายนานาชาติ ได้เคยปฏิบัติมาจะลดน้อยถอยลง และเป็นที่มาแห่งความเสื่อมถอยทรุดโทรมของศาสนสถานเหล่านี้ได้เช่นกัน ถ้าหากชุมชนเริ่มไม่เห็นคุณค่าและขาดความศรัทธาซึ่งเกาะกุมอยู่ในเบื้องลึกของจิตใจประชาชน

(3) ย่านการค้าประวัติศาสตร์และที่พักอาศัย (Commercial Historical District & Residences)

ชุมชนตลาดจีน (กาดกองต้า) ในอดีตเป็นแหล่งกำเนิดของประวัติศาสตร์ย่านการค้าแห่งแรกของชุมชนเมืองลำปาง เมื่อประมาณ 100 ปีที่แล้ว ปัจจุบันการค้าได้ซบเซาและลดน้อยลงคงเหลือแต่เครื่องใช้รื้อรื้อหลานพักอาศัยอยู่ โดยปรับการใช้สอยอาคารจากการประกอบการค้ามาเป็นที่พักอาศัย อาคารในตลาดจีนจึงเป็นอาคารที่มีความงามในรูปแบบสถาปัตยกรรมและทรงคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ชุมชน มีความเป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าในการยกระดับประสบการณ์ของมนุษย์ได้แก่ความประทับใจเมื่อแรกเห็นของผู้คนที่เข้ามาในพื้นที่ตลาดจีน และผู้ที่อยู่อาศัยก็เกิดความรักภูมิใจในชุมชนประวัติศาสตร์แห่งนี้ และให้ความใส่ใจบำรุงรักษาอาคารเหล่านี้ด้วยงบประมาณของตนเอง ซึ่งหน่วยงานท้องถิ่น เช่น เทศบาลนครลำปาง ควรกำหนดนโยบายในการใช้งบประมาณอุดหนุนการอนุรักษ์อาคาร รวมทั้งการวางแผนเพื่อปรับปรุงสาธารณูปโภคในย่านตลาดจีนและต้องทำด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง มิฉะนั้นจะส่งผลเสียหายต่อกลุ่มอาคารประวัติศาสตร์ในตลาดจีน ซึ่งเมื่อเกิดการพังทลายเหมือนเช่นอาคารพองหลี แล้วการบูรณะใหม่ให้เหมือนเดิมอาจทำได้ยาก และใช้ค่าใช้จ่ายในการบูรณะซ่อมแซมสูงมากจนเกินฐานะเศรษฐกิจของเจ้าของอาคารเดิมจะรับภาระได้ จึงเป็นความเสียหายที่ไม่อาจประเมินค่าได้ หากเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งต่อกลุ่มอาคารเหล่านี้

สำหรับอาคารพักอาศัยที่เป็นเรือนไม้โบราณภาคเหนือ ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างของการศึกษาในครั้งนี้ประกอบด้วย

• เรือนเจ้าแม่ยอดคำ มีอายุการก่อสร้างประมาณ 130 ปี เป็นอาคารของภาคเอกชน คือนายกิตติศักดิ์ เสงฆวิกุล และได้รับรางวัลชนะเลิศการอนุรักษ์มรดกไทยเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย ซึ่งเป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี วันที่ 2

เมษายน พ.ศ. 2539 และได้รับรางวัลชนะเลิศการอนุรักษ์ดีเด่นประเภทเคสสถานบ้านเรือนเอกชนจาก

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชินูปถัมภ์ พ.ศ.2540 เป็นอาคารต้นแบบสำหรับการศึกษางานสถาปัตยกรรมล้านนา ที่ยังคงสภาพสมบูรณ์และรักษาเอกลักษณ์ของเรือนไม้ล้านนาไว้ครบถ้วน แต่ยังไม่มีการเปิดให้สาธารณชนได้เข้าชมและศึกษาอย่างเป็นทางการ จึงทำให้ผลการรับรู้ในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม สำหรับอาคารบ้านเจ้าแม่ยอดคำจึงมีน้อยมาก

· **บ้านเสานัก** สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ.2438 อายุของบ้านประมาณ 109 ปี การก่อสร้างมีลักษณะสถาปัตยกรรมศิลปะแบบพม่าผสมล้านนา สภาพของการอนุรักษ์อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ บ้านเสานักเปิดบริการให้เข้าชมและศึกษา รวมทั้งจัดกิจกรรมวัฒนธรรมและประเพณีพื้นเมือง จึงเป็นที่รู้จักและรับรู้ในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมค่อนข้างสูงสำหรับชาวเมืองและนักท่องเที่ยว

(4) อาคารสาธารณะ (Public Buildings)

จากการศึกษาได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างอาคารสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และความงามของเมืองลำปางประกอบด้วย

· สถานีรถไฟนครลำปาง

สร้างเมื่อ พ.ศ. 2458 มีอายุของการใช้สอยของอาคารประมาณ 80 ปี และมีการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่วันที่เปิดใช้สถานี เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2459 เป็นต้นมา ด้วยกรมรถไฟสยามเปิดกิจการขนส่งและโดยสายรถไฟถึงจังหวัดลำปาง รวมทั้งมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการพัฒนาย่านการค้าแห่งใหม่ของเมืองโดยรอบบริเวณสถานีรถไฟ และเป็นต้นกำเนิดของการขนส่งและบริการรถโดยสารในเมืองด้วยรถม้า นอกจากนี้สภาพของอาคารมีความงามเฉพาะในด้านรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกร่วมกับสถาปัตยกรรมไทยจนได้รับเลือกเป็นอาคารอนุรักษ์ดีเด่น ประเภทอาคารสถาบันและสาธารณะประจำปี พ.ศ. 2536 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชินูปถัมภ์ พ.ศ. 2536 และวันที่ 1 เมษายน ของทุกปี จะมีการจัดงานรำลึกถึงวันที่รถไฟขบวนแรกได้มาถึงจังหวัดลำปาง ดังนั้นการรับรู้ในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมสำหรับสถานีรถไฟนครลำปางจึงค่อนข้างสูง

· สะพานรัชฎาภิเศก

สร้างเมื่อ พ.ศ. 2444 เป็นสิ่งก่อสร้างที่เชื่อมโยงชุมชนเดิมเขตเมืองเก่าในตำบลเวียงเหนือ และชุมชนใหม่ในเขตตำบลหัวเวียง เป็นสะพานที่อำนวยความสะดวกในการขนส่งทางบกและการจราจรในเขตเมืองมาเป็นเวลานาน รวมทั้งเป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กแห่งแรกภายในชุมชนเมืองลำปาง และคงความเป็นเอกลักษณ์ของงานสถาปัตยกรรมและเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การพัฒนาเมืองลำปาง และความงามของเมืองด้วย รวมทั้งคงสภาพการใช้ประโยชน์จนมาถึงปัจจุบัน

· สนามบินลำปาง

สร้างเมื่อ พ.ศ. 2456 เป็นสนามบินที่มีบทบาทและภารกิจในการรับของกองทัพอากาศเมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2484 และสงครามอินโดจีน กองทัพไทยสามารถยึดสหพันธรัฐเสียม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตุงมาเป็นดินแดนในราชอาณาจักรไทยได้ด้วย ปัจจุบันสนามบินแห่งนี้ยังใช้ประโยชน์ในทางการบิน อยู่เหมือนเมื่อครั้งอดีต

• **พิพิธภัณฑ์ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาลำปาง**

สร้างเมื่อ พ.ศ. 2473 เป็นแหล่งกำเนิดกิจการธนาคารพาณิชย์ในเขตภูมิภาคเป็น สาขาที่ 3 จึงเป็นธนาคารแห่งแรกในจังหวัดลำปางที่มีบทบาทในการปรับเปลี่ยนระบบเงินตราในเมือง ลำปาง จากรูปของพม่ามาเป็นเงินบาทไทย อาคารพิพิธภัณฑ์จึงเป็นผลพวงของการปรับการใช้ ประโยชน์จากอาคารสำนักงานธนาคารในอดีต

ปัจจุบันสภาพการอนุรักษ์อาคารยังสมบูรณ์และเป็นแหล่งเรียนรู้ของเยาวชนและผู้สนใจ ประวัติศาสตร์การพัฒนาระบบการเงินการค้าของเมืองลำปาง และจังหวัดในภาคเหนือ จึงมีคุณค่า ของมรดกทางวัฒนธรรมค่อนข้างสูง

6.1.2 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและความสัมพันธ์กับการรับรู้คุณค่ามรดกทาง วัฒนธรรมกับตัวแปรอิสระ

ผลจากการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชาชนในเขตเทศบาลนครลำปาง พบว่า เป็นหญิงมากกว่าชาย และมีอายุในช่วง 40 – 49 ปี ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ประถมศึกษาถึง มัธยมศึกษาตอนต้น และประกอบอาชีพการค้าเป็นส่วนใหญ่ โดยมีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท และ อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครลำปางมากกว่า 20 ปีขึ้นไปเป็นส่วนใหญ่ แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียด

สำหรับตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติแล้วพบว่า

(1) ในด้านอาชีพพบว่า ผู้ที่รับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ หรือทำงานบริษัท มีการ รับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมมากกว่าผู้ประกอบอาชีพอิสระ ค้าขาย ผู้เกษียณอายุ แม่บ้านและผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ

(2) ในด้านสถานภาพสมรส พบว่าผู้ที่มีคู่สมรส มีการรับรู้คุณค่ามรดกทาง วัฒนธรรมมากกว่าผู้ที่ไม่คู่สมรส

(3) ในด้านเขตที่อยู่อาศัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่พักอาศัยในตำบลเวียงเหนือ (เขต เมืองเก่าเขลางค์) มีการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมมากกว่าผู้ที่มีเขตที่พักอาศัยในตำบลสวนดอก หัวเวียง สบตุ๋ย ซึ่งเป็นเขตเมืองใหม่และมีการกระจายตัวของมรดกทางวัฒนธรรมตั้งอยู่จำนวนน้อย

(4) ในด้านการรู้จักมรดกทางวัฒนธรรมพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้จักมรดกทาง วัฒนธรรมตั้งแต่ 15-18 รายการขึ้นไป มีการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมมากกว่าผู้ที่รู้จักมรดกทาง วัฒนธรรม 14 รายการ และน้อยกว่า (หรือน้อยกว่า 15 รายการ)

จึงเป็นข้อสังเกตว่า การรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมจะแปรเปลี่ยนไปตามกลุ่มที่มี พื้นฐานทางด้าน วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ที่คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมของคนกลุ่มหนึ่งอาจแตกต่างกับ ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากอีกกลุ่มหนึ่ง ดังนั้น ต้องมีการจัดการฐานข้อมูลให้ดีพร้อมที่จะสร้างการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมให้เพิ่มขึ้นในทุกกลุ่มประชากรเป้าหมาย

6.1.3 การเปรียบเทียบการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม 5 ด้าน จำแนกตามประเภทมรดกทางวัฒนธรรม

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้นำเกณฑ์ของ FEILDEN เป็นกรอบในการศึกษา คือ คุณค่าด้านวัฒนธรรม คุณค่าด้านเศรษฐกิจ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านการศึกษาและคุณค่าด้านการเมืองการปกครอง โดยแยกตามประเภทของมรดกทางวัฒนธรรม 4 ประเภทที่กล่าวมาข้างต้น

(1) คุณค่าด้านวัฒนธรรม

การศึกษาค้นคว้าด้านวัฒนธรรมกำหนดกรอบการพิจารณา 2 ประเด็น คือ คุณค่าด้านสะท้อนลำดับการพัฒนาต้นวัฒนธรรมของชุมชนและด้านการเป็นตัวเชื่อมทางวัฒนธรรมระหว่างชุมชนเดิมและชุมชนใหม่

ผลการศึกษาพบว่า ในการพิจารณาคุณค่าด้านวัฒนธรรม ชาวชุมชนให้ความสำคัญมากที่สุดแก่มรดกทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน(วัด) ที่ยังมีประโยชน์ใช้สอย(Living Monuments) และประเภทอาคารสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และความงามของเมือง (Public Buildings) ด้วยมรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภท เป็นแหล่งกิจกรรมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต กิจกรรมทางศาสนาและการทำงานตามแบบประเพณี จึงมีคุณค่าที่สะท้อนลำดับการพัฒนาต้นวัฒนธรรมของชุมชนและมีบทบาทเป็นตัวเชื่อมทางวัฒนธรรมระหว่างชุมชนเดิมและชุมชนใหม่

ในขณะที่มรดกทางวัฒนธรรมประเภทย่านการค้าประวัติศาสตร์ (ตลาดจีน) และที่พักอาศัย (Commercial Historical District & Residences) ในความเห็นของชาวชุมชนมีคุณค่าด้านวัฒนธรรมต่ำกว่าและมีบทบาทน้อยลงในวิถีชีวิตของชาวชุมชนเมือง ทั้งนี้จากความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจในย่านการค้าของเมือง และมรดกทางวัฒนธรรมประเภท Dead Monuments มีคุณค่าน้อยมาก ประกอบกับการเติบโตของประชากรและการอพยพของประชากรจากพื้นที่ชนบทเข้าสู่ศูนย์กลางเมือง และได้บุกรุกที่ดินซากโบราณสถานมาเป็นที่อยู่อาศัย และด้วยระบบชุมชนเมืองประวัติศาสตร์เป็นสิ่งสะสมที่ซับซ้อนของทรัพยากรอันหลากหลายที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน และเป็นระบบของการใช้ประโยชน์แบบหลากหลายด้วยกิจกรรมการพักอาศัย สังคม การเมืองการปกครองและเศรษฐกิจ เนื่องด้วยความสำคัญของระบบชุมชนเมือง ที่ขาดการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรม และความล้มเหลวในการทำความเข้าใจในคุณค่าด้านวัฒนธรรมและประโยชน์ใช้สอยจากสิ่งเหล่านั้น จะเพิ่มอันตรายให้กับการเสื่อมสลายและพังทลายมากขึ้นของมรดกทางวัฒนธรรม

ดังนั้น จึงต้องมีการสื่อความหมาย (Interpretation) เพิ่มเติมให้สังคมและชุมชนได้เข้าใจ เพื่อจะได้สืบต่อการอนุรักษ์และการสร้างแรงจูงใจไปสู่การรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในไม่ช้ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เขตเมือง จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญในหลายสาขาอาชีพ รวมไปถึงนักผังเมือง สถาปนิก นักสังคมวิทยา หน่วยงานท้องถิ่น ภาคเอกชน และที่สำคัญอย่างที่สุด คือ เพิ่มการเฝ้าระวัง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม

(2) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ

การศึกษาคุณค่าด้านเศรษฐกิจ กำหนดกรอบการพิจารณา 3 ประเด็น คือ คุณค่าด้านเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ช่วยเพิ่มพูนรายได้แก่ชุมชน คุณค่าด้านการทะนุบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง ช่วยประหยัดเงินลงทุนมากกว่าการสร้างใหม่ และคุณค่าด้านที่เป็นสถานที่ที่สามารถปรับการใช้ประโยชน์จากเดิมให้ทันสมัยและทำให้เกิดความคุ้มค่ามากที่สุด

ผลการศึกษาพบว่า คุณค่าด้านเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ชาวชุมชนให้ความสำคัญมากที่สุดแก่มรดกทางวัฒนธรรมประเภทอาคารสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ และความงามของเมือง (Public Buildings) รองลงมา คือ ประเภทศาสนสถาน (Living Monuments) มรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภท เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ และได้รับการเลือกให้เป็นสถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์บ่อยครั้ง จึงมีคุณค่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน และเป็นแรงผลักดันในการเติบโตทางเศรษฐกิจของพื้นที่ชุมชนและจะสามารถช่วยรับประกันการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมของเมืองไว้ได้ หากนักผังเมืองเข้ามาช่วยให้คำแนะนำในการพัฒนา

คุณค่าในด้านการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง ช่วยประหยัดเงินลงทุนกว่าการสร้างใหม่ ชาวชุมชนเห็นความสำคัญว่า หากมรดกทั้ง 3 ประเภท คือ ศาสนสถาน (วัด) อาคารสาธารณะ ย่านการค้าประวัติศาสตร์ (ตลาดจีน) และพักอาศัย (เรือนไทยพื้นบ้านภาคเหนือ) ได้รับการทะนุบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง จะช่วยประหยัดเงินลงทุนมากกว่าการสร้างใหม่ ดังนั้นการรักษาสภาพสามารถทำได้ง่ายและประหยัดกว่า

คุณค่าด้านที่เป็นสถานที่ที่สามารถปรับการใช้ประโยชน์จากเดิมให้ทันสมัยและให้มีความคุ้มค่ามากที่สุด ชาวชุมชนให้ความสำคัญแก่มรดกทางวัฒนธรรมประเภทอาคารสาธารณะมากที่สุด ด้วยมีตัวอย่าง เช่น อาคารสำนักงานธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัดมหาชน (หลังเดิม) ได้ปรับการใช้ประโยชน์เป็นพิพิธภัณฑ์ธนาคารไทย เพื่อให้เป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้ของประชาชนและเยาวชนได้ หรือแม้แต่อาคารพองหลี ชุมชนตลาดจีนก็มีการปรับการใช้ประโยชน์เป็นที่แสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและสำนักงานของกลุ่มอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมภาคเอกชน ดังนั้นอาคารสาธารณะของหน่วยงานภาครัฐ เช่น สถานีรถไฟนครลำปาง ก็น่าจะมีการปรับการใช้ประโยชน์ให้ทันสมัยและคุ้มค่ามากที่สุดได้ นอกเหนือจากการใช้ประโยชน์แบบดั้งเดิมอยู่แล้ว ยังช่วยลดการสูญเสียคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมน้อยที่สุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดังนั้นความร่วมมือของภาครัฐ ชุมชน ภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมในกระบวนการตัดสินใจในแง่ของมรดกทางวัฒนธรรม แนวทางนี้ จะสร้างความแข็งแกร่งให้กับความต้องการในแผนการอนุรักษ์แบบบูรณาการ ด้วยการจัดการแบบตามความเป็นจริงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงเหลืออยู่ในเขตเมืองไว้

(3) คุณค่าด้านสังคม

การศึกษาคุณค่าด้านสังคม กำหนดกรอบการพิจารณา 3 ประเด็น คือ ด้านการทำให้หวนระลึกถึงเรื่องราวในอดีต ด้านองค์ประกอบของสถานที่ช่วยรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไว้ให้ชุมชนและด้านช่วยทำให้เป็นที่รู้จักและชื่นชมของชาวเมือง นักท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า คุณค่าด้านทำให้หวนระลึกถึงเรื่องราวในอดีต ชาวชุมชนให้ความสำคัญแก่มรดกทางวัฒนธรรม 3 ประเภท คือ ศาสนสถาน (วัด) อาคารสาธารณะ และย่านการค้าประวัติศาสตร์และที่อยู่อาศัย ท่าเลที่ตั้งของมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ถูกจัดวางไว้อย่างดี ภาพรวมของศาสนสถานที่สำคัญของชุมชนเมืองลำปาง กลุ่มอาคารประวัติศาสตร์ย่านตลาดจีน บ้านไม้โบราณแบบสถาปัตยกรรมล้านนา ภาพของอาคารหลักจากหลาย ๆ สถานที่ ก่อให้เกิดจุดอ้างอิงที่ถูกย้ำให้มั่นใจ ประชาชนรู้ซึ่งถึงประวัติศาสตร์และคุณค่าของสถานที่ จะสนุกไปกับความรู้สึกที่เต็มอิมของการเข้าไปมีส่วนร่วมในประวัติศาสตร์ของชุมชนนั้น และความรู้สึกถึงความต่อเนื่อง ความเป็นเอกลักษณ์ของย่านอาคารสำคัญบางแห่ง ยังเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งหากปราศจากอาคารเหล่านี้แล้ว สถานที่นั้น ๆ ก็จะไม่มีความเหมือนเดิมอีกต่อไป การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย จึงทำให้ชาวเมืองหวนระลึกถึงเรื่องราวในอดีต

คุณค่าด้านองค์ประกอบของสถานที่ช่วยรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ชาวชุมชนให้ความสำคัญมากแก่มรดกทางวัฒนธรรม 3 ประเภท คือ ศาสนสถาน (วัด) อาคารสาธารณะ ย่านการค้าประวัติศาสตร์ที่อยู่อาศัย ด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการดูแลรักษาโครงการทางกายภาพและความสัมพันธ์ทางสภาพแวดล้อมไว้ดีนั้น ให้ผลดีเป็นอย่างมากแก่ประชาชนที่อยู่อาศัย ความคุ้นเคยใกล้ชิดและขนาดสัดส่วนที่เข้ากันได้ดีกับคนในชุมชน ที่เต็มไปด้วยความหลากหลายของกิจกรรม ช่วยรักษารูปแบบวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไว้ให้ชุมชน ดังนั้นการวางผังเพื่อพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์ต้องให้ความสำคัญต่อโครงสร้างชุมชนของเมืองที่ได้สร้างขึ้นมาแล้ว ที่ได้รวมเอาองค์ประกอบของสถานที่ และหน้าที่ใช้สอยต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดและผสมผสานเข้าด้วยกัน เพราะสิ่งเหล่านี้เองจึงทำให้ชีวิตของเมืองมีคุณค่า

คุณค่าด้านทำให้เป็นที่รู้จักและชื่นชมของชาวเมืองและนักท่องเที่ยว ชาวชุมชนให้ความสำคัญมากแก่มรดกทางวัฒนธรรม 3 ประเภท คือ ศาสนสถาน (วัด) อาคารสาธารณะ ย่านการค้าประวัติศาสตร์และที่อยู่อาศัย ด้วยมรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 3 ประเภท เป็นผลิตผลทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรง เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นความแตกต่างและความหลากหลายทาง

วัฒนธรรมของท้องถิ่น ด้วยความงามและเป็นเอกลักษณ์ของสถานที่และรูปแบบสถาปัตยกรรม จึงไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป็นที่รู้จักและชื่นชมของชาวเมืองและนักท่องเที่ยว
 (Preservation) ของชุมชนเมืองประวัติศาสตร์จึงน่าจะเหมาะสมสำหรับการรักษามรดกทางวัฒนธรรม

(4) คุณค่าด้านการศึกษา

การศึกษาด้านคุณค่าการศึกษา กำหนดการพิจารณา 3 ประเด็น คือ ด้านแหล่งความรู้ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี วรรณคดี ขนบธรรมเนียมประเพณี และชาติพันธุ์วิทยา ด้านแหล่งความรู้ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ด้านแหล่งความรู้ลำดับขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากการศึกษาพบว่า คุณค่าด้านแหล่งความรู้ทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม โบราณคดี วรรณคดี ขนบธรรมเนียมประเพณี และชาติพันธุ์วิทยา และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ชาวชุมชนให้ความสำคัญแก่มรดกทางวัฒนธรรมประเภท ศาสนสถาน (วัด) อาคารสาธารณะ เพราะคุณค่าด้านศึกษานี้ มุ่งจะให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้จักอดีตที่เคยเป็นมาว่าเป็นอย่างไร ดีหรือไม่อย่างไร เพื่อจะเข้าใจปัจจุบัน และมองไปในอนาคตว่าจะไปในทิศทางใด และจะปรับตัวเองให้อยู่ในลักษณะที่เหมาะสมเพื่อทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างราบรื่น โดยมีความขัดแย้งน้อยที่สุด ดังนั้นควรจัดทำโครงการร่วมมือกันทุกส่วน สืบรวมรดกทางวัฒนธรรม ศึกษาและจัดทำรายละเอียด เพราะเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับโบราณคดี และประวัติศาสตร์ชีวิตทางวัฒนธรรมของคนในสังคมท้องถิ่น รวมถึงสิ่งของและสถานที่อันเป็นเรื่องชาติพันธุ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นด้วย

(5) ด้านการเมืองการปกครอง

การศึกษาด้านการเมืองการปกครอง กำหนดประเด็นการพิจารณา 2 ประเด็น คือ ด้านเป็นสิ่งเชื่อมโยงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และด้านสร้างแรงจูงใจให้ชาวชุมชนและองค์กรท้องถิ่น อนุรักษ์และปกป้องโบราณสถาน จากการศึกษาพบว่า ชาวชุมชนให้ความสำคัญแก่มรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 4 ประเภท ในการรับรู้คุณค่าด้านการเมืองการปกครองเมื่อเปรียบเทียบกับแล้วมากกว่าคุณค่าด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา โดยเฉพาะซากโบราณสถาน เช่น กำแพงเมืองเก่า ประตูเมืองเก่า คูเมืองเก่าและป้อม ได้รับการรับรู้สูงกว่าทุกด้านด้วย ดังนั้น หน่วยงานท้องถิ่นต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางแผนโครงการ และร่วมรับผิดชอบในระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม การปล่อยให้ภาคเอกชนที่เข้ามาดำรงตำแหน่งผู้บริหารในองค์กรท้องถิ่น และจัดการใช้มรดกทางวัฒนธรรมด้วยวัตถุประสงค์ที่เน้นเร็วและรวมนั้น จะทำให้มรดกทางวัฒนธรรมนั้นหมดและเสื่อมสลายไปได้อย่างรวดเร็ว และที่สำคัญ จะขาดความศรัทธาและความร่วมมือจากชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมอีกด้วย การจัดการที่ประสบผลสำเร็จของมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง ต้องมีเป้าหมายที่ไปไกลกว่านั้น ผลตอบแทนไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องการเงินอย่างเดียว แต่สามารถทำให้ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนทางสังคม ทั้งสถานภาพ ศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้า ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

6.1.4 การเพิ่มศักยภาพการรับรู้คุณค่าเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ชาวชุมชนได้รับรู้ข่าวสารด้านคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง จากทางสื่อสารมวลชนมากที่สุด รองลงมาคือการบอกเล่าของชาวชุมชน และจากป้ายประกาศของชุมชน ดังนั้นการเพิ่มศักยภาพการรับรู้ของชุมชนควรใช้ปัจจัยพื้นฐานของชุมชนช่วย โดยจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันของชาวชุมชน ยังมีความผูกพันกันคืออยู่ มีความสามัคคี มีความตระหนักและมีจิตสำนึกสูง มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เสมอ และการเข้ามามีส่วนร่วมนั้นพบว่า ผู้ที่มีการรับรู้ข่าวสารมากจะตระหนักและเห็นความสำคัญของคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมมาก และจะมีผลในการเข้ามามีส่วนร่วมมากและน้อยตามลำดับ การดำเนินการเพิ่มประสิทธิภาพ การรับรู้คุณค่าเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนควรดำเนินการ

(1) เพิ่มศักยภาพแหล่งข้อมูลด้านบุคลากร (Human Resource) โดยช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคลจัดกระบวนการถ่ายทอดเรียนรู้ร่วมกันของชาวชุมชน โดยให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในการบอกเล่าเรื่องราวในอดีตให้แก่คนรุ่นใหม่ เพื่อเพิ่มคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งมีผลต่อจิตใจมากในการสร้างจิตสำนึกของคนในลำปาง ให้ระลึกถึงมรดกอันล้ำค่า และช่วยกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู รักษาสืบทอดต่อไป

(2) การสื่อสารภายในชุมชน ควรติดตั้งเสียงตามสายภายในชุมชนทุกแห่ง และการประกาศเสียงตามสายให้ทราบล่วงหน้าในกิจกรรมด้านอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เพราะการติดประกาศขาน ตามป้ายประกาศของชุมชนอย่างเดียวไม่เพียงพอ เนื่องจากผู้สูงอายุที่ไม่รู้หนังสือก็มีมาก

(3) หน่วยงานท้องถิ่นและกรมศิลปากร จัดโครงการถ่ายทอดความรู้แด่พระสังฆาธิการ และเจ้าอาวาส เป็นบุคคลที่สนับสนุนการมีส่วนร่วม ได้นำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลรักษา มรดกทางวัฒนธรรมถ่ายทอดให้แก่ชาวชุมชน เพื่อปกป้องคุ้มครองและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมไว้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคม

(4) จัดโครงการทัศนศึกษามรดกมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่เยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนและสถาบันการศึกษารวมทั้งให้มีส่วนร่วมในโครงการศึกษา และสำรวจจัดทำทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชน

(5) หน่วยงานท้องถิ่น ควรจัดตั้งระบบการสื่อสารกับเจ้าของทรัพย์สินที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองและการให้แนวทางสำหรับการปฏิบัติกับทรัพย์สินของพวกเขา เพื่อความชัดเจนกรณีภาครัฐจะให้ความสนับสนุนงบประมาณในการบูรณะซ่อมแซมอาคารเพื่อให้มีสภาพมั่นคง แข็งแรงและขอให้ภาคเอกชนเปิดอาคารให้ชาวชุมชนได้ศึกษาในโอกาสต่าง ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป็นที่น่าสังเกตว่า ลักษณะดังกล่าวของการได้รับข่าวสารอย่างเพียงพอ จะช่วยทำให้ ชาวชุมชนกำหนดบทบาทและกิจกรรมที่จะต้องเข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมภายใน เขตเมืองลำปางได้เป็นอย่างดี

6.1.5 ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาศักยภาพมีส่วนร่วม ทางชุมชนในโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในเขต เมืองลำปางพบว่าชาวชุมชนต้องการมีส่วนร่วมเป็นส่วนใหญ่ โดยมีบทบาทของการเข้าร่วมเป็น สมาชิกในโครงการและทำกิจกรรมสนับสนุนทางด้านความคิด ด้านวิชาการและค่าใช้จ่ายร่วมเป็น กรรมการหรือผู้นำ นอกจากนี้พระภิกษุที่จำพรรษาภายในวัดที่ได้รับการจดทะเบียนและไม่จดทะเบียน เป็นโบราณสถานยังขอเข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และขอเข้าร่วมในโครงการ ถวายความรู้แต่พระสังฆาธิการในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จัดโดยกรมศิลปากร และพร้อม ที่จะนำความรู้ในการปกป้องคุ้มครองและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ไปเผยแพร่ ให้แก่ชาวชุมชนได้รับรู้ นอกจากนี้กลุ่มพระภิกษุยังมีความเห็นว่ามรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงสภาพ และไม่เสื่อมสลายในเขตเมืองจำนวนมาก ได้แก่ ศาสนสถาน ดังนั้นพระภิกษุสามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจและส่งเสริมให้ชาวชุมชนเข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมได้มากขึ้น

จากสถานการณ์เช่นนี้ แนวความคิดเรื่องการกระจายอำนาจจากส่วนกลางและหน่วยงาน ท้องถิ่น ไปให้ประชาชนจากหลายกลุ่มหลายอาชีพในชุมชน ที่มีมรดกทางวัฒนธรรมทางวัฒนธรรม ตั้งอยู่ ได้มีส่วนร่วมในการดูแลและหน่วยงานภาครัฐที่เคยรับผิดชอบก็ปรับเปลี่ยนบทบาทมาเป็นพี่ เลี้ยงและผู้ช่วยเหลือในด้านเทคนิคและวิชาการ โดยช่วยให้คนในท้องถิ่นดูแลมรดกทางวัฒนธรรมได้ อย่างเป็นรูปธรรมด้วยตนเอง ภายใต้วามร่วมมือของพระสงฆ์ และหน่วยงานในท้องถิ่น แนวทางนี้จะ ทำให้ชุมชนสามารถแสดงศักยภาพของชุมชน ในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมใน เขตเมืองได้สอดคล้องตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ที่เน้นให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ดังนี้

- (1) สร้างจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของชุมชนและการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติและ ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน
- (2) ส่งเสริมการนำวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้เพื่อคนในชุมชนและการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม
- (3) ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มทางความคิด ร่วมทำงานและเรียนรู้จากประสบการณ์ซึ่งกัน และกัน

การดำเนินการของโครงการนำร่อง อาจเริ่มจากองค์กรชุมชนที่มีส่วนร่วมดูแลรักษาศาสนสถาน (วัด) ที่สำคัญในเขตเมืองโดยประยุกต์จากองค์กรชุมชนที่ดูแลวัดพระธาตุลำปางหลวงและประสบ ความสำเร็จในระดับท้องถิ่น มาปรับใช้สำหรับองค์กรชุมชนในเขตเมือง โดยมีการกำหนดระบบการ ใ้ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทำงานที่ได้มาตรฐาน มีระบบการตรวจสอบการทำงาน การบริหารทางด้านการเงิน การบัญชีและการประสานงานกับภาครัฐ เอกชนและคณะสงฆ์ แนวทางดังกล่าวจะส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนด้วย

6.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาการรับรู้ของชุมชนต่อคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ชุมชนและองค์กรท้องถิ่นและส่วนกลาง ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาได้ทราบร่วมกันว่า สถานภาพของมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงต่อการเสื่อมถอยสูญสลาย หรือมีศักยภาพที่จะรักษาสภาพฟื้นฟูให้รุ่งเรืองขึ้น การที่จะทำให้ชาวชุมชนมีการรับรู้ในคุณค่าที่แท้จริงของมรดกทางวัฒนธรรม นั้นพบว่า ผู้ที่มีการรับรู้ข่าวสารมากจะตระหนักและเห็นความสำคัญของคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมมาก และจะมีผลในการเข้ามามีส่วนร่วมมากและน้อยตามลำดับ การดำเนินการเพิ่มประสิทธิภาพ และการพัฒนาศักยภาพ การรับรู้ของชุมชนต่อคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมควรดำเนินการ ดังนี้

(1) เพิ่มศักยภาพแหล่งข้อมูลด้านบุคลากร (Human Resource) โดยช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคลจัดกระบวนการถ่ายทอดเรียนรู้ร่วมกันของชาวชุมชน โดยให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในการบอกเล่าเรื่องราวในอดีตให้แก่คนรุ่นใหม่ เพื่อเพิ่มคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งมีผลต่อจิตใจมาก ในการสร้างจิตสำนึกของคนในลำปาง ให้ระลึกถึงมรดกอันล้ำค่า และช่วยกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู รักษาสืบทอดต่อไป

(2) การสื่อสารภายในชุมชน ควรติดตั้งเสียงตามสายภายในชุมชนทุกแห่ง และการประกาศเสียงตามสายให้ทราบล่วงหน้าในกิจกรรมด้านอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเพราะการติดประกาศตามป้ายประกาศของชุมชนอย่างเดียวไม่เพียงพอ เนื่องจากผู้สูงอายุที่ไม่รู้หนังสือก็มีมาก

(3) หน่วยงานท้องถิ่นและกรมศิลปากร จัดโครงการถวายความรู้แด่พระสังฆาธิการและเจ้าอาวาส เป็นบุคคลที่สนับสนุนการมีส่วนร่วม ได้นำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมถ่ายทอดให้แก่ชาวชุมชน เพื่อปกป้องคุ้มครองและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมไว้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคม

(4) จัดโครงการทัศนศึกษามรดกมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่เยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนและสถาบันการศึกษารวมทั้งให้มีส่วนร่วมในโครงการศึกษา และสำรวจจัดทำทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บรรณานุกรม

- กัจจรวาณิช สีนานนท์. หลวง. 2476. **บันทึกมะโนสาเร่** ของหลวงกัจจรวาณิช สีนานนท์, ลำปาง : เอกสารอัดสำเนา.
- กิตติศักดิ์ เสงขมภูกุล. 2544. **พองหลี่ อาคารพื้นถิ่น “ตลาดจีน”** ลำปาง, หนังสืออาษา ฉบับที่ 10:43 ตุลาคม พ.ศ. 2543.
- การรถไฟแห่งประเทศไทย. 2544. **ข้อมูลสถานีรถไฟและกิจการงานเดินรถแขวงลำปาง :** เอกสารอัดสำเนา กองจัดการเดินรถเขต 3 ผ่านการเดินรถ.
- คณิงนิจ ศรีบัวเยี่ยม,และคณะ. 2544. **ธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วมของประชาชนและกระบวนการทางด้านสิ่งแวดล้อม.** กรุงเทพมหานคร. : โรงพิมพ์เดือนตุลาคม จำกัด.
- จารุณี สิริมังคะลา. 2532. **“การศึกษาจิตตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา.”** วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาการวางแผนชุมชนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทร์จิรา นันตา. 2546. **การศึกษาการรับรู้ของคนในชุมชนต่อจิตตภาพและเอกลักษณ์เมืองเพื่อการปรับปรุงภูมิทัศน์ กรณีศึกษา : พื้นที่เขตเทศบาลเมืองแพร่.** วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมบัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- เทศบาลนครลำปาง. 2543. **บรรยายสรุปงานวิจัยและประเมินผล.** กองวิชาการและแผนงาน.
- เทียมรัตน์ อินทรีย์. 2542. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ชุมชนท่าเตียน.** วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์. 2543. **การศึกษาเพื่ออนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง.** วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด(มหาชน). 2546. **พิพิธภัณฑ์ธนาคารไทย สาขาลำปาง.** เอกสารอัดสำเนา.
- บุญเจริญ อุบลศรี. 2531. **บ้านเจ้าแม่ยอดคำ** ลำปาง. เอกสารสัมภาษณ์ อัดสำเนา เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2531.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. 2538. การพัฒนาบริเวณในเขตเมืองเก่า, เมืองโบราณ ฉบับที่ 1-4. ปีที่ 21. กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- ประชากรจักรจักร์ พระยา. 2516. พงศาวดารโยนก. พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2546. จิตวิทยาการศึกษา. พิมพ์ครั้งแรก กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.
- พิน รณนภากาศ ฤทธาคนี จอมพลอากาศ. 2530. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพจอมพลอากาศ พิน รณนภากาศ. วันจันทร์ที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2530.
- ภานุพงษ์ เลาสสม. 2540. จิตรกรรมฝาผนังล้านนา. พิมพ์ครั้งแรก กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ยงธนิศร์ พิมพ์เสถียร. 2543. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. ลำปาง จังหวัด. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา จังหวัดลำปาง ประจำปี 2547.
- วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์. 2544. วิหารล้านนา. พิมพ์ครั้งแรก กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ด้านสุทธาการพิมพ์.
- วีระ อโนลัก. 2545. การศึกษาแนวทางอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์ในเมือง กรณีศึกษาเมืองท่าแขกแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมบัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- วรางคณา วัณโย. 2540. แนวทางการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนโดยวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาสาขาภิบาลเจ้าเจ็ด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต. ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศักดิ์ รัตนชัย. 2535. คู่มือประวัติศาสตร์ศึกษายุทธเวหา ลำปาง. พิมพ์ครั้งแรก ลำปาง : โรงพิมพ์ลำปางการพิมพ์.
- ศิลปากร กรม. 2537. คู่มือถวายเป็นความรู้แด่พระสังฆาธิการ ในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งแรก กรุงเทพฯ : จัดพิมพ์โดย สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- ศิลปากร กรม. กองโบราณคดี. 2536. การสำรวจแหล่งประติมากรรม เล่ม 1 (ภาคเหนือตอนบน). พิมพ์ครั้งแรก กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1997) จำกัด.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ศิลปากร กรม. 2525. การขึ้นทะเบียนโบราณสถานภาคเหนือ ในเขตความรับผิดชอบของ
หน่วยศิลปากรที่ 4 ตามโครงการสำรวจ และขึ้นทะเบียนโบราณสถานของ กองโบราณคดี.
พิมพ์ครั้งแรก กรุงเทพฯ ฯ : กรมศิลปากร ดำเนินการจัดพิมพ์.
- ศิลปากร กรม. 2540. สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคเหนือ ประเภทที่อยู่อาศัย. พิมพ์ครั้งแรก
กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์บริษัทสยาม แอนด์ พับลิเคชันส์ จำกัด.
- ศิลปากร,กรม,กองโบราณคดี. 2534. แหล่งประติมากรรมภาคเหนือ. เล่ม 1.พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพฯ ฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- ศิลปากร,กรม,กระทรวงศึกษาธิการ. 2531. พระราชดำรัสในพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
รามคำแหง จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2507. การอนุรักษ์มรดกไทยกับ 77 ปี
แห่งการสถาปนากรมศิลปากร กรุงเทพฯ ฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม. 2542. โครงการศึกษาสำรวจกำหนดแนวทางการ
อนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อม เมืองเก่าลำปาง. พิมพ์ครั้งแรก กรุงเทพฯ ฯ :
โดยสมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม.
- สมคิด จิระทัศน์กุล. 2532. วัด : พุทธศาสนสถาน สถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งแรก กรุงเทพฯ ฯ :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสนอ นิลเดช. 2537. ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมไทย. พิมพ์ครั้งแรก กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวัฒนา ธานานิติ. 2543. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมือง. เอกสารบทความ
วิชาการประกอบการสัมมนาการประชุมเชิงวิชาการสาขาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง
และผังเมืองครั้งที่ 1 เรื่อง "มหานคร" คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวัฒน์ คุ้มวงศ์. 2535. การศึกษาบริเวณโบราณสถานเพื่อประกอบการวางแผนพัฒนาเมือง :
เทศบาลเมืองนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมชาติ จึงศิริอารักษ์,2538. แนวความคิดในการอนุรักษ์โบราณสถานในศตวรรษที่ 19 ใน
อังกฤษ. เมืองโบราณ ฉบับที่ 1-4 ปีที่ 21.กรุงเทพฯ.สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- อนุภรณ์ สุวรรณสถิตกร. 2529. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลต่อโครงการ กสช.
ปี 2528 อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- Barthelemy,Jean. The architecture and townscape heritage as a factor influencing trencing trends in development intergovernmental Conference on Cultural Policies for Development,Stockholm,Sweden.30 March-2April 1998.CLT-98/CONF.210/Ref.3.UNESCO.Paris.p.1-2.
- Brooks.C.,Cheshire,P.,Evans,A., and Stabler.M.The economic and social value of the conservation of historic buildings and areas : economica of conservation.in Brandon.P.S.,Lombardi.P.L.,and Bentivegna.V.Evaluation of the Built Environment for Sustainability.E&FN Spon.an imprint of Chapman&Hall.London.1997.p277.
- Bizzarro.F.and Nijkamp.P. Integrated conservation of cultural built heritage. In Brandon.P.S.,Lombardi.P.L., and Bentivegna.V.Evaluation of the Built Environment for Sustainability.E&FN Spon.an Imprint of Chapman&Hall.London.1997.p.460-461.
- Cohen.Nahoum.1996. Urban Conservation. Cambridge,Matsachuset.MIT Press.
- Cohen.Nahoum.1999. " Methodology " Urban Conservation. Massachusetts : The MIT Press.
- Cohen.Nahoum.1998. Urban Conservation. Cambridge,Matsachuset : MIT Press.
- Catanese,J.A.1979. Introduction to Urban Planning. U.S.A. McGraw-Hill.
- Chapin,F.Stuart,Jr.and Kaiser,J.Edward.1979, Urban Land Use Planning 3 rd ed. Chicago : University of Illinois Press.pp.271-275.
- Conclusion of the ARCCHIP workshop A03 " Cultural heritage in urban area " Prague.June.2001.
- Cleere,Henry (ed)- Approaches to the Archaeological Heritage : A Combridge Study of World Cultural Resource Management Systemd,Cambridge : Cambridge University Press,1983.
- Dobby,Alan.1978. Conservation and Planning.Great Britain : Anchor Press Ltd.
- Feilden,Bernard.M.and Jokilehto,1993. Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites.Rome : ICCROM
- Feilden,M.Bernard And Jukka,Jokilehto.1998. Management Guidelines for World Culture Heritage site 2 ed. ICCROM.Rome.
- Holliday,John C. " British City Centre Planning " in Holliday (ed) City Centre Development : A Strategy of Britsh City Centre Planning and Case Studies of City Centres,London : Charles Knight and Co.,1973 p.20

- Lim,William. **Contemporary culture+heritage=localism**. In Asian New Urban and other papers. SNP Printing Pte.Ltd. Singapore.1998.p.124.
- Leris Mumford Swigielski,W.Konrad. " Leicester " in Holliday,J.C.(ed.) City Centre Development : A Study of British City Centre Planing and case studies of Five English City Centres. London : Charles Knight Co;ltd.1973 pp.135-174.
- Lar Kham,Peter J. 1996. **Conservation and The City**. First published by Routedge 11 New Fetter Lave,London EC4p 4EE,p7.
- Prasong Eiam-anant " Guidelines on Conservation of Northern Vernacular Houses" paper no 019 Presented in International Conference on Conservation and Revitalization of Vernacular Architecture,May1997,Bangkok.
- Rojas,Eduardo. **Lending for Urban Heritage Conservation Issues and Opportunities**.www.iadb. Org/sds/doc/.1999.pp.5-7.
- Sanoff,Henry (ed) **Designing With community Participation**. New York:Mcgraw Hiull,1978pp.44-45.
- Suelehi,Ashar M. **Can We Afford Urban Conservation ? An Addressment of the Walled City Project in Lahore**, AIT Thesis No.HS 87-14,Bangkok :AIT. 1987.
- Smith,Russel A.," **The Role of Tourism in Urban Conservation The Case of Singapore** " in Cities,August1988,Vol 5,No 3 pp.245-259.
- Steinberg,Florian.1996. " **Conservation and Rehabilitation of Urban Heritage in Developing Contries** ", HABITAT INTL Vol.20 No.3 Great Britain : Science Ltd.p465.
- Tunnard,Christopher.The United States : **Federal Funds for Rescue. The Conservation of Cities**. Paris : UNESCO,1978 PP.90-110.
- Trinidad G.Lasafin & Kammeier.H.D.**Urgan Conservation in the Philippines The Intramuros Project,Manila : An Evaluation 1980-1991 HSD monograph No.27 Asian Institute of Technology,Bangkok.**
- TOPCH.Hicran.**Change with/versus conservation :Architecture Interventions and their Effects on the Character of the Historic Urban Patterns : A Case Study on Historic Urban Site of Izmit.Turkey**. <http://www.arcchip.cz>.2001.

ภาคผนวก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสอบถามความคิดเห็น

เรื่อง การรับรู้ของชุมชนต่อคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง

กรณีศึกษาในเขตเทศบาล นครลำปาง

เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ระดับบัณฑิตศึกษา
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ผู้สำรวจ : เลขที่แบบสำรวจ :

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสำรวจ

1. ชื่อ (นาย / นาง / นางสาว)	ชื่อสกุล
2. เพศ : () ชาย () หญิง	
3. อายุ ปี	
4. ภูมิลำเนาเดิม : จังหวัด	
5. สถานภาพสมรส : () โสด () สมรสและจดทะเบียน () สมรสไม่ได้จดทะเบียน () ม้าย () หย่าหรือแยกทางกัน () อื่น ๆ ระบุ	
6. การศึกษา : () ประถมศึกษา () มัธยมศึกษาตอนต้น () มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช. () อนุปริญญา หรือ ปวส. () ปริญญาตรี () อื่น ๆ ระบุ	
7. อาชีพ : () รับราชการ () ข้าราชการบำนาญ () รับจ้าง ระบุ	
() พนักงานรัฐวิสาหกิจ () ไม่ได้ประกอบอาชีพ () ค้าขาย ระบุ	
() พนักงานบริษัท หรือ ห้างร้าน () กำลังศึกษา ระบุ	
() อาชีพอิสระ ระบุ	
() อื่น ๆ ระบุ	
8. รายได้ (ส่วนตัว) บาทต่อเดือน	
9. กรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย : () เป็นเจ้าของบ้านพร้อมที่ดิน () เป็นเจ้าของบ้าน แต่เช่าที่ดิน (ระบุ)	
() เช่าทั้งบ้านและที่ดิน	
() อื่น ๆ ระบุ	
10. ระยะเวลาที่ท่านอยู่อาศัยภายในเขตเทศบาลนครลำปาง :	
() ตั้งแต่เกิด () ย้ายมาอยู่ ปี	

เอกสารนี้เป็นเอกสารสงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนที่ 2 การรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง

11. เมืองลำปางเป็นเมืองที่มีมรดกทางวัฒนธรรมมาก ท่านคิดว่ามรดกทางวัฒนธรรมของเมืองลำปางมีอะไรบ้าง โปรดให้ตัวอย่าง 5 ลำดับแรก ที่ท่านเห็นว่า เป็นมรดกทางวัฒนธรรมภายในเขตเทศบาลนครลำปางที่มีคุณค่ามากที่สุด (หมายเลข 1 มีค่ามากที่สุด)

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

12. โปรดเรียงลำดับความสำคัญมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเทศบาลนครลำปางที่ท่านรู้จักและไม่รู้จัก รายการที่มีคุณค่ามากที่สุด โปรดใส่หมายเลขตามลำดับข้างหน้า (หมายเลข 1 มีค่ามากที่สุด)

ลำดับคุณค่า	มรดกทางวัฒนธรรม	รู้จัก	ไม่รู้จัก
()	■ กำแพงเมืองเก่าและคูเมืองเก่า
()	■ กุ๋มย่ายาสุตา
()	■ ชุมชนตลาดจีน
()	■ บ้านเสานัก
()	■ บ้านเจ้าแม่ยอดคำ
()	■ ประตูเมืองและป้อม (หออะม็อก)
()	■ พิพิธภัณฑสถานชาติไทยพาณิชย์
()	■ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม
()	■ วัดแสงเมืองมา
()	■ วัดปงสนุกใต้
()	■ วัดบุญวาทย์วิหาร
()	■ วัดคะตึกเชียงม่วน
()	■ วัดศรีรองเมือง
()	■ วัดศรีชุม
()	■ วัดท่ามะโอ
()	■ สะพานระพีภักดิ์
()	■ สถานีรถไฟนครลำปาง
()	■ สนามบินลำปาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนที่ 4 การรับรู้คุณค่าด้านเศรษฐกิจ

คุณค่าด้านเศรษฐกิจ	กำแพงเมือง	ภูเขา	ชุมชน	บ้าน	บ้าน	บ้าน	ประตุมืองและบ้อม (หอยะมือง)	พิพิธภัณฑสถาน	วัดพระแก้ว	วัดแสง	วัดปาง	วัดบุญ	วัดละตีก	วัดศรี	วัด	วัด	สะพาน	สถานีรถไฟ	สนามบิน	
	เก่าและดูเมืองเก่า	ยาสดา	ตลาดจีน	เจ้าแม่ยอดคำ	เสามัก	ค่าน้ำ	มืองเก่า	ไทยพาณิชย์	ดอนเต้า	เมืองมา	สนุกาใต้	วาทย์	เชียงม่วน	รองเมือง	ศรีชุม	ท่ามะโอ	รักษา	รถไฟ	ลำปาง	
	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	ไม่มี
15. เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมช่วยเพิ่มทุนรายได้แก่ชุมชน																				
16. การทำนุบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่องช่วยประหยัดเงินลงทุนการก่อสร้างใหม่																				
17. เป็นสถานที่สามารถให้บริการใช้ประโยชน์จากเดิมให้ทันสมัยและมีความคุ้มค่า																				

ส่วนที่ 7 การรับรู้คุณค่าด้านการเมือง-การปกครอง

คุณค่าด้านการเมือง-การปกครอง	กำแพงเมืองเก่าและคูเมืองเก่า		อุทยานยาสุตา		ชุมชนตลาดจีน		บ้านเสานัก		บ้านเจ้าแม่ยอดคำ		ประตูเมืองและบ่อ (หอยมะมือ)		พิพิธภัณฑสถานชาติไทยพาณิชย์		วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม		วัดแสงเมืองมา		วัดป่าสนุกาใต้		วัดบุญวาทย์วิหาร		วัดตะตึกเชียงมั่น		วัดศรีทองเมือง		วัดศรีชุม		วัดท่ามะโอ		สะพานวิทยาศาสตร์		สถานีรถไฟลำปาง		สนามบินลำปาง		
	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี					
24. เป็นตัวเชื่อมโยงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่น																																					
25. โบราณสถานที่มีมาแต่อดีต ก่อให้เกิดแรงงใจให้ชาวชุมชนและองค์กรฯ ท้องถิ่นอนุรักษ์และปกป้องโบราณสถาน นั้น																																					

ส่วนที่ 8 การพัฒนาการรับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทาง

วัฒนธรรม ในเขตเมืองลำปาง

26. ที่ผ่านมา แหล่งข้อมูลที่ชาวชุมชนได้รับรู้ข่าวสารด้านคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม ในเขตเมืองลำปาง มาจากแหล่งใด (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. เสียงตามสาย
- () 2. สื่อสาธารณะ
- () 3. การฝึกอบรมและสัมมนาเชิงปฏิบัติการ
- () 4. หนังสือเรียน
- () 5. การบอกเล่า / ข่าวลือ
- () 6. ป้ายประกาศของชุมชน
- () 7. หน่วยราชการ
- () 8. หน่วยงานเอกชน
- () 9. การเข้าร่วมประชุม
- () 10. การเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมด้วยตัวเอง
- () 11. ไม่เคยได้รับข่าวสารจากแหล่งใดเลย

27. ท่านคิดว่า แหล่งข้อมูลตามข้างต้น ประเภทใดที่จะช่วยเพิ่มและพัฒนาการรับรู้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปางของชาวชุมชนได้มากที่สุด (โปรดเรียงลำดับหมายเลข 1 มีค่ามากที่สุด)

- (1)
- (2)
- (3)
- (4)
- (5)

ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ระบุ)

.....

28. ถ้าหากท่านมีโอกาสได้รับรู้คุณค่าด้านต่าง ๆ ของมรดกทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นแล้ว หากมีโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมภายในเขตเมืองลำปาง ท่านจะสนใจเข้ามามีส่วนร่วมด้วยหรือไม่

- () เข้ามามีส่วนร่วมแน่นอน
- () เฉย ๆ (ระบุ)
- () ไม่เข้ามามีส่วนร่วม (ระบุ) เพราะ

29. ถ้าหากท่านเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองลำปางที่ดำเนินการโดยชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน ท่านคิดว่า อยากรจะเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะใด (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () เข้ามาเป็นสมาชิกในโครงการและช่วยทำกิจกรรม
- () เข้าร่วมสนับสนุนทางความคิด ด้านวิชาการและค่าใช้จ่าย
- () เข้าร่วมเป็นกรรมการหรือผู้นำ

30. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ในการร่วมมือกันอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมของเมืองลำปาง

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงในการตอบแบบสอบถามนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

นายทองศักดิ์ วิกุล

วัน เดือน ปีเกิด

วันที่ 15 ธันวาคม 2495

สถานที่เกิด

จังหวัดลำปาง

วุฒิการศึกษา

1. พ.ศ. 2519 ปริญญาตรี รัฐศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. Certificate of The experience on development of Japan Society from “International Association of Traffic & Safety Science Japan ; 1988
3. Certificate of Urban Renewal & Housing Policy from Japan International Coporation Agency ; (JICA) Japan ; 1998

ประวัติการทำงาน

1. พ.ศ. 2520 ธนาคารกสิกรไทย สาขาพหลโยธิน กรุงเทพฯ
2. พ.ศ. 2521 – 2522 บริษัทไทยน่านาง จำกัด
3. พ.ศ. 2522 – ปัจจุบัน การเคหะแห่งชาติ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้